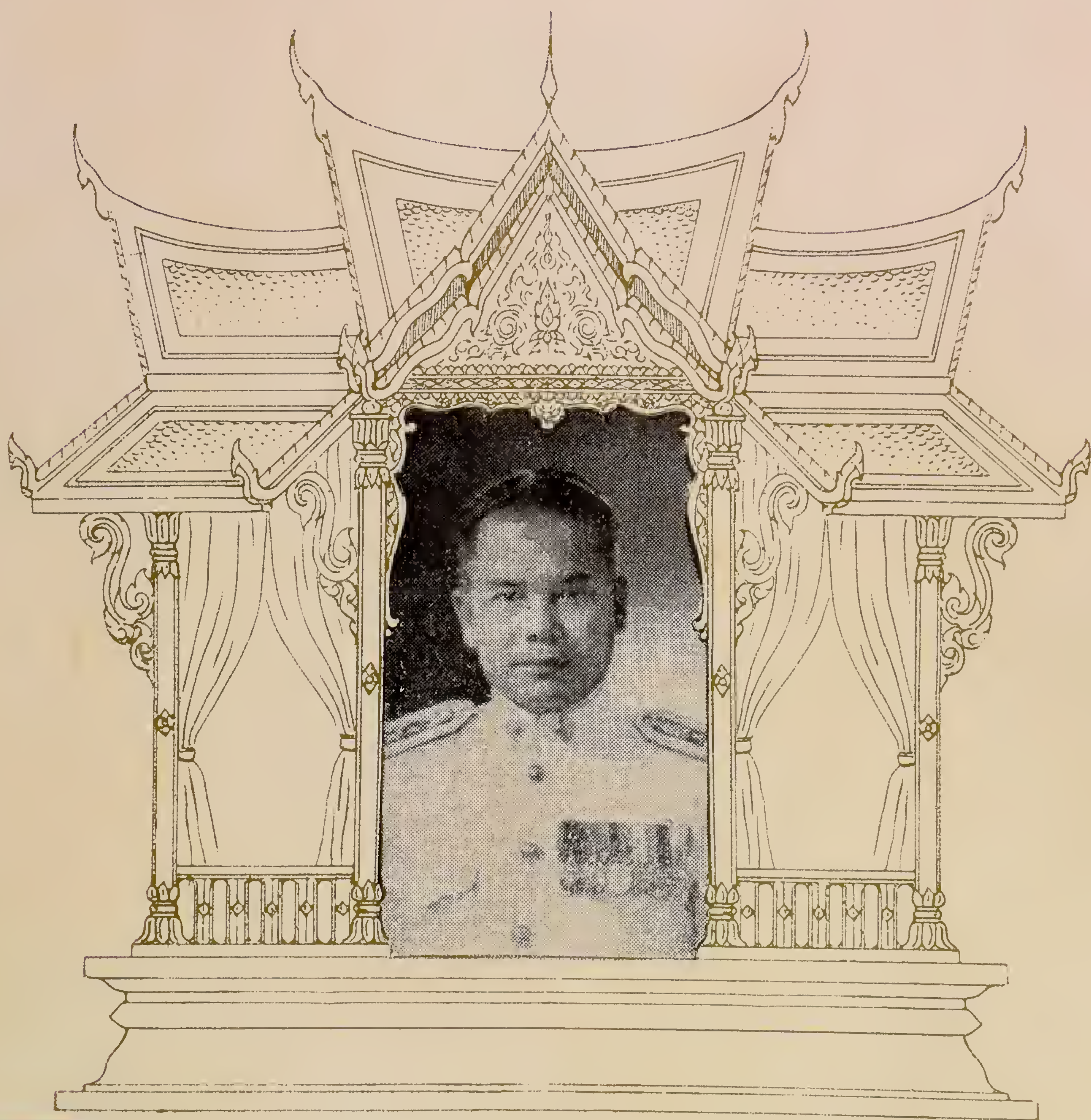
อนุสรณ์
เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ

ตำรวจเอก อรุณ อินทรน้อย

วันที่ 27 สิงหาคม พุทธศักราช 2521

ณ เมรุวัดตรีทศเทพ กรุงเทพมหานคร

อนุสรณ์

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ

พันตำรวจเอก อรุณ อินทรน้อย

วันที่ 27 สิงหาคม พุทธศักราช 2521

ณ เมรุวัดตรีทศเทพ กรุงเทพมหานคร

คำนำ

ทางคณะเจ้าภาพขอมอบหนังสือ อนุสรณ์พันตำรวจเอกอรุณ อินทรน้อย เป็นบรรณนาการแด่ทุก ๆ ท่านที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ามาเป็นเกียรติ ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตำรวจเอกอรุณ อินทรน้อย ในวันที่ ๒๗ เดือนสิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๒๑ ณ เมรุวัดตรีทศเทพ กรุงเทพมหานคร

หนังสือนี้ในหมวดที่ ๑ ได้รวบรวมสิ่งละอันพันละน้อยเกี่ยวแก่ธัมมะ อันองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ดีแล้ว พร้อมคำแปลด้วย เพื่อท่านทั้งหลายได้ใช้เป็นแนวทางในการเพิ่มปัญญาบารมี

หมวด ๒ ได้แก่คำสวดประเภทต่าง ๆ ซึ่งอุบาสก อุบาสิกา ควรสังเกต จดจำไว้แม่นยำ เพื่อประโยชน์ในการประพฤติปฏิบัติในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี

หมวด ๓ เป็นธรรมนิยาย เขียนโดย "ภควลัย" บุตรสาวของท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นเรื่องที่เน้นถึงวิถีทางของปัญหา และวิธีแก้ปัญหา ตามสติปัญญาของผู้เขียน ซึ่งยังเป็นผู้มีสติปัญญาน้อยในเรื่องธัมมะ ธรรมนิยายนี้ในเรื่องต้น ๆ ท่านพันตำรวจเอกอรุณ อินทรน้อย ได้กรุณาช่วยตรวจปรู๊ฟ เพิ่มเติมข้อความ และช่วยแนะนำข้ออรรถข้อธรรมให้ด้วย

หากหนังสือเล่มนี้จักให้ประโยชน์ ความสุข หรือความเพลิดเพลินในการอ่านแก่ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายสักเท่าใดก็ดี ขออุทิศกุศลผลบุญนั้นแด่ พันตำรวจเอกอรุณ อินทรน้อย ทั้งหมด หากท่านเห็นว่ามีข้อบกพร่องเป็นที่ไม่น่าพอใจแล้ว คณะเจ้าภาพขอน้อมรับโทษานุโทษนั้นไว้ทั้งหมดด้วยความขอบคุณ

คณะเจ้าภาพ

๑ สิงหาคม ๒๕๒๑

สารบัญ

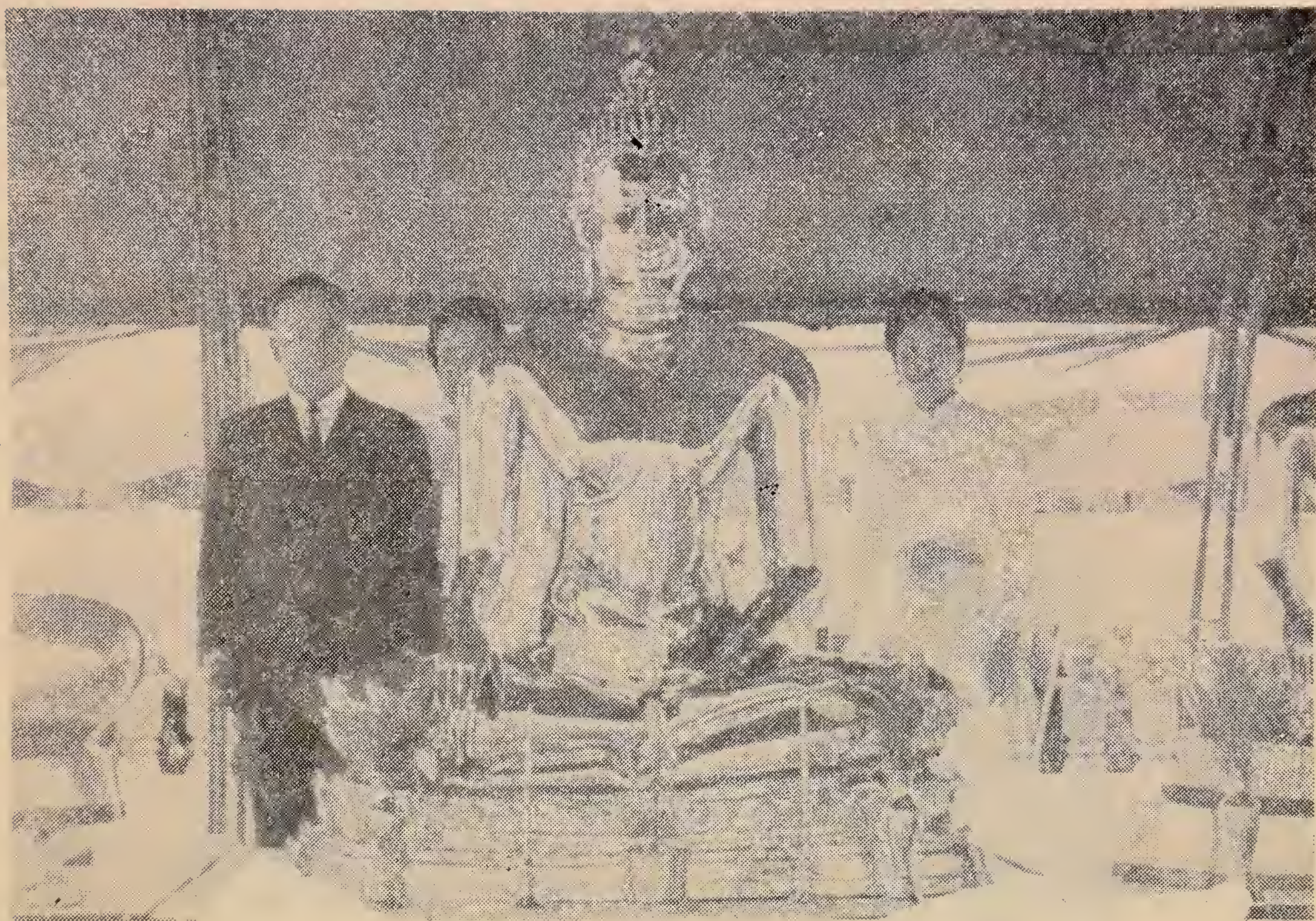

พันตำรวจเอกอรุณ อินทรน้อย

ชาตะ วันที่ 26 เดือนเมษายน พุทธศักราช 2458

มตะ วันที่ 15 เดือนพฤษภาคม พุทธศักราช 2521

สิริรวมอายุ 63 ปี 19 วัน

พระพุทธชินราชจำลอง หน้าตัก 39 นิ้ว
พ.ต.อ. อรุณ อินทรน้อย สร้างโดยเสด็จพระราชกุศล
ถวายเป็นพระประธานแก่วัดตามชนบท

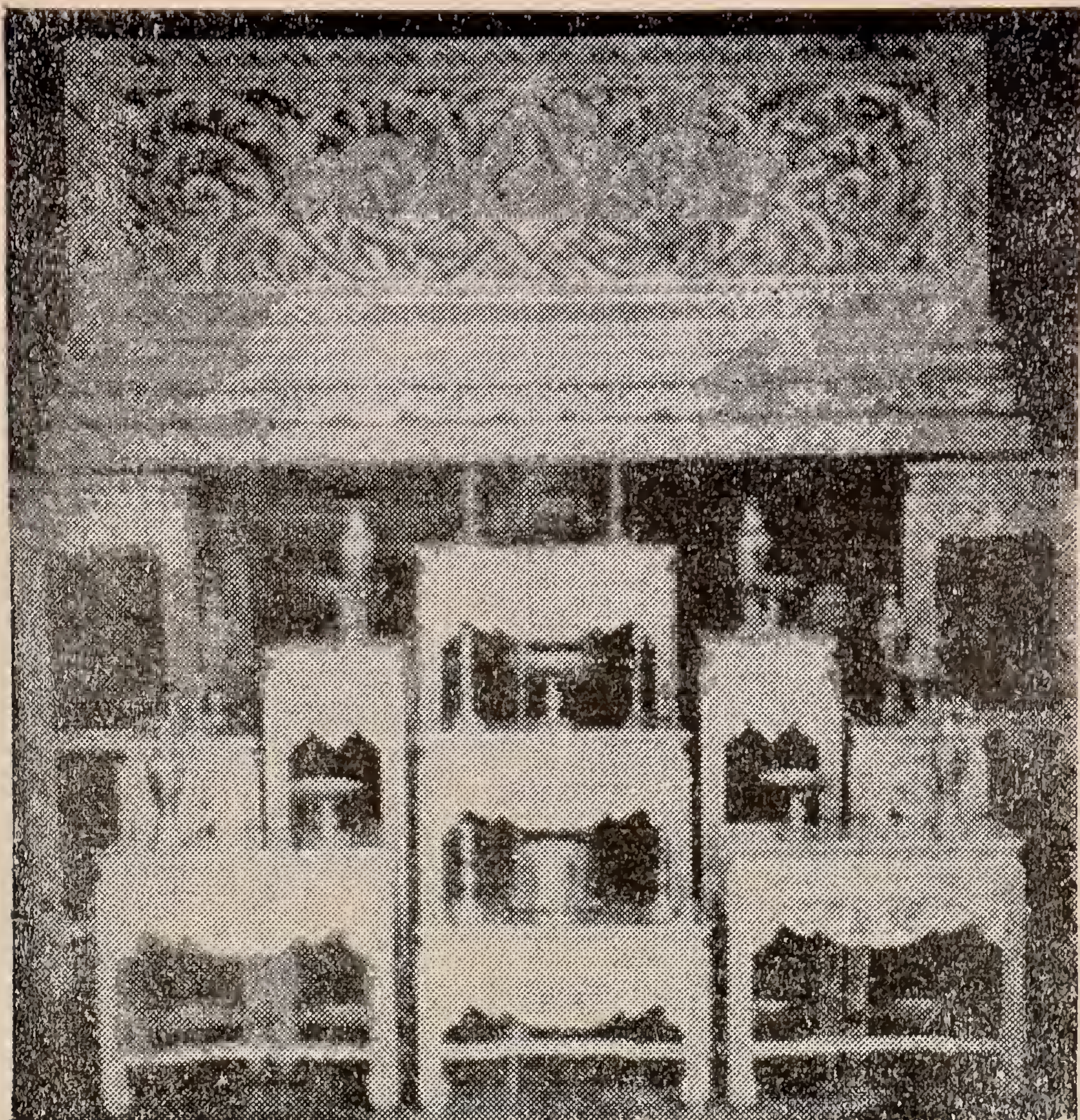

พระพุทธจุลินทกโสภาคย์ หน้าตัก 31 นิ้ว

พ.ต.อ. อรุณ อินทรน้อย สร้างถวายเป็นสมบัติของวัดบางหลวง

อุทิศส่วนกุศลให้แก่

นายอั๋น นางเสงี่ยม อินทรน้อย บิดามารดาบังเกิดเกล้า

หีบศพและเครื่องตั้งศพปิดทองล่องชาด

พร้อมทั้งพาน แจกัน กระถางธูป และเชิงเทียนทองบรอนซ์ ครบชุด

ซึ่ง พ.ต.อ. อรุณ อินทรน้อย และ นายเจริญ อินทรน้อย

สร้างถวายเป็นสมบัติของวัดบางหลวง

อุทิศส่วนกุศลให้ นายอั้น นางเสงี่ยม อินทรน้อย

พ.ต.ต. อรุณ–บุญแต่ง อินทรน้อย

จากซ้ายไปขวา

น.ส. อารี อินทรน้อย พ.ต.อ. อรุณ อินทรน้อย นายบำรุง อินทรน้อย
พระวิบูลย์ อินทรน้อย น.อ. อานันท์ อินทรน้อย นายเจริญ อินทรน้อย
นางอุ่นเรือน (อินทรน้อย) วจนะวิจัย

แถวหลัง จากซ้ายไปขวา

นางประทุม โพธิบุญ พ.ต.อ. อรุณ อินทรน้อย นางบุญแต่ง อินทรน้อย

แถวหน้า นายนิคม โพธิบุญ น.ส. สุธีรา อินทรน้อย

คุณตา (พ.ต.อ. อรุณ อินทรน้อย) อุ้มหลานเต้ย (ด.ช. ศิรการ) อายุ 1 เดือน 2 วัน

ประวัติ

พันตำรวจเอกอรุณ อินทรน้อย

พันตำรวจเอกอรุณ อินทรน้อย เกิดเมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๘ ตรงกับวันจันทร์ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๕ ปีเถาะ ณ บ้านหมู่ที่ ๖ ตำบลบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม บิดาชื่อ นายอั๋น อินทรน้อย มารดาชื่อ นางเสงี่ยม อินทรน้อย เนื่องจากเกิดในเวลารุ่งอรุณ บิดาจึงได้ขนานนามว่า อรุณ นับเป็นบุตรคนโตของครอบครัว มีน้องร่วมบิดามารดา ๖ คนคือ

๑. นายเจริญ อินทรน้อย

๒. นางสาวอารี อินทรน้อย

๓. นายบำรุง อินทรน้อย

๔. นางอุ่นเรือน วจนะวิจัย

๕. น.อ. อานันท์ อินทรน้อย

๖. นายวิบูลย์ อินทรน้อย

ถึงแม้ว่าจะเกิดที่จังหวัดนครปฐม แต่บิดามารดาเป็นผู้มองเห็นการณ์ไกล ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษา จึงได้ส่งบุตรชายคนโตมาเล่าเรียนในกรุงเทพมหานคร โดยครั้งแรกได้เข้าศึกษาอยู่ที่โรงเรียนประถมวัดดุสิตตาราม กรุงเทพมหานคร เรียนที่โรงเรียนนี้เป็นเวลา ๒ ปีสอบไล่ได้ชั้นประถมปีที่ ๓ จึงลาออกมาศึกษาต่อที่โรงเรียนอัมรินทร์โคสิต จนจบชั้นมัธยมปีที่ ๒ ต่อมาได้เข้าเล่าเรียนที่โรงเรียนมัธยมวัดบวรนิเวศจนจบชั้นมัธยมปีที่ ๖ ในปี พ.ศ. ๒๔๗๓ ขณะนั้นมีอายุได้ ๑๕ ปี

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดอัมพวัน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ได้ใช้เวลาศึกษาพระธรรม อันได้แก่พระไตรปิฎก จนสามารถสอบไล่ได้นักธรรมตรี–โท–เอก เปรียญ ๓–๔–๕ ประโยคตามลำดับ ตั้งแต่ยังเป็นสามเณรอยู่ ได้ทำชื่อเสียงให้แก่วัดอัมพวันเป็นอัน

มาก เมื่ออายุครบบวชจึงทำการอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ เมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๔๗๘ และสอบได้เปรียญ ๖ พระอรุณเป็นผู้ที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด และมีความจำแม่นยำดีมาก ในวัยเด็กไม่เคยสอบไล่ได้ที่ ๓ เลย มักได้ที่ ๑ เป็นประจำ นาน ๆ จะพลัดลงมาเป็นที่ ๒ สักครั้ง ได้เคยพลาสชั้น ๒ ครั้ง ในคราวที่เป็นพระภิกษุก็สามารถท่องพระปาฏิโมกข์ได้ภายใน ๒ วัน เป็นนักเทศน์องค์สำคัญของวัด และเป็นพระอาจารย์สอนพระภิกษุและสามเณรในวัด จนสามารถสอบเปรียญ ๓-๔-๕ ได้กันเป็นแถว ๆ

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ จากการดูตำรับตำราด้วยตนเอง จึงสมัครสอบเทียบชั้นมัธยมปีที่ ๘ แผนกวิทยาศาสตร์ เมื่อสอบได้แล้วจึงลาสิกขาบท และสมัครเป็นครูสอนหนังสืออยู่ที่โรงเรียนนันทนศึกษา

เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ เข้ารับราชการเป็นพนักงานบอลลูนหมวดอากาศเบื้องบน กองอุตุนิยมวิทยา กรมอุทกศาสตร์

ปี พ.ศ. ๒๔๘๒ ได้ขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง

ปี พ.ศ. ๒๔๘๖ ได้ทำการมงคลสมรสกับ นางสาวบุญแต่ง พรพยัคฆ์ บุตรีขุนหิรัญปราสาท (ตาบ พรพยัคฆ์) และนางจำปี พรพยัคฆ์ เกิดธิดาด้วยกัน ๑ คนคือ ด.ญ. สุธีรา อินทรน้อย

ปี พ.ศ. ๒๔๘๗ สอบไล่ได้ตามหลักสูตรปริญญาตรี เป็นธรรมศาสตร์บัณฑิต จึงขอย้ายจากการเป็นข้าราชการพลเรือนสามัญ จ่าเอกชั้น ๒๑ มารับราชการประจำในกองกำกับการ ๒ ตำรวจสันติบาล ตำแหน่งนายดาบตำรวจ อัตราเงินเดือน ๆ ละ ๖๕.๐๐ บาท ได้รับยศตามลำดับดังนี้

วัน เดือน ปี	ได้รับยศเป็น
๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๗	นายดาบตำรวจ
๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๗	ว่าที่นายร้อยตำรวจตรี
๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๗	นายร้อยตำรวจตรี
๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๐	นายร้อยตำรวจโท

วัน เดือน ปี	ได้รับยศเป็น
๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๓	นายร้อยตำรวจเอก
๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๖	นายพันตำรวจตรี
๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๒	นายพันตำรวจโท
๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๔	นายพันตำรวจเอก

ได้รับเครื่องราชอิสสริยาภรณ์ต่าง ๆ ดังนี้

วัน เดือน ปี	เครื่องราชอิสสริยาภรณ์ที่ได้รับ
๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖	เหรียญช่วยราชการภายใน
๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๒	เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย
๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓	เหรียญเงินบรมราชาภิเษก
๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๖	จตุรถาภรณ์ช้างเผือก
๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๒	เหรียญจักรมาลา
๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๘	เหรียญชัยสมรภูมิสงครามมหาเอเซียบูรพา
๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๘	ตริตาภรณ์มงกุฎไทย

ได้รับตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

วัน เดือน ปี	ตำแหน่งหน้าที่
๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๑	พนักงานบอลลูน หมวดอากาศเบื้องบน กองอุตุนิยมวิทยา กรมอุทกศาสตร์
๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑	พนักงานรักษา ตรวจเครื่องมืออุตุ หมวดเครื่องมือ กองอุตุนิยมวิทยา กรมอุทกศาสตร์
๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๕	เสมียนคลัง กรมอุตุนิยมวิทยา
๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๗	โอนมารับราชการประจำในกองกำกับการ ๒ ตำรวจสันติบาล กรมตำรวจ
๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๗	รองสารวัตรกองกำกับการ ๒ ตำรวจสันติบาล
๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๘	ผู้บังคับหมวด กองตำรวจภูธร จังหวัดสมุทรสงคราม
๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘	หัวหน้าสถานีตำรวจภูธร อำเภอบางคณฑี จังหวัดสมุทรสงคราม

วัน เดือน ปี	ตำแหน่งหน้าที่
๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๑	ประจำแผนกกฎหมาย กองวิชาการ กรมตำรวจ
๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๓	หัวหน้าแผนกอบรม กองวิชาการ กรมตำรวจ
๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๓	หัวหน้าแผนกกฎหมาย กองวิชาการ กรมตำรวจ
๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๔	หัวหน้าแผนกระเบียบกองวิชาการ กรมตำรวจ
๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๘	ประจำศูนย์การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม
๑๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๑	ประจำตำรวจนครบาล (ทำหน้าที่คดี และวินัย)
๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๑	ประจำกองบังคับการ กองการศึกษา
๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๒	นายเวรจเรตำรวจ
๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๒	ประจำสำนักงานเลขานุการกรมตำรวจ
๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๘	ประจำกองบัญชาการศึกษา

พันตำรวจเอก อรุณ อินทรน้อย เป็นผู้ที่ใส่ใจในการบุญกุศลอยู่เสมอ ได้สร้างพระประธานถึง ๒ องค์ ร่วมสร้างโบสถ์ และศาลาเป็นจำนวนมาก กับได้เป็นประธานจัดการทอดกฐินสามัคคี ผ้าป่าสามัคคีอยู่เนือง ๆ เป็นผู้ที่มีอุปนิสัยเยือกเย็น สุขุม และขยันขันแข็งในการทำงาน มักไม่ชอบอยู่ว่าง ๆ งานอดิเรก คือ การอ่านหนังสือ ทั้งทางโลก และทางธรรม บางครั้งก็ชอบไปตากอากาศดูแลสวนผลไม้ส่วนตัวที่จังหวัดจันทบุรี เป็นผู้ที่สนใจในข่าวสารการเมืองทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีความรู้รอบตัวดี ทันเหตุการณ์ทันโลกเสมอ จึงได้รับเชิญให้เป็นที่ปรึกษาทางกฎหมายของบริษัท เอ็คเซคคิวติฟเอ็นเตอร์ไพร์ส จำกัด

ในวันที่ ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้ล้มป่วยด้วยโรคเส้นโลหิตในสมองตีบตัน และเป็นอัมพาตทางซีกขวาครึ่งตัว ได้เข้าทำการรักษาพยาบาล ณ โรงพยาบาล วชิรพยาบาล ขณะนั้นไม่ได้สติ จึงไม่ได้สั่งเสียอะไร แต่ก่อนจะ "โคม่า" ไม่รู้สติโดยสิ้นเชิงนั้น ได้ลืมตาลูบคลำพระพุทธรูปแบบสุโขทัย ปางมารวิชัย หน้าตัก ๙ นิ้ว ซึ่งนางบุญแต่ง อินทรน้อย ภริยาได้สร้างให้อยู่ในราว ๑๕ นาที รู้สึกว่ามีความซาบซึ้งในพระรัตนตรัยมาก ได้จ้องมองพระพุทธรูปอย่างแน่วแน่ และได้ทำปากขมุบขมิบคล้ายสวดมนต์ แล้วจากนั้นก็ "โคม่า" ไม่ได้สติ เจ็บอยู่ ๗ วัน ๗ คืน จึงถึงแก่กรรมเมื่อรุ่งอรุณของวันจันทร์ที่ ๑๕ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ ด้วยอาการอันสงบ สิริรวมอายุ ๖๓ ปี ๑๙ วัน

ปิยวิปปโยคานุสรณ์

จากวัดอัมพวัน

แด่ พ.ต.อ. มหาอรุณ อินทรน้อย

วัดอัมพวันหรือชาววัดอัมพวัน ขอแสดงความเศร้าสลดเสียใจอย่างสุดซึ้ง มายังคุณนายบุญแต่งตลอดลูกหลานญาติมิตรของท่าน ที่ได้สูญเสียคนที่รักที่ชอบไป ท่านผู้นั้นคือ พ.ต.อ. อรุณ อินทรน้อย หรือท่านมหาอรุณในอดีต เมื่อคราวบวชจำพรรษาอยู่วัดอัมพวันได้เป็นผู้สร้างชื่อเสียงที่มีเกียรติประวัติการเรียนดีเรียนเก่งที่สุดผู้หนึ่ง คือบวชเป็นสามเณรอยู่ ๖ พรรษา สอบไล่ได้นักธรรมเอก และเปรียญธรรม ๖ ประโยค ตั้งแต่เมื่อเป็นสามเณร สอบไล่ได้ติดต่อกันทุกปีไม่ตกเลย การเรียนการสอบพระปริยัติธรรมมิใช่ของง่ายนัก จึงเป็นที่นิยมชมชอบแก่ชาววัดอัมพวันเป็นอย่างยิ่ง ครั้นอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้ ๑ พรรษาก็ลาสิกขาไปเรียนต่อธรรมศาสตร์ โดยใช้ศักดิ์และสิทธิ์เปรียญ ๖ เพราะขณะนั้นทางมหาวิทยาลัยให้สิทธิ ป.ธ. ๖ เข้าเป็นนักศึกษาได้ เมื่อเรียนจบแล้วก็ใช้ความรู้นั้น ๆ เข้ารับราชการตำรวจ เจริญในตำแหน่งหน้าที่การงานด้วยดีได้รับพระราชทานยศเป็นนายพันตำรวจเอก แล้วลาออกรับบำนาญมีฐานะดีพอสมควร เป็นที่เชิดหน้าชูตา เป็นที่เคารพนับถือของวงศ์ตระกูลญาติพี่น้องลูกหลาน มิตรสหายโดยทั่วไป

ท่านมหาอรุณ นี้ เมื่อยังมีชีวิตอยู่ มีนิสัยใจคออ่อนโยนซื่อตรง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เมตตาปรานีอารีไม่ถือตัว เลื่อมใสในการบุญกุศลจนได้บวชเรียนมาแต่เยาว์วัย ได้สร้างหนังสือหลักสูตรนักธรรมตรี-โท-เอกและหนังสือบาลี ถวายไว้ที่วัดอัมพวันได้ศึกษาเล่าเรียนสืบมาจนทุกวันนี้ โดยเฉพาะท่านขุนหิรัญปราสาท คุณนายจำปีพ่อตาแม่ยาย และคุณนายบุญแต่งผู้ภรรยาท่านก็เป็นผู้อุปถัมภ์บำรุงวัดอัมพวันเสมอมา เมื่อข้าพเจ้ามาอยู่วัดนี้ก็ได้ตระกูลนี้ช่วยเหลือ คุณนายบุญแต่งก็ได้ไปช่วยสร้างโบสถ์วัดทรงศิลา อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคามจนสำเร็จผูกพัทธสีมาฉลองเมื่อ ๒๕๑๘ อนึ่งในคราววัดอัมพวันซ่อมปิดทององค์พระประธาน ยกเกศพระเมาลีท่านมหาอรุณติดต่อเชิญ พณ ฯ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยมา

เป็นประธาน คุณอรุณรับหน้าที่พิธีกรเป็นพราหมณ์เอง ท่านอธิบดีเผ่า สรรเสริญต่อหน้าข้าพเจ้าว่า "อรุณ" จัดงานเรียบร้อยดีมาก

เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๒๑ นี้ ข้าพเจ้าได้ไปธุดงค์บำเพ็ญสมณธรรมร่วมกันระหว่างพระวิปัสสนาจารย์ทั่วประเทศในท้องที่ ๕ จังหวัดคือ ศรีษะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ชัยภูมิ และนครราชสีมาเป็นเวลา ๑ เดือน ขณะที่อยู่จังหวัดบุรีรัมย์ พระขึ้นไปเยี่ยมส่งข่าวว่าสามีคุณนายบุญแต่งป่วยหนัก หูฟังแล้วแทบไม่เชื่อเลย เพราะคุณอรุณนั้นเป็นคนมีสุขภาพอ้วนท้วนแข็งแรง ไม่เคยได้ยินว่าป่วยออด ๆ แอด ๆ เหมือนคุณนายเลย ต่อมาอีก ๒ วันเณรขึ้นไปอีกบอกว่าเสียเสียแล้ว ทำให้ตกใจเป็นที่ยิ่งว่าจะตายเร็วถึงอย่างนี้ จึงรีบเดินทางเข้ากรุงเทพ ฯ มาเยี่ยมศพและฟังสวดที่วัดตรีทศเทพ ฯ และได้อัญเชิญพระพุทธโอวาทมาปลอบเตือนใจตนเองว่า

สัพเพ สังขารา อนิจจา สังขารคือร่างกายจิตใจ และรูปธรรม ทั้งหมดทั้งสิ้น มันไม่เที่ยง เกิดแล้วดับไป มีแล้วหายไป สัพเพ สังขารา ทุกขา สังขารคือร่างกาย จิตใจ แลรูปธรรมนามธรรมทั้งหมดทั้งสิ้น มันเป็นทุกข์ทนยาก เพราะเกิดขึ้นแล้วแก่เจ็บตายไป อะธุวัง ชีวิตัง ชีวิตเป็นของไม่ยั่งยืน ธุวัง มะระณัง ความตายเป็นของยั่งยืน อะวัสสังมะยา มะริตัพพัง เราก็ต้องตายแน่ ๆ เหมือนกัน ทุกคนโปรดพิจารณาเถิดนี้เป็นสัจจธรรมแท้ ๆ

อนึ่งหลังจากบำเพ็ญบุญอุทิศบรรจุศพตามประเพณีแล้ว ลูกตุ้ยและเพื่อนบริจาคเงิน ๙,๐๐๐ บาท สร้างกุฏิวิปัสสนาอุทิศถวายวัดอัมพวัน ๑ หลัง โดยชื่อว่า "อาศรม พ.ต.อ. มหาอรุณ อินทรน้อย" เพื่อพระสงฆ์ได้อาศัยบำเพ็ญสมณธรรมวิปัสสนากัมมฐานสืบต่อไปด้วยอำนาจกุศลผลบุญที่คุณอรุณทำมาเมื่อยังมีชีวิตอยู่ก็ดี ที่คุณนายบุญแต่งพร้อมด้วยลูกหลานญาติมิตรทำบุญอุทิศให้ในวาระนั้น ๆ ก็ดี ขอจงมาเป็นพลวปัจจัยส่งผลให้ พ.ต.อ. มหาอรุณ อินทรน้อย ประสพแต่ความสุขความเจริญในสัมปรายภพนั้นเทอญ

พระมหาสังคม จิตฺติญาโณ

วัดอัมพวัน ดุสิต กรุงเทพ ฯ

๖ สิงหาคม ๒๕๒๑

ไว้อาลัย

พันตำรวจเอกอรุณ อินทรน้อย

โดยบุญแต่ง อินทรน้อย

ดิฉันขอกราบ พันตำรวจเอกอรุณ อินทรน้อย สามีของดิฉันด้วยความรักและเคารพ ตั้งแต่เราอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันมาเกือบ ๓๖ ปี มีพยานรักด้วยกัน ๑ คนคือ ลูกสุธีรา เราไม่เคยขึ้นเสียงเถียงกันให้ใคร ๆ ได้ทราบเลย บางครั้งดิฉันถือโกรธหรือบ่นว่า ท่านก็จะหลีกหนีไปเสียอีกทาง เมื่อเห็นดิฉันหายโกรธแล้ว ท่านจึงจะกลับมาพูดชี้แจงเหตุผลให้ทราบ ลูกก็เช่นกัน เมื่อทำผิดท่านจะเรียกลูกขึ้นไปข้างบน แล้วก็กล่าวอบรมลูกกันตามลำพัง ลูกเล่าให้ดิฉันฟังว่า คุณพ่ออบรมล้วนคำพระทั้งนั้น ทำให้ลูกได้สำนึกถึงความผิดที่ตนกระทำ และคราวต่อไปจะระวังไม่ให้กระทำผิดอย่างนั้นอีก

ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ท่านได้ถูกย้ายไปรับราชการเป็นหัวหน้าสถานีตำรวจอยู่ที่อำเภอบางคณฑี จังหวัดสมุทรสงคราม ดิฉันได้ติดตามไปอยู่กับท่านด้วย เผอิญในคืนวันหนึ่งดิฉันได้ล้มป่วยลงด้วยโรคท้องร่วง มีอาเจียนแทรกด้วย จึงทำให้ดิฉันหมดแรงแทบว่าจะเคลื่อนไหวตัวไม่ได้ทีเดียว ดิฉันรู้สึกหมดกำลังและเกือบจะหมดสติด้วยความอ่อนเพลีย เพราะท้องได้ระบายถึง ๒๗ ครั้ง ได้รับประทานยาที่สามารถจะหาได้ในขณะนั้นเกือบทุกขนาน แต่อาการป่วยก็มิได้ทุเลาลงเลย ท่านได้กรุณามานั่งรักษาพยาบาลอยู่ข้าง ๆ ตามองดูลูกสุธีราซึ่งยังเล็กอยู่และได้นอนหลับอยู่ข้าง ๆ ปากท่านก็กล่าวว่า

"เธออย่าเพิ่งตายเลยนะ สงสารลูก ลูกยังเล็กอยู่"

ยาขนานสุดท้ายที่สามารถหาซื้อได้จากตลาด ซึ่งการคมนาคมขณะนั้นมีเพียงทางเรือทางเดียว ก็คือยากฤษณากลั่น ท่านได้รินให้ดิฉันรับประทานทีเดียวตั้งค่อนขวด ทั้ง ๆ ที่แสนจะเฝื่อนและขื่นขมสุดประมาณ ดิฉันก็ฝืนรับประทานจนหมด เสร็จแล้วดิฉันก็เผลอหลับไป ตื่นขึ้นมาอีก

ครั้งเกือบสว่าง ดิฉันก็ยังเห็นท่านนั่งคอยเฝ้าอาการป่วยของดิฉันอยู่ใกล้ ๆ นั่นเอง ดิฉันถึงกับน้ำตาคลอเพราะเห็นในน้ำใจของท่าน ที่อุตส่าห์อดตาหลับขับตานอนเฝ้ารักษาพยาบาลอยู่ตลอดทั้งคืน

อมฤตธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ที่ทรงตรัสว่า "ที่ใดมีรัก ที่นั่นมีทุกข์" นั้นเป็นสิ่งจริงแท้แน่นอนทีเดียว ดิฉันเองก็ตกอยู่ในกฎธรรมดาของโลกเช่นกัน ด้วยอำนาจแห่งกรรมทั้งใหม่และเก่าที่ดิฉันได้กระทำมา ดิฉันจึงได้รับทั้งสุขเวทนา และทุกขเวทนา แต่ก็อาศัยได้ฟังธรรมจากท่านเจ้าคุณพุทธพจน์วราภรณ์ เมื่อคราวที่ไปร่วมทำบุญถือศีลและสร้างแท้งค์น้ำกับท่านที่วัดเขาไกรลาส หัวหิน เป็นเวลา ๙ วัน ท่านได้กรุณาเทศน์โปรดใจความว่า อย่าไปคิดโกรธหรือเกลียดคนที่ทำให้เราต้องเจ็บช้ำน้ำใจ คนที่ทำให้เราต้องสูญเสียทรัพย์สมบัติ หรือคนที่มาหลอกลวงเราเพราะว่าเขาอาจไม่มีเจตนาที่จะมาทำลายเรา หากเป็นกรรมของเราเองที่ทำไว้แต่ชาติก่อนโน้นตามมาสนองเราก็ได้ เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร

ดิฉันฟังแล้วรู้สึกปีติในใจเป็นที่สุด รู้สึกหัวใจโล่งจากความทุกข์ ความโศก ดิฉันจึงได้กราบบูชาพระคุณของท่านที่ได้กรุณาเทศน์โปรดด้วยความนอบน้อม และยังระลึกถึงพระคุณของท่านอยู่ตราบเท่าทุกวันนี้

เมื่อกลับจากเขาไกรลาสแล้ว ลูกสุธีราได้บอกกับดิฉันว่า คุณพ่อป่วยด้วยโรคเส้นโลหิตในสมองอุดตัน และเป็นอัมพาตไปครึ่งตัว แต่ว่าจะบอกความจริง แกก็ได้พยายามบอกทีละเล็กทีละน้อย ด้วยกลัวว่าดิฉันจะตกใจจนถึงสิ้นสติไปอีกคน ดิฉันได้ฟังแล้วรู้สึกว่าสิ่งธรรมดาของโลกอีกอย่างหนึ่งกำลังจะเกิดขึ้นแล้ว คนเราเมื่อเกิดมาแล้ว ก็ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย เป็นธรรมดาถึงไม่จากเป็นก็ต้องจากตาย ถึงไม่ตายวันนี้ ก็ต้องตายวันหน้า จึงสามารถควบคุมสติไว้ได้ ยังความปลาบปลื้มแก่ลูกสุธีรา และญาติ ๆ เป็นอันมาก

เมื่อดิฉันกลับมานั้นท่านได้ป่วยมา ๓ วันแล้ว ดิฉันได้เข้าไปใกล้ท่านและร้องเรียกชื่อท่าน ท่านหันมามองเพราะจำเสียงได้ แต่ก็มิได้พูดว่ากระไร เพราะท่านพูดไม่ได้ ในวันที่ท่านป่วยเป็นวันที่ห้า ดิฉันได้สร้างพระพุทธรูปแบบสุโขทัย หน้าตัก ๙ นิ้วให้ท่าน ๑ องค์ รู้สึกว่าท่านมีความสนใจและผูกพันในองค์พระมาก ได้ลูบคลำ และมองพระด้วยประกายตาแสดงความยินดี กับได้ทำปากขมุบขมิบคล้ายสวดมนต์ รู้สึกลืมตาและมีสติอยู่ราว ๑๕ นาที ยังขาดอยู่แต่พูดไม่ได้เท่านั้น

ตอนค่ำวันนั้นลูกสุธีราได้นำพระพุทธรูปองค์นั้นไปถวายแก่พระสงฆ์ และนำประดิษฐานไว้ ณ โต๊ะหมู่บูชาหน้าพระประธานในโบสถ์วัดอัมพวัน ดุสิต กรุงเทพมหานคร

ตลอดคืนวันที่ ๑๔ จนถึงรุ่งอรุณของวันจันทร์ที่ ๑๕ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ ดิฉันได้คอยเฝ้าพยาบาลและคอยดูใจท่าน ท่านก็จากไปด้วยอาการอันสงบ ขณะนั้นเวลาประมาณ ๕ นาฬิกาเศษ ๆ อันเป็นเวลาและวันตัวของท่านพอดี

ดิฉันได้ก้มกราบลงไปที่เท้าของท่านด้วยความรักและเคารพ ได้ขออโหสิกรรมจากท่าน พร้อมจิตของตัวก็ให้อโหสิกรรมแก่ท่านด้วย ขอดวงวิญญาณของท่านจงไปสู่สุคติเถิด.

ไว้อาลัยคุณพ่อ

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นวันที่ลูกสูญเสียคุณพ่อแก่พญามัจจุราชไป ถึงจะได้เตรียมตัวเตรียมใจไว้ล่วงหน้าสำหรับความสูญเสียในครั้งนี้ เนื่องจากคุณหมออย่างน้อยก็สามท่านได้เกริ่นให้ทราบเป็นการล่วงหน้าแล้ว แต่ลูกก็ยังอดใจหายไม่ได้ แม้ใจหนึ่งจะคิดว่า เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นของธรรมดาโลก แต่อีกใจหนึ่งก็ยังอดจะอาลัยรักมิได้ จริงอยู่แม้ภายนอกจะไม่มีผู้ใดเห็นน้ำตา แต่นั่นก็มิได้แสดงว่าลูกไม่อาลัยรักคุณพ่อเลย ตรงข้ามภายในใจของลูกนั้นแสนจะแห้งแล้งด้วยความรักความอาลัยคุณพ่อสุดประมาณ ถึงจะเคยได้เรียนธรรมมาบ้าง ถึงจะเคยนั่งสมาธิฝึกจิตมาบ้างแล้วก็ตาม แต่คุณพ่อขา ธรรมนั้นก็ช่วยรักษาจิตของลูกไม่ให้แห้ง ไม่ให้โศกเพียงชั่วครู่ชั่วยาม แต่เมื่อใดจิตลูกยึดว่า ลูกได้สูญเสียคุณพ่อไปอย่างไม่มีวันกลับแล้ว เมื่อนั้นจิตของลูกก็แสนจะแห้งแล้ง สลดหดหู่ บอกไม่ถูกทีเดียว

ก็เหตุใดเล่า จิตที่ได้รับการฝึกมาบ้างแล้ว จึงต้องระส่ำระสาย ระทดระท้อ เหตุก็เพราะความดี ความเมตตา กรุณา ของคุณพ่อที่ทุ่มเทมาสู่ลูก นับแต่ลูกจำความได้ ไม่เคยเลยที่คุณพ่อจะดุ ด่า ทุบ ตีลูก ลูกจำได้ว่าตั้งแต่เกิดเป็นพ่อเป็นลูกกันมา ๓๕ ปีแล้ว คุณพ่อไม่เคยตีลูกเลยอย่างมากที่สุดที่คุณพ่อจะกระทำก็คือ เรียกลูกไปสั่งสอนอบรมตัวต่อตัวสองครั้ง ครั้งแรกในสมัยที่ลูกยังอยู่ในวัยรุ่น จำได้ว่าได้ขึ้นเสียงเถียงกับคุณแม่ ทำให้คุณแม่เสียใจร้องไห้ แทนที่คุณพ่อจะเรียกลูกไปบริภาษถึงความเลวทรามของลูก คุณพ่อกลับเรียกลูกไปสอน ชี้แนวทางให้ลูกพิจารณาว่า แม่นั้นมีพระคุณอย่างใหญ่หลวง ได้เสียสละความสุขและทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อลูกเพียงไหน คุณพ่อสอนให้ลูกละอายใจและสำนึกตัวถึงความผิดที่ลูกได้กระทำ ลูกจำได้ติดใจว่า วันนั้นลูกร้องไห้เสียใจสำนึกถึงความผิดของตนเองเสียงดังลั่นบ้านทีเดียว และอีกครั้ง นั่นก็วัยรุ่นเหมือนกัน ลูกริอ่านหัดเล่นไพ่ป๊อก คุณพ่อก็ได้กรุณาชี้แจงให้เห็นโทษของการเล่นการพนันว่าเป็นอบายมุข และเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ตอนนั้นลูกก็ได้แก้ตัวกับคุณพ่อว่า ลูกไม่ได้เล่นเอาสตางค์ ลูกเล่นสนุก ๆ คุณพ่อก็ได้ชี้แจงว่า เป็น

การทำลายเวลาโดยเปล่าประโยชน์ ควรจะเอาเวลานั้นมาดูหนังสือดีกว่า เรื่องเล่นไพ่นี้ คุณพ่อเป็นไม่ยอมทีเดียว ไม่ว่าจะเล่นกับญาติมิตรในวันมีงานมีการ หรือจะเล่นเพื่อฆ่าเวลาในโอกาสที่ได้ไปพักผ่อนตากอากาศที่ชายทะเลก็ไม่ได้ทั้งสิ้น เท่านั้นเองที่คุณพ่อว่ากล่าวตักเตือนลูก ตลอดชีวิตของการเป็นพ่อลูกกัน คุณพ่อรักลูกถนอมน้ำใจลูกถึงเพียงนี้ บางคราวที่ลูกทำผิดถูกคุณแม่ดุบ้าง ตีบ้าง และลูกร้องไห้ตามประสาเด็ก คุณพ่อจะเรียกลูกมาปลอบไม่ให้เสียใจ และบ่อยครั้งทีเดียวที่คุณพ่อเอาก้นของคุณพ่อรองไม้เรียวจากฝีมือของคุณแม่ไม่ให้ตกต้องมาถึงลูกได้

เมื่อลูกยังเล็กอยู่นั้น จำได้ว่าคุณพ่อซื้อตุ๊กตาให้ลูก ๑ ตัว ตุ๊กตาตัวนั้นราคา ๒๐ บาท ถ้าเป็นสมัยนี้เด็ก ๆ คงจะร้องยี้ มันก็ไอ้ตุ๊กตาสตึ ๆ แต่สำหรับลูกมันมีค่ามาก เพราะตอนนั้นคุณพ่อได้เงินเดือนเพียง ๘๐.– บาท และนั่นมันตั้ง ๒๕ % ของเงินเดือนทีเดียวที่คุณพ่อสละให้เพื่อความสุขของลูก อีกครั้งลูกจำได้ว่า ลูกอายุราว ๑๐ ปี ยังเรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่ ๑ ลูกเห่อที่จะได้ใส่ผ้าถุงเหมือนอย่างผู้ใหญ่ และคุณแม่ได้กรุณาซื้อให้ลูก ๑ ผืน ลูกเห่อใคร่จะได้สวมใส่ภายในวันนั้นทีเดียว แต่คุณแม่ยังไม่ได้ว่าจ้างเขาเย็บให้ ลูกจึงยังไม่ได้ใส่ทันใจ และความที่ยังเป็นเด็กและก็ถูกตามใจมาพอสมควร ลูกจึงนั่งซึมเป็นทุกข์เพราะความไม่สมอยากอยู่ คุณพ่อเห็นเข้าก็สงสาร ได้กรุณาเอาด้ายเอาเข็มมาสอนให้ลูกรู้จักวิธีเย็บผ้าถุงใส่เอง เขาเรียกกันว่าเย็บด้นถอยหลัง และเย็บเข้าถ้ำ ซึ่งลูกก็ได้พยายามเย็บตามกำลังเด็กจนแล้วเสร็จในวันนั้น พอเย็บเสร็จก็นุ่งไม่เป็น เพราะได้เหน็บชายผ้าไว้เฉย ๆ เดี๋ยวก็ต้องเหน็บใหม่อีกแล้ว คุณพ่อก็สอนว่า เขาต้องนุ่งกันอย่างนี้ นุ่งแล้วพับชายด้านบนลงมา ๓ ทบ มันจะได้อยู่ เป็นอันว่าลูกได้เย็บได้นุ่งสมอยาก แล้วอีก ๒–๓ วันต่อมาคุณพ่อก็กรุณาซื้อเข็มขัดเงินเส้นเล็ก ๆ ให้ลูก ๑ สาย ลูกจำได้ว่าดีใจเป็นที่สุด ได้เที่ยวอวดคนโน้นคนนี้อยู่หลายวันทีเดียว

ไม่เพียงเท่านั้นที่คุณพ่อได้อบรมสั่งสอนลูก แม้การกวาดบ้าน ถูบ้าน เทกระโถน คุณพ่อก็สอนลูก ทางด้านหนังสือหนังหาวิชาความรู้ก็เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นภาษาอังกฤษ พีชคณิต เลขาคณิต วิทยาศาสตร์ ฯลฯ ถ้าคุณพ่อตรวจดูสมุดพกเห็นเข้าขั้น "ร่อแร่" คุณพ่อจะเรียกมา "ติว" ให้ทันที และคุณพ่อคนเดียวเท่านั้นที่สามารถ "ติว" ให้ลูกได้ เนื่องจากลูกเป็นคน "รั้น" เข้าขั้น แถมเป็นคน "อวดดี" เอาการ ถึงญาติคนไหนจะมีเมตตามาสอนให้ ก็มักจะ "ลาโรง"

เสียกลางคัน เพราะทน "ความโย" ของลูกไม่ไหว ก็ทำอย่างไรได้ ในเมื่อลูกมีความ "มั่นใจ" และ "ภูมิใจ" ใน "ความเก่ง" ของคุณพ่อคนเดียวเท่านั้นนี่คะ

เมื่อลูกอยู่ มธ. ลูกก็แสนจะภูมิใจที่ยังมีคุณพ่อตามรับตามส่งอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าลูกจะไถลเล่นแบดมินตัน ฟังดนตรี หรือฟังโต้วาทีเสียบ้าง คุณพ่อก็คอยรับกลับบ้านเสมอ และเกือบทุกครั้งจะมารอรับลูกก่อนเวลานัด กลัวว่าลูกจะคอย แถมยังช่วยไปส่งเพื่อนร่วมกลุ่มกลับบ้านเสียอีก คุณพ่อจึงมีลูกสาวขาประจำที่จะต้องส่งกลับบ้านด้วยหลายคน

เมื่อลูกได้เข้าทำงานที่ธนาคารกสิกรไทยใหม่ ๆ เวลานั้นสำนักงานใหญ่ยังอยู่ที่ถนนเสือป่า คุณพ่อก็ยังตามรับตามส่งอยู่ และมักจะทำตาดุ ๆ เมื่อลูกไถลไปดูฟุตบอลล์กับเพื่อนชายที่ทำงาน แต่ก็ยังนัดตามไปรับกลับบ้านที่สนามศุภ ฯ จนได้ จนลูกมีคู่หมั้น และได้รับตำแหน่งเป็นผู้ช่วยผู้จัดการที่สาขาบางซ่อนแล้วนั่นแหละ คุณพ่อจึงได้กรุณาซื้อรถโตโยต้า โคโลล่า ให้ ๑ คัน แล้วเลิกรับส่งเสียที ไม่ใช่ซื้อให้แต่รถยนต์ แม้เครื่องประดับจำพวก เพชร นิล จินดา เสื้อผ้าอาภรณ์ คุณพ่อก็หาซื้อมาให้ และเงินนั้นก็ให้บ้าง ให้ขอยืมบ้าง ลูกรึก็แสนที่จะ "เบี้ยว" ยืมแล้วก็ชักดาบไม่ใช้เสียเลย คุณพ่อก็ยังไม่เคยทวงปล่อยเลยตามเลย คุณพ่อได้ช่วยลูกทั้งทางโลกและทางธรรม ในระยะหลังที่ลูกสนใจศึกษาธรรม คุณพ่อก็คอยช่วยแนะนำ จารนัยข้ออรรถต่าง ๆ ที่ลูกฟังไม่เข้าใจบ้าง นั่งหลับในเสียบ้าง ให้ลูกได้เข้าใจจนแจ่มแจ้ง ก็ใครเล่าจะโชคดีหาพ่อได้อย่างลูก เพราะไม่ใช่จะหาได้ง่าย ๆ หนึ่งในร้อย หรือ หนึ่งในล้าน อาจจะเป็นหนึ่งในโลกก็ได้ใครจะรู้

ไม่เฉพาะแต่ลูกเท่านั้นที่คุณพ่อแสนรักแสนห่วง จนแม้กระทั่งหลาน ๆ ที่เกิดมาภายหลังคุณพ่อก็แสนจะรัก เช้าขึ้นก็มาคอยอุ้มหลานเดินเล่นรอบบ้าน เย็นลงก็มาคอยรับขึ้นรถพาไปเที่ยวเล่น ขนมข้าวต้ม ของเล่น หลานยังไม่ทันจะออกปากอยากได้ก็หาซื้อมาให้ หลานจะอึรดบ้างฉี่รดบ้างก็ไม่มีความรังเกียจ กลับยิ้มแล้วเอาอึที่เลอะนั้นมาอวดลูกเสียอีก ลูกไม่ต้องหาอีกก็แล้วกันพ่ออย่างนี้ถึงหาก็คงไม่ได้ ลูกก็ไม่ทราบเหมือนกันว่า ลูกทำบุญอะไรไว้จึงได้มาเกิดเป็นลูกคุณพ่อ และถึงแม้ระยะหลังนี้คุณพ่อจะดำเนินธุรกิจผิดพลาด อันทำให้เราต้องสูญเสียทรัพย์สินมรดกไปบ้าง ลูกก็ไม่เสียดายเลย ยอมเสียทรัพย์สินโดยดีเพื่อบูชาพระคุณของคุณพ่อ และลูกกล้าพูดต่อหน้าทุก ๆ คน หรือแม้ต่อหน้าพระว่า "ลูกภูมิใจที่สุดที่ได้เกิดมาเป็นลูกคุณพ่อ"

กรรมใดที่ลูกได้ล่วงเกินคุณพ่อ จะโดยเจตนาหรือประมาทพลาดพลั้งไป ไม่ว่าทาง กาย วาจา ใจ ก็ตาม ลูกขออโหสิกรรมจากคุณพ่อ ขอคุณพ่อได้โปรดอโหสิกรรมแก่ลูกด้วย

บุญใดที่ลูกได้สร้างจะร้อยชาติแสนชาติก่อน รวมบุญที่ได้กระทำในชาตินี้ จะเป็นการสร้างทางวัตถุก็ดี ทางการปฏิบัติธรรมก็ดี ขออุทิศส่วนกุศลผลบุญทั้งหมดนั้นแก่คุณพ่อ ขออานิสงส์แห่งบุญที่คุณพ่อได้กระทำเอง และผลบุญที่คุณแม่ ญาติ พี่น้อง มิตรสหาย หลาน และลูกได้กระทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้คุณพ่อ จงรวมกันเป็นพลวปัจจัยนำคุณพ่อเดินทางไปสู่พระนิพพานให้จงได้เทอญ.

จากลูก

สุธีรา (อินทรน้อย) โพธิบุญ

๑๘ ก.ค. ๒๕๒๑

หมวดที่ ๑

พระธรรมบางบท (พร้อมคำแปล)

(ปฐมพุทธภาสิตคาถา)

(หันทะ มะยัง ปะฐะมะพุทธะภาสิตะคาถาโย ภะณามะ เส.)

อะเนกะชาติสังสารัง สันธาวิสสัง อะนิพพิสัง,

เมื่อเรายังไม่พบญาณ ได้แล่นท่องเที่ยวไปในสงสารเป็นเอนกชาติ;

คะหะการัง คะเวสันโต ทุกขา ชาติ ปุนัปปุนัง,

แสวงหาอยู่ซึ่งนายช่างปลูกเรือน, คือตัณหาผู้สร้างภพ;

การเกิดทุกคราว เป็นทุกข์ร่ำไป.

คะหะการะกะ ทิฏโฐสิ ปุนะ เคหัง นะ กาหะสิ,

นี่แน่ะ นายช่างปลูกเรือน! เรารู้จักเจ้าเสียแล้ว; เจ้าจะทำเรือนให้เราไม่ได้อีกต่อไป.

สัพพา เต ผาสุกา ภัคคา คะหะกูฏัง วิสังขะตัง,

โครงเรือนทั้งหมดของเจ้าเราหักเสียแล้ว; ยอดเรือนเราก็รื้อเสียแล้ว

วิสังขาระคะตัง จิตตัง ตัณ์หานัง ขะยะมัชฌะคา.

จิตของเราถึงแล้วซึ่งสภาพที่อะไรปรุงแต่งไม่ได้อีกต่อไป;

มันได้ถึงแล้วซึ่งความสิ้นไปแห่งตัณหา **(คือถึงนิพาน)**

(ปัจฉิมพุทโธวาทปาฐะ)

(หันทะ มะยัง ปัจฉิมะพุทโธวาทะปาฐัง ภะณามะ เส.)

หันทะทานิ ภิกขะเว อามันตะยามิ โว,

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! บัดนี้, เราขอเตือนท่านทั้งหลายว่า:–

วะยะธัมมา สังขารา,

สังขารทั้งหลาย มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา;

อัปปะมาเทนะ สัมปาเทถะ,

ท่านทั้งหลาย, จงทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด.

อะยัง ตะถาคะตัสสะ ปัจฉิมา วาจา.

นี้เป็นพระวาจามีในครั้งสุดท้าย ของพระตถาคตเจ้า.

อริยมรรคมีองค์แปด

(หันทะ มะยัง อะริยัฏฐังคิกะมัคคะปาฐัง ภะณามะ เส.)

(มรรคมีองค ๘.) อะยะเมวะ อะริโย อัฏฐังคิโก มัคโค. หนทางนี้แล เป็นหนทางอันประเสริฐ ซึ่งประกอบด้วยองค์แปด- เสยยะถีทัง. ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ:- สัมมาทิฏฐิ **ความเห็นชอบ.** สัมมาสังกัปโป **ความดำริชอบ,** สัมมาวาจา **การพูดจาชอบ,** สัมมากัมมันโต **การทำการงานชอบ,** สัมมาอาชีโว **การเลี้ยงชีวิตชอบ,** สัมมาวายาโม **ความพากเพียรชอบ,** สัมมาสะติ **ความระลึกชอบ,** สัมมาสะมาธิ **ความตั้งใจมั่นชอบ,**

(*องค์มรรคที่ ๑*) กะตะมา จะ ภิกขะเว สัมมาทิฏฐิ. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ความเห็นชอบ เป็นอย่างไรเล่า? ยัง โข ภิกขะเว ทุกเข ญาณัง, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ความรู้อันใด เป็นความรู้ในทุกข์, ทุกขะสะมุทะเย ญาณัง, เป็นความรู้ในเหตุให้เกิดทุกข์, ทุกขะนิโรเธ ญาณัง, เป็นความรู้ในความดับแห่งทุกข์, ทุกขะนิโรธะคามินิยา ปะฏิปะทายะ ญาณัง. เป็นความรู้ในทางดำเนินให้ถึงความดับแห่งทุกข์ อะยัง วุจจะติ ภิกขะเว สัมมาทิฏฐิ. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, อันนี้เรากล่าวว่า **ความเห็นชอบ.**

(*องค์มรรคที่ ๒*) กะตะโม จะ ภิกขะเว สัมมาสังกัปโป, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ความดำริชอบ เป็นอย่างไรเล่า? เนกขัมมะสังกัปโป, ความดำริในการออกจากกาม, อะพ์ยาปาทะสังกัปโป. ความดำริในการไม่มุ่งร้าย, อะวิหิงสาสังกัปโป. ความดำริในการไม่เบียดเบียน. อะยัง วุจจะติ ภิกขะเว สัมมาสังกัปโป. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, อันนี้เรากล่าวว่า **ความดำริชอบ.**

(*องค์มรรคที่ ๓*) กะตะมา จะ ภิกขะเว สัมมาวาจา. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, การพูดจาชอบ เป็นอย่างไรเล่า? มุสาวาทา เวระมะณี, เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการพูดไม่จริง, ปิสุณายะ วาจายะ เวระมะณี, เจตนาเป็นเครื่องเว้นจาก

การพูดส่อเสียด, ผะรุสายะ วาจายะ เวระมะณี, เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการพูดหยาบ, สัมผัปปะลาปา เวระมะณี, เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ. อะยัง วุจจะติ ภิกขะเว สัมมาวาจา. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, อันนี้เรากล่าวว่า **การพูดจาชอบ**

(องค์มรรคที่ ๔) กะตะโม จะ ภิกขะเว สัมมากัมมันโต, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, การทำการงานชอบ เป็นอย่างไรเล่า? ปาณาติปาตา เวระมะณี, เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการฆ่า, อะทินนาทานา เวระมะณี, เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการถือเอาสิ่งของ ที่เจ้าของไม่ได้ให้แล้ว, กาเมสุ มิจฉาจารา เวระมะณี. เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย. อะยัง วุจจะติ ภิกขะเว สัมมากัมมันโต. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, อันนี้เรากล่าวว่า **การทำการงานชอบ.**

(องค์มรรคที่ ๕) กะตะโม จะ ภิกขะเว สัมมาอาชีโว, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, การเลี้ยงชีวิตชอบ เป็นอย่างไรเล่า? อิธะ ภิกขะเว อะริยะสาวะโก, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, สาวกของพระอริยเจ้า ในธรรมวินัยนี้, มิจฉาอาชีวัง ปะหายะ, ละการเลี้ยงชีวิตที่ผิดเสีย, สัมมาอาชีเวนะ ชีวิกัง กัปเปติ. ย่อมสำเร็จความเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ชอบ. อะยัง วุจจะติ ภิกขะเว สัมมาอาชีโว. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, อันนี้เรากล่าวว่า **การเลี้ยงชีวิตชอบ**.

(องค์มรรคที่ ๖) กะตะโม จะ ภิกขะเว สัมมาวายาโม. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ความพากเพียรชอบ เป็นอย่างไรเล่า? อิธะ ภิกขะเว ภิกขุ, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อะนุปปันนานัง ปาปะกานัง อะกุสะลานัง ธัมมานัง. อะนุปปาทายะ, ฉันทัง ชะเนติ, วะยะมะติ, วิริยัง อาระภะติ, จิตตัง ปัคคัณหาติ ปะทะหะติ; ย่อมทำความพอใจให้เกิดขึ้น, ย่อมพยายาม, ปรารภความเพียร, ประคองตั้งจิตไว้, เพื่อจะยังอกุศลธรรม อันเป็นบาปที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น; อุปปันนานัง ปาปะกานัง อะกุสะลานัง ธัมมานัง ปะหานายะ, ฉันทัง ชะเนติ, วายะมะติ, วิริยัง อาระภะติ จิตตัง ปัคคัณหาติ ปะทะหะติ; ย่อมทำความพอใจให้เกิดขึ้น, ย่อมพยายาม, ปรารภความเพียร, ประคองตั้งจิตไว้, เพื่อจะละอกุศลธรรม อันเป็นบาป ที่เกิดขึ้นแล้ว; อะนุปปันนานัง กุสะลานัง ธัมมานัง อุปปาทายะ, ฉันทัง ชะเนติ, วายะ

มะติ, วิริยัง อาระภะติ, จิตตัง ปัคคัณหาติ; ปะทะหะติ; ย่อมทำความพอใจให้เกิดขึ้น, ย่อมพยายาม, ปรารภความเพียร, ประคองตั้งจิตไว้, เพื่อจะยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ให้เกิดขึ้น: อุปปันนานัง กุสะลานัง ธัมมานัง ฐิติยา, อะสัมโมสายะ, ภิยโยภาวายะ, เวปุลลายะ, ภาวะนายะ, ปาริปูริยา, ฉันทัง ชะเนติ, วายะมะติ, วิริยัง อาระภะติ, จิตตัง ปัคคัณหาติ ปะทะหะติ. ย่อมทำความพอใจให้เกิดขึ้น, ย่อมพยายาม, ปรารภความเพียร, ประคองตั้งจิตไว้, เพื่อความตั้งอยู่ ไม่เลอะเลือน ความงอกงามยิ่งขึ้น, ความไพบูลย์, ความเจริญ, ความเต็มรอบ, แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว, อะยัง วุจจะติ ภิกขะเว สัมมาวายาโม. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, อันนี้เรากล่าวว่า **ความพากเพียรชอบ**.

(องค์มรรคที่ ๗) กะตะมา จะ ภิกขะเว สัมมาสะติ, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ความระลึกชอบ เป็นอย่างไรเล่า? อิธะ ภิกขะเว ภิกขุ, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ภิกษุในธรรมวินัยนี้, กาเย กายานุปัสสี วิหะระติ, ย่อมเป็นผู้พิจารณาเห็นกายในกายอยู่เป็นประจำ, อาตาปี สัมปะชาโน สะติมา, วิเนยยะ โลเก อะภิชฌาโทมะนัสสัง; มีความเพียรเครื่องเผากิเลส, มีสัมปชัญญะ มีสติ, ถอนความพอใจและความไม่พอใจ ในโลกออกเสียได้; เวทะนาสุ เวทะนานุปัสสี วิหะระติ, ย่อมเป็นผู้พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่เป็นประจำ, อาตาปี สัมปะชาโน สะติมา, วิเนยยะ โลเก อะภิชฌาโทมะนัสสัง; มีความเพียรเครื่องเผากิเลส, มีสัมปชัญญะ มีสติ, ถอนความพอใจและความไม่พอใจ ในโลกออกเสียได้; จิตเต จิตตานุปัสสี วิหะระติ, ย่อมเป็นผู้พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่เป็นประจำ, อาตาปี สัมปะชาโน สะติมา, วิเนยยะ โลเก อะภิชฌาโทมะนัสสัง; มีความเพียรเครื่องเผากิเลส, มีสัมปชัญญะ มีสติ, ถอนความพอใจและความไม่พอใจ ในโลกออกเสียได้; ธัมเมสุ ธัมมานุปัสสี วิหะระติ, ย่อมเป็นผู้พิจารณาเห็นธรรมทั้งหลายอยู่เป็นประจำ, อาตาปี สัมปะชาโน สะติมา, วิเนยยะ โลเก อะภิชฌาโทมะนัสสัง. มีความเพียรเครื่องเผากิเลส, มีสัมปชัญญะ มีสติ, ถอนความพอใจและไม่พอใจ ในโลกออกเสียได้. อะยัง วุจจะติ ภิกขะเว สัมมาสะติ. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, อันนี้เรากล่าวว่า **ความระลึกชอบ**.

(องค์มรรคที่ ๘) กะตะโม จะ ภิกขะเว สัมมาสะมาธิ, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ความตั้งใจมั่นชอบ เป็นอย่างไรเล่า? อิธะ ภิกขะเว ภิกขุ, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ภิกษุในธรรมวินัยนี้, วิวิจเจวะ กาเมหิ, สงัดแล้วจากกามทั้งหลาย, วิวิจจะ อะกุสะเลหิ ธัมเมหิ, สงัดแล้วจากธรรมที่เป็นอกุศลทั้งหลาย, สะวิตักกัง สะวิจารัง, วิเวกะชัง ปีติสุขัง ปะฐะมัง ฌานัง อุปะสัมปัชชะ วิหะระติ; เข้าถึงปฐมฌาน, ประกอบด้วยวิตกวิจาร, มีปีติและสุข อันเกิดจากวิเวก แล้วแลอยู่; วิตักกะวิจารานัง วูปะสะมา, เพราะความที่วิตกวิจารทั้งสองระงับลง, อัชฌัตตัง สัมปะสาทะนัง เจตะโส, เอโกทิภาวัง, อะวิตักกัง อะวิจารัง, สะมาธิชัง ปีติสุขัง ทุติยัง ฌานัง อุปสัมปัชชะ วิหะระติ; เข้าถึงทุติยฌาน, เป็นเครื่องผ่องใสแห่งใจในภายใน, ให้สมาธิเป็นธรรมอันเอกผุดมีขึ้น, ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร, มีแต่ปีติและสุข อันเกิดจากสมาธิ แล้วแลอยู่; ปีติยา จะ วิราคา, อนึ่ง เพราะความจางคลายไปแห่งปีติ, อุเปกขะโก จะ วิหะระติ; สะโต จะ สัมปะชาโน, ย่อมเป็นผู้อยู่อุเบกขา, มีสติและสัมปชัญญะ, สุขัญจะ กาเยนะ ปะฏิสังเวเทติ, และย่อมเสวยความสุขด้วยนามกาย, ยันตัง อะริยา อาจิกขันติ, อุเปกขะโก สะติมา สุขะวิหารี ติ, ชนิดที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย ย่อมกล่าวสรรเสริญผู้นั้นว่า, "เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติ อยู่เป็นปรกติสุข" ดังนี้, ตะติยัง ฌานัง อุปะสัมปัชชะ วิหะระติ; เข้าถึงตติยฌาน แล้วแลอยู่; สุขัสสะ จะ ปะหานา, เพราะละสุขเสียได้, ทุกขัสสะ จะ ปะหานา, และเพราะละทุกข์เสียได้, ปุพเพวะ โสมะนัสสะโทมะนัสสานัง อัตถังคะมา, เพราะความดับไปแห่งโสมนัสและโทมนัสทั้งสอง ในกาลก่อน, อะทุกขะมะสุขัง อุเปกขาสะติปาริสุทธิง, จะตุตถัง ฌานัง อุปะสัมปัชชะ วิหะระติ. เข้าถึงจตุตถฌาน, ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข, มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่, อะยัง วุจจะติ ภิกขะเว สัมมาสะมาธิ. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, อันนี้เรากล่าวว่า **ความตั้งใจมั่นชอบ.**

อภิณหะปัจจะเวกขะณะ

ชะราธัมโมมหิ	เรามีความแก่เป็นธรรมดา
ชะรัง อะนะตีตา	ล่วงความแก่ไปไม่ได้
พยาธิธัมโมมหิ	เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา
พยาธิง อะนะตีตา	ล่วงความเจ็บไข้ไปไม่ได้
มะระณะธัมโมมหิ	เรามีความตายเป็นธรรมดา
มะระณัง อะนะตีตา	ล่วงความตายไปไม่ได้
สัพเพหิ เม ปิเยหิ มะนา เปหิ	เราละเว้นเป็นต่าง ๆ คือว่า พลัดพราก
นานาภาโว วินาภาโว	จากของรัก ของเจริญใจทั้งหลายทั้งปวง
กัมมัสสะโกมหิ	เราเป็นผู้มีกรรมเป็นของของตน
กัมมะทายาทา	เป็นผู้รับผลของกรรม
กัมมะโยนี	เป็นผู้มีกรรมเป็นกำเนิด
กัมมะพันธุ	เป็นผู้มีกรรมเป็นเผ่าพันธ์
กัมมะปะฏิสะระณา	เป็นผู้มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย
ยัง กัมมัง กะระสสามิ	จักทำกรรมอันใดไว้
กัลยาณัง วา ปาปะกังวา	ดีหรือชั่ว
ตัสสะ ทายาทา ภะวิสสามิ	จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น
เอวัง อัมเหหิ อะภิณหัง	เราทั้งหลายพึงพิจารณาเนือง ๆ
ปัจจะเวกชิตัพพัง.	อย่างนี้แล.

บังสุกุลแปล

อะนิจจา วะตะ สังขารา	สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ
อุปปาทะวะยะธัมมิโน	เกิดขึ้นแล้วย่อมเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา
อุปปัชชิตกะวา นิรุชฌันติ	ครั้นเกิดขึ้นย่อมดับไป
เตสัง วูปะสะโม สุโข	ความเข้าไปสงบระงับในสังขารเสียได้ ย่อมเป็นสุข

หมวดที่ ๒

คู่มือพุทธศาสนิกชน (พร้อมคำแปล)

พระคาถาชินบัญชร

ชะยาสะนากะตา พุทธา เชตะวา มารัง สะวาหะนัง
จะตุสัจจาสะภัง ระสัง เย ปีวิงสุ นะราสะภา
ตัณหังกะราทะโย พุทธา อัฏฐะวีสะติ นายะกา
สัพเพ ปะติฏฐิตา มัยหัง มัตถะเก เต มุนิสสะรา
สีเส ปะติฏฐิโต มัยหัง พุทโธ ธัมโม ทะวิโลจะเน
สังโฆ ปะติฏฐิโต มัยหัง อุเร สัพพะ คุณากะโร
หะทะเย เม อะนุรุทโธ จะ สารีปุตโต จะ ทักขิเณ
โกณฑัญโญ ปิฏฐิภาคัสมิง โมคคัลลาโน จะ วามะเก
ทักขิเณ สะวะเน มัยหัง อาสุง อานันทะราหุโล
กัสสะโป จะ มะหานาโม อุภาสุง วามะโสตะเก
เกสันเต ปิฏฐิภาคัสมิง สุริโยวะ ปะภังกะโร
นิสินโน สิริสัมปันโน โสภีโต มุนิปุงคะโว
กุมาระกัสสะโป เถโร มะเหสี จิตตะวาทะโก
โสมัยหัง วะทะเน นิจจัง ปะติฏฐาสิ คุณากะโร
ปุณโณ อังคุลิมาโล จะ อุปาลี นันทะสีวะลี
เถราปัญจะ อิเม ชาตา นะลาเต ติลากา มะมะ
เสสาสีติ มะหาเถรา วิชิตา ชินะสาวะกา
เอเตสีติ มะหาเถรา ชิตะวันโต ชิโนระสา
ชะลันตา สีละเตเชนะ อังคะมังเคสุ สัณฐิตา
ระตะนัง ปุระโต อาสิ ทักขิเณ เมตตะสุตตะกัง
ธะชัคคัง ปัจฉะโต อาสิ วาเม อังคุลิมาละกัง
ขันธะโมระ ปะริตตัญจะ อาฏานาฏิยะ สุตตะกัง
อากาเส ฉะทะนัง อาสิ เสสา ปาการะสัณฐิตา

ขินา นานาวะระสังยุตตา สัตตปปาการะลังกะตา
วาตะปีตตะทิสัญชาตา พาหิรัชฌัตตุ ปัททะวา
อะเสสา วินะยัง ยันตุ อะนันตะชินะเตชะสา
วะทะโต เมสะกิจเจนะ สะทา สัมพุทธะปัญชะเร
ชินะปัญชะระ มัชฌัมหิ วิหะรันตัง มะหีตะเล
สะทา ปาเลนตุ มัง สัพเพ เตมะหาปุริสาสะภา
อิจเจวะมันโต สุคุตโต สุรักโข
ชินานุภาเวนะ ชิตุปัททะโว
ธัมมานุภาเวนะ ชิตาริสังโค
สังฆานุภาเวนะ ชิตันตะราโย
สัทธัมมานุภาวะ ปาลิโต จะรามิ ชินะปัญชะเรติ ฯ

คำแปล พระพุทธะทั้งหลายทรงชนะมารพร้อมทั้งเสนาพาหนะเสด็จสู่พระที่นั่งแห่งชัยชนะแล้วพระพุทธะเหล่าใดเล่าทรงเป็นผู้ประเสริฐแห่งนรชน ทรงดื่มอมฤตรสแห่งสัจจะทั้งสี่.เล้ว พระพุทธทั้งหลาย 28 พระองค์มีพระตัณหังกร เป็นต้น ทรงเป็นพระนายกผู้นำโลก พระมุเนศวรจอมมุนีทุกพระองค์นั้นทรงสถิตประทับบนกระหม่อมแห่งข้าพเจ้า

พระพุทธทั้งหลายทรงสถิตประทับบนศีรษะ พระธรรมสถิตประทับที่ดวงตาของข้าพเจ้า พระสงฆ์ผู้เป็นบ่อเกิดแห่งคุณทั้งปวงสถิตประทับที่อุระของข้าพเจ้า

พระอนุรุทธประทับที่หทัยของข้าพเจ้า พระสารีบุตรประทับที่เบื้องขวา พระโกณฑัญญะประทับที่เบื้องหลัง พระโมคคัลลานะประทับที่เบื้องซ้าย พระอานนท์และพระราหุลประทับที่หูเบื้องขวาของข้าพเจ้า พระกัสสะปะและพระมหานามทั้งสองประทับที่หูเบื้องซ้ายพระโสภิตผู้.ป็นมุนีที่แกล้วกล้า ถึงพร้อมด้วยสิริ เหมือนอย่างดวงอาทิตย์ส่องแสงสว่างประทับที่สุดผมส่วนเบื้องหลัง พระเถระผู้แสวงหาคุณอันใหญ่ ผู้มีวาทะอันวิจิตรชื่อพระกุมารกัสสป ผู้เป็นบ่อเกิดแห่งคุณนั้นประทับที่ปากของข้าพเจ้าเป็นนิตย์

พระเถระห้าพระองค์เหล่านี้ คือ พระปุณณะ พระอังคุลิมาล พระอุบาลี พระนันทะ พระสีวลี เกิดเหมือนอย่างดิลกที่หน้าผากของข้าพเจ้า พระมหาเถระทั้งหลาย 80 ที่เหลือจากนี้ผู้ชนะผู้เป็นสาวกของพระพุทธะผู้ทรงชนะ รุ่งเรืองอยู่ด้วยเดชแห่งศีลสถิตอยู่ที่องคาพยพทั้งหลาย

พระรัตนสูตรประจุอยู่เบื้องหน้า พระเมตตสูตรประจุอยู่เบื้องขวา พระธชัคคสูตรประจุอยู่เบื้องหลัง พระอังคุลิมาลสูตรประจุอยู่เบื้องซ้าย พระขันธปริตร พระโมรปริตร และพระอาฏานาฏิยสูตรเป็นเหมือนอย่างฟ้าครอบ พระสูตรปริตรทั้งหลายที่เหลือกำหนดหมายเป็นปราการ เมื่อข้าพเจ้าอาศัยอยู่ด้วยกิจทั้ง 4 อย่างในบัญชรแห่งพระสัมพุทธะ ประกอบด้วยลานเขตแห่งอาณาอำนาจแห่งพระพุทธะผู้ทรงชนะ ประดับด้วยปราการคือพระธรรมทุกเมื่อ

ขอเครื่องขัดข้องทั้งภายนอกและภายในทั้งหลาย ที่เกิดจากลมและน้ำดีเป็นต้นจงถึงความสิ้นไปไม่มีเหลือ ด้วยเดชแห่งพระชินะผู้ไม่มีที่สุด

ขอพระมหาบุรุษผู้เลิศกล้าทั้งหลายทั้งปวงนั้น โปรดอภิบาลข้าพเจ้าผู้สถิตย์ในท่ามกลางแห่งพระชินบัญชรอยู่บนพื้นแผ่นดิน

ข้าพเจ้ามีความรักษาดี โดยทำให้ครบถ้วนทุกทางอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้ ขอจงชนะอุปัทวะด้วยอานุภาพพระพุทธะผู้ทรงชนะ ชนะข้าศึกขัดข้องด้วยอานุภาพแห่งพระธรรม ชนะอันตรายด้วยอานุภาพแห่งพระสงฆ์ อันอานุภาพแห่งพระสัทธรรมอภิบาลประพฤติอยู่ในพระชินบัญชรเทอญ

คำทำวัตร เช้า และ เย็น

(คำบูชาพระรัตนตรัย)

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา,

พระผู้มีพระภาคเจ้า, เป็นพระอรหันต์, ดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์สิ้นเชิง, ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง;

พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ.

ข้าพเจ้าอภิวาทพระผู้มีพระภาคเจ้า, ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน.

(กราบ)

ส๎วากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม,

พระธรรม เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้า, ตรัสไว้ดีแล้ว;

ธัมมัง นะมัสสามิ.

ข้าพเจ้านมัสการพระธรรม.

(กราบ)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ,

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า, ปฏิบัติดีแล้ว;

สังฆัง นะมามิ.

ข้าพเจ้านอบน้อมพระสงฆ์.

(กราบ)

คำทำวัตรเช้า

(ปุพพภาคนมการ)

(หันทะ มะยัง พุทธัสสะ ภะคะวะโต ปุพพะภาคะนะมะการัง กะโรมะ เส.)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต, ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น ;
อะระหะโต, ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส ;
สัมมาสัมพุทธัสสะ, ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง.
(๓ ครั้ง)

(๑. พุทธาภิถุติ)

(หันทะ มะยัง พุทธาภิถุติง กะโรมะ เส.)

โย โส ตะถาคะโต, พระตถาคตเจ้านั้น พระองค์ใด ;
อะระหัง, เป็นผู้ไกลจากกิเลส ;
สัมมาสัมพุทโธ, เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง ;
วิชชาจะระณะสัมปันโน, เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ ;
สุคะโต, เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี ;
โลกะวิทู, เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง ;
อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ, เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า ;
สัตถา เทวะมะนุสสานัง, เป็นครูผู้สอน ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ;
พุทโธ, เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม ;
ภะคะวา, เป็นผู้มีความจำเริญ จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์ ;
โย อิมัง โลกัง สะเทวะกัง สะมาระกัง สะพรหมะกัง, สัสสะมะณะ

พฺราหฺมะณิง ปะชัง สะเทวะมะนุสสัง สะยัง อะภิญญา สัจฉิกัตวา ปะเวเทสิ, พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด, ได้ทรงทำความดับทุกข์ให้แจ้งด้วยพระปัญญาอันยิ่งเองแล้ว, ทรงสอนโลกนี้พร้อมทั้งเทวดา, มาร พรหม, และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์, พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม ;

โย ธัมมัง เทเสสิ, พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด ทรงแสดงธรรมแล้ว;

อาทิกัลฺยาณัง, ไพเราะในเบื้องต้น,

มัชเฌกัลฺยาณัง, ไพเราะในท่ามกลาง,

ปะริโยสานะกัลฺยาณัง, ไพเราะในที่สุด,

สาตถัง สะพฺยัญชะนัง เกวะละปะริปุณณัง ปะริสุทธัง พฺรหฺมะจะริยัง ปะกาเสสิ, ทรงประกาศพรหมจรรย์, คือแบบแห่งการปฏิบัติอันประเสริฐ บริสุทธิ์ บริบูรณ์ สิ้นเชิง, พร้อมทั้งอรรถะ (คำอธิบาย) พร้อมทั้งพยัญชนะ (หัวข้อ) ;

ตะมะหัง ภะคะวันตัง อะภิปูชะยามิ, ข้าพเจ้าบูชาอย่างยิ่ง เฉพาะพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น

ตะมะหัง ภะคะวันตัง สิระสา นะมามิ. ข้าพเจ้านอบน้อมพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ด้วยเศียรเกล้า.

(กราบระลึกพระพุทธคุณ)

(๒. ธัมมาภิถุติ)

(หันทะ มะยัง ธัมมาภิถุติง กะโรมะ เส.)

โย โส สฺวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม, พระธรรมนั้นใด, เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้ว ;

สันทิฏฐิโก เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติ พึงเห็นได้ด้วยตนเอง ;

อะกาลิโก,	เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ และให้ผลได้ ไม่จำกัดกาล;
เอหิปัสสิโก,	เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกะผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด;
โอปะนะยิโก,	เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว;
ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ,	เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน;
ตะมะหัง ธัมมัง อะภิปูชะยามิ,	ข้าพเจ้าบูชาอย่างยิ่ง เฉพาะพระธรรมนั้น;
ตะมะหัง ธัมมัง สิระสา นะมามิ.	ข้าพเจ้านอบน้อมพระธรรมนั้น ด้วยเศียรเกล้า.

(กราบระลึกพระธรรมคุณ)

(๓. สังฆาภิถุติ)

(หันทะ มะยัง สังฆาภิกถุติง กะโรมะ เส.)

โย โส สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ,	สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น หมู่ใด, ปฏิบัติดีแล้ว;
อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ,	สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด, ปฏิบัติตรงแล้ว;
ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ,	สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด, ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว;
สามีจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ,	สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด, ปฏิบัติสมควรแล้ว;
ยะทิทัง,	ได้แก่บุคคลเหล่านี้คือ :
จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา,	คู่แห่งบุรุษ ๔ คู่, นับเรียงตัวบุรุษ ได้ ๘บุรุษ;[๑]
เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ,	นั่นแหละ สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า;

---

๑. สี่คู่คือ โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล. สกิทาคามิมรรค สกิทาคามิผล อนาคามิมรรค อนาคามิผล. อรหัตตมรรค อรหัตตผล.

อาหุเนยโย, เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา;
ปาหุเนยโย เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ;
ทักขิเณยโย เป็นผู้ควรรับทักษิณาทาน;
อัญชะลิกะระณีโย, เป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี;
อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสะ, เป็นเนื้อนาบุญของโลก, ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า;
ตะมะหัง สังฆัง อะภิปูชะยามิ, ข้าพเจ้าบูชาอย่างยิ่ง เฉพาะพระสงฆ์หมู่นั้น;
ตะมะหัง สังฆัง สิระสา นะมามิ. ข้าพเจ้านอบน้อมพระสงฆ์หมู่นั้น ด้วยเศียรเกล้า,

(*กราบระลึกพระสังฆคุณ*)

....

(๔. รตนัตตยัปปณามคาถา)

(หันทะ มะยัง ระตะนัตตะยัปปะณามะคาถาโย เจวะ สังเวคะปะริกิตตะนะปาฐัญจะ ภะณามะ เส.)

พุทโธ สุสุทโธ กะรุณามะหัณณะโว,
พระพุทธเจ้าผู้บริสุทธิ์ มีพระกรุณาดุจห้วงมหรรณพ;
โยจจันตะสุทธัพพะระญาณะโลจะโน,
พระองค์ใด มีตาคือญาณอันประเสริฐหมดจดถึงที่สุด;
โลกัสสะ ปาปูปะกิเลสะฆาตะโก,
เป็นผู้ฆ่าเสียซึ่งบาป และอุปกิเลสของโลก;
วันทามิ พุทธัง อะหะมาทะเรนะ ตัง,
ข้าพเจ้าไหว้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น โดยใจเคารพเอื้อเฟื้อ
ธัมโม ปะทีโป วิยะ ตัสสะ สัตถุโน,
พระธรรมของพระศาสดา สว่างรุ่งเรืองเปรียบดวงประทีป;

โย มัคคะปากามะตะเภทะภินนะโก,

จำแนกประเภท คือ มรรค ผล **นิ**พพาน, ส่วนใด;

โลกุตตะโร โย จะ ตะทัตถะทีปะโน,

ซึ่งเป็นตัวโลกุตตระ, และส่วนใดที่ชี้แนวแห่งโลกุตตระนั้น;

วันทามิ ธัมมัง อะหะมาทะเรนะ ตัง

ข้าพเจ้าไหว้พระธรรมนั้น โดยใจเคารพเอื้อเฟื้อ.

สังโฆ สุเขตตาภ๎ยะติเขตตะสัญญิโต,

พระสงฆ์เป็นนาบุญอันยิ่งใหญ่กว่านาบุญอันดีทั้งหลาย;

โย ทิฏฐะสันโต สุคะตานุโพธะโก,

เป็นผู้เห็นพระนิพพาน, ตรัสรู้ตามพระสุคต, หมู่ใด;

โลลัปปะหีโน อะริโย สุเมธะโส,

เป็นผู้ละกิเลสเครื่องโลเล เป็นพระอริยเจ้า มีปัญญาดี;

วันทามิ สังฆัง อะหะมาทะเรนะ ตัง,

ข้าพเจ้าไหว้พระสงฆ์หมู่นั้น โดยใจเคารพเอื้อเฟื้อ,

อิจเจวะเมกันตะภิปูชะเนยยะกัง,

วัตถุตตะยัง วันทะยะตาภิสังขะตัง,

ปุญญัง มะยา ยัง มะมะ สัพพุปัททะวา

มา โหนตุ เว ตัสสะ ปะภาวะสิทธิยา.

บุญใด ที่ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่ซึ่งวัตถุสาม, คือพระรัตนตรัย อันควรบูชายิ่งโดยส่วนเดียว, ได้กระทำแล้วเป็นอย่างยิ่งเช่นนี้นี้, ขออุปัททวะ (**ความชั่ว**) ทั้งหลาย จงอย่ามีแก่ข้าพเจ้าเลย, ด้วยอำนาจความสำเร็จ อันเกิดจากบุญนั้น.

....

(๕. สังเวคปริกิตตนปาฐะ)

อิธะ ตะถาคะโต โลเก อุปปันโน,

พระตถาคตเจ้าเกิดขึ้นแล้ว ในโลกนี้;

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ,

เป็นผู้ไกลจากกิเลส, ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง;

ธัมโม จะ เทสิโต นิยยานิโก,

และพระธรรมที่ทรงแสดง เป็นธรรมเครื่องออกจากทุกข์;

อุปะสะมิโก ปะรินิพพานิโก,

เป็นเครื่องสงบกิเลส, เป็นไปเพื่อปรินิพพาน;

สัมโพธะคามี สุคะตัปปะเวทิโต,

เป็นไปเพื่อความรู้พร้อม, เป็นธรรมที่พระสุคตประกาศ;

มะยันตัง ธัมมัง สุต๎วา เอวัง ชานามะ:—

พวกเราเมื่อได้ฟังธรรมนั้นแล้ว, จึงได้รู้อย่างนี้ว่า:—

ชาติปิ ทุกขา, แม้ความเกิดก็เป็นทุกข์;

ชะราปิ ทุกขา, แม้ความแก่ก็เป็นทุกข์;

มะระณัมปิ ทุกขัง, แม้ความตายก็เป็นทุกข์

โสกะปะริเทวะทุกขะโทมะนัสสุปายาสาปิ ทุกขา,

แม้ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ. ความคับแค้นใจ ก็เป็นทุกข์;

อัปปิเยหิ สัมปะโยโค ทุกโข,

ความประสบกับสิ่งไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็นทุกข์:

ปิเยหิ วิปปะโยโค ทุกโข, ความพลัดพรากจากสิ่งเป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็นทุกข์;

ยัมปิจฉัง นะ ละภะติ ตัมปิ ทุกขัง,

มีความปรารถนาสิ่งใด ไม่ได้สิ่งนั้น นั่นก็เป็นทุกข์;

สังขิตเตนะ ปัญจุปาทานักขันธา ทุกขา, ว่าโดยย่อ อุปาทานขันธ์ทั้ง ๕ เป็นตัวทุกข์;

เสยยะถีทัง ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ:–

รูปูปาทานักขันโธ ขันธ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือรูป;

เวทะนูปาทานักขันโธ ขันธ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือเวทนา;

สัญญูปาทานักขันโธ ขันธ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือสัญญา;

สังขารูปาทานักขันโธ, ขันธ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือสังขาร;

วิญญาณูปาทานักขันโธ ขันธ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือวิญญาณ;

เยสัง ปะริญญายะ, เพื่อให้สาวกกำหนดรอบรู้อุปาทานขันธ์ เหล่านี้เอง,

ธะระมาโน โส ภะคะวา, จึงพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เมื่อยังพระชนม์อยู่,

เอวัง พะหุลัง สาวะเก วิเนติ, ย่อมทรงแนะนำสาวกทั้งหลาย เช่นนี้เป็นส่วนมาก;

เอวังภาคา จะ ปะนัสสะ ภะคะวะโต สาวะเกสุ อะนุสาสะนี พะหุลา ปะวัตตะติ, อนึ่ง คำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า, ย่อมเป็นไปในสาวกทั้งหลาย, ส่วนมาก, มีส่วนคือการจำแนกอย่างนี้ว่า:–

รูปัง อะนิจจา, รูปไม่เที่ยง;

เวทะนา อะนิจจา เวทนาไม่เที่ยง;

สัญญา อะนิจจา สัญญาไม่เที่ยง;

สังขารา อะนิจจา สังขารไม่เที่ยง;

วิญญาณัง อะนิจจัง วิญญาณไม่เที่ยง;

รูปัง อะนัตตา รูปไม่ใช่ตัวตน;

เวทะนา อะนัตตา เวทนาไม่ใช่ตัวตน;

สัญญา อะนัตตา, สัญญาไม่ใช่ตัวตน;

สังขารา อะนัตตา, สังขารไม่ใช่ตัวตน;

วิญญาณัง อะนัตตา วิญญาณไม่ใช่ตัวตน.

สัพเพ สังขารา อะนิจจา สังขารทั้งหลายทั้งปวง ไม่เที่ยง;
สัพเพ ธัมมา อะนัตตาติ ธรรมทั้งหลายทั้งปวง ไม่ใช่ตัวตน ดังนี้;
เต (ตา)[๑] มะยัง โอติณณามหะ, พวกเราทั้งหลาย เป็นผู้ถูกครอบงำแล้ว;
ชาติยา, โดยความเกิด;
ชะรามะระเณนะ, โดยความแก่ และความตาย;
โสเกหิ ปะริเทเวหิ ทุกเขหิ โทมะนัสเสหิ อุปายาเสหิ,
โดยความโศก ความร่ำไรรำพัน ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความคับแค้นใจ ทั้งหลาย;
ทุกโขติณณา, เป็นผู้ถูกความทุข์ หยั่งเอาแล้ว;
ทุกขะปะเรตา, เป็นผู้มีความทุกข์ เป็นเบื้องหน้าแล้ว;
อัปเปวะนามิมัสสะ เกวะลัสสะ ทุกขักขันธัสสะ อันตะกิริยา ปัญญาเยถาติ. ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้, จะพึงปรากฏชัด แก่เราได้.
จิระปะรินิพพุตัมปิ ตัง ภะคะวันตัง สะระณัง คะตา,
เราทั้งหลายผู้ถึงแล้วซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้ปรินิพพาน นานแล้ว พระองค์นั้น เป็นสรณะ;
ธัมมัญจะ สังฆัญจะ, ถึงพระธรรมด้วย, ถึงพระสงฆ์ด้วย;
ตัสสะ ภะคะวะโต สาสะนัง ยะถาสะติ ยะถา พะลัง มะนะสิกะโรมะ อะนุปะฏิปัชชามะ, จักทำในใจอยู่ ปฏิบัติตามอยู่ ซึ่งคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นตามสติกำลัง,
สา สา โน ปะฏิปัตติ, ขอให้ความปฏิบัตินั้น ๆ ของเราทั้งหลาย;
อิมัสสะ เกวะลัสสะ ทุกขักขันธัสสะ อันตะกิริยายะ สังวัตตะตุ.
จงเป็นไปเพื่อการทำที่สุดแห่งกองทุกข์ ทั้งสิ้นนี้ เทอญ.

(จบคำทำวัตรเช้า)

---

๑. คำที่อยู่ในวงเล็บต่อท้ายเช่นนี้ สำหรับผู้หญิงว่า

(สำหรับภิกษุสามเณรสวด)

จิระปะรินิพพุตัมปิ ตัง ภะคะวันตัง อุททิสสะ อะระหันตัง สัมมาสัมพุทธัง,

เราทั้งหลาย อุทิศเฉพาะพระผู้มีพระภาคเจ้า, ผู้ไกลจากกิเลส, ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง, แม้ปรินิพพานนานแล้ว พระองค์นั้น;

สัทธา อะคารัสมา อะนะคาริยัง ปัพพะชิตา,

เป็นผู้มีจิตศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือนแล้ว,

ตัสมิง ภะคะวะติ, พรัหมะจะริยัง จะรามะ,

ประพฤติอยู่ซึ่งพรมหมจรรย์ ในพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น,

ภิกขูนัง สิกขาสาชีวะสะมาปันนา:

ถึงพร้อมด้วยสิกขาและธรรมเป็นเครื่องเลี้ยงชีวิต ของภิกษุทั้งหลาย;

ตัง โน พรัหมะจะริยัง อิมัสสะ เกวะลัสสะ ทุกขักขันธัสสะ อันตะกิริยายะ สังวัตตะตุ,

ขอให้พรหมจรรย์ของเราทั้งหลายนั้น, จงเป็นไปเพื่อการทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ เทอญ,

---

คำทำวัตเย็น

(คำบูชาพระ และปุพพภาคนมการ ใช้อย่างเดียวกับคำทำวัตรเช้า)

(๑. พุทธานุสสติ)

(หันทะ มะยัง พุทธานุสสตินะยัง กะโรมะ เส.)

ตัง โข ปะนะ ภะคะวันตัง เอวัง กัลยาโณ กิตติสัทโท อัพภุคคะโต,

ก็กิตติศัพท์อันงามของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น, ได้ฟุ้งไปแล้วอย่างนี้ว่า:-

อิติปิ โส ภะคะวา, เพราะเหตุอย่างนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น;

อะระหัง, เป็นผู้ไกลจากกิเลส;

สัมมาสัมพุทโธ, เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง;

วิชชาจะระณะสัมปันโน, เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ;

สุคะโต, เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี;

โลกะวิทู, เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง

อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ, เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า;

สัตถา เทวะมะนุสสานัง, เป็นครูผู้สอน ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย;

พุทโธ, เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม:

ภะคะวา ติ. เป็นผู้มีความจำเริญ จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์ ดังนี้.

(๒. พุทธาภิคีติ)

(หันทะ มะยัง พุทธาภิคีติง กะโรมะ เส.)

พุทธ์วาระหันตะวะระตาทิคุณาภิยุตโต,

พระพุทธเจ้าประกอบด้วยคุณ มีความประเสริฐแห่งอรหันตคุณ เป็นต้น;

สุทธาภิ ญาณะกะรุณาหิ สะมาคะตัตโต,

มีพระองค์อันประกอบด้วยญาณ และพระกรุณาอันบริสุทธิ์;

โพเธสิ โย สุชะนะตัง กะมะลังวะ สูโร,

พระองค์ใด ทรงกระทำชนที่ดีให้เบิกบาน ดุจอาทิตย์ทำบัวให้บาน;

วันทามะหัง ตะมะระณัง สิระสา ชิเนนทัง.

ข้าพเจ้าไหว้พระชินสีห์ ผู้ไม่มีกิเลส พระองค์นั้น ด้วยเศียรเกล้า.

พุทโธ โย สัพพะปาณีนัง สะระณัง เขมะมุตตะมัง,

พระพุทธเจ้าองค์ใด เป็นสรณะอันเกษมสูงสุด ของสัตว์ทั้งหลาย;

ปะฐะมานุสสะติฏฐานัง วันทามิ ตัง สิเรนะหัง,

ข้าพเจ้าไหว้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น อันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึก องค์ที่หนึ่งด้วยเศียรเกล้า;

พุทธัสสาหัส๎มิ ทาโส (ทาสี) วะ พุทโธ เม สามิกิสสะโร,

ข้าพเจ้าเป็นทาสของพระพุทธเจ้า, พระพุทธเจ้าเป็นนาย มีอิสระเหนือข้าพเจ้า;

พุทโธ ทุกขัสสะ ฆาตา จะ วิธาตา จะ หิตัสสะ เม,

พระพุทธเจ้าเป็นเครื่องกำจัดทุกข์ และทรงไว้ซึ่งประโยชน์ แก่ข้าพเจ้า;

พุทธัสสาหัง นิยยาเทมิ สะรีรัญชีวิตัญจิทัง,

ข้าพเจ้ามอบกายถวายชีวิตนี้ แด่พระพุทธเจ้า;

วันทันโตหัง (ตีหัง) จะริสสามิ พุทธัสเสวะ สุโพธิตัง,

ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่จักประพฤติตาม ซึ่งความตรัสรู้ดีของพระพุทธเจ้า;

นัตถิ เม สะระณัง อัญญัง พุทโธ เม สะระณัง วะรัง,

สรณะอื่นของข้าพเจ้าไม่มี, พระพุทธเจ้าเป็นสรณะอันประเสริฐของข้าพเจ้า;

เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ วัฑเฒยยัง สัตถุสาสะเน,

ด้วยความกล่าวคำสัจจ์นี้ ข้าพเจ้าพึงเจริญในพระศาสนา ของพระศาสดา;

พุทธัง เม วันทะมาเนนะ (มานายะ) ยัง ปุญญัง ปะสุตัง อิธะ,

ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่ซึ่งพระพุทธเจ้า ได้ขวนขวายบุญใด ในบัดนี้;

สัพเพปิ อันตะรายา เม มาเหสุง ตัสสะ เตชะ เตชะสา.

อันตรายทั้งปวง อย่าได้มีแก่ข้าพเจ้า ด้วยเดชแห่งบุญนั้น,

กาเยนะ วาจายะ วะ เจตะสา วา,

ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี;

พุทเธ กุกัมมัง ปะกะตัง มะยา ยัง,

กรรมน่าติเตียนอันใด ที่ข้าพเจ้ากระทำแล้ว ในพระพุทธเจ้า;

พุทโธ ปะฏิคคัณ๎หะตุ อัจจะยันตัง,

ขอพระพุทธเจ้า จงงดซึ่งโทษล่วงเกินอันนั้น;

กาลันตะเร สังวะริตุง วะ พุทธ.

เพื่อการสำรวมระวัง ในพระพุทธเจ้า ในการต่อไป.[๑]

(๓. ธัมมานุสสติ)

(หันทะ มะยัง ธัมมานุสสะตินะยัง กะโรมะ เส.)

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม — พระธรรม เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสรู้ไว้ดีแล้ว;

สันทิฏฐิโก, — เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติ พึงเห็นได้ด้วยตนเอง;

อะกาลิโก, — เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ และให้ผลได้ ไม่จำกัดกาล;

เอหิปัสสิโก, — เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกะผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด;

โอปะนะยิโก, — เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว;

ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหี ติ. เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน ดังนี้.

(๔. ธัมมาภิคีติ)

(หันทะ มะยัง ธัมมาภิคีติง กะโรมะ เส.)

สวากขาตะตาทิคุณะโยคะวะเสนะ เสยโย,

พระธรรม เป็นสิ่งที่ประเสริฐเพราะกอบด้วยคุณ คือความที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ดีแล้ว เป็นต้น;

โย มัคคะปากะปะริยัตติวิโมกขะเภโท,

เป็นธรรมอันจำแนกเป็น มรรค ผล ปริยัติ และนิพพาน;

ธัมโม กุโลกะปะตะนา ตะทะธาริธารี,

เป็นธรรมทรงไว้ซึ่งผู้ทรงธรรม จากการตกไปสู่โลกที่ชั่ว;

วันทามะหัง ตะมะหะรัง วะระธัมมะเมตัง,

ข้าพเจ้าไหว้พระธรรมอันประเสริฐนั้น อันเป็นเครื่องขจัดเสียซึ่งความมืด

ธัมโม โย สัพพะปาณีนัง สะระณัง เขมะมุตตะมัง,

พระธรรมใด เป็นสรณะอันเกษมสูงสุด ของสัตว์ทั้งหลาย;

---

๑. บทขอให้งดโทษนี้ มิได้เป็นการขอล้างบาป, เป็นเพียงการเปิดเผยตัวเอง; และคำว่าโทษในที่นี้ มิได้หมายถึงกรรม: หมายเพียงโทษเล็กน้อยซึ่งเป็น "ส่วนตัว" ระหว่างกันที่พึงอโหสิกันได้. การขอขมาชนิดนี้ สำเร็จผลได้ในเมื่อผู้ขอตั้งใจทำจริง ๆ และเป็นเพียงศีลธรรม หรือสิ่งที่ควรประพฤติ.

ทุติยานุสสะติฐานัง วันทามิ ตัง สิเรนะหัง,

ข้าพเจ้าไหว้พระธรรมนั้น อันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึก องค์ที่สอง ด้วยเศียรเกล้า;

ธัมมัสสาหัสมิ ทาโส (ทาสี) วะ ธัมโม เม สามิกิสสะโร,

ข้าพเจ้าเป็นทาสของพระธรรม, พระธรรมเป็นนาย มีอิสระเหนือข้าพเจ้า;

ธัมโม ทุกขัสสะ ฆะตา จะ วิธาตา จะ หิตัสสะ มะ,

พระธรรมเป็นเครื่องกำจัดทุกข์ และทรงไว้ซึ่งประโยชน์แก่ข้าพเจ้า;

ธัมมัสสาหัง นิยยาเทมิ สะรีรัญชีวิตัญจิทัง,

ข้าพเจ้ามอบกายถวายชีวิตนี้ แด่พระธรรม;

วันทันโตหัง (ตีหัง) จะริสสามิ ธัมมัสเสวะ สุธัมมะตัง,

ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่จักประพฤติตาม ซึ่งความเป็นธรรมดีของพระธรรม;

นัตถิ เม สะระณัง อัญญัง ธัมโม เม สะระณัง วะรัง,

สรณะอื่นของข้าพเจ้าไม่มี, พระธรรมเป็นสรณะอันประเสริฐของข้าพเจ้า;

เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ วัฑเฒยยัง สัตถุสาสะเน,

ด้วยการกล่าวคำสัจจ์นี้ ข้าพเจ้าพึงเจริญในพระศาสนา ของพระศาสดา;

ธัมมัง เม วันทะมาเนนะ (มานายะ) ยัง ปุญญัง ปะสุตัง อิธะ,

ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่ซึ่งพระธรรม ได้ขวนขวายบุญใด ในบัดนี้;

สัพเพปิ อันตะรายา เม มาเหสุง ตัสสะ เตชะสา.

อันตรายทั้งปวง อย่าได้มีแก่ข้าพเจ้า ด้วยเดชแห่งบุญนั้น.

กาเยนะ วาจายะ วะ เจตะสา วา,

ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี;

ธัมเม กุกัมมัง ปะกะตัง มะยา ยัง,

กรรมน่าติเตียนอันใด ที่ข้าพเจ้ากระทำแล้ว ในพระธรรม;

ธัมโม ปะฏิคคัณ์หะตุ อัจจะยันตัง,

ขอพระธรรม จงงดซึ่งโทษล่วงเกินอันนั้น;

กาลันตะเร สังวะริตุง วะ ธัมเม

เพื่อการสำรวมระวัง ในพระธรรม ในกาลต่อไป.

(๕. สังฆานุสสติ)

(หันทะ มะยัง สังฆานุสสะตินะยัง กะโรมะ เส.)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ,

สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด, ปฏิบัติดีแล้ว;

อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ,

สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด, ปฏิบัติตรงแล้ว;

ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า

หมู่ใด, ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว;

สามีจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ,

สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด, ปฏิบัติสมควรแล้ว;

ยะทิทัง, ได้แก่บุคคลเหล่านี้คือ:

จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา,

คู่แห่งบุรุษ ๔ คู่, นับเรียงตัวบุรุษ ได้ ๘ บุรุษ;

เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ,

นั่นแหละ สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า;

อาหุเนยโย, เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา;

ปาหุเนยโย, เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ;

ทักขิเณยโย, เป็นผู้ควรรับทักษิณาทาน;

อัญชะลิกะระณีโย, เป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี;

อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสา ติ.

เป็นเนื้อนาบุญของโลก, ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ดังนี้.

(๖. สังฆาภิคีติ)

(หันทะ มะยัง สังฆาภิคีติง กะโรมะ เส.)

สัทธัมมะโช สุปะฏิปัตติคุณาภิยุตโต,

พระสงฆ์ที่เกิดโดยพระสัทธรรม ประกอบด้วยคุณมีความปฏิบัติดีเป็นต้น;

โยฏฐัพพิโธ อะริยะปุคคะละสังฆะเสฏโฐ,

เป็นหมู่แห่งพระอริยบุคคลอันประเสริฐ แปดจำพวก;

สีลาทิธัมมะปะวะราสะยะกายะจิตโต,

มีกายและจิต อันอาศัยธรรมมีศีลเป็นต้น อันบวร;

วันทามะหัง ตะมะริยานะคะณัง สุสุทธัง.

ข้าพเจ้าไหว้หมู่แห่งพระอริยเจ้าเหล่านั้น อันบริสุทธิ์ด้วยดี.

สังโฆ โย สัพพะปาณีนัง สะระณัง เขมะมุตตะมัง,

พระสงฆ์หมู่ใด เป็นสรณะอันเกษมสูงสุด ของสัตว์ทั้งหลาย;

ตะติยานุสสะติฏฐานัง วันทามิ ตัง สิเรนะหัง,

ข้าพเจ้าไหว้พระสงฆ์หมู่นั้น อันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึก องค์ที่สาม ด้วยเศียรเกล้า;

สังฆัสสาหัสฺมิ ทาโส (ทาสี) วะ สังโฆ เม สามิกิสสะโร,

ข้าพเจ้าเป็นทาสของพระสงฆ์, พระสงฆ์เป็นนาย มีอิสระเหนือข้าพเจ้า;

สังโฆ ทุกขัสสะ ฆาตา จะ วิธาตา จะ หิตัสสะ เม,

พระสงฆ์เป็นเครื่องกำจัดทุกข์ และทรงไว้ซึ่งประโยชน์แก่ข้าพเจ้า;

สังฆัสสาหัง นิยยาเทมิ สะรีรัญชีวิตัญจิทัง,

ข้าพเจ้ามอบกายถวายชีวิตนี้ แด่พระสงฆ์;

วันทันโตหัง (ตีหัง) จะริสสามิ สังฆัสโสปะฏิปันนะตัง,

ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่จักประพฤติตาม ซึ่งความปฏิบัติดีของพระสงฆ์;

นัตถิ เม สะระณัง อัญญัง สังโฆ เม สะระณัง วะรัง,

สรณะอื่นของข้าพเจ้าไม่มี, พระสงฆ์เป็นสรณะอันประเสริฐของข้าพเจ้า;

เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ วัฑเฒยยัง สัตถุสาสะเน,

ด้วยการกล่าวคำสัจจ์นี้ ข้าพเจ้าพึงเจริญในพระศาสนา ของพระศาสดา;

สังฆัง เม วันทะมาเนนะ (มานายะ) ยัง ปุญญัง ปะสุตัง อิธะ,

ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่ซึ่งพระสงฆ์ ได้ขวนขวายบุญใด ในบัดนี้;

สัพเพปิ อันตะรายา เม มาเหสุง ตัสสะ เตชะสา.

อันตรายทั้งปวง อย่าได้มีแก่ข้าพเจ้า ด้วยเดชแห่งบุญนั้น-

กาเยนะ วาจายะ วะ เจตะสา วา,

ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี;

สังเฆ กุกัมมัง ปะกะตัง มะยา ยัง,

กรรมน่าติเตียนอันใด ที่ข้าพเจ้ากระทำแล้ว ในพระสงฆ์;

สังโฆ ปะฏิคคัณหะตุ อัจจะยันตัง,

ขอพระสงฆ์ จงงดซึ่งโทษล่วงเกินอันนั้น;

กาลันตะเร สังวะริตุง วา สังเฆ.

เพื่อการสำรวมระวัง ในพระสงฆ์ ในกาลต่อไป.

(จบคำทำวัตรเย็น)

คำอาราธนาศีล ๕ และ ๘

มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสะระเณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสะระเณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ ติสะระเณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ

สำหรับศีล ๘ ให้เปลี่ยน ปัญจะ เป็น อัฏฐะ

คำอาราธนาพระปริต

วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา สัพพะ ทุกขะ วินาสายะ ปะริตตัง พรูถะ มังคะลัง วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา สัพพะ ภะยะ วินาสายะ ปะริตตัง พรูถะ มังคะลัง วิปัตติปะฏิพาหายะ สัพพะสัมปัตติสิทธิยา สัพพะ โรคะ วินาสายะ ปะริตตัง พรูถะ มังคะลัง

คำอาราธนาธรรม

พรหมา จะ โลกาธิปะตี สะหัมปะติ กัตอัญชะลี อันธิวะรัง อะยะจะถะ สันตีธะ สัตตาปปะระชักขะชาติกา เทเสตุ ธัมมัง อะนุกัมปิมัง ปะชัง

คำถวายสังฆทาน

อิมานิ มะยัง ภันเต, ภัตตานิ สะปะริวารานิ, ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมานิ, ภัตตานิ สะปะริวารานิ, ปะฏิคคัณหาตุ, อัมมากัง ทีฆะรัตตัง, หิตายะ สุขายะ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายซึ่งภัตตาหารกับทั้งของที่เป็นบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แก่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับซึ่งภัตตาหารกับทั้งของที่เป็นบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย แก่ญาติทั้งหลายมีบิดามารดาเป็นต้น สิ้นกาลนานเทอญ ฯ

คำถวายผ้าป่า

เอตานิ มะยัง ภันเต ปังสุกุละจีวะรานิ, สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุโณ ภันเต สังโฆ เอตานิ ปังสุกุละจีวะรานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ ฯ

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายผ้าบังสุกุลจีวรทั้งหลายเหล่านี้แก่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับซึ่งผ้าบังสุกุลจีวรทั้งหลายเหล่านี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนานเทอญ ฯ

คำถวายกฐิน

อิมังภันเต สปริวารัง กฐินะจีวะระทุสสัง สังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุโนภันเต สังโฆ อิมัง สะปริวารัง กะฐินะทุสสัง ปฏิคคัณหาตุ ปฏิคคะเหตวา จ อิมินา ทุสเสนะ กฐินัง อัตถรตุ อัมหากัง ทีฆรัตตัง หิตายะ สุขายะ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายผ้ากฐินจีวรกับทั้งบริวารเหล่านี้แก่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับผ้ากฐินกับทั้งบริวารเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย รับแล้วจงกรานกฐินด้วยผ้านี้ เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายสิ้นกาลนานเทอญ ฯ

คำกรวดน้ำ พุทธานุญาตแด่พระเจ้าพิมพิสาร

อิทัง เม ญาตีนัง โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาตะโย

ขอบุญนี้จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้าเถิด

ขอญาติทั้งหลายจงเป็นสุขเป็นสุขเถิด

คาถากรวดน้ำ

พระบรมราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔

ปุญญัสสิทานิ กะตัสสะ	ขอสัตว์ทั้งหลายไม่มีที่สุด ไม่มี
ยานัญญานิ กะตานิ เม,	ประมาณ จงเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญที่
เต สัญจะ ภาคิโน โหนตุ,	ข้าพเจ้าได้ทำในบัดนี้, และแห่งบุญ
สัตตานันตาปปะมาณะกา.	ทั้งหลายอื่นที่ข้าพเจ้าได้ทำแล้ว.
เย บียา คุณะวันตา จะ	คือชนเหล่าใดเป็นที่รักผู้มีคุณ
มัยหัง มาตาบีตาทะโย,	มีมารดาและบิดาของข้าพเจ้าเป็นต้น
ทิฏฐา เม จาปยะทิฏฐา วา	ที่ข้าพเจ้าได้เห็นหรือแม้ไม่ได้เห็น
อัญเญ มัชฌัตตะเวริโน,	แลสัตว์ทั้งหลายอื่นที่เป็นกลางแล
สัตตา ติฏฐันติ โลกัสมิง	มีเวรกันตั้งอยู่ในโลก
เตภุมมา จะตุโยนิกา.	เกิดในภูมิ ๓ เกิดในกำเนิด ๔,
บัญเจกะจะตุโวการา	มีขันธ์ ๕ แลขันธ์ ๑ แลขันธ์ ๔,
สังสรันตา ภะวาภะเว,	ท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยแลภพใหญ่
ญาตังเย บัตติทานัมเม	สัตว์เหล่าใดทราบการให้ส่วนบุญ ของข้าพเจ้าแล้ว,
อะนุโมทันตุ เต สะยัง,	ขอสัตว์เหล่านั้นจงอนุโมทนาเองเถิด,
เย จิมัง นัปปะชานันติ	ก็สัตว์เหล่าใด ย่อมไม่ทราบการให้ ส่วนบุญของข้าพเจ้านี้
เทวา เตสัง นิเวทะยุง,	ขอเทพทั้งหลายจงแจ้งแก่สัตว์เหล่านั้น
มะยา ทินนานะ ปุญญานัง	เพราะเหตุคืออนุโนทนาบุญทั้งหลาย
อะนุโมทะนะเหตุนา,	ที่ข้าพเจ้าให้แล้ว,
สัพเพ สัตตา สทา โหนตุ	ขอสัตว์ทั้งปวงจงอย่ามีเวร อยู่เป็น
อะเวรา สุขชีวิโน,	สุขเสมอเถิด,
เขมัปปะทัญจะ บัปโปนตุ	แลจงถึงทางอันเกษมเถิด
เตสาสา สิขณะตัง สุภา.	ขอความหวังอันดี ของสัตว์เหล่านั้น จงสำเร็จเทอญ.

(กรวดน้ำตอนเย็น)

(๓. อุททิสสนาธิฏฐานคาถา)

(หันทะ มะยัง อุททิสสะนาธิฏฐานะคาถาโย ภะณามะ เส)

บทที่ ๑

อิมินา ปุญญะกัมเมนะ	ด้วยบุญนี้ อุทิศให้
อุปัชฌายา คุณุตตะรา	อุปัชฌาย์ ผู้เลิศคุณ
อาจะริยูปะการา จะ	แลอาจารย์ ผู้เกื้อหนุน
มาตา ปิตา จะ ญาตะกา	ทั้งพ่อแม่ แลปวงญาติ
สุริโย จันทิมา ราชา	สูรย์จันทร์ แลราชา
คุณะวันตา นะราปิ จะ	ผู้ทรงคุณ หรือสูงชาติ
พรหมะมารา จะ อินทา จะ	พรหมมาร และอินทราช
โลกะปาลา จะ เทวะตา	ทั้งทวยเทพ และโลกบาล
ยะโม มิตตา มะนุสสา จะ	ยมราช มนุษย์มิตร
มัชฌัตตา เวริกาปิ จะ	ผู้เป็นกลาง ผู้จองผลาญ
สัพเพ สัตตา สุขี โหนตุ	ขอให้เป็นสุขศานต์ทุก
	ทั่วหน้า อย่าทุกข์ทน
ปุญญานิ ปะกะตานิ เม	บุญผอง ที่ข้าทำ
	จงช่วยอำ นวยศุภผล
สุขัง จะ ติวิธัง เทนตุ	ให้สุข สามอย่างล้น
ขิปปัง ปาเปถะ โวมะตัง	ให้ลุถึง นิพพานพลัน ๑

---

๑. ถ้าจะว่าเพียงเท่านี้ ไม่ว่าต่อไปอีก ให้เปลี่ยน "นิพพานพลัน" เป็น "นิพพานเทอญ"

หมวดที่ 3

(ธรรมนิยาย)

เรื่องอะไร ฉันจะรักคุณให้โง่

................ภควลัย

ตะวันลับทิวไม้ไปนานแสนนาน แสงสว่างสิ้นแล้วความมืดโรยตัวเข้ามาแทนที่ รอบๆตัวดิฉันมีแต่ความมืด มืดเหมือนหนทางชีวิตของดิฉันขณะนี้ไม่มีผิด ยังมองไม่เห็นแสงสว่างข้างหน้า รอบตัวมีแต่ความอ้างว้างเปล่าเปลี่ยว จะเหลียวหาใครก็ไม่พบ ไม่มีแม้ที่พึ่ง คิดคู่ เพื่อนปลอบใจ ทั้งที่ดิฉันนั่งอยู่ภายในบ้านอันใหญ่โตมโหฬาร มีที่ดินตึกแถว เครื่องเพชร และเงินฝากธนาคารหลายล้านบาท แต่..อนิจจาเอ๋ยสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ดิฉันหายเหงาใจ เศร้าใจสักนิด ก็เปล่าทั้งเพ ดิฉันไม่เข้าใจเลยว่า คนที่มีชาติภูมิสูงทรัพย์สมบัติ เพียบพร้อมอย่างดิฉันนี้ เวลาแก่ตัวเข้าจะมีความตรอมตรมเอามากมายชนิดที่ไม่สามารถจะบรรยายได้ถูกทีเดียว

ในปี พ.ศ. 2478 ใครๆแถวบางลำภูจะไม่รู้จัก คุณดวงเดือน ธนาบริรักษ์ ลูกสาวคนเดียวของพระยาธนาบริรักษ์ และคุณหญิงรื่นเป็นไม่มี เนื่องด้วยเวลานั้นคุณดวงเดือนหรือดิฉันนี้กำลังแรกรุ่น อายุเพิ่งจะ 17–18 ปี เรียนจบชั้น ม. 8 จากโรงเรียนของสมเด็จในรัชกาลก่อนโน้นมาใหม่ ๆ กำลังสาวกำลังสวย ทั้งรวยทรัพย์คุณพ่อคุณแม่หรือก็มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในราชสำนัก ผู้ใหญ่ หลายคนแนะนำคุณพ่อให้ถวายดิฉันเป็นข้าหลวง ณ วังของสมเด็จในกรมพระองค์หนึ่ง แต่ท่านไม่เห็นด้วย ท่านปรารถนาจะได้อยู่กันตามประสาพ่อแม่ลูก มากกว่า ทั้งยังไม่ปรารถนาจะให้ดิฉันออกทำงานนอกบ้านอีกด้วย อ้างว่าไม่จำเป็น ดิฉันจึงเพียงแต่ช่วยดูแลบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น ชีวิตของดิฉันในตอนนั้นก็ไม่มีอะไรมาก รุ่งเช้าก็ตื่นลงมาช่วยแม่แช่มจัดของเตรียมไว้ให้คุณแม่ใส่บาตร ที่บ้านดิฉันใส่บาตรเป็นประจำทุกวันๆละ ๕ องค์เสร็จแล้วก็นำข้าวก้นขันที่เหลือจากใส่บาตรโปรยให้นกกิน สายหน่อยดิฉันก็อาจติดรถยนต์ของคุณพ่อซึ่งมีอยู่น้อยคันเหลือเกินในสมัยนั้นไปเที่ยวเล่นตามบ้านเพื่อน ๆ หรือญาติสนิท แล้วก็อาจจะแวะซื้อเสื้อผ้าของใช้ในบ้านแถว

ถนนเจริญกรุงเสียหน่อย บ่าย ๆ ก็แยกกันกับเพื่อนต่างคนต่างกลับบ้าน งีบเสียหน่อย ตื่นขึ้นล้างหน้าแล้ว ก็มาช่วยแม่แช่มคนครัวจัดกับข้าวเย็น ซึ่งดิฉันจะทำหรือไม่ทำก็ได้ ไม่มีใครว่า ใครบังคับ เย็น ๆ ดิฉันก็อาจจะไปเล่นโครเก หรือแบตมินตัน ไม่ก็นั่งตากลมเล่นที่หัวสะพานท่าน้ำหลังบ้านกับเด็กใจลูกสาวแม่ครัวกับอ๊อสกินสุนัขตัวโปรด วันพระก็ตามคุณแม่ไปวัด ฟังเทศน์ฟังธรรมไปตามเรื่อง บางทีก็ไปงานสังคมกับคุณแม่หรือเพื่อนๆเป็นครั้งคราว แต่ถ้ามีงานฤดูหนาว หรือฉลองรัฐธรรมนูญละก็ จะต้องไปทุกที และต้องแต่งตัวหรูหรา ใส่เครื่องเพชรประกวดประชันกันเต็มที่ทีเดียว เห็นไหมคะว่า ชีวิตของดิฉันแสนจะหรูหราสะดวกสบายไปทุกอย่าง ไปทางไหนก็มีแต่คนต้อนรับให้เกียรติสารพัดสารพัน จะชมกันว่าหนูเดือนสวยน่ารัก กริยามารยาทแช่มช้อย เป็นลูกผู้ดีมีเงิน ความรู้ก็ดีสมบัติก็แยะ มีเถ้าแก่มาติดต่อทาบทามไปเป็นลูกสะใภ้ของคนโน้นคนนี้ หัวบันไดไม่แห้งเชียวละ ถึงแม้บางรายจะเดินตามมาถึงบ้าน พออ่านป้ายชื่อหน้าบ้าน ซึ่งเป็นชื่อคุณพ่อ และมีป้ายใต้ลูกบิดประตูเขียนไว้ว่า " โปรดระวังสุนัขดุ " แล้วละก็ต้องหน้าเสีย คอตกเดินกลับไปโดยดี

สมัยนั้นดิฉันมีความสุขมาก แต่งตัวสีสวยตามวัน ใส่เครื่องเพชรติดตัวทุกวันแม้อยู่บ้าน ดิฉันจะทำท่าไม่รู้ไม่ชี้เวลาถูกหนุ่ม ๆ มอง แต่ความจริงก็แอบชำเลืองดูเขาเหมือนกัน ว่าจะหล่อเข้าขั้นหรือไม่ สนใจดิฉันมากไหม จากกริยาที่แลดูสงบเสงี่ยมเรียบร้อยภายนอกนั้น ภายในดิฉันมีแต่ความภูมิใจ ภูมิใจในความสวยและความโก้ของตัวเอง ยิ่งมีคนชี้ให้กันดู หรือแอบชมให้ดิฉันได้ยินละก็คุณเอ๋ย แทบว่าหัวใจจะพองจนคับอกทีเดียว

ครั้นดิฉันอายุได้ ๑๙ ปีเศษ ดวงคงจะตกคู่ ก็เลยมีอันต้องเข้าพิธีมงคลสมรสกับ ร.ท.เกียรติ เกียรติขจรยุทธ ลูกชายพระยาเกียรติขจรยุทธ ญาติห่าง ๆ ทางคุณพ่อ ตอนนั้นเจ้าบ่าวของดิฉันอายุ ๒๔ ปี รับราชการเป็นทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ซึ่งแสนจะโก้และหล่อ ซึ่งแน่ละผู้ใหญ่ของเราทั้งสองเห็นว่าเหมาะสมกันที่สุด ใคร ๆ ก็พากันพูดว่าสมกันราวกับกิ่งทองใบหยก อันที่จริงดิฉันไม่ได้รัก "คุณพี่" มาก่อนแต่เมื่อคุณพี่มีความโก้ และผู้ใหญ่ก็เห็นดี ดิฉันก็เลยตามใจผู้ใหญ่ ประกอบกับดิฉันไม่รักใครเลย เคยแต่

แกล้งหลอกให้ใคร ๆ พากันคลั่งดิฉันเท่านั้น วิธีหลอกของดิฉันก็คือ อ่อนหวาน เนียมอายต่อทุกคน และพูดจาสนิทสนมด้วย บางครั้งก็ทำไก๋ไม่รู้ไม่ชี้ว่าชายเกี้ยว เพื่อหลอกให้ดูไร้เดียงสาจะได้หลงรักดิฉันมากขึ้น "คุณพี่" ก็เหมือนกัน หลงดิฉันเสียเป็นวรรคเป็นเวร ในคราวแรกที่เราพบกันในงานทอดกฐินซึ่งคุณพ่อคุณแม่ของดิฉันเป็นเจ้าภาพ และหลังจากนั้นก็ต้องแวะมาดูหน้าทุกวัน บางวันมาถึง ๒ ครั้ง คุณลุงคุณป้าก็หมั่นมาเยี่ยมบ่อย ๆ หลังจากมีการทาบทาม จนถึงสู่ขอเสร็จ เรือนหอหลังใหญ่อันแสนสวยก็ถูกปลูกขึ้นบนที่ดินหน้าบ้านคุณพ่อคุณแม่ของดิฉัน เสร็จแล้วเราก็แต่งงานกัน คุณพี่ก็แสนจะรักและตามใจดิฉันทุกอย่าง ดิฉันมีความสุขล้นเหลือ จนเพื่อน ๆ พากันอิจฉา

และแล้วความทุกข์ก็โฉบมาหาดิฉันจนได้ เมื่ออายุได้ ๓๕ ปี เบญจเพสครั้งที่ ๒ พอดี ประเดิมด้วยต้นปี คุณพ่อถึงแก่อนิจกรรม และคุณแม่ก็ป่วยกระเสาะกระแสะอยู่เรื่อย ๆ บ่นอยากแต่จะอุ้มหลานแปลกจริง ๆ ที่ดิฉันแต่งงานมา ๑๖ ปีแล้ว ทั้ง ๆ ที่ร่างกายก็แข็งแรงสุขภาพดี และเราก็แสนจะรักกัน แต่ไม่ทราบว่าเพราะเหตุใดเราจึงยังไม่มีลูกเลย ไม่ทราบว่าเป็นความบกพร่องของคุณพี่หรือของดิฉันกันแน่ ดิฉันเศร้าใจเหลือเกิน เมื่อมองดูเด็กเล็ก ๆ ที่ไร้เดียงสาหยอกเอินกัน แล้วก็อยากจะกอดจูบหนู ๆ เหล่านั้นอยากให้แกเรียกดิฉันว่าแม่สักคน ดิฉันก็ได้แต่หวัง หวังแห้งหวังแล้ง ไม่เคยได้สมหวังเลย คุณพี่ก็บ่นอยากมีลูกสืบสกุลสักคน บ่นไปบ่นมาในที่สุดดิฉันก็ทราบข่าวว่า คุณพี่แอบไปมีภรรยาลับไว้คนหนึ่ง ชื่อนงพงาเป็นช่างเสริมสวย อายุ ๒๘ ปี ถึงดิฉันจะเสียใจมาก แต่ก็คิดเห็นใจคุณพี่ ในเมื่อดิฉันไม่สามารถให้บุตรกับคุณพี่ได้ ก็ควรให้โอกาศคุณพี่ได้มีบุตรสืบสกุลบ้าง ดิฉันก็คอยฟังข่าวอยู่เหมือนกัน แต่ก็ไม่เห็นจะได้ความเช่นกันมาตอนนี้ดิฉันชักจะแน่ใจเสียแล้วว่า คุณพี่คงเป็นหมันไม่สามารถมีบุตรได้

ดังนั้น เราจึงเริ่มมองหาเด็กมาเป็นทายาทของเราสักคนเด็กตามโรงพยาบาลก็ไม่กล้ากลัวสายเลือดไม่ดี จะทำให้ตระกูลของเราเสียหาย จึงต้องเลือกดูจากหลานของเราทั้งสอง ในที่สุดก็ได้ต๊ะติ๊ดลูกของน้องชายคุณพี่แท้ ๆ มาเป็นลูกชายของเรา จดทะเบียนเป็นบุตรบุญธรรมเรียบร้อย ดิฉันเลี้ยงแกด้วยตนเองตั้งแต่แกอายุได้เดือนเศษ อาบน้ำ ป้อนข้าวไกวเปล เห่กล่อม เลี้ยงเหมือนลูกตัว และรักเหมือนดิฉันเป็นผู้ให้กำเนิดแกเองทีเดียว

ตาตี๊ดเป็นเด็กดีสมตระกูล ว่าง่าย มีระเบียบและแข็งแรง ดิฉันทุ่มเทความรักให้ตาตี๊ดทุกอย่างที่แกอยากได้ ดิฉันจะจัดหามาให้แกทันที่ แต่แทนที่ตาตี๊ดจะเสียเด็กเนื่องจากถูกตามใจมาก แกกลับเป็นเด็กหัวอ่อน เมื่อถึงวัยเล่าเรียน ก็เรียนหนังสือดี ท่องหนังสือ ทำการบ้านโดยไม่มีใครต้องว่าต้องเตือนเลย เวลาสอบแกมักจะมาเป็นที่หนึ่ง นาน ๆ จะพลาดเป็นที่สองสักที โตขึ้นตาตี๊ดก็ยิ่งขยันมากขึ้น แกท่องหนังสือจนดึกจนดื่น บางทีดิฉันหลับไปพักหนึ่งแล้ว ตื่นขึ้นมายังเห็นไฟฟ้าในห้องตาตี๊ดเปิดสว่าง คิดว่าแกคงลืมปิดไฟ แต่พอดิฉันลองเปิดประตูเข้าไปดู ก็พบว่าแกยังคงท่องตำรับตำราง่วนอยู่ ดิฉันต้องเตือนให้แกเข้านอน ซึ่งแกก็เชื่อฟังเป็นอันดี ตาตี๊ดได้รับรางวัลเรียนดีบ่อยครั้ง แก "หัวดี" และมีสุขภาพดี แกใฝ่ฝันจะเป็นนายแพทย์ ซึ่งดิฉันก็ชอบและสนับสนุนเต็มที่ แต่ก็มีอุปสรรคจนได้ คุณพี่ไม่เห็นด้วย และไม่ยอมเด็ดขาด คุณพี่ต้องการให้ตาตี๊ดเป็นทหารตามอย่างบรรพบุรุษต้นตระกูล แม้ตาตี๊ดและดิฉันจะช่วยอ้อนวอนอย่างไรก็ไม่เป็นผล เราทะเลาะกันอย่างรุนแรง เรียกว่าตั้งแต่เป็นสามีภริยากัน ไม่เคยทะเลาะกันรุนแรงเท่าครั้งนี้ ดิฉันโกธรมากถึงกับร้องไห้อยู่หลายวัน แต่น้ำตาผู้หญิง และคำขอร้องของลูกไม่ทำให้หัวใจทหารของคุณพี่อ่อนลงได้ คุณพี่ได้คุมนายตี๊ดไปสอบ เข้าโรงเรียนนายร้อย จปร.ด้วยตนเอง ทั้งคาดคั้นว่าถ้าสอบเข้าไม่ได้ปีนี้ ปีหน้าต้องมาสอบใหม่ ต้องเข้าให้ได้ อย่าหวังว่าจะโกงพ่อได้ ซึ่งเนื่องจะคนเรียนเก่งอย่างตาตี๊ดย่อมสอบเข้าได้เป็นธรรมดา เมื่อตอนที่เริ่มเรียนในโรงเรียนเตรียมทหารนั้น ผลการเรียน ของตาตี๊ดก็ยังนับว่าใช้ได้ แต่เมื่อเข้า จปร.แล้ว ผลการเรียนค่อนข้างแย่ แกมักนั่งเหม่อลอย และแอบถอนใจเหมือนคนเป็นไข้หนัก ดิฉันสงสารแกมาก และแอบร้องไห้สงสารลูกอยู่คนเดียวในห้อง แต่เมื่ออยู่กับแกดิฉันก็ต้องปลอบโยนแก โดยขอให้เห็นกับคุณพ่อ ขอให้กตัญญูต่อคุณพ่อ แกมองดิฉัน ด้วยสายตาปวดร้าว รำพึงออกมาว่า

"แม่ฮะตี๊ดรักแม่ และตี๊ดกตัญญูต่อพ่อ แต่มันจำเป็นนักหรือฮะที่ลูกจะต้องตอบแทนบุญคุณพ่อด้วยการเป็นทหาร แต่นั่นแหละ ในเมื่อตี๊ดเป็นคนมีกรรม แม่ก็ปล่อยตี๊ดไปตามเวรตามกรรม ถึงอย่างไรตี๊ดก็เข้าใจแม่ และยังรักแม่ไม่เปลี่ยนแปลง" ดิฉันต้องแอบกรีดน้ำตาทิ้ง และโอบกอดแกไว้ด้วยความสงสารจับใจ

คุณพี่ซึ่งตอนนี้ได้รับพระราชทานยศเป็นนายพลตรีแล้ว ยิ่งกวดขันเรื่องการเรียนของตาติ๊ดหนักมือยิ่งขึ้น ที่ว่าหนักมือนั้นคือทั้งดุว่า และบางครั้งถึงทุบตี ด้วยอะไรก็ไม่ทราบ คงจะหมัดกระมัง เห็นเรียกเข้าไปในห้องสมุด มีเสียงขรึม ๆ ดังลอดออกมา แล้วมีเสียงตุ้บตั้บ เสร็จแล้วตาติ๊ดก็กลับโรงเรียนโดยไม่มาลาดิฉันก่อน แล้วก็ไม่ยอมกลับบ้านอีกทั้งเดือน อาจจะน้อยใจ หรือรู้ว่าขืนกลับมา ก็คงโดนพ่อเล่นงานตามเคย ดิฉันได้แต่ร้องไห้คิดถึงลูก และเพราะ "ความเกลียด" ท่านนายพลไว้ในใจ และเพิ่มมากขึ้นทุกทีเมื่อตาติ๊ดไปฝึกภาค และเขียนจดหมายเล่าถึงความลำบากยากแค้นของชาวบ้านที่ถิ่นนั้นให้ฟัง "คนแถวนี้ให้เกียรติทหารครับแม่ และใจดีด้วย บางทีติ๊ดไปขอน้ำฝนเขาทาน เขายังแถมกล้วยให้อีกหวีเลย เด็กที่นี้ผอมพุงโร คงขาดอาหาร ชาวบ้านเป็นมาเลเรียกันมาก นอนจับไข้ตัวสั่นเชียว หยูกยาก็ไม่มีต้มยาทานกันไปตามเรื่อง ติ๊ดยังแบ่งควินนินให้เลย เสียดายที่ติ๊ดไม่ได้เรียนหมอ ไม่งั้นติ๊ดคงช่วยเขาได้มากกว่านี้ .. .."อย่างไรก็ตามตาติ๊ดก็เรียนผ่านมาได้ทุกปี จนถึงปีสุดท้าย สอบข้อเขียนเสร็จแล้วก็ไปฝึกภาคตามเคยคราวนี้ทางภาคเหนือ ตาติ๊ดจากไปด้วยความดีใจ ที่อีกไม่กี่เดือนแกก็จะสำเร็จการศึกษาที่ถูกบังคับเคี่ยวเข็ญให้เรียนเสียที ดิฉันก็พลอยดีใจไปกับแกด้วย เราจากกันด้วยความยินดีไม่มีรางร้ายใด ๆ เลยที่บอกว่า การจากไปฝึกภาคของลูกครั้งนี้จะเป็นจุดจบแห่งชีวิตของแก ตอนแรก ๆ แกก็เขียนจดหมายมาเล่าเรื่องการฝึกให้ดิฉันฟัง เล่าถึงความลำบากตรากตรำต่าง ๆ ลงท้ายว่าคิดถึงแม่ อยากทานน้ำพริกฝีมือแม่ หลังจากนั้นอีก ๒ อาทิตย์ ดิฉันก็ได้รับโทรเลขจ่าหน้าซองถึงท่านนายพล แต่เผอิญท่านติดราชการต่างจังหวัด ดิฉันจึงฉีกโทรเลขฉบับนั้นอ่านเอง ได้ความว่า ตาติ๊ดป่วยเป็นดีซ่าน ให้ขึ้นไปด่วน เมื่อดิฉันไปถึง ต้องไปรอที่โรงพยาบาลประจำจังหวัด ตาติ๊ดยังไม่ถูกส่งตัวมาได้ความว่า เมื่อ ๓ วันที่แล้ว ตาติ๊ดเป็นลม หมอตรวจพบว่าแกเป็นโรคตับอักเสบ และได้ลุกลามมาถึงดี หมอได้สั่งให้งดการฝึก รับการรักษาตัวโดยด่วน แต่ติ๊ดเห็นว่าอีกเพียง ๒ วันก็จะเสร็จการฝึกแล้ว จึงไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งของหมอ เพราะถ้าเลื่อนการฝึกออกไปหมายถึงจะต้องรอรับกระบี่ในปีหน้า จึงขอฝึกให้เสร็จก่อน และแกก็เห็นว่า ตัวเองไม่เป็นอะไรมากพอจะอดทนรออีก ๒ วันได้ แต่เบื้องหลังนั้นดิฉันทราบดีว่า แกต้องการหมดภาระกิจของความกตัญญูเสียโดยเร็ว แกทนไม่ได้ที่จะต้องเสียเวลาอีกทั้งปี การฝึกอย่างหนัก และต้องอด

นอนด้วย ทำให้แกหมดสติไปก่อนจะเสร็จสิ้นการฝึกเสียอีก หมอชมว่าแกใจแข็งและอดทนมาก และพูดให้กำลังใจดิฉันต่าง ๆ นา นา แต่ดิฉันสังเกตว่า หมอดูมีวิตกกังวลซ่อนเร้นอยู่ ราว ๒๑ น. ตาติ๊ดก็มาถึงโรงพยาบาล ตัวแกผอมเหลือง และนอนหลับตา หายใจระรวย ใบหน้าซีดเซียว ผิดรูปผิดร่างเป็นคนละคน ดิฉันถึงกับปล่อยโฮออกมาทันที เมื่อเห็นสภาพของแกชรอยตาติ๊ดจะได้ยินเสียงร้องไห้ของดิฉัน แกเผยอเปลือกตาขึ้นมอง และเพ่งมองดิฉันอยู่นานกว่าแกจะจำได้ "แม่ครับ" ดิฉันตรงเข้าไปกอดแกซึ่งแกก็กอดคอดิฉันแน่น" ติ๊ด ลูกแม่ต้องไม่เป็นอะไรนะ ลูกต้องไม่จากแม่ไปนะ ดวงใจของแม่" ดิฉันสะอึกสะอื้น "ครับแม่" เสียงลูกรับคำแผ่วเบา และก็เงียบไปอีก ดิฉันเรียกแก แกก็ไม่รู้สึก คราวนี้ทั้งหมอและพยาบาลช่วยกันอย่างชุลมุนวุ่นวายอีกครั้ง เชิญดิฉันออกนอกห้องแล้วดิฉันก็เห็นเขาเข็นถังออกซิเจน น้ำเกลือ และอะไรต่ออะไรผ่านหน้าดิฉันเข้าห้องเข้าใจว่าเป็นห้องฉุกเฉิน หมอวิ่งวุ่นเข้าไปอีก ๒–๓ คน จะผ่าจะตัดอะไรด้วยหรือเปล่าดิฉันก็ไม่ทราบ ดิฉันจะได้เซ็นอนุญาตหรือเปล่าก็จำไม่ได้ จำได้แต่เพียงว่าราว ๔ น. เศษของวันรุ่งขึ้น คุณหมอก็มาบอกคำว่า" เสียใจด้วยกับดิฉัน อนิจจาเท่านั้นเองหรอกหรือที่หมอทำได้ ลูกรัก สุดชีวิตของแม่ ดิฉันเป็นลมแล้ว เป็นลมอีก ร้องไห้จนน้ำตาแทบจะเป็นสายเลือด แต่ตาติ๊ดก็ยังคงนอนสงบเงียบเฉยอยู่อย่างนั้นเอง สายแล้วท่านนายพลพ่อของนายติ๊ดจึงมาถึง แต่ก็ไม่ทันได้เห็นใจลูก ลูกที่พยายามจนสุดชีวิต เพื่อให้สมใจพ่อ "คุณพ่อ" มาถึงตอนนี้ก็พูดไม่ออกเหมือนกัน หน้าตาดำคล้ำ ภายในจิตใจคงจะเสียใจอย่างสุดซึ้งเช่นกัน เขาไม่พูดว่ากระไรเลย สั่งน้ำมูกบ่อยครั้ง และตบบ่าดิฉันเป็นเชิงปลอบใจ แต่ดิฉันไม่ต้องการคำปลอบใจหรืออาการเห็นใจใด ๆ จากเขา เขาซึ่งบังคับลูก กดขี่ข่มเหงให้แกต้องทำในสิ่งที่แกไม่ปรารถนา ก็เพราะต้องตามใจพ่อเพราะความกตัญญูนี้มิใช่หรือ แกจึงต้องมาจากดิฉันไปก่อนวัยอันสมควรเช่นนี้ ดิฉันเกลียด เกลียด เจ้านายพลคนนี้เหลือเกิน ดิฉันเอาชาดมาทาที่ไหล่ข้างซ้ายของตาติ๊ด และอธิษฐานขอให้แกมาเกิดเป็นลูกของดิฉันจริง ๆ ในชาติหน้าและอย่าจากไป.เหมือนชาตินี้เลย

ตั้งแต่ตาติ๊ดตาย ดิฉันแยกห้องนอนเป็นคนละห้องกับท่านนายพล คนละซีกตึกทีเดียว ดิฉันเก็บตัวเงียบอยู่แต่ในห้อง ไม่ออกงานสังคมด้วย ไม่ปรนนิบัติรับใช้เหมือนเดิม และเรื่องความรักความใคร่เลิกเด็ดขาด ดิฉันเริ่มไปวัด ถือศีล ๘ และหัดนั่งสมาธิ

ปฏิบัติตามครูบาอาจารย์สั่งสอน ท่านนายพลท่านก็แน่เหมือนกัน เรื่องอะไรจะมาแคร์ยายแก่อย่างดิฉัน มียศมีเงินจะเลือกเอาสาวสวยแค่ไหนก็ได้ พวกดาวสังคม ดาวค้างฟ้า มีให้เลือกเยอะแยะ ดังนั้นท่านจึงเที่ยวเตร่ไปตามเรื่องของท่าน กลับบ้านมั่งไม่กลับมั่ง ดิฉันก็ไม่สนใจ เงินก็เงินของท่าน ดิฉันก็อยู่ไปเรื่อย ๆ ตามแบบของดิฉัน ขออย่างเดียวอย่านำนางพวกนั้นมาขึ้นบ้านของดิฉันให้เป็นเสนียดจัญไรเป็นใช้ได้

สำนักที่ดิฉันไปเรียนธรรมเป็นสำนักสร้างใหม่ ยังไม่มีโบถส์มีพระราว ๗ องค์ ชี ๑๐ กว่าคน มีกุฏิพระ ๑๐ หลังหลังเล็ก ๆ พอนั่งปฏิบัติธรรม และจำวัดได้ด้วย นอกนั้นก็เป็นเรือนไม้หลังเล็ก ๆ ราว ๒๐ หลัง เฉพาะไว้สำหรับผู้ปฏิบัติธรรม มีศาลาใหญ่อยู่ตรงกลาง ๑ หลัง ซึ่งสำเร็จได้ด้วยเงินส่วนตัวของดิฉันกว่าครึ่ง แน่ละดิฉันไม่ทุกข์ร้อนอะไร ถึงจะสร้างอีกสัก ๒๐ หลังก็ย่อมได้ ดิฉันจะเก็บเงินเอาไว้ให้ใครล่ะ คนที่รักก็ตายไปหมดแล้ว สู้ทำบุญกรวดน้ำไปให้คนที่เรารักอันได้แก่บุพการีและตาติ๊ดดีกว่า คงเนื่องจากดิฉันทำบุญมากนั่นเอง องค์อาจารย์และแม่ชีต่าง ๆ ในสำนักจึงดูจะเกรงอกเกรงใจดิฉันมาก เผอิญสำนักนี้ก็ไม่มีสอน "ปริยัติธรรม" สอนแต่การทำจิตว่างอย่างเดียว ว่าที่จริงถึงจะกำหนดให้จิตตั้งอยู่คงที่ แต่ขณะนี้จิตของดิฉันก็มีอันเป็น "ไม่ว่าง" ไปเสียเรื่อย บางทีก็ว่างสัก ๒–๓ นาทีเดี๋ยวก็กลับไปคิดถึงลูก คิดแค้นสามี คิดถึงอนาคตตัวเองแล้วก็ท้อแท้ใจ จิตมันวุ่นเสียมากกว่าว่าง ปลายปีคุณแม่ก็มาเสียไปอีกคน ดิฉันเลยชักหมดอาลัยตายอยากในชีวิตมากขึ้นไปอีก

แล้วจู่ ๆ ชีวิตของดิฉันก็กลับมีความสุขขึ้นมาอีก เนื่องจากเด็กแจ๋วลูกแม่ครัวคลานเข้ามาในห้องส่วนตัวของดิฉัน มือถือหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งมาด้วย

"คุณหญิงคะ ดูเด็กผู้หญิงคนนี้ซีคะ น่าสงสารจังเลย" ว่าพลางก็เปิดหนังสือพิมพ์ให้ดิฉันดูรูปเด็กสาวคนหนึ่ง ใต้นั้นบรรยายว่า

"น้ำฝน" ต้องการผู้ที่มีจิตเมตตา อุปการะส่งเสียให้เรียนต่อมหาวิทยาลัยอีก ๒ ปี เนื่องจากบิดามารดาประสพอุบัติเหตุทางรถยนต์ถึงแก่กรรม ยินดีทำงานชดใช้เมื่อเรียนสำเร็จแล้ว ติดต่อ... ...."

"คุณหญิงช่วยหน่อยซีคะ โถ. น่าสงสาร พ่อแม่ตายหมดเลยค่ะ" เด็กแจ๋วจาระไนพลางเมื่อเห็นว่าดิฉันอ่านจบข้อความนั้นแล้ว

"แกได้ค่าโฆษณาเท่าไร่หือแจ๋ว ถึงเชียร์นัก" ดิฉันแกล้งถาม

โถ.. คุณหญิงขา ถึงได้แจ๋วก็เอาไม่ลง สงสารเขาออกจะแย่ ตัวแจ๋วเองก็ไม่มีเงินเสียด้วยเห็นแต่คุณหญิง แล้วคุณหญิงก็แสนจะใจบุญ คุณหญิงช่วยหน่อยนะคะ นะคะ แจ๋วจะได้พลอยได้บุญไปด้วย ขอเกาะชายผ้านุ่งคุณหญิงไปสวรรค์ด้วยคน" เด็กแจ๋วไซโค

ดิฉันเองก็รู้สึกสงสาร เด็กคนนั้นอยู่ในใจ มีพ่อแม่ก็มาตายไปเสีย ดิฉันเองไม่มีลูกพอมีกับเขาบ้างก็มาตายเสียแต่ยังหนุ่มยังแน่น เข้าทำนองหัวอกเดียวกัน ก็เลยตกลงรับเป็นผู้อุปการะเด็กคนนั้น

น้ำฝนเป็นเด็กอ่อนหวาน ช่างประจบ และขยันเรียน ข้อสำคัญสวยถูกใจดิฉันเสียด้วย คือแกไม่สวยฉูดฉาด แต่ยิ่งพิศยิ่งสวย แรกที่เดียวแกยังอาศัยอยู่กับอาของแกซึ่งเป็นข้าราชการชั้นโทกรมวิสามัญศึกษา แต่มีลูกถึง ๔ คน ซึ่งแน่ละสำหรับค่าครองชีพในสมัยนี้ คงไม่พอมาจุนเจือหลานด้วยอีกคนเป็นแน่ ซ้ำดูอาสะใภ้ก็จะเป็นคนเห็นแก่ตัวและโลภ เมื่อเห็นดิฉันไม่มีลูกจะสืบสกุล และมีความเอ็นดูน้ำฝน แกก็เลยยุยงให้น้ำฝนขอเงินดิฉันเป็นพิเศษ นอกเหนือจากเดือนละ ๖๐๐. บาท ซึ่งให้อยู่เป็นประจำนอกเหนือจากค่าเล่าเรียน และค่าหนังสือแล้ว แต่น้ำฝนไม่ยอม แกก็เลยมาขอเสียเองอ้างว่าน้ำฝนอยู่กินกับแกด้วย ค่าเสื้อผ้าแกก็ต้องจ่าย ค่าหยูกยาอะไรด้วย แกก็จน จึงอยากจะให้ช่วยเหลือแกบ้าง ดิฉันก็ว่าถ้างั้นดิฉันจะรับน้ำฝนมาอยู่ที่บ้านดิฉันเสียก็แล้วกัน ดิฉันจะเลี้ยงแกเอง แกก็ว่า แกเลี้ยงน้ำฝนมานาน (ซึ่งไม่จริงเพราะพ่อแม่น้ำฝนเพิ่งตาย) หมดเปลืองไปแยะ น้ำฝนก็ยังไม่ได้ตอบแทนบุญคุณอะไรแกเลย พูดทำนองจะขอค่าเลี้ยงดูหรืออะไรทำนองนั้น ดิฉันก็เลยเรียกให้อาน้ำฝนมาพูดกัน อาเขาก็บอกว่าแล้วแต่น้ำฝนจะเลือกอยู่กับใครเขาก็ตามใจ ส่วนค่าเลี้ยงดูเขาไม่คิด เพราะน้ำฝนก็เป็นหลาน อีกอย่างพี่เขาคือพ่อน้ำฝนก็เคยส่งเสียให้เขาเรียน เขาก็อยากจะเลี้ยงและส่งเสียให้น้ำฝนเรียนเอง แต่ติดขัดที่เป็นข้าราชการชั้นผู้น้อย และไม่เคยคอรัปชั่น จึงต้องจนใจอย่างนี้

ตกลงน้ำฝนก็เข้ามาอยู่ในบ้านดิฉัน อยู่ห้องเดิมของตาติ๊ดซึ่งอยู่ติดกับห้องของดิฉัน แกมักจะเข้ามาในห้องของดิฉันเพื่ออ่านหนังสือธรรมให้ฟัง จัดตู้เสื้อผ้า ปูที่นอน

ไล่ยุง หรือไม่ก็นวดแข้งขาให้ดิฉันเป็นประจำ ดิฉันเองตอนนี้ก็แก่แล้ว ความปวดเมื่อยก็มักจะเข้ามาเป็นเจ้าเรือน ก็ได้อาศัยน้ำฝนบ้าง เด็กแจ๋วบ้าง เปลี่ยนเวรกันมานวดเฟ้น จึงเป็นอันว่าสัมพันธภาพของเรานับวันก็ก้าวหน้าขึ้นทุกทีจนดิฉันเรียกแกว่าลูก และแกก็เรียกดิฉันว่าคุณแม่ ทุกเช้าก่อนไปเรียนหนังสือ และเย็นเลิกเรียนกลับบ้านแล้ว แกจะต้องแวะมา " สวัสดีเป็นประจำ ลูกสาวคนนี้เลี้ยงไว้ไม่เสียหลาย นอกจากจะช่วยงานส่วนตัวของดิฉันแล้ว แกยังช่วยจัดบ้านจัดช่องให้เป็นระเบียบ ดูแลปลูกต้นไม้ ดอกไม้จัดแจกัน ทำให้บ้านของดิฉันสดชื่นมีชีวิตชีวาขึ้นอีกแยะ แกดูแลแม้กระทั่งห้องครัว ห้องลูกจ้าง เลยไปถึงห้องน้ำห้องเล็กเสร็จ แล้วยังงี้จะไม่ให้ดิฉันรักแกได้อย่างไร แกปฏิบัติอย่างนี้เสมอต้นเสมอปลาย จนกระทั่งแกสำเร็จการศึกษา

ตั้งแต่น้ำฝนจบการศึกษา และยังคงอาศัยอยู่ที่บ้านดิฉัน ญาติพี่น้องของเราทั้งสองฝ่ายก็ชักจะเริ่มวุ่นขึ้นมาทีเดียว เนื่องจากเคยคาดว่าเมื่อเราตายแล้วก็คงจะยกมรดกให้ลูก ๆ หลาน ๆ ของเขาบ้าง ครั้นเห็นน้ำฝนขวางอยู่ยังงี้ เขาก็กลัวเราจะยกให้น้ำฝนเสียหมด จะเห็นขี้ดีกว่าไส้ว่างั้นเถอะ บางรายก็ว่าระวังนะ ตัวกำลังจะหาอีหนูคนใหม่ให้สามี แต่ดิฉันก็ไม่ยักกะสนใจ ทรัพย์สมบัติของดิฉัน ๆ จะยกให้ใครหรือไม่ให้ใคร ใครก็ไม่ต้องมายุ่ง ส่วนเรื่องสามีนั้น ประวัติก็เคยแต่ยุ่งนอกบ้าน ไม่เคยยุ่งในบ้าน ก็เลยไม่คิดเลยว่ามันจะเป็นไปได้

แล้ววันหนึ่งไอ้เรื่องที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ มันก็เกิดจะเป็นไปได้ขึ้นมาเสียนี่ วันนั้นน้ำฝนขอไปเยี่ยมอาที่บ้าน และขอค้างด้วย ดิฉันก็อนุญาตให้ไป ท่านนายพลนอกราชการของดิฉันก็กระมิดกระเมี้ยนเดินมาคุยกับดิฉันถึงที่เฉลียงหน้าห้องส่วนตัวของดิฉัน ซึ่งท่านไม่เคยเยี่ยมกรายมาหลายปีแล้ว หลังจากชักแม่น้ำทั้ง ๕ เรื่องดินฟ้าอากาศ ธรรมะธรรมโม เรื่องสุขภาพ ฯลฯ แล้วท่านก็เริ่มลวดลายว่าดังนี้

" นี่ลูกสาวของน้องไปไหนเสียเล่าจ๊ะ "

แกไปเยี่ยมอาแกค่ะ คุณพี่มีธุระอะไรจะใช้แกหรือคะ"

"เปล่าดอกจ้ะ เอ้อ. เอ้อ.. ลูกของน้องคนนี้น่ารักมาก พี่ว่าเหมือนน้องเมื่อสาว ๆ อยู่ ๆ ท่านก็ปล่อยทีเด็ดออกมา ซึ่งก็ได้ผลเพราะดิฉันกำลังรักกำลังหลงลูกอยู่พอดี

“เหรอคะ น้องก็อยากให้แกเป็นลูกของเราจริง ๆ”

“แต่.. พี่อยากให้แกเป็นตัวแทนของน้อง”

“เอ๊ะ ก็แก.. ก็แกจัดบ้านจัดช่องเรียบร้อยดีไม่ใช่หรือคะ” ดิฉันชักสงสัยขึ้นมา

“ใช่จ้ะ แต่น้องไม่เข้าใจ เอ พี่จะพูดอย่างไรดีนะ น้องถึงจะเห็นใจพี่ และไม่โกรธพี่น้องก็รู้ว่า พี่รักน้องมาก เมื่อน้องปลีกตัวมาถือศีลกินเพลเสียแล้ว พี่ก็ตามใจน้อง ไม่เบียดเบียนน้องเที่ยวเตร่ของพี่ไปตามเรื่อง แต่ตอนนี้พี่ก็แก่แล้ว ไม่อยากไปเที่ยวนอกบ้าน แล้วน้ำฝนแกก็เป็นเด็กดีเป็นตัวแทนของน้องได้ทุกอย่าง บ้านเราจะมีความสุข ถ้ามีแกเป็นแม่ศรีเรือน น้องคงไม่ใจดำกับพี่หรอกนะ เพราะน้องปฏิบัติหน้าที่ของภรรยาไม่ครบถ้วนนี้จ้ะ” ตาเฒ่ากล่าวเสียงอ่อนโยนให้ดูฟังน่า ซาบซึ้ง น่าเห็นใจ แต่ดิฉันสะอิดสะเอียนที่สุด อยากจะด่าออกมาว่า “ไอ้เฒ่าหัวงู” แต่ก็กลัวจะผิดกุศลกรรมบท สู้อุตส่าห์รักษาไม่มีด่างพร้อยมาหลายปีแล้ว จึงเพียงแต่ข่มโทสะไว้ กล่าวเรียบ ๆ ว่า

“หมายความว่า คุณพี่กำลังขอมาเป็นลูกเขยน้อง”

ท่านนิ่ง สักครู่จึงตะกุกตะกักออกมาว่า

“เรียกว่า พี่มาขอความกรุณาจากน้องก็แล้วกัน” ตาเฒ่าเลี่ยงไปน้ำขุ่น ๆ

“แล้วคุณพี่คิดว่ายายน้ำฝนแกจะตกลงปลงใจกับคุณพี่หรือคะ” ดิฉันอยากจะแถมประโยคว่า “ในเมื่อคุณพี่ก็แก่จะเข้าโลงอยู่แล้ว” ไปด้วยเหลือเกิน แต่ก็มิได้กล่าวคงเก็บไว้ในใจ

“น้องก็ต้องช่วยพี่ซีจ้ะ คิดว่าน้ำฝนคงยอม เพราะแกดูกตัญญูต่อน้องมากคงไม่กล้าขัดใจน้อง”

โอ๊ย บ้าบอคอแตกที่สุด กตัญญู กตัญญูอีกแล้ว ไม่เพราะคำคำนี้หรอกหรือดิฉันจึงต้องเสียลูกชายสุดที่รักไป พอเริ่มมีลูกสาวใหม่ คำคำนี้ก็จะพรากไปเสียอีกหรือ ดิฉันจะทนอยู่ดูหน้าผู้คนในบ้านนี้ได้อย่างไร ดิฉันปวดหัววิงเวียนหน้ามืดจะเป็นลมไปเสียให้ได้ รีบยึดราวเฉลียงหน้าบ้านไว้

“น้อง ๆ เป็นอะไรไป คงไม่ใช่เพราะหวงพี่หรอกนะ” ตาเฒ่าผู้มัวเมาในตัณหาร้องอย่างตกอกตกใจ

ตาบ้าเอ๋ย แก่จนป่านนี้แล้วยังไม่รู้จัก คนเขาจะหวงจะห่วงก็เพราะความรัก แต่นี่ เรื่องอะไรฉันจะรักคุณให้โง่ จะบ้าบอคอแตกก็เชิญไปคนเดียวเถอะ ตัณหาชนิดนี้ดิฉันหมดไปนานแล้วไม่เหลือเชื้อตั้งแต่ตาติ๊ดตาย โอ๊ย บ้านทำไมมันหมุนไปหมด

"แจ๋ว แจ๋ว "ดิฉันตะโกนเรียกเด็กต้นห้อง แต่เสียงคงจะออกมาแผ่วเบาเหลือเกิน จนแม้ตัวดิฉันเองก็แทบไม่ได้ยิน ดิฉันทรุดนั่งแปะลงกับพื้นเฉลียง ภาวนาในใจ "สัมมา อรหัง ๆ ๆ ๆ ๆ" เรียกสติคืน แล้วจึงพูดกับท่านผู้ปรารถนาจะปีนต้นงิ้วจนลืมความแก่ว่า

"เอาเถอะค่ะ ดิฉันจะลองพูดกับน้ำฝนดูก่อน แล้วจะเรียนให้คุณพี่ทราบภายหลัง" เมื่อได้องค์ภาวนาทำให้ดิฉันมีเรี่ยวแรงขึ้น จึงกล่าวคำ "ขอโทษ" แล้วเดินเข้าห้องปิดประตูขังตัวเองอยู่คนเดียว แล้วก็ส่งจิตรำพึงรำพันดังได้กล่าวแล้วในตอนต้นเรื่อง

คืนนั้นกว่าดิฉันจะนอนหลับลงได้ก็เกือบ ๒ นาฬิกาของวันใหม่ ความคิดสับสนวกวนกลับไปกลับมา ทำไมดิฉันมีกรรมอย่างนี้ เกิดมาก็ไม่มีลูก พอมีคนอื่นเอามาสมมติเป็นลูกได้ไม่นาน ก็มีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา ทำไมคุณพี่ที่ดิฉันเคยรัก เคยภูมิใจหนักหนากลับมาเป็นตัวทรมานใจดิฉันอย่างหนัก มาแกล้งฆ่าดิฉันทั้งเป็น ดิฉันเคยทำกรรมอะไรต่อเขา เขาจึงมาทำกับดิฉันอย่างนี้ แล้วก็วนเริ่มต้นคิดไปใหม่ เสร็จแล้วหาคำตอบไม่ได้ คิดว่าถ้าปล่อยให้จิตปรุงทุกข์อยู่อย่างนี้ ดิฉันอาจจะปวดใจตายไปก่อน จะได้แก้ปัญหาอะไรให้มันลุล่วงไปก็ได้ จึงลุกไปสวดมนต์ไหว้พระ ขอยึดพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง แล้วนั่งปฏิบัติธรรมยึดองค์ภาวนาไว้ทุกลมหายใจเข้าออก ทีแรกมันก็จะหวนไปปรุงทุกข์อีก แต่ดิฉันไม่ยอมมัน พอมันจะแวะ ดิฉันเป็นดึงกลับมายึดองค์ภาวนา มีมานะจะสู้กับมันขึ้นมาในที่สุดจิตก็สงบจนได้ เมื่อออกจากสมาธิ จึงนอนหลับไปได้

เกือบรุ่งแจ้ง ดิฉันได้นิมิตไปว่าตาติ๊ดมาหาดิฉัน มากราบลงแล้วเงียบเฉยอยู่ในฝันว่าดิฉันดีใจมาก ได้ทักลูกออกไปว่า ลูกสบายดีหรือจ๊ะ แกบอกว่าไม่ทุกข์ร้อนอะไรสบายดี ตอนนี้อยู่กับหลวงตาที่ประจวบคีรีขันธ์ ที่นั่นเขามียกสังฆทาน ทำบุญ ถือศีลปฏิบัติธรรมกัน มีสอนปริยัติธรรม และรับรักษาโรคด้วย แกอยู่ก็ได้ฟังพระเทศน์ ดูเขาปฏิบัติธรรมกัน ที่มานี่เพราะรู้แม่มีทุกข์ ก็เลยขอลาหลวงตามาเยี่ยม ในฝันนั้นดิฉันร้องไห้

โฮใหญ่ กอดลูกไว้แน่น โถ พ่อคุณ ตายไปแล้วยังมีแก่ใจเป็นห่วงแม่ คนเป็น ๆ มีแต่คอยทำร้ายจิตใจแม่ ตาติ๊ดบอกว่า "แม่ครับ แม่ไปอยู่ที่ประจวบ ฯ เถอะ ติ๊ดเองก็จะไปเกิดที่นั่น หลวงตาให้ไปช่วยกันทำงาน จะได้ช่วยกันสืบพระศาสนาให้ยั่งยืนต่อไป สักวันหนึ่งเราอาจจะได้เจอกัน นะครับแม่"

ในฝันดิฉันรับปากลูกเป็นมั่นเป็นเหมาะว่าจะไปอยู่กับแก ก็พอดีตกใจตื่น ตื่นมาแล้วก็ยังจำความฝันได้แม่นยำ น้ำตาก็ไหลอาลัยลูกสุดหัวใจ ข้าวปลาก็ไม่เป็นอันรับประทานกันละ จนสาย น้ำฝนจึงกลับจากเยี่ยมอา ดิฉันก็เรียกแกเข้าไปคุยในห้องสองต่อสอง เล่าเรื่องพ่อโฉมเอกนายพลสุดที่รักของอีหนูทั้งหลายให้แกฟังทุกถ้อยกระทงความ น้ำฝนน้ำตาไหลนองหน้า กอดดิฉันไว้รำพันว่า "แม่ขา แม่ช่วยดึงลูกให้ขึ้นมาจากขุมนรกแล้ว ทีนี้แม่จะกลับมาผลักให้ลูกตกนรกลงไปอีกหรือคะ แม่ไม่รักไม่สงสารลูกแล้ว ก็ฆ่าลูกเสียเถอะ"

ดิฉันกอดลูกไว้แน่น เราสองคนกอดกันกลม ร้องไห้เหมือนเด็ก ๆ เคราะห์ดีที่ตาเฒ่าหัวงูออกจากบ้านไปดูกล้วยไม้ที่สนามหลวงแต่เช้า ไม่งั้นคงได้ยินเสียงสะอึกสะอื้นของเราแน่ ๆ

"น้ำฝน ลูกก็รู้ว่าแม่รักลูก ถ้าน้ำฝนตาย แม่ก็จะขอตายด้วยแล้วละลูกจ๋า แม่ไม่รู้จะอยู่ไปทำไม" แล้วเราก็ร้องไห้กันอีก ดูจะเป็นดาราเจ้าน้ำตากันเสียจริง พอดีหันไปเจอรูปตาติ๊ดซึ่งตั้งไว้ข้างเตียงนอนของดิฉันเข้า ก็นึกถึงความฝันขึ้นมาได้ มือหนึ่งกอดลูกอีกมือหนึ่งเชยคางแกแล้วปลอบว่า

"เราพากันไปตายดาบหน้าเถอะลูก เมื่อรุ่งพี่ติ๊ดเขามาชวนแม่ไปอยู่ประจวบ ฯ เราไปอยู่ประจวบ ฯ กันเถอะ"

"พี่ติ๊ด ผีพี่ติ๊ดน่ะหรือคะ" น้ำฝนตาเหลือก ดิฉันแกล้งเฉยเสีย แกก็ถามเสียงอ่อย ๆ ว่า "ไปอยู่ที่ไหนล่ะคะ ประจวบ ฯ เป็นจังหวัดใหญ่ ผู้ก่อการร้ายก็มี"

"เอาเถอะน่า พี่ติ๊ดเขาบอกว่าเขาไปอยู่กับหลวงตา ทีแรกเราไปเราก็อาจจะต้องเช่าบังกาโลหรือโรงแรมอยู่ก่อน แล้วค่อย ๆ สืบดูที่วัดไหนพี่ติ๊ดเขาอาจอยู่ แต่เรื่องจะเจอหรือไม่เจอพี่ติ๊ดน่ะ มันเป็นเรื่องทีหลัง แม่บอกแล้วไงว่า ครั้งนี้เราต้องเลือกไปตายเอาดาบหน้า" ดิฉันให้กำลังใจลูกสาว

"ไปก็ไปค่ะ แม่ไปไหนน้ำฝนไปด้วย อยู่ที่ไหนก็อยู่ด้วยกัน" ลูกสาวคล้อยตามโดยง่าย เราช่วยกันปิดประตูห้องจัดข้าวของลงกระเป๋าแล้วซุกไว้ใต้เตียง ทุกอย่างต้องเป็นความลับ ดิฉันเตรียมทิ้งโน๊ตไว้ให้พ่อตัวดี ๑ ฉบับ ข้อความสั้น ๆ ว่า "หนีทุกข์ไปกับลูก ไม่ต้องห่วง ไม่ต้องตาม" คืนนั้นน้ำฝนขอนอนหน้าเตียงดิฉัน ซึ่งดิฉันก็รู้ดีว่าแกกลัวท่านนายพลเอามาก ๆ เดี๋ยวเกิดหน้ามืดขึ้นมาจะยุ่งกันใหญ่

รุ่งเช้าดิฉันให้ลูกไปเบิกเงินที่ธนาคารมา ๒๐,๐๐๐ บาท รวมกับค่าเช่าอีกจำนวนหนึ่ง ก็มากพอที่เราจะไปผจญชีวิตกัน มองบ้านแล้วก็อาลัย เคยอยู่มาแต่เล็กแต่น้อยก็ต้องมาจากไป ดูรูปเจ้าคุณพ่อ คุณแม่แล้วก็เศร้าใจลงไปอีก ดิฉันเลยนั่งสมาธิเสีย จนเย็นออกจากสมาธิแล้วน้ำฝนมากระซิบว่า ได้ยินเสียงคุณพ่อรับโทรศัพท์ หัวเราะเอิ๊กอ๊ากอารมณ์ดี ใส่น้ำหอมกลิ่นฟุ้ง นั่งรถออกจากบ้านไปแล้ว เราก็รีบแต่งตัว และเรียกเด็กแจ๋วมาช่วยยกกระเป๋า ข้าวของความลับก็แตกออกมา เด็กแจ๋วซักไซ้ใหญ่ว่าจะไปไหนกัน ดิฉันต้องตัดบทไม่ให้ถามอะไร เด็กแจ๋วฟูมฟายจะตามไปอยู่ด้วย ดิฉันปลอบว่าตอนนี้ยังไม่รู้จะไปอยู่ที่ไหน เอาไว้รู้ที่อยู่แน่แล้ว จะให้น้ำฝนมารับไป แจ๋วต้องอยู่ดูแลแม่แช่ม ดูแลบ้านไปก่อน เด็กแจ๋วจึงค่อยสร่างโศกไปได้ ฝากโน๊ตเด็กแจ๋วไว้แล้ว เราก็ออกเดินทางไปโดยมีน้ำฝนเป็นโชเฟอร์

ในที่สุดเราก็มาถึงประจวบ ฯ ดินแดนที่แสนสงบ ส่วนในป่าจะอึกทึกครึกโครมแค่ไหนดิฉันไม่ทราบ เออโลกเดี๋ยวนี้มันหมุนกลับหนอ แต่ก่อนในเมืองยึกทึก ในป่าสงบเดี๋ยวนี้กลับกัน พระท่านถึงว่าอนิจจังทั้งนั้น คืนที่เดินทางเราพักหัวหิน เพราะไม่กล้าเสี่ยงเดินทางมามืด ๆ เดี๋ยวจะเพิ่มความทุกข์เข้าไปอีก คืนที่สองก็อยู่โรงแรมที่ประจวบ อยู่ห้องเดียวกัน ๒ คน แล้ววันที่สามเราก็หาบ้านเช่าในตัวเมือง มีรั้วรอบขอบชิดอยู่ อัตราค่าเช่าเดือนละ ๕๐๐ บาทเท่านั้นเอง ดิฉันมานึกดูก็ขำตัวเอง บ้านมีหลังเบ่อเร่อก็ไม่ได้อยู่ เคยให้เขาเช่าบ้าน เดี๋ยวนี้ต้องมาอยู่บ้านเช่า โลกหนอโลก

มาอยู่ได้ ๒–๓ เดือน น้ำฝนก็เริ่มเบื่อการอยู่กับบ้านเฉย ๆ จึงออกหางานทำตามวิชาชีพที่ได้ร่ำเรียนมา คือเป็นครู ถึงจะได้ปริญญามา แต่การเข้าทำงานครูในจังหวัดแสนจะยาก อัตราก็เต็ม ต้องสอบแข่งขัน ถ้าขอไปอยู่อำเภอนอก ๆ ละก็ค่อยยังชั่วหน่อย แต่ดิฉันก็กลัว เป็นห่วงลูก ก็เลยใช้เงินให้เป็นประโยชน์อีกครั้งหนึ่ง บอกแล้วไงคะว่า

ถ้าความสุขมันอยู่ที่เงินละก็ ดิฉันไม่มีความทุกข์หรอก น้ำฝนก็เลยเป็นเจ้าของโรงเรียนโก้ไปเลย ทีนี้หนุ่มไม่หนุ่มทั้งหลายก็มาจีบกันเกรียว เหมือนดิฉันเมื่อสาว ๆ ไม่มีผิด ดิฉันเห็นแล้วเหม็นเบื่อ ก็เงินอย่าง ผู้ชายอย่างนี้ไม่ใช่หรือ ดิฉันถึงต้องระหกระเหินทุเรศทุรังอย่างนี้

เมื่ออยู่ไปนาน ๆ ดิฉันก็สืบเสาะจนเจอวัดที่ต้องการเข้า วัดนี้เป็นวัดสงบ อยู่เชิงเขาห่างจากตัวเมืองราว ๑๐ กิโลเมตร มีโบสถ์ ศาลา กุฏิ พร้อมน้ำท่า ไฟฟ้ามีครบ องค์เจ้าอาวาสอายุในราว ๗๕ ปี บวชมาตั้งแต่อายุ ๑๒ ขวบ เริ่มตั้งแต่เณรมาโน่น ดูท่าทางท่านเป็นพระที่แข็งแรง เจ้าระเบียบ แต่ก็มีเมตตา และดูเก่งทั้งทางปริยัติ และปฏิบัติ

วัดนี้นอกจากมีสวดมนต์ ทำวัตรฟังเทศน์ประจำวันพระแล้ว ยังมีสอนปฏิบัติธรรมตอน ๑๙.๐๐ น. ราวครึ่งชั่วโมง บางทีก็มีปริยัติธรรมแทรกด้วย แล้วก็ปล่อยให้ลูกศิษย์ฝึกนั่งปฏิบัติ โดยมีองค์อาจารย์ซึ่งส่วนมากเป็นเจ้าอาวาสนั่งคุมอีกราว ๑ ชั่วโมง เป็นประจำทุก ๆ วัน

ดิฉันเทียวไปเทียวมาวัดนี้อยู่หลายปี ไปมั่งไม่ไปมั่งตามอารมณ์ ในที่สุดก็เลยตัดสินใจซื้อที่ดินปลูกบ้านอยู่ใกล้ ๆ วัด จะได้ไม่ต้องเสียเวลาเดินทาง ปลูกบ้านใหม่เสร็จแล้วดิฉันก็ให้น้ำฝนไปรับเด็กแจ๋วผู้ภักดีมาอยู่บ้านใหม่กับดิฉันด้วย เราอยู่กันสองคนเท่านั้น เพราะตอนนี้น้ำฝนได้แต่งงานกับนายอำเภอแล้ว มีลูกผู้ชายคน ผู้หญิงคนกำลังน่ารัก

ดิฉันตอนนี้ก็หมดห่วงไปแยะ ที่ดิน ตึกแถว ที่กรุงเทพก็ขายไปบ้าง ยกให้หลาน ๆ บ้าง ที่บ้านก็ยกให้วัดไป เครื่องเพชรก็เหมือนกัน แบ่งให้คนโน้นคนนี้ไป เหลือแหวนที่คุณพ่อหมั้นคุณแม่อยู่วงเดียวเท่านั้นยังไม่ขายและยกให้ใคร เก็บฝากไว้ที่ธนาคาร กับเงินที่ขายที่ดินตึกแถวได้อีก ๒๐ กว่าล้านบาท ไม่ต้องตกใจหรอกค่ะ ๒๐ กว่าล้านบาทเท่านั้นเอง ไม่มากมายอะไร เงินมันไม่มีประโยชน์เท่าไรเลย จะใช้ซื้อความรักก็ไม่ได้ ตาเฒ่าน่ะไม่ต้องไปพูดถึงหรอก พี่แกพีตมาก ๆ เข้าก็อายุสั้นตายไปแล้ว น้ำฝนเขาก็รักสามีรักลูก ๆ ของเขา แม่ก็นาน ๆ มาเยี่ยมที ยิ่งพี่น้องหลาน ๆ ทางกรุงเทพ ๆ ยิ่งแล้ว ตอนรับให้ที่ดินเครื่องเพชรใหม่ ๆ ก็ ประจ๋อประแจ๋อยู่พัก เดี๋ยวนี้ก็ไม่เห็นมีใครโผล่มาเยี่ยมเยียน

นอกจากเงินซื้อความรักไม่ได้แล้ว ก็ยังซื้อความแก่ไม่ได้อีก ดิฉันตอนนี้ก็ ๖๒ ปีแล้ว ผมก็หงอก ตาก็สั้น ฟันก็หัก หนังก็เหี่ยว ฯลฯ แล้วทรุดโทรมลงทุกวัน ไอ้ที่เมื่อก่อนโน้นหัวบันไดไม่แห้งเพราะมีเถ้าแก่ มีหนุ่ม ๆ มาเยี่ยมเยียน อยากแต่งงานด้วย เดี๋ยวนี้ยกให้ใครฟรี ๆ ก็ไม่มีคนเอา ถ้าจะแถมเงินอีก ๒๐ กว่าล้าน เขาก็คงเอาแต่เงิน อีแก่นี่คงไม่เอา เอาเงินเสร็จแล้วพาลฆ่าให้เสียอีก

เห็นไหมล่ะคะว่า เงินไม่มีความหมายอะไรกับดิฉันหรอก ดิฉันต้องปิดไม่ให้ใครรู้เสียอีกว่าดิฉันมีเงิน กลัวคนจะมาปล้น ฝากก็ต้องฝากในธนาคารที่กรุงเทพ ฝากที่ประจวบ ฯ ไม่ได้หรอกค่ะ เงินตั้ง ๒๐ กว่าล้านบาท เมืองก็แสนจะแคบ ไม่ช้าไม่นานคงรู้กันทั้งเมือง ดิฉันคงไม่ต้องหลับต้องนอนกันละ ทั้งคนดีคนร้าย คงจะแวะเวียนกันมาตื๊อ รีด, ไถ, ปล้น ดิฉันไม่ได้หยุดหรอก

โอ๊ย คิดแล้วมันแสนจะทุกข์ ทุกข์เพราะมีเงินแท้ ๆ ดิฉันทุกวันนี้ วันหนึ่ง ๆ แทบไม่ได้ใช้เงินเลย ที่วัดนี้เขาก็ไม่ได้ใช้เงิน โบสถ์วิหาร ศาลา กุฏิ อะไรก็ใหม่ ๆ ทั้งนั้นยังไม่ต้องซ่อม พระก็ฉันอาหารวันละมื้อเดียว ลูกศิษย์ลูกหาก็มากมาย คนมาทำบุญกันแยะ ข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ พวกเราที่ปฏิบัติธรรมก็พลอยได้รับประทานอิ่มไปด้วย พวกสุนัข ไก่ แมว ปลาหน้าวัด ก็อิ่มกันถ้วนหน้าหมดแหละ วัดนี้มีบารมีสูงจริง ๆ

ดิฉันมานึกถึงตัวแล้วก็ขำ ความเป็นอยู่ทุกวันนี้เหมือนกับยายมีไม่มีผิด ยายคนนี้ก็แปลก ชื่อมีแต่จน มีที่ทางก็ยกให้ลูกเขาหมด ลงท้ายเขาให้กินแต่ข้าว ดุว่าแกมั่ง ใช้งานแกมั่ง ประชดแกมั่ง แม้หลานตัวเล็ก ๆ ก็ไม่นับถือเชื่อฟัง แกน้อยใจขึ้นมาเลยมาอยู่วัด โถ จนค่ะ ใส่เสื้อผ้าขาด ๆ ตอนมาใหม่ ๆ น่ะ ดิฉันสงสารก็ต้องให้เด็กแจ๋วไปช่วยซื้อให้แกใหม่ ๓ ชุด นุ่งขาวห่มขาวเหมือนดิฉันนี่แหละ แต่ว่าไม่ได้บวชชี แกดีใจยกมือไหว้ท่วมหัว เดี๋ยวนี้ก็เป็นเกลอกับดิฉัน มาอยู่ด้วยกัน เจียมเนื้อเจียมตัวดี ทุกวันก็รับประทานข้าววัดเหมือนดิฉัน ปฏิบัติธรรม สวดมนต์ ฟังเทศน์ ช่วยเขาจัดอาหารถวายพระ กวาดวัด ล้างชาม ล้างส้วมพระ เหมือนดิฉันทุกอย่าง เวลาบางครั้งเกิด "สัญญา" คือความจำได้หมายรู้ ในอดีตเก่า ๆ มันผุดขึ้นมาในอารมณ์ ทำให้จิตใจเศร้าหมองลงไป ก็ผลัดกันปลอบใจ เออ ก็ดีเหมือนกัน เศรษฐีก็มามีความเป็นอยู่เท่ากับคนจน ๆ โดยไม่มีใครเขาบังคับ สมัครใจเอง แล้วก็มีความสุขทางจิตสูงเสียด้วย

คุณดูซิคะ ดิฉันกำลังจะปลงได้อยู่แล้วทีเดียว แล้ววันหนึ่งก็มีหลวงตาแก่ ๆ อายุในราว ๘๒ ปี ได้จูงเด็กชายอายุราว ๗ ขวบเข้ามาในวัด ตรงเข้าไปหาเจ้าอาวาสบนศาลาทีเดียว พูดกันอยู่สัก ๒–๓ ชั่วโมงได้มั้ง เด็กวัดก็มาเรียกดิฉัน บอกว่าเจ้าอาวาสให้เชิญพบบนศาลาหน่อย ดิฉันจึงวางมือจากการกวาดลานวัดกับยายมี รีบขึ้นมาหาท่าน ก้มลงกราบอาจารย์สอนธรรมด้วยความเคารพอย่างสูง แล้วก็ก้มลงกราบหลวงตาด้วย แล้วเจ้าอาวาสก็เริ่มพูดว่า

"โยม หลวงตานี่คือหลวงตาสุก ท่านมียาดี รักษาโรคภัยไข้เจ็บได้หลายชนิด ญาติโยมหลาย ๆ จังหวัดก็เดินทางมารักษากับท่าน จนท่านแทบจะไม่มีเวลาพักผ่อน ก็ได้สร้างบารมีมาโข ตอนนี้ท่านก็ชราภาพมากแล้ว ก็จะทิ้งทางโลก เข้าป่าสร้างปัญญาบารมีเสียที แต่ยังห่วงลูกศิษย์อยู่ คนนี้ละ" ท่านชี้มือมาทางเด็กชายเล็ก ๆ คนนั้น แล้วก็พูดต่อไปว่า

"ท่านก็จะเอามาฝากอาตมาไว้ อาตมาเองก็แก่ หาความเที่ยงของสังขารไม่ได้แล้ว และก็มีหน้าที่ต่อพระพุทธองค์เช่นกัน จึงขอฝากคุณโยมช่วยอนุเคราะห์ดูแลแทนให้ดีที เด็กคนนี้อาตมาตรวจดูแล้ว สร้างบารมีมาดี ต่อไปจะได้สร้างบารมีสูงมาก รับเลี้ยงไว้ไม่เสียหลายหรอก หยูกยาก็เก่ง เหมือนหลวงตาเขานั่นแหละ"

ดิฉันฟังแล้วก็มองดูเด็ก ดูหลวงตา ก็เห็นท่านยิ้ม ๆ ใบหน้าท่านบอกว่าเป็นพระที่มีเมตตาบารมีสูง ดิฉันก็นั่งพิจารณาดู...เออ ไอ้เราก็จะพ้นพันธะละนะ ลูกหลานก็ไม่เป็นห่วงมันแล้ว อาจารย์ก็จะให้รับเด็กไว้อีก จะหาห่วงมาผูกคอดิฉัน ทีองค์ท่านละก็จะปล่อยวางให้หมดทั้ง ๒ องค์ จะไม่คิดจะไม่ยึดอะไรกันละ...เฮ้อ ไอ้เราก็ยังไม่สำเร็จยังติดอยู่อีกแยะ ยังไงก็ช่วยรับภาระให้ท่านสำเร็จ ๆ ไปก็แล้วกัน เผื่อว่าบารมีอันนี้จะช่วยให้เราสำเร็จมั่งในอนาคต ชาตินี้ไม่ได้ ชาติหน้าก็ยังดี เมื่อเห็นว่ามีส่วนได้ตามธรรมดาของคนยังมีกิเลสแล้ว ดิฉันก็รับคำท่าน

เมื่อได้คุยกันอีกเล็กน้อย ดิฉันก็ลาท่านกลับบ้านจูงมือเด็กชายมาด้วย เด็กนั้นก็เดินตามต้อย ๆ ไม่พูดจาว่ากระไร พอถึงบ้านเจอยายมีซึ่งกลับจากกวาดลานวัดเข้าบ้านมาก่อนแล้ว แกก็ไม่ถามว่ากระไร นั่งหลับตาทำสมาธิทีเดียว ดิฉันก็ไม่สนใจสั่งให้เด็กแจ๋วหาข้าวหาปลาให้เด็กรับประทาน ให้พักสักครู่แล้วก็ให้พาไปอาบน้ำ หูได้ยินเสียงยายมีบ่น

พึมพัมว่า "รักกันมากจริงนะคะ ตามมาเป็นแม่ลูกกันอีก" แล้วแกก็เฉยเสีย ดิฉันก็ไม่ได้ใส่ใจ จนเด็กแจ๋วอาบน้ำเด็กเสร็จ นุ่งผ้าเช็ดตัวเดินเข้ามาในห้อง ดิฉันจึงสังเกตเห็นปานแดงที่ไหล่ซ้ายของเด็ก แดงเหมือนสีชาดทา ตาโตขนลุกเกรียวขึ้นมาทีเดียว

"หนู" ดิฉันเรียกเด็ก "มานี่หน่อยซิ" เด็กเดินเข้ามาหาอย่างว่าง่าย "หนู ปานแดงนี่มีมาแต่เมื่อไหร่" ดิฉันซักถาม

"มีมาแต่กำเนิดครับ" เด็กตอบ เท่านั้นแหละดิฉันน้ำตาร่วงเป็นเผาเต่าเลย กอดเด็กจูบเด็กอยู่เป็นนาน

"ติ๊ด ติ๊ด ลูกแม่ แม่รอวันนี้มานานหนักหนาแล้ว ลูกเอ๋ย พ่อคุณ ทูนหัวของแม่" ดิฉันรำพัน

"ถึงบางอ้อแล้วหรือคะ" เสียงยายมีลอยลมมาอีก

"หนูนี่น่ะ ลูกแม่นะ ลูกแม่ ชื่อติ๊ด" ดิฉันบอกแก

"ครับ ผมก็ชื่อติ๊ด" เด็กบอก ดิฉันถึงกับตบอกผาง

"หรือลูก ใครเป็นคนตั้งให้"

"หลวงตาครับ หลวงตาบอกว่า ข้าจะไปอยู่ป่าละนา เอ็งอยู่กับข้าไม่ได้แล้ว ข้าจะพาไปอยู่กับแม่เอ็ง ผมอยากมีแม่ คิดถึงแม่มาตั้งนานแล้ว ผมก็เลยตามหลวงตาแล้วก็มาเจอท่านนี่แหละ"

"เรียกแม่ว่าแม่ซีลูก หนูเป็นลูกของแม่ เป็นมาตั้งแต่ชาติก่อนโน้นแล้ว" เป็นการยากเหลือเกินที่จะอธิบายให้เด็ก ๗ ขวบ เข้าใจว่ายายแก่อายุ ๖๒ ปี เป็นแม่ของแก ดิฉันมาพิจารณาดู หลวงตาองค์นี้ท่านคงจะไม่ใช่เล่นเหมือนกันแหละ เห็นวางเฉยอย่างนั้นเถอะท่านจะต้องรู้อะไรเกี่ยวกับตาติ๊ดอย่างดีทีเดียว คิดได้ดังนั้นแล้ว ดิฉันก็รีบจูงมือลูกจะไปซักถามท่านให้แน่

"จะไปไหนกันน่ะคุณ" ยายมีถาม

"ไปหาหลวงตาน่ะซี" ดิฉันตอบ

"อย่าไปกวนท่านเลยคุณ ท่านไม่อยู่ให้คุณถามหรอก เดี๋ยวก็เป็นการอวดอุตริมนุษยธรรม เข้าป่าไปได้ครู่ใหญ่ ๆ แล้ว อย่างคุณตามท่านไม่ทันหรอก ท่านไม่ได้ไปอย่างธรรมดา"

ดิฉันออกจะหมั่นไส้ยายมีเอามาก ๆ แก่อภินิหารนักแม่คนนี้ และตอนนั้นดิฉันก็ไม่ได้เฉลียวใจว่า ยายมีแกรู้ได้อย่างไรว่าหลวงตาไปแล้ว ทั้ง ๆ ที่แกก็นั่งอยู่บนบ้านของดิฉันนี่แหละ อาจเป็นเพราะว่าดิฉันมัวแต่ดีใจที่ได้ลูกคืน เฝ้าพูดคุยซักถามอะไรต่ออะไรแกอยู่จนดึก จึงให้แกไปนอน

รุ่งเช้าก็โกลาหลใหญ่ บ้านที่ดิฉันอยู่นี้มีห้องเดียว สำหรับไว้นั่งนอน ปฏิบัติกิจเสร็จ เราถือการอยู่ง่าย รับประทานง่ายกัน และไม่อยากวุ่นวายให้มาก คราวนี้มันจำเป็นต้องวุ่น ตาติ๊ดถึงจะเป็นลูก แต่แกก็เป็นผู้ชาย และจะต้องโตขึ้นทุกวัน จะมานอนรวมกับผู้หญิง ถึงแม้จะแก่ แต่ในใจดิฉันว่าไม่เหมาะสม ก็เลยให้ช่างเขาต่อบ้านเป็น ๒ ชั้น ขยายบ้านออกไปอีก ให้ลูกอยู่ชั้นบน ยายมี เด็กแจ๋ว ดิฉันอยู่ข้างล่าง แยกกันนอนคนละห้องเล็ก ๆ ใครเห็นก็ล้อว่า "รวยอะไรมาหรือคุณป้า ปลูกบ้านเสียใหญ่เทียว ต้อนรับลูกใหม่หรือคะ ถ้าลูกสาวจะมาช่วยปลูกให้" ไม่มีใครรู้ว่าดิฉันรวย จะมีรู้ก็เจ้าอาวาสกระมัง เพราะดูท่านพูดเป็นนัย ๆ อยู่หลายครั้ง และก็ยายมีนี่แหละ หมู่นี้ดูแกจะเป็นคนร้อนวิชาเสียจริง ไอ้ที่เคยเจียมเนื้อเจียมตัว บางทีก็ชักจะห่าม ๆ ขึ้นมา อย่างปลูกบ้านใหม่นี้ แกก็พูดว่า "คนเราติดอยู่ ๘ อย่างแล้วยังไม่พอ หาอย่างที่เก้ามาติดอีก คนรวยนี่ชอบไปทางอ้อม เดินมาตรง ๆ ทางดี ๆ ละ พอจะได้ดี หันเดินย้อนกลับไปอีก"

ตาติ๊ดมาอยู่ด้วยไม่นาน ดิฉันก็ล้มป่วยลงด้วยไข้หวัด ผสมปอดบวม กว่าน้ำฝนจะรู้ ดิฉันก็เพียบหนักเสียแล้ว น้ำฝนเอารถมารับจะพาไปส่งโรงพยาบาล แต่ดิฉันไม่มีแรงจะไป ถ้าไปก็คงตายกลางทาง ไม่ทันถึงโรงพยาบาลหรอก คิดว่าถ้าจะตายก็ขอตายใกล้ ๆ ลูกชาย ดิฉันรู้สึกท้อแท้ในชีวิตมาก โธ่เอ๋ย ความไม่เที่ยงของคนมันอย่างนี้แหละ ลูกมาตายจากแม่ พอได้ลูกกลับคืนมาสมใจ แม่ก็จะมาตายจากลูกไปเสียอีกแล้ว เฮ้อ... คิดแล้วกลุ้ม จะร้องไห้รำพันก็กลัวยายมีแกจะสวดเอา ยายมีเดี๋ยวนี้แกถือว่ามีวิชาดี พูดอะไรก็หลักธรรมทั้งนั้น จนดิฉันขี้เกียจฟัง ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าแกพูดด้วยความหวังดีก็อดหมั่นไส้ไม่ได้

วันหนึ่ง ขณะที่ดิฉันนอนตัวร้อน คัดจมูก เจ็บคอ แน่นหน้าอก หนาวสั่นเพราะความไข้อยู่นั้น ตาติ๊ดก็เอายาต้ม ซึ่งแกตามน้ำฝนไปซื้อตัวยาจากในเมือง และรื้อค้นสมุนไพรในย่ามเก่าของแกผสมกัน ต้มแล้วใส่ขันนำมายื่นตรงหน้าดิฉัน พร้อมกับพูดว่า

"แม่ นี่ยาตำรับหลวงตานะครับ แม่ดื่มเสีย ก่อนดื่มให้นึกถึงคุณพระรัตนตรัย และหลวงตาให้มาช่วย แม่จะได้หาย แม่หายแล้ว ติ๊ดจะบวชให้แม่ นะแม่นะ แม่อย่าเพิ่งตาย คอยดูชายผ้าเหลืองติ๊ดก่อนนะครับ"

ดิฉันฟังแล้วปลื้มใจ อยากจะร้องไห้ แต่ก็ไม่ได้ร้อง มันเบื่อไปหมด เบื่อแม้กระทั่งการร้องไห้ รับขันยาจากลูก แล้วก็วางไว้บนอก ตั้งสมาธิ ระลึกถึงพระคุณของพระรัตนตรัยตามลูกสอน นึกถึงหลวงตาขอให้ท่านมาช่วย ดิฉันรับภาระมาจากท่าน ยังไม่ได้เลี้ยงดูให้สมใจ ก็จะมาตายเสียแล้ว ให้หลวงตาช่วยพอให้ได้รู้ธรรมสูงกว่านี้ พอให้พ้นอบาย จะตายก็ไม่ว่า แล้วก็ดื่มยา ยานั้นขมขื่นเหลือเกิน ดื่มแล้วรู้สึกง่วงนอน เหงื่อแตกซิก ๆ ที่เคยห่มผ้า ๒–๓ ชั้นต้องเอาออก แล้วเลยหลับไป ดิฉันฝันเห็นแสงสว่างสุกใสมีประกายรุ้งระยิบระยับ ได้ยกมือขึ้นไหว้ แสงนั้นก็หายไป มีภาพหลวงตาเข้ามาแทนที่ ในฝันว่าดิฉันดีใจ รีบเข้าไปกราบท่าน

"เป็นไง ค่อยยังชั่วแล้วใช่ไหมโยม" ท่านถาม

"เจ้าค่ะ"

"โยมยังไม่หมดอายุขัยหรอก ไม่ต้องกลัว โยมเห็นหรือยังล่ะว่ารูปของโยมนี้มันไม่เที่ยง ตายแล้วเน่าเหมือนผีในป่าช้านั่นแหละ จะหาสวยงามไม่ได้ จะมานับญาติวงศ์พงษาไม่ได้ รูปดับ นามดับ เห็นไหม รู้ด้วยตัวเองแล้วใช่ไหม"

"เจ้าค่ะ หลวงตา ขนาดยังไม่ตายดิฉันก็เหม็นตัวเองแล้ว กลิ่นมันออกมาจากคอ ทางปาก ทางจมูก ธาตุทั้ง ๔ ของดิฉันมันแปรปรวน จะแตกแยกเสียให้ได้"

"นั่นแหละโยม โยมก็ฟังพระท่านสอน เข้าหูซ้ายทะลุหูขวา เดี๋ยวรู้ เดี๋ยวกลับไม่รู้ วกไปวนมาอยู่นานแล้ว คราวนี้รู้ด้วยตัวเองแล้ว คงไม่เดินกลับไปอย่างนางมีมันเคยว่าอีกละนะ"

"หลวงตาเจ้าคะ ขันธ์ ๕ นั้นหนักเป็นทุกข์ ดิฉันรู้แล้ว แต่ใจมันยังติดอยู่ที่ลูกนี่เจ้าคะ จะทำอย่างไรดี"

"โยม ที่โยมว่ารู้นั้น ก็รู้โดยคำครูบาอาจารย์สอน ไม่ใช่รู้ด้วยตัวเอง ขันธ์ ๕ นั้นประกอบด้วย รูป หรือรูปธรรม และนาม หรือนามธรรม อันได้แก่ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ คือการเสวยอารมณ์ ความจำได้ การปรุงแต่งของจิต การรับรู้ของจิต

และรูปนั้นก็อยู่ได้เพราะธาตุทั้งสี่ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ประกอบกันอยู่ในอัตราส่วนปกติ มีอาหาร น้ำฯลฯ หล่อเลี้ยงให้ดำรงอยู่ได้ ถ้ามันเกิดอนิจจังปรวนแปรขึ้นมาแล้ว ตัวทุกข์ มันก็เกิด และถ้าถึงแยกกลับไปเป็นแต่ละธาตุเดิมของมัน ตัวอนตฺตา คือความไม่มีมันเกิด ความไม่มีมันเกิดแล้วเป็นอะไร มันก็เกิดความไม่มี รูปที่เคยเรียกกันว่าคุณหญิงดวงเดือนมันก็ไม่มี นามธรรมมันก็ไม่มี มันก็มีแต่กองดิน น้ำ ลม ไฟ อันเป็นธรรมชาติของโลก ซึ่งมีมาแต่เดิม และกองธาตุเหล่านี้ มันจะรู้จักมีลูก รักลูกก็หาไม่ แท้จริงทางโลกแล้ว ตาติ๊ดมันก็ไม่ใช่ลูกโยม มันเป็นลูกศิษย์อาตมา โยมรู้แจ้งแล้วหรือว่าตาติ๊ดคนใหม่นี้ใช่ตาติ๊ดคนเก่า หรือเพราะจิตมันคิด จึงได้ทึกทักเอา และก็เพราะจิตมันคิดเช่นนี้ โยมจึงมีความทุกข์ซ้ำแล้วซ้ำอีก ถึงจะมีทุกข์มากถึงเพียงนี้ โยมก็ยังไม่เบื่อความทุกข์ โยมบอกว่าถ่านไฟมันร้อน แต่โยมยังถือถ่านไฟนั้นอยู่ มันจะหายร้อนได้อย่างไรเล่า ตาติ๊ดนั้นมันก็หนีความตายไม่พ้น สักวันหนึ่งมันก็คงเหลือแต่กองดิน น้ำ ลม ไฟ เช่นกัน สมมติว่าโยมตายทีหลังมัน จะไปยึดเอากองดินนั้นว่าเป็นลูกของโยมหรือ หรือว่าเดี๋ยวนี้จะมากอบกำเอาดินตรงหน้า แล้วมายึดเป็นลูกเมื่อ ๕๐๐ ชาติก่อนโน้น ก็อะไรมันคงเหลืออยู่เล่า ไม่มีทั้งนั้น เป็นอนตฺตาทั้งนั้น ขอให้เลิกยึดเลิกห่วงเสียที ถ้ายึดแล้วห่วงแล้วมันจะไม่มีวันสิ้นสุด ห่วงลูก ห่วงหลาน ห่วงเหลนไปเรื่อย มันจะสิ้นสุดก็คือตัดความยึด คือปล่อยวางเสีย กองธาตุนั้นไม่ใช่ตัวเรา ไม่ใช่ของๆเรา ขันธ์ ๕ มันหนัก ของตัวเองคนเดียวมันหนักอยู่แล้ว เมื่อไปยึดขันธ์ ๕ ของคนอื่นเข้าไว้อีก เพิ่มเข้าไปอีก ๕ ขันธ์ ๑๐ ขันธ์แล้ว มันจะหนักจะทุกข์เพิ่มขึ้นเพียงใดเล่า ทุกข์แล้วไม่ใช่ว่าจะยึดเอาไว้ได้ ไม่มีอะไรทั้งนั้น โยมกลับไปนี่ ไปพิจารณา สพฺเพ สงฺขารา อนตฺตา และอศุภกรรมฐานเสีย เริ่มเอาจริงเสียที อาตมาก็เพียงเป็นผู้ชี้ทางให้โยมเท่านั้น ส่วนเรื่องประพฤติปฏิบัติ ความเพียร เป็นเรื่องของโยม จะเรียนรู้ ได้สติ ได้ปัญญาเอง เสมือนหนึ่งโยมบอกว่าหิว อาตมาก็จัดหาอาหารและน้ำมาให้ โยมก็ต้องหยิบใส่ปากเอง เคี้ยวเอง กลืนเอง จึงจะเกิดความอิ่ม หากอาตมาหาอาหารและน้ำมาให้แล้ว โยมไม่รับประทาน ก็ไม่มีทางอิ่มได้ โยมเป็นนักปฏิบัติธรรมสมัครเล่นมานานแล้ว ทั้งๆที่ตัวอยู่ใกล้วัดนี่แหละ ใจอยู่ที่ลูก รู้ว่าปฏิบัติอย่างไร เดินตามทางไหนจึงจะพ้นทุกข์ไปได้ แต่ก็ไม่ปฏิบัติจริง ๆ เสียที จำไว้ มีเมื่อไรเป็นทุกข์ ไม่มีไม่ทุกข์ ยึดเมื่อไรเป็นทุกข์ ปล่อยวางพ้นทุกข์"

ดิฉันก้มลงกราบท่าน พอเงยหน้าขึ้นท่านก็หายไปไหนเสียแล้ว ดิฉันลืมตาตื่นขึ้นมา รู้สึกโล่งจมูกไปแยะ ที่แน่นหน้าอกก็คลายลง น้ำฝนและตาติ๊ดก็ดูสีหน้าแจ่มใสมีชีวิตชีวาขึ้น คงค่อยคลายห่วงดิฉันลง คนเรามันติดอยู่ในขันธ์ ๕ ของคนอื่นละมันก็เป็นยังงี้แหละ เราไม่ทุกข์ เห็นคนที่เรารัก (ติด) มีทุกข์ เราก็ทุกข์ด้วย เอ้อ อยู่ๆ ปัญญาก็มาเกิด

ตั้งแต่นั้นมา ดิฉันก็หายไข้หายเจ็บเป็นปลิดทิ้ง กลับแข็งแรงเหมือนเดิม ดิฉันจัดการยกเงินฝากธนาคาร ๒๐ ล้านบาทให้ตาติ๊ด (มีข้อแม้ว่าแกจะถอนได้เมื่ออายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์) เหลือเศษอีก ๒–๓ ล้านบาทยกให้น้ำฝน แหวนเพชรวงสุดท้ายยกให้หลานสาวลูกของน้ำฝน บ้านและที่ดินที่อยู่ใกล้วัดนี้ก็ยกให้เด็กแจ๋วแถมเงินทุนให้มันอีกแสนบาท ใครจะเอาไปทำบุญ ไปเลี้ยงชีพ ไปล้างผลาญหมดก็ช่างใคร ดิฉันให้แล้วก็แล้วกัน ไม่ส่งจิตตามไปยึดไปวิตกอีก พอกันทีแล้ว แต่ตาติ๊ดแกว่าแกจะเก็บไว้สร้างวัดของแกเอง ไว้สอนผู้ใคร่ปฏิบัติธรรม และรักษาคนเจ็บไข้ได้ป่วยด้วย เหมือนอย่างหลวงตา ก็ตามใจแก แกจะทำเหมือนปากว่าหรือเปล่าก็ช่าง ไม่ใช่เรื่องที่ดิฉันจะต้องเก็บมายึด

พรุ่งนี้ ตาติ๊ดก็จะบวชเณรไปเป็นบุตรของพระสมณโคดมแล้ว ยายมีกับดิฉันก็จะบวชชี ย้ายไปอยู่กุฏิของแม่ชีในบริเวณวัดแล้ว จะตั้งใจเดินทางวิสุทธิมรรคเสียที จะทำความเพียรตัดช่องน้อยไปแต่พอตัวแล้ว

คุณโมทนากับดิฉันไหมคะ

ความรักแยกประเภท

...............โดย "ภควลัย"

ณ วัดแห่งหนึ่งแถวชานเมือง วัดนี้มีความสงบและร่มรื่นพอสมควร ภายในบริเวณวัดกว้างขวางมาก แบ่งออกเป็นส่วน ๆ นอกจาก โบสถ์ วิหาร ศาลาฟังธรรม โรงเรียนพระปริยัติธรรมแล้ว ยังมีเมรุ และศาลาเล็ก ๆ สำหรับใช้เป็นที่สวดพระอภิธรรมเรียงรายอยู่โดยรอบ ด้านหลังวัดมีโกดังใช้เป็นที่บรรจุศพนับเป็นร้อย ๆ โกดังอีกด้วย

ที่ศาลารายรอบเมรุหลังหนึ่งมีผู้คนพลุกพล่านแม้เป็นเวลากลางวัน เนื่องจากเพิ่งเสร็จสิ้นการเลี้ยงพระเพลในคราวสัตวารศพ และที่แปลกก็คือ ธรรมดามักมีศพบรรจุโลงทองเพียงศพเดียว แต่ที่ศาลานี้มีถึง ๒ ศพตั้งเรียงกันไว้ แขกที่มาในงานล้วนเป็นเพื่อนฝูงญาติมิตรสามีภริยาคู่ที่นอนตายอยู่ด้วยกันนี้ทั้งสิ้น

หลังจากเสร็จสิ้นการเลี้ยงพระ บังสุกุล ถวายไทยทาน และให้พร พร้อมทั้งกรวดน้ำเรียบร้อยแล้ว ก็เป็นการเลี้ยงกันเองระหว่างผู้มาช่วยงานและเจ้าภาพ แล้วต่างก็แยกย้ายกันกลับจนเกือบหมด คงเหลือแต่เพื่อน ๆ ซึ่งนัยว่าเป็นเพื่อนผู้ตายฝ่ายภริยา นั่งบ้างนอนบ้างช่วยกันทำดอกไม้ตกแต่งบนหีบศพและกรอบรูปผู้ตายทั้งสอง เตรียมไว้สำหรับการสวดพระอภิธรรมในตอนกลางคืนเป็นคืนสุดท้าย ก่อนจะฌาปนกิจในวันรุ่งขึ้น ตอนหนึ่งของการสนทนา โฉมฉายซึ่งเป็นเพื่อนรักที่สุดของผู้ตายฝ่ายภริยาได้กล่าวขึ้นว่า

"เฮ้อ คิดขึ้นมาแล้วสงสารทิพย์จังเลยนะ ไม่น่ามาตายเสียแต่อายุยังน้อยเลย"

"น้อยอะไร จะ ๕๐ อยู่รอมร่ออย่างพวกเราน่ะหรือน้อย ไอ้บ้า... ฆ่าผัวคนเดียวไม่พอ ดันมาฆ่าตัวเสียอีก สงสารลูกมันจัง ยังเล็ก ๆ อยู่ทั้งนั้น" พนิดาเพื่อนเจ้าคารมและนักเลงโตในกลุ่มค้านขึ้นด้วยเสียงค่อนข้างดัง

"เบา ๆ หน่อยน่า ไหน ๆ ทิพย์ก็ตายไปแล้ว อย่าไปว่ามันเลย เออ....เรื่องราวมันเป็นยังไงมายังไงกันนะ ไหนลองขยายให้ฟังบ้างซิ เราอยู่แต่บ้านนอก โฉมโทรเลขไปบอกถึงรู้ว่าทิพย์ตาย รีบมาก็พอดี ๗ วันเข้าไปแล้ว" เอมอรเพื่อนร่วมกลุ่มอีกคนจู๋ปากพร้อมกับถามขึ้นบ้าง

"ต้องถามโฉมซี เขามันเพื่อนซี้กัน" พนิดาโบกมือไปทางโฉมฉาย ซึ่งกำลังมัดช่อแคทลียากับใบเฟิร์นเข้าด้วยกันเป็นช่อ ๆ เพื่อรวบรวมประดับกรอบรูปเพื่อนรัก

"จะดีเรอะ อยู่ต่อหน้ามันเสียด้วยนา" โฉมฉายค้านขึ้น

"ชะ กลัวว่าจะนินทา เล่าไปเถอะทิพย์มันไม่รู้เรื่องหรอก เราจะได้ฟังด้วยคนไม่ค่อยจะรู้เรื่องละเอียดละออนักหรอก....แหม....หมั่นไส้ ทำอมภูมิอยู่นั่นแหละ เล่าเร็ว ๆ เข้าซี" ว่าพลางพนิดาก็ปาดอกบานไม่รู้โรยซึ่งกำลังเด็ดก้านทิ้งอยู่ไปทางโฉมฉาย

"เอ๊ะ....ไอ้นี่ยั๊วะเสียเรื่อย ยั๊วะตั้งแต่สาวจนแก่" โฉมฉายแกล้งว่า ตัดเฟิร์นเป็นกิ่งเล็ก ๆ พลาง เล่าไปพลาง

"ตัวก็รู้ใช่ไหมล่ะว่าทิพย์กับคุณอรรถไม่ได้แต่งงานกัน หากทิพย์ตามคุณอรรถมาอยู่กรุงเทพ ฯ ด้วย เมื่อคราวที่คุณอรรถย้ายไปรับราชการอยู่ที่โคราช แล้ววิ่งย้ายกลับมาน่ะ"

"เออ เห็นเขาว่าทางคุณอรรถ ผู้ใหญ่ทาบทามลูกสาวคุณหญิงอุ่นเรือนไว้ด้วยใช่ไหม" สุดสวยเพื่อนร่วมวงสนับสนุน

"ก็ใช่น่ะซี พ่อแม่คุณอรรถไม่ยอมรับทิพย์เป็นสะใภ้ ไม่ให้เข้าบ้าน กลัวคุณหญิงอุ่นเรือนจะมาถอนหงอก ประกาศไม่ยอมรับรู้อะไรทั้งสิ้น คุณอรรถก็กลัวพ่อแม่ เข้าบ้านไปคนเดียว ทิ้งทิพย์ไว้ข้างนอก ว่าจะเข้าไปเจรจา แล้วเลยไม่กลับออกมาอีก ทิพย์ก็ตัวคนเดียว ร้องไห้ไปเล่าให้เราฟัง"

"อ๋อ ตัวก็เลยอยู่ในเหตุการณ์ตั้งแต่ตอนต้นละซี เออ เขาว่ายายลูกสาวคุณหญิงอุ่นเรือนจนบ่านนี้ยังไม่ได้แต่งงาน จริงไหม" เอมอรซักต่อ

"ไม่รู้ซี เราไม่สน" โฉมฉายบรรจงเรียงช่อดอกแคทลียาซึ่งได้ประดิษฐ์ประ-ดอยไว้แล้วเข้ากับกรอบรูปเพื่อนรัก กดเข็มหมุดตรึงไว้เบา ๆ "รู้แต่ว่าตอนนั้นทิพย์เสียใจมาก เพราะทางบ้านทิพย์ก็ห้ามแล้วไม่ให้ติดต่อกับคุณอรรถ แต่ทิพย์ไม่เชื่อ เพราะหลงความหล่อความโก้ของคุณอรรถ"

"แต่ตอนนั้นเมื่อทิพย์ยังสาว ๆ อยู่น่ะ ก็สวยไม่ใช่เล่นนา ซ้ำเป็นลูกเศรษฐีโคราชไม่ใช่หรือ" ปีนอนงค์เพื่อนร่วมกลุ่ม ซึ่งแม้บัดนี้ก็ยังดำรงความเป็นนางสาวอยู่อย่างเหนียวแน่นเป็นผู้ซักขึ้น

"ก็ใช่น่ะซี แต่พ่อแม่เขาโกรธว่าห้ามแล้วไม่ฟัง ท้องแล้วมาทำขายหน้าเขา เขาก็ไม่ให้เข้าบ้านเหมือนกัน"

"โธ่เอ๋ย เวรกรรมแท้ ๆ" สุรางค์ผู้นั่งเงียบอยู่นานครางออกมาเบา ๆ น้ำตาคลอเบ้าตาจนต้องวางมือจากการเสียบดอกมะลิเป็นช่อ ๆ ไว้พลางก่อน กรีดน้ำตาทิ้ง

"นั่นน่ะซี เรางี้ร้องไห้กับมันตอนนั้นไม่รู้เท่าไรต่อเท่าไร แต่ทิพย์ก็แน่เหมือนกันแหละ มันพยายามจะเข้าบ้านแม่คุณอรรถให้ได้ ทางนั้นก็รู้แกวปิดประตูบ้านไม่ยอมเปิด แถมเลี้ยงหมาดุ ๆ ไว้อีก ๔-๕ ตัว เท่านั้นยังไม่พอนะ คิดต่อให้ลูกสาวคุณหญิงอุ่นเรือนกับลูกชายได้พบปะพูดจากันทุกวัน ทิพย์แทบจะคลั่งตาย ไปยืนด่าเขาอยู่หน้าบ้านเขาเลยโทรแจ้งตำรวจจับเสียอีก เรากับแม่ต้องวิ่งไปประกันมันออกมา ทิพย์เสียใจแทบเป็นบ้า ร้องไห้จนนัยน์ตาบวมปิดข้าวปลาไม่ยอมกิน ร้องแต่อยากตายท่าเดียว เราต้องเก็บหมดมีดพร้า ไม่ยอมให้มันอยู่คนเดียวด้วย กลัวมันผูกคอตาย เราร้องไห้กับมันอยู่หลายวันเสร็จแล้ววันหนึ่งมันก็หน้าบานมาหาเรา บอกว่าสำเร็จแล้ว มันวิ่งไปหาเมียเจ้านายคุณอรรถไปเล่าเรื่องต่าง ๆ ให้เขาฟัง เขาเห็นใจมัน บอกกับมันว่าจะช่วยมันทุกอย่าง พวกเมีย ๆ เจ้านายหลายคนเขาเข้ากันได้ ตั้งแต่ชั้นเอกขึ้นไปจนถึงเมียอธิบดี เขาทำงานกุศลร่วมกันยังเรี่ยไรเงินให้มันใช้พันกว่าบาทเลย แล้วบอกว่าจะใช้ให้สามีของตัวไป "บี๊ท" คุณอรรถให้ยอมเลี้ยงเมีย ถ้าขัดขืนจะช่วยกัน "บีบ" ให้ออกจากงานทีเดียว โดยเฉพาะเมียท่านอธิบดีรับรองช่วยเต็มที่ แล้วสามีท่านก็ช้างเท้าหลังอยู่แล้วคงจะได้ผล ถ้าไม่นี้สู้ไม่ได้ คุณอรรถยอมลาออกจากงาน ก็จะจ้างทนายความฟ้องคุณอรรถ พ่อแม่คุณอรรถ จะประจานในหนังสือพิมพ์ให้เสียชื่อเสียงทีเดียว เรียกว่าจะโจมตีให้พังกันเป็นแถบ ๆ ทีเดียว"

"เออ มันต้องยังงั้นซีวะ แหม เสียดาย ตอนนั้นเรายังไม่รู้จักทิพย์ ไม่งั้นจะตามไปช่วยด่าแม่ผัวมันอีกคน คนอาไร้ ใจดำเหมือนอีกา" พนิดาทำเสียงเกรี้ยวกราดพร้อมแสดงท่าประกอบ เพื่อน ๆ อมยิ้ม เพราะรู้นิสัย "บู๊" ของเพื่อนร่วมแก๊งค์ได้ดี

"ตกลงแม่คุณอรรถต้องยอมแพ้ ปล่อยลูกชายออกไปเช่าบ้านอยู่กับลูกสะใภ้แต่ห้ามลูกสะใภ้เข้าบ้านตัว เข้าได้แต่ลูกชายคนเดียว จนทิพย์มีตาโอ๋แล้วก็ยังไม่หายโกรธเลย รักแต่หลานยังโกรธลูกสะใภ้ไม่หาย จนมียายเอ๋อีกคนก็ไม่เปลี่ยนแปลง คนที่เปลี่ยน

แปลงก็คือคุณอรรถ แรก ๆ ก็ดูรักสงสารทิพย์ดี หลังจากยายเอ๋ออกมาชะโลกไม่นาน ทิพย์ก็เริ่มป่วยกระเสาะกระแสะ ผอมแห้งซูบซีดและเป็นลมบ่อย ๆ คุณอรรถก็อวดลวดลาย กินเหล้า เมายา เที่ยวผู้หญิงสารพัด เงินทองที่เคยหยิบยื่นให้ทิพย์ก็ให้น้อยลง ๆ ในที่สุดก็เลยไม่ให้ แม้แต่เงินค่าข้าวกับก็ให้กับคนใช้ ทิพย์ต่อว่าต่อขานก็โดนซ้อม เสียดสีหาว่าอย่ากวิ่งตามเขามาทำไม เขาขอร้องอ้อนออนให้มารึไร ดูตัวเองเสียบ้างซิ เหมือนผีตายซาก รับประทานไม่ลง ทิพย์ก็ได้แต่ร้องไห้ ช้ำแสนช้ำก็ต้องทน มันเดินทางผิดมาตั้งแต่ต้นแล้วนี่นา ก็ได้แต่กอดลูกพร่ำพรรณนากับลูก ลูก ๆ ถึงไม่มีใครรักพ่อสักคน''

"เฮ้อ ทิพย์เอ๋ยทิพย์ ไม่รู้ทำกรรมอะไรมาไว้ จึงต้องเห็นผิดเป็นชอบ ทุกข์ร้อนถึงเพียงนี้'' เอมอรหยิบผ้าเช็ดหน้าขึ้นซับน้ำตา

"ก็กรรมเก่านั่นแหละ ผู้หญิงเราลองไม่เชื่อพ่อแม่ละเป็นเสร็จทุกรายอย่างนี้ละ เวลารักกันก็จะอดทนกินเกลือกันก็เอา เวลาจริง ๆ เกลือมันกินเข้าไปทุกวันได้เมื่อไร มันเค็มนา ไอ้นี่ต้องกินน้ำตาต่างข้าวด้วยนี่ มันสุดโศกเชียวละ'' สุดสวยออกความเห็น

"ต่อเถอะ ไม่ต้องวิจารณ์หรอก'' พนิดาเร่งตามประสาคนใจร้อน

"ทิพย์เจ็บอยู่หลายเดือนโดยไม่มีคนดูแล นอกจากตาโอ๋กับยายเอ๋ ยาก็ไม่มีกิน นอกจากแอสไพริน ตาโอ๋แคะกระปุกออมสินที่คุณย่าให้ไปซื้อมาให้กิน คุณอรรถงี้สองตาก็ไม่แล จนวันหนึ่งทิพย์ถึงกับเป็นลมไป ตาโอ๋วิ่งร้องไห้ไปหาเมียเพื่อนคุณอรรถที่บ้านอยู่ใกล้กัน ความถึงแตกออกมาว่า คุณอรรถใจร้ายต่อทิพย์แค่ไหน พวกนั้นก็นำเรื่องเสนอคณะกรรมการชุดเดิมที่เคยช่วยให้ทิพย์ได้อยู่กินกับคุณอรรถตั้งแต่แรกนั่นแหละ พวกนั้นเห็นว่าเราเป็นรองเขาทุกทาง มีแต่จะฟ้องหย่าเรียกค่าเลี้ยงดูเท่านั้น ซึ่งทิพย์ไม่ยอมบอกว่าสงสารลูก ไม่อยากให้ลูกมีปมด้อย พ่อไปทาง แม่ไปทาง พวกนั้นก็เลยช่วยโดยวิธีช่วยกันออกเงินรักษาทิพย์จนหาย แล้วให้เข้าทำงานในสมาคม ได้เงินเดือน ๘๐๐ บาท พอช่วยตัวเองได้บ้าง''

"เออ มนุษยธรรมยังมีอยู่ในโลกน้อ'' สุรางค์เปรยขึ้นเบา ๆ พอให้ได้ยินในกลุ่ม

"แล้วไงอีก'' ปีนอนงค์สาวโสดของกลุ่มถามขึ้น

"ถึงจะพอมีกินมีใช้ เพราะข้าวกินฟรีกับคุณอรรถอยู่แล้ว แต่ตัวคิดหรือว่าอาหารจะเลี้ยงจิตใจได้ ก็คุณอรรถแกเล่นออกไปทำงานแต่เช้า กลับบ้านตีหนึ่งตีสอง บาง

ทีก็ไม่กลับ ถ้ากลับมาก็เมามาย มีกลิ่นน้ำหอม ลิปสติกติดเสื้อผ้ามาแทบทุกวัน ลูกเต้าก็ไม่เอาใจใส่ วัน ๆ แทบไม่ได้พูดคุยกับลูกหรือแม้แต่ตัวทิพย์เลย นอนยังแยกห้องมานอนคนเดียวเลย แถมปิดประตูไม่ให้ใครเข้าไปยุ่มย่ามเลยอีกนะ"

"โอ๊ย สามีด๊อก ๆ ยังงี้ ทำไมไม่เจี๋ยนเสียเลยนะ เป็นเราละเจี๋ยนทิ้งเสียนานแล้ว" พนิดาเอะอะลั่นตามเคย

"ตัวจะไปเจี๋ยนเขาได้ยังไง เขานอนแยกห้องกะตัวน่ะ" สุดสวยแย้ง

"เออ จริงสินะ" พนิดาพูดเสียงอ่อนลง

ทิพย์จมทุกข์อยู่วันแล้ววันเล่า ลูก ๆ ก็กลายเป็นเด็กเจ้าทุกข์ แค่นั้นยังไม่สะใจนะตอนหลัง ๆ นี่คุณอรรถไม่ยอมกลับบ้านเอาเลย ทิพย์แอบสะกดรอยตามไปจากที่ทำงานปรากฏว่าแอบไปอยู่กับเมียน้อย จึงเกิดการต่อว่าต่อขานกันขึ้น เมียน้อยเขาก็ว่า อย่ามาว่าเขานะ ตัวอยากคุมสามีของตัวไม่ดีเองทำไม นี่สามีของตัวมาหาเขาถึงบ้านของเขานะเขาไม่ได้แล่นไปหาสามีตัว ตัวอยากได้ก็เอาคืนไปซี คุณอรรถเขาก็ว่าเขาไม่รักทิพย์ เขาจะอยู่กับคนที่เขารัก ไม่ต้องมาพูดมาก ขึ้นมึงขึ้นกู ทิพย์ก็ต้องหันหลังกลับบ้านมาโดยดีมานอนกอดลูกร้องไห้อยู่ทั้งคืน รุ่งเช้าก็ไปตามง้อเขาใหม่ให้คิดถึงลูก แต่เขายืนยันไม่ยอมกลับท่าเดียว ทิพย์ก็เลยกะยิงทิ้งเสียทั้งคู่ แต่อีเมียน้อยมันวิ่งหนีเสียทัน ทิพย์กำลังบ้าเลือดยิงคุณอรรถเสียห้านัด นัดสุดท้ายก็จ่อสมองตัวเอง ตายตกไปตามกัน" สิ้นเสียงเล่าก็เงียบงันกันไปหมด ต่างคนต่างหยิบผ้าเช็ดหน้าขึ้นมาซับน้ำตา บางคนไม่ทันใจก็ใช้แขนเสื้อบ้างหลังมือบ้าง วุ่นกันอยู่ทั้งวง

"นี่แน่ะ อย่าไปทำดอกไม้ติดรูปให้เลย" พนิดากระชากช่อแคทลียาซึ่งประดับกรอบรูป "คุณอรรถ" โยนทิ้ง

"ไอ้บ้า เกิดอะไรขึ้นมาล่ะ เราอุตส่าห์นั่งทำแทบตาย พอ ๆ ไหน ๆ เขาก็ตายไปแล้วน่า จะมาจองเวรกับคนตายอีกหรือไง นี่แน่ะห้ามไม่ฟัง" มีเสียงดังเผียะ พนิดาลูบแขนป้อย

"ดีแล้วนะ ตัวอยากทำก็ทำไปคนเดียวเถอะ เราไม่ช่วยเด็ดดอกไม้ให้แล้ว" ว่าพลางโยนดอกไม้บนตักและในมือทิ้งกระจาย

"นี่อย่าให้วงแตกเสียเลย ช่วยกันทำต่อให้เสร็จนั่นแหละ เขาเคยผูกเวรอกุศลกรรมกันมาอย่างไร ตัวไปรู้ชาติเขาหรือ เออ แล้วลูกทิพย์เดี๋ยวนี้อยู่กับใครล่ะ" สุดสวยตัดสินความแล้วเปลี่ยนบรรยากาศเสียใหม่

"อยู่กับคุณดำรงค์ ยายทรรพนันท์ น้องเขยน้องสาวทิพย์เขา ขานั้นไม่มีลูกโต ทั้งรักทั้งสงสารหลาน คุณยายก็มาโอ๋หลานเอาตอนนี้ รำพันด่าว่าตัวเองที่ไม่เอาใจใส่ลูกมาตั้งแต่ต้น ไม่งั้นลูกคงไม่เป็นอย่างนี้ ว่าจะยกไอ้โน่นไอ้นี่ให้หลาน คุณย่าก็เกิดจะมาแบ่งหลานขึ้นมาละ แต่คุณดำรงค์เขาว่า เด็กต้องพลัดพรากจากพ่อแม่ก็ทุกข์พออยู่แล้ว อย่าต้องให้แกพรากพี่พรากน้องกันอีกเลย ตัวคุณย่าเองก็แก่มากแล้ว ถ้าสิ้นบุญไป ใครจะมารักหลานเท่าเขา ลูกเขาก็ไม่มี ทั้งยังอยู่บ้านเดียวกับคุณยาย หลานจะอบอุ่นมากกว่า คุณย่าก็เลยยอม เห็นว่าให้สลากออมสินตาโอ๋มาแสนนึง แหวนเพชร ๒ กาหรัดเศษยายเอ๋มาวง น้ำงสีข้าวขาว เพชรเก่าแก่ เราเห็นยังอยากได้เลย" โฉมฉายบรรยายถ้วนถี่

"เออ มีลูกก็ดียังงี้แหละนะ ยังไงก็ยังได้สมบัติปู่ย่าตายาย ลูกของเราน่ะ พ่อเขารักอย่างกับอะไรดี อุตส่าห์ขวนขวายทำงานทุกอย่างเพื่อลูก" เอมอรกล่าวขึ้นมาบ้างด้วยความภูมิใจ

"ไหนตัวลองเล่าเรื่องของตัวให้ฟังบ้างซิ ไปอยู่เสียต่างจังหวัด ไม่ค่อยได้เจอกัน พ่อยอดขมองอิ่ม มีสารพัดพิษอะไรบ้าง" พนิดาเริ่มต้นสอบสัมมะโนครัวสามีของเพื่อนขึ้นมาบ้างทันที

"ของเราก็ไม่มีอะไรมากหรอก ชีวิตธรรมดา ๆ พื้น ๆ เรากับคุณเอกรักกัน ชอบกันก็แต่งงานกันโดยผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายยินยอมพร้อมใจ ตอนแรกแต่งงานเสร็จมีเงินเหลือหมื่นกว่าบาท เราก็ไปดาวน์รถเช็คเก้นแฮนด์ แล้วก็ช่วยกันผ่อนส่ง พอผ่อนรถหมดคุณเอกก็ถูกย้ายไปอยู่กาฬสินธุ์ เป็นครูโทเงินเดือนไม่กี่อัฐรฏ เรากำลังท้องลูกคนแรกตอนนั้นยังทำงานที่บริษัทได้เงินเดือน ๑,๒๐๐ บาท เสียดายเงินเดือนก็เลยยังไม่ตามไป มีลูกแล้วหาคนเลี้ยงลูกก็ไม่ได้ คิดถึงพระเอกอยู่ด้วย เลยลาออก ตามไปอยู่ด้วยกัน รถก็ขายไป เราก็อยู่บ้านเลี้ยงลูกมั่งรับจ้างเย็บเสื้อบ้าง ทีแรกก็สะสมเงินได้บ้าง ต่อมาลูกชักจะมากเข้าถึง ๔ คน กำลังกินกำลังเรียนทั้งนั้น เราสองคนพ่อแม่ก็ยอมอด เราเล่าไม่อายเลยนะ คุณเอกมีเสื้อใส่ไปทำงานเพียง ๒ ชุดเท่านั้น เรางทั้งที่เป็นช่างเองก็มีชุดเก่งอยู่

๒ ชุดเหมือนกัน อยู่บ้านก็นุ่งซิ่น เห็นไหมเราไม่มีทองหยองอะไรติดตัวเลย ทุกอย่างต้องเก็บออมให้ลูกหมด คุณเอกเย็น ๆ ก็รับจ้างสอนพิเศษทั้งที่งานที่โรงเรียนก็รัดตัวอยู่แล้ว เราเห็นแล้วสงสาร โถ เหล้าก็ไม่กิน บุหรี่ก็ไม่สูบ เงินทองได้มาก็ให้เราหมด ตัวเขาเอาไปใช้วันละ ๑๐ บาท บางวันยังเหลือเก็บออมสินให้ลูกอีก เราก็ต้องทำงานบ้านเอง ไม่มีปัญญาจ้างคนใช้ ลูก ๆ ก็เข้าใจพ่อแม่ดีว่ารักลูกเสียสละให้ลูกแค่ไหน แกก็ช่วยทำงานบ้าน ตักน้ำ ถูบ้าน ล้างชาม ซักผ้า ยายคนโตน่ะได้อาศัยแกมากหน่อย หุงข้าว ทำกับข้าวได้ บางทีก็ช่วยสอยเสื้อที่เขามาจ้างเย็บ หนังละครครอบครัวเราไม่เคยไปดู ดูกันแต่ทีวีซึ่งมันก็เก่าเต็มทีแล้ว ถ้าเสียยังไม่มีเงินซ่อมก็ต้องรอเงินเดือนออกก่อน บางทีเปิดเทอมใหม่ ๆ เราก็ต้องวิ่งขอหยิบขอยืมเขา ตัดเสื้อได้ เงินเดือนออกก็ผ่อนส่งเขาไป ยังดีว่ายืมเงินลูกค้าตัดเสื้อ แกคิดดอกแค่ ๕ บาท ถ้าคนอื่นก็คิดถึง ๑๐ บาท คนจนก็ลำบากอย่างนี้แหละ ถึงมีสามีดี มีลูกดี เราก็ยังเศร้าใจอยู่ดี นี่ถ้ายายคนโตสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ น่ากลัวต้องให้แกไปทำสินเชื่อเพื่อการศึกษากับธนาคารกสิกรไทย เราคงไม่มีปัญญาส่งแกหรอก เท่านี้ก็ชักหน้าไม่ค่อยจะถึงหลังอยู่แล้ว เฮ้อ สู้สุดสวยเขาไม่ได้ เป็นถึงคุณหญิง สวยสดใสอยู่เสมอ เพชรเต็มตัวเชียว น่าอิจฉา" เอมอรเล่าชีวิตของตัวให้เพื่อน ๆ ฟัง แล้วส่งสายตามองเพื่อนอย่างละเหี่ยใจ ถึงจะพูดว่าอิจฉา แต่แววตาก็มิได้ส่อว่ามีจิตริษยาอย่างที่พูด สายตานั้นบอกแววอมทุกข์ เศร้าสร้อยท้อแท้ในชีวิต บรรยายไม่ถูกทีเดียว

"โอ๊ย อย่ามาอิจฉาเราเลย ดูเผิน ๆ ก็ว่าเรามีความสุขล้นเหลือ ตัวมารู้ไส้เราหรือ เราทุกวันนี้ก็น้ำตาตกใน ตัวเอ๋ย ตัวไม่รู้อะไร ตานายพลของเราน่ะแก่กว่าเราตั้งรอบกว่า ทำอะไรก็งุ่มง่าม บ่มิไก๊ ไอ้ฤทธิ์ที่กินแต่เหล้านั่นแหละ เลิกงานแล้วแทนที่จะกลับบ้าน โน่น อยู่สโมสรโน่น กินเหล้ากับลูกน้องมั่ง เพื่อนมั่ง เอะอะไปตามเรื่องสโมสรเลิกนั่นแหละถึงจะเปะปะกลับบ้าน บางทีก็ไปตามบาร์ ตามไนท์คลับ บ้านเพื่อนบ้านลูกน้อง บ้านเจ้านาย เมากลับมาทุกวันแหละ มาแต่ไหนมาได้ พอมาถึงบ้านละก็เป็นเดินไม่ไหวขึ้นมาทีเดียว เรากับทหารรับใช้ต้องหิ้วปีกขึ้นมาชั้นบน แล้วก็ต้องช่วยกันกับลูกเช็ดหน้าเช็ดตัวให้ กว่าจะลากถูลู่ถูกังขึ้นเตียงได้ เล่นเอาหอบ บางวันเราโมโหขึ้นมายังปล่อยให้นอนใต้เตียงเสียบ้างเลย อ๊วกออกมาบางทีเราก็ทำใจดำไม่เช็ดให้ จะได้เข็ดเสียบ้าง แต่พ่อไม่มีวันเข็ดเสียละ เหมือนเดิมทุกวัน ไอ้ทิพย์น่ะสามีมันแยกไปนอนคนเดียว

แต่ของเราน่ะ เราต้องแยกไปนอนคนเดียว ไม่ไหว ทั้งกลิ่นเหล้า กลิ่นตัว กรนก็ยังกับใครเขาเข็นเรือขึ้นคาน เครื่องเพชรที่ใส่นี่มรดกนะ ของพ่อตัวดีก็มีแหวนหมั้นวงเดียวนั่นแหละ มีเงินเท่าไรก็เอาไปกินเหล้าหมด ตั้งแต่แต่งงานกันมามิเป็นล้านสองล้านแล้วรึ ค่าเหล้าน่ะ เรายังสงสัยเลยว่า เราแต่งงานกับนายพลหรือกับขวดเหล้ากันแน่ คิดแล้วอยากบ้า" คุณหญิงสุดสวยระบายความลับออกมา

"เฮ้ย อย่าเพิ่งบ้า" เสียงพนิตาห้ามปล่อยลูกคอเอ็กอ๊าก "บ้าไปก็เท่านั้นแหละวะ มีคนคอยอยากเป็นคุณหญิงแทนอีกแยะ ตัวมันปล่อยเสียแต่แรกนี่หว่า มีอย่างรึมีผัวแก่ตัวก็ต้องจูงจมูกแต่ต้นมือซีวะ อย่างเราพอแต่งเสร็จ อะไร ๆ ก็ต้องโอนเป็นชื่อเราเงินทองก็ต้องเราเก็บ ไม่งั้นเราโกรธไม่พูดด้วย เนื้อตัวถูกไม่ได้ กำลังสาวนี่หว่า อีกต้องตามใจเราเรื่อยมา ทีนี้มันก็ติดกันเป็นนิสัย เคยตามใจยังไงก็ต้องยังงั้น เราก็เลยไม่ต้องเป็นห่วงเรื่องเหล้า เรื่องผู้หญิง คนไม่มีตังค์ เพื่อนไม่คบผู้หญิงไม่ค้าให้โง่หรอกวะ ลูกเต้าเราก็ไม่ลำบาก ลองพ่อมันกลัวเสียคน ลูกรึจะมากล้าหือ มันเสียอยู่นิดเดียว อีตอนพี่แกขี้หึงเหลือทน ไปไหนที่ลำบาก ขี้หึงเป็นบ้าเป็นหลัง ไปไหนก็ต้องบอกกล่าว ไปได้แต่กับผู้หญิง ผู้ชายห้าม เป็นญาติกันก็ไม่ได้ อย่างมานี่ก็ต้องนัดเวลามารับ นี่ดีว่าติดประชุมนะ ไม่งั้นต้องติดตามเป็นลูกตุ้มถ่วงมาด้วยแล้ว บางวันแอบกลับไปดูที่บ้านว่าเราอยู่หรือเปล่า ถ้าเผลอออกไปซื้อข้าวซื้อของเย็นกลับมาเป็นบ่นว่าอยู่นั่นแหละ หาว่าไปไหนทำไมไม่บอก คุยกับเพื่อนผู้ชายเกิน ๓ ประโยคเป็นหาว่าจะคบชู้ทีเดียว ขนาดเพื่อนของลูกชายยังห้ามไม่ให้สนิทสนมด้วยเลย วัน ๆ แกไม่ให้เราไปไหนหรอก ให้อยู่แต่บ้านใครทำกับข้าวก็ไม่ถูกปาก ต้องให้เราทำ อะไร ๆ ก็ต้องเราทั้งนั้น เหนื่อยจะแย่"

"แค่นี้น่ะหรือเหนื่อย ตัวน่ะเหนื่อยเวลาสามีอยู่บ้านหน่อยเท่านั้นแหละ พอเขาไปแล้วตัวก็นอนสบาย เราซีถึงจะเหนื่อย นายเส็งสามีเราน่ะต้องออกไปต่างจังหวัดไปซื้อไม้มาขาย เดือนอยู่บ้านอาทิตย์นึงก็เก่งเต็มทีแล้ว เวลาซื้อต้องเอาเงินไปวางมัดจำเขาก่อนเวลาขายได้แต่เช็คล่วงหน้าทั้งนั้น เด้งมั่งดีมั่ง แกก็ต้องใช้ให้เราไปทวงหนี้ ต้องไปรอเฝ้าทั้งวัน ๆ เชียว เถ้าแก่ไม่อยู่บ้างละ คนเขียนเช็คไม่มาทำงานบ้างละ แอล.ซี. ยังไม่ได้บ้างละ กว่าจะเปลี่ยนเช็คให้ ต้องเฝ้าอยู่หลายวัน บางทีไม้มาติดที่จังหวัดโน้นจังหวัดนี้แกยังไม่ลงมา แกก็ให้เราวิ่งไปทุ่มเงินให้มันผ่าน ซื้อไม้เดี๋ยวนี้ก็แย่งกันซื้อ ต้องวางเงิน

ล่วงหน้าทุกโรงเลื่อยแหละ ครั้นหมุนเงินไม่ทันก็ต้องไปกราบ ๆ ไหว้ ๆ ผู้จัดการธนาคารให้ผ่าน บางทีเขาก็ผ่านให้ บางทีจวนสิ้นเดือนเขาก็ไม่ผ่าน เราก็ต้องวิ่งไปขายเช็คกับคุณนายกิมเน้ย แกเอาร้อยละ ๒ แน่ะ ยืม ๕ วันแกคิดดอก ๗ วัน ยืม ๗ คิด ๑๐ ยืม ๒๓ วันคิดเต็มเดือนหมดเรื่องหมดราวกันไปเลย ไม่เอาก็ไม่ได้ ถ้าเช็คเราตีกลับทีหลังเขาไม่ขายไม้ให้ ไม่เหมือนเช็คที่เราเอาไปขายเขาหรอก ถ้าตีกลับต้องเอาเงินไปถ่ายทันที ไม่งั้นคราวหน้าอย่ามาขอร้องนะ หัวเราหมุนจะเป็นลูกข่างอยู่แล้ว ป่าก็บีดไปหลายป่าแล้ว ไม้ก็ไม่ค่อยจะมี ไม้เถื่อนเดี๋ยวนี้ตัดไม่ได้แล้ว ทางราชการเข้มงวด ราคาก็ขึ้นอีกไม้ก็ขึ้น ค่าจ้างขนส่งก็ขึ้น อนาคตจะต้องเปลี่ยนอาชีพไปขายเต้าฮวยหรือเปล่ายังไม่รู้เลย ไอ้ลูกมันก็นึกว่าเป็นลูกเสี่ยใหญ่ คนนั้นจะเอารถ คนนี้จะไปเรียนเมืองนอก คนนู้นจะเอาแหวนเพชร วุ่นวายกันอยู่ทั้งวัน กลางคืนก็ต้องนั่งคิดบัญชีอีก บัญชีนอกบัญชีใน โอ๊ย หัวสมองจะระเบิด" สุรางค์ระบายออกมาบ้าง ตอนนี้ดอกไม้ก็ทำเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็เลยจับกลุ่มเสวนากันเป็นวงกลมทีเดียว

"แค่จะระเบิดน่ะไม่เป็นไรหรอก ขอให้ได้เงินภายหลังก็แล้วกันเถอะ ของเราไม่งั้นมีแต่เรื่องเสียเงิน ลงทุนลงรอนไปก็ขาดทุน เห็นเขาทำอะไรรวยเป็นต้องขวนขวายทำมั่ง แล้วก็เจ๊งทุกที ไอ้นิสัยหยิบโหย่งเหยียบขี้ไก่ไม่ฝ่อนี่แหละ อะไร ๆ ก็อาศัยลูกน้องมันก็เลยโกงกินเสียสบายไป เสี่ยใหญ่ก็จ่ายไปซี ค่าไอ้โน่น ไอ้นี่ กิจการ ๗–๘ วันไปดูทีบางทีเดือนค่อยไป ลูกน้องมันก็ประจบสอพลอ ทีนี้จะรวยละอีก ๒–๓ วันเท่านั้น ลงทุนมาก่อนซี พ่อนี่ก็ควักไปเรื่อย กี่ทีกี่ทีก็ละลายแม่น้ำไปหมด เราห้ามก็ไม่ฟัง ยังชวนเราร่วมลงทุนอีกนะ เรากลัวจะรวยเป็นล้าน ๆ ก็เลยเฉยเสีย ดีว่าเดี๋ยวนี้กฎหมายใหม่สิทธิสตรีคุ้มอยู่หรอกนะ ไม่งั้นคงต้องยักย้ายถ่ายเทสมบัติกันมั่งแล้ว เขาอยากทำอะไรทำไป เราไม่เซ็นเสียอย่าง ยังไง ๆ เราก็ต้องเก็บสมบัติไว้เลี้ยงลูก สามีไม่รักชั่ง เราสามารถเลี้ยงตัวเองได้ ไม่ง้อให้ใครมารัก คนอื่นรักน่ะไม่แน่หรอก เดี๋ยวรัก เดี๋ยวไม่รัก มันอยู่แค่ปลายลิ้นสู้เรารักตัวเองไม่ได้ มันชั่วฟ้าดินสลาย" โฉมฉายเพื่อนสนิทของผู้ตายเล่าเรื่องของตนให้เพื่อน ๆ ฟังบ้าง

"เฮ้อ ใคร ๆ มีผัวก็เก็กซิมทั้งนั้น ปีนล่ะไม่มีคงสบายซีนะ อยากจะทำอะไรก็ทำได้ ไม่มีใครมาบังคับหัวใจ" พนิดาหันมาถามสาวโสดประจำกลุ่ม

"สบายอะไรได้ เราทุกข์ใจแทบทุกวัน มันเหงานะตัว อยู่คนเดียวน่ะ ยิ่งตอนโพล้เพล้ยิ่งแล้ว เหงาใจบอกไม่ถูกทีเดียว อยากมีคนที่รักเราเข้าใจเราอยู่ใกล้ ๆ สักคน อยากมีลูกตัวเล็ก ๆ มาอ้อนงอแงให้เราโอ๋สักคนก็ยังดี แต่นี่เราไม่มีอะไรเลย มีแต่ความอ้างว้างเปล่าเปลี่ยว เลี้ยงหมาก็ดีแต่กระดิกหางขอน้ำข้าวกิน จะพูดให้ชื่นใจสักคำก็ไม่ได้ ไอ้หลาน ๆ ก็เหลือรับประทานกระโดกกระเดกคล้ายมันจำใจอยู่กับเรา เพราะพ่อแม่มันบังคับให้ประจบเรา เราจะได้ยกมรดกให้มัน ทำอะไรให้ก็ดูผื่น ๆ แกน ๆ ชอบกลเพราะมันไม่ได้ออกมาจากน้ำใสใจจริง เวลาหากเราเจ็บเรายังไม่แน่ใจเลยว่ามันจะช่วยพยาบาลเราหรือจะรีบเอาสตริ๊กนินให้กิน จะได้ตายเสียไว ๆ มันจะได้รับมรดกเสียที ไอ้จะคิดแต่งตอนนี้ก็ยิ่งกลัวใหญ่ เลือกนักมักได้แร่ โบราณเขาว่ายังงี้ กลัวพ่อจะมาผลาญสมบัติให้อายญาติพี่น้องอีก เลยกลุ้มใหญ่ ไม่มีก็กลุ้ม มีก็กลุ้ม เฮ้อ อย่ามาเอาอย่างเราเลย"

"เฮ้อ ทำไมมันมีแต่ทุกข์ทั้งนั้นนะ นั่น ๆ มีแม่ชีเดินเข้าวัดมาคนหนึ่งแล้ว ยังสาวอยู่เลยน่ากลัวคงอกหักนะถึงมาบวชชี เอมอรแน่ะค่อยเรียบร้อยหน่อย ไปเชิญแม่ชีมาสัมภาษณ์หน่อยซิ วันนี้สังคายนาเรื่องความรักสักวัน" สุดสวยแนะนำขึ้น เอมอรจึงรีบกระวีกระวาดลุกขึ้นเดินไปทันที และแล้วก็กลับมาในศาลาอีกครั้งหนึ่งพร้อมแม่ชี เดินอย่างสำรวมสงบเสงี่ยมตามมาด้วย หน้าตาแม่ชีนั้นดูสะอาดเรียบร้อย เป็นคนจัดว่าขาว ผม คิ้ว โกนหมดจดดี เล็บมือเล็บเท้าตัดสั้นและสะอาด เช่นเดียวกับเครื่องนุ่งห่มที่ขาวและมีระเบียบในการนุ่งห่มดี ถึงแม้จะปลงผม โกนคิ้ว และแต่งกายเช่นนี้แล้วแม่ชีก็ยังดูเป็นคนสวยมากทีเดียว ดูสวยซึ้ง และมีสง่าราศี อายุในราว ๒๗ ปีเห็นจะได้

"แม่ชีคะ พวกเรา ๖-๗ คนนี้กำลังพูดกันถึงเรื่องความรักค่ะ สามีของพวกเราก็มีเรื่องทำให้พวกเราทุกข์ใจไปคนละแบบไม่ซ้ำกันเลย เรียกว่ามีแล้วทุกข์ทั้งนั้นครั้นมาถามคนเขาไม่มีเขาก็ว่าเขาทุกข์เหมือนกัน จึงอยากจะเรียนถามแม่ชีอีกสักคน ว่ามีความทุกข์อะไรใหญ่โตเกี่ยวกับความรักหรือคะ จึงได้มาบวชชีเช่นนี้ เชิญแม่ชีนั่งเก้าอี้ตัวนี้ซิคะ อย่าหาว่าพวกดิฉันละลาบละล้วงเลยค่ะ เรากำลังมีความทุกข์ ก็อยากฟังความทุกข์ของแม่ชีดูบ้างว่าจะเหมือนหรือต่างกับพวกเราอย่างไร และการแก้ความทุกข์ด้วยการบวชชีนั้นจะทำให้คลายทุกข์ได้หรือคะ" สุดสวยยกเนื้อความเบื้องต้นให้แม่ชีฟังก่อนจะสะกิดเอมอรให้ยกน้ำชาให้แม่ชี แม่ชีนั่งลงบนเก้าอี้อย่างว่าง่าย แล้วจึงเอ่ยปากออกมาว่า

"คุณทุกข์เพราะสามีคุณไม่ดี หรือว่าดีไม่พอเล่าคะ"

"โอ๊ย มันก็ทั้งนั้นแหละค่ะ มันก็สับสนกันอยู่ในนี้แหละค่ะ" พนิดารีบตอบเหมือนกลัวคนอื่นจะแย่งพูด แม่ชีมองหน้าแล้วกล่าวว่า

"สามีคุณ ถึงแม้จะดีสักเพียงไหนก็ยังไม่จุใจคุณอยู่ดี เพราะความต้องการหรืออยากจะให้สามีของตัวเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ตามใจคุณไม่มีที่สิ้นสุด และไม่มีผู้ใดสามารถตามใจอยากของคุณ ๆ ไปทุกเรื่องได้ และผู้ที่ไม่มี ก็เพราะความอยากมี อยากเป็นนั่นเป็นนี่ไม่สิ้นสุดเช่นกัน ก็ในเมื่อความอยากมันเป็นหนึ่งในสามของตัวตัณหา คุณหรือใครก็ตามตกอยู่ในตัณหาเสียแล้ว ความทุกข์ย่อมเกิดขึ้นทั้งนั้น"

"อ้าวก็พวกดิฉันยังเป็นปุถุชนอยู่นี่คะ ก็ต้องมีกิเลสตัณหาซี ไม่ได้เป็นพระอรหันต์นี่จะได้ตัดกิเลส ตัวแม่ชีเองก็เถอะ ใช่ว่าจะพ้นสงสารไปได้ แม่ชีตัดได้แล้วหรือคะ กิเลสตัณหาน่ะ" พนิดาโวยวายออกมา เพื่อน ๆ พากันจุ๊ปากกันออกลั่น

"เอาอีกแล้วแม่คนนี้ เดี๋ยวก็วงแตกหรอก" สุดสวยดุขึ้น คนที่มีอาการสงบสีหน้า และแววตาปกติก็คือ แม่ชี แกยังนั่งบนเก้าอี้ วางมือประสานกันบนตักอยู่อย่างเมื่อแรกเข้ามานั่ง ดูไม่ยินดียินร้ายอะไร

"แม่ชีอย่าไปถือเขาเลยค่ะ แม่คนนี้ ปอมอ มานานแล้ว" โฉมฉายกล่าวปลอบใจแม่ชี "เขาประเภทปากร้ายใจดีค่ะ"

"ลมนั้นพัดมาแล้วก็พัดไป เสียงนั้นก็สักแต่ว่าเป็นเสียง ทุกสิ่งเกิดแล้วย่อมดับไปเป็นธรรมดา ไม่มีอะไรแปลก ไม่มีอะไรใหม่" แม่ชีกล่าวขึ้น ทุกคนฟัง แล้วก็พากันเงียบไปหมด เพราะฟังไม่รู้เรื่อง

"แม่ชีคะ ดิฉันขอโทษ ดิฉันลืมตัวไป คิดว่าพูดกันแต่เพื่อน ๆ ดิฉันเสียใจค่ะ" พนิดากล่าวคำขอโทษ หน้าสลดลง

"คุณไม่ต้องกังวลใจเรื่องนั้นหรอกค่ะ โลกธรรม ๘ อันได้แก่ ลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข ทุกข์ นั้นเป็นอนิจจัง หมุนเวียนสับเปลี่ยนกันเข้ามาทางทวารทั้ง ๖ ของชีอยู่เสมอ เมื่อเกิดแล้วก็ดับไปตามกาลเวลา ชีได้พยายามที่จะเป็นผู้ดู แล้วปล่อยให้โลกธรรมนั้นเกิดและดับไปตามเรื่อง ตามวาระของมัน" แม่ชีพึมพำเบา ๆ คล้ายปรารภกับตนเองมากกว่าจะพูดให้ใครฟัง

"แม่ชีคะ พวกดิฉันมีปัญหา เราอยากให้แม่ชีช่วยชี้ทางให้หน่อยเถอะค่ะ เอาอย่างแบบชาวบ้านธรรมดาน่ะค่ะ ธรรมสูง ๆ พวกเราฟังไม่รู้เรื่องหรอกค่ะ" สุรางค์ขอร้องยอมรับสภาพของตัวโดยดี แม่ชีจึงกล่าวขึ้นว่า

"ขณะนี้คุณแยกทางเดินกับสามีของคุณหรือยังเล่าคะ"

"ยังค่ะ ยังอยู่ด้วยกันดีค่ะ"สุดสวยตอบ

ถ้าอย่างนั้น ความทุกข์ของคุณก็เกิดขึ้น เพราะความไม่รู้จักพอของจิต วิธีแก้ก็คือบังคับจิตให้มีความพอใจในสิ่งที่เรามีและเป็นอยู่แล้ว ฟังดูก็ทำง่าย แต่สำหรับผู้ครองเรือนแล้ว บางครั้งทำยากจนทำไม่ได้ เพราะถึงแม้ว่า คุณจะบอกว่ารักคนโน้นคนนี้ เช่นว่า รักสามี รักลูก แต่แท้จริง แล้วในก้นบึ้งของหัวใจคุณนั้นหรือใคร ๆ ก็ตาม ก็ต้องรักตัวเองมากกว่าใคร ๆ ด้วยกันทั้งนั้น เมื่อสามีหรือลูกทำให้คุณมีความสุข เช่น ให้เงินทอง ให้ของขวัญ สรรเสริญเยินยอคุณ หรือรับใช้คุณด้วยประการต่าง ๆ คุณจะรู้สึกซาบซึ้งใจในขณะนั้นหรือใกล้เคียงกันนั้นเพียงครู่เดียว เดี๋ยวก็ลืมแล้ว หรือคิดขึ้นได้ในภายหลังก็เกิดความสุขใจเพียงชั่วครู่ชั่วยาม ส่วนเรื่องที่เขานำความทุกข์มาให้ คุณจะจำอยู่ได้ไม่รู้หาย แม้กาลเวลาจะหมุนเวียนไปกี่ปีต่อกี่ปี คุณก็ยังจำได้ ยิ่งคิดก็ยิ่งแค้น คิดถึงแต่เรื่องที่คุณแสนดีต่อเขา แต่ทำไมเขาจึงตอบแทนด้วยความชั่วร้ายได้เช่นนี้ ส่วนความดีที่เขาทำนั้น ในเวลาที่เกิดความแค้นลืมหมด ก็เมื่อคุณคิดเพียงแค่นี้แล้ว ความทุกข์ย่อมบังเกิดแก่คุณ ก็ใครเล่าจะมีความสามารถปฏิบัติตัวให้ถูกใจคุณทั้งหมดได้ ในเมื่อตัวคุณเองบางครั้งยังทำตามใจคุณไม่ได้เลย อย่างคุณเกลียดคนนี้ แต่พอเขาถาม คุณอาจจะไก๋ว่า ชอบก็ได้ หรือคุณไม่อยากให้คนนั้นยืมสตางค์คุณ แต่เพราะเกรงใจเขาคุณจึงต้องควักเงินให้เขาไป อย่างนี้แล้วคุณจะอยากให้สามีคุณผู้ซึ่งก็มีจิตใจรักตัวเองเหมือนกันและมีความทะยานอยากไม่รู้จักจบสิ้นเช่นกันปฏิบัติตามใจคุณนึกคิดได้อย่างไรเล่า คุณลองมองตัวคุณซิ เดี๋ยวนี้คุณแก่แล้วผมก็หงอก ต่ำลงมาหน้าผากก็เป็นรอยย่น ๔ รอยเข้าไปแล้วนั้นลงมาอีก ฟันคุณก็หัก คุณต้องใส่ฟันปลอมแล้วถึง ๒ ซี่ ข้างหน้าเสียด้วย คราวนี้ลองมาเทียบกับเมื่อตอนคุณยังสาว เมื่อตอนคุณรักกันใหม่ ๆ ได้ไหม ตอนนั้นผมคุณดำสนิท หน้าตึง ตาหวาน รูปร่างได้มาตรฐานของความงาม เขาจึงรักคุณหลงไหลในตัว

คุณ ก็คุณเป็นคนเปลี่ยนแปลงก่อนนี่ คุณดำรงความสาวไว้ไม่ได้เอง เขาจึงดำรงความรักที่เคยมีต่อคุณในอัตราเดิมไม่ได้ และทุก ๆ อย่างในโลกนี้ ล้วนมีการเกิด การเปลี่ยนแปลง และการดับทั้งสิ้น คุณจะไปยึดให้มันคงที่อยู่ไม่ได้ และยิ่งความรัก อันไม่อาจจับต้องได้ดังเช่นกองธาตุอันปรุงแต่งแล้วสมมุติเรียกกันว่า คนเมื่อเกิดแล้วแก่ แก่แล้วเจ็บ เจ็บแล้วตาย ตายแล้วก็แยกออกไปแต่ละธาตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ หาใช่ตัวตนเราเขาไม่ ก็แต่ตัวของเรายังยึดถือว่าเป็นตัวเราไม่ได้เลย ความรักจะยึดถือได้อย่างไรเล่า" เสียงแม่ชีแจ๋ว ๆ บรรยายเสียยืดยาว พนิดาเอามือบีดปากหาวเบา ๆ ก่อนจะเบิกตาถามขึ้นว่า

"แล้วถ้าสามีเราไปอยู่กับเมียน้อยเลยล่ะคะ จะให้คิดว่าอย่างไร"

"คุณคิดจะห้ามเขาใช่ไหมคะ" แม่ชีกลับย้อนถาม

"อ้าวก็ใช่ซีคะ" พนิดารีบตอบ

"คุณห้ามตัวเองไม่ให้แก่ได้ไหมล่ะคะ แม้แต่ตัวคุณเองคุณยังห้ามไม่ได้เลย คุณจะไปห้ามคนอื่นได้อย่างไร คุณคิดใช่ไหมว่าเขาจะปลดระวางคุณ ก็ทำไมคุณไม่คิดยินดีว่า คุณก็จะได้ปลดระวางเขาเสียทีบ้างเล่า ต่อไปนี้คุณจะสบายแล้ว ไม่ต้องคอยห่วงว่าเมื่อไรเขาจะกลับ เขาจะทานข้าวแล้วหรือยัง มีความทุกข์ ความสุขประการใด เราก็ปลดระวางเขาเสียบ้าง การที่สามีไม่รักแล้วมานั่งร้องไห้นั้นเป็นคนสิ้นคิด ภาษาธรรมเรียกว่าเป็นคนไม่รู้จักกฎธรรมดาธรรมชาติ ภาษาโลกเรียกว่าเป็นคนไร้ศักดิ์ศรี เขาไม่รักช่างเขาปะไร เพราะความรักของเขามันไม่เที่ยง เดี๋ยวรัก เดี๋ยวไม่รัก สู้เรารักตัวของเราไม่ได้ ไม่ว่าเราจะดีจะชั่วอย่างไร เราก็ยังรักตัวเองแนบแน่นมั่นคงอยู่เสมอก็เมื่อเรารักตัวเองเสียแล้ว เราก็ต้องหาความสุขใส่ตัวโดยยึดถือหลักความจริงว่า ทุกสิ่งย่อมไม่เที่ยงแท้เกิดแล้วดับ ทุกรูปทุกนาม อันตัวซึ่งสมมุติว่าของเรานี้ แท้จริงในอดีตนั้นก็คือธาตุขณะนี้ก็เป็นธาตุ และในอนาคตเมื่อดับแล้ว ก็เป็นธาตุ ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคตความจริงเป็นธาตุทั้งนั้น หาใช่ตัวเราไม่ เมื่อคุณมีสติปัญญาสามารถพิจารณาเห็นกายในกายอย่างนี้แล้ว คุณย่อมพบความสุขอันแท้จริงในชีวิตได้" แม่ชีอธิบายหลักธรรมตามที่ได้รับการอบรมสั่งสอน และได้ประพฤติปฏิบัติตามแล้วให้ผู้กำลังรับทุกข์อยู่ฟัง

"แม่ชีคะ แม่ชีเคยมีความทุกข์อย่างพวกดิฉันนี้บ้างไหมคะ" ปิ่นอนงค์ผู้ซึ่งขณะนี้ได้ขยับไปอยู่แถวหน้าเพื่อนแล้วถามขึ้น

"ความทุกข์เกิดแล้วในอดีต ดับแล้วในอดีต ไม่มีประโยชน์ที่จะพูด หรือนึกถึงให้จิตยินดีหรือเศร้าสร้อย การวางเฉย หรือการทำจิตสงบ ย่อมมีประโยชน์มากกว่า เรื่องมันเกิดแล้ว ดับแล้ว หมดเรื่องกันไปแล้ว ไม่มีประโยชน์ที่เราจะรู้ว่า ชาติก่อนเราเป็นใคร มีความสุขทุกข์อย่างไร ชาติก่อนเราก็คือธาตุ ชาตินี้เราก็เป็นธาตุ ชาติหน้าเราก็คือธาตุ" แม่ชีเล่าความหลังให้ฟัง ซึ่งทุกคนฟังแล้วต้องหาคำแปลเอาเอง

"แม่ชีคะ ถามจริง ๆ เถอะ แม่ชีทำได้หรือเปล่าคะ ที่พูดมานี่น่ะ ไหว้ละค่ะ มันสงสัย" พนิดายกมือไหว้ประหลก ๆ ด้วยกลัวว่าเพื่อนจะหาว่าปอมออีก

"ชีก็ไม่กล้าพูดว่าชีทำได้ไม่ได้ บางทีจิตจับอกุศล เมื่อมีสติรู้ตัวทันก็เดินวิปัสนากรรมฐานพิจารณาให้รู้ความจริง บางทีครั้งเดียวไม่รู้ เราก็พิจารณาเอาด้วยเหตุผล ด้วยสติ ด้วยปัญญา หลาย ๆ ครั้งก็สามารถเกิดเป็นกุศลขึ้นมาแทนที่ได้ เรียกว่าเมื่อเกิดก็พิจารณาให้ดับ มิใช่จุดเกิดและดับเป็นจุดเดียวกันดังเช่นพระอรหันต์ บางทีทุกข์ที่ชีสามารถระงับได้ อาจเป็นทุกข์เล็ก ๆ ขั้นมารธรรมดา ยังไม่ถึงขั้นพญามารก็ได้ อันนี้ชีก็ต้องหมั่นศึกษาเล่าเรียนต่อไป โดยยึดพระธรรมอันองค์พระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ เป็นหลักในการคิดการปฏิบัติ" ทุกคนฟังทำตาปริบ ๆ แม่ชีเห็นไม่มีใครซักถามแล้ว จึงลุกขึ้นยืนแล้วกล่าวลาว่า

"เย็นแล้ว ชีเห็นจะต้องลาคุณ ๆ ก่อน ขอให้บุญกุศลรักษาพวกคุณค่ะ" ว่าแล้วแกก็เดินออกประตูศาลา ลงบันไดเดินหายไปทางวิหารด้านซ้ายมือ อันเป็นที่พำนักของเหล่าแม่ชีประจำวัดนี้

"เราเห็นจะตัดทุกข์อย่างแม่ชีว่าไม่ได้หรอก เพราะในความทุกข์นั้นเราเห็นว่ามันยังมีน้ำผึ้งแฝงอยู่บ้าง" พนิดากล่าวเล่นลิ้น หลังจากแม่ชีไปแล้ว

"นั่นน่ะซีเราอีกคน อะไร ๆ ก็ธาตุ ก็เสร็จละซี ลูกเราใครจะเลี้ยง" เอมอรกล่าวขึ้นบ้าง

"แต่เราว่า แม่ชีพูดถูกนา ใครปฏิบัติได้แม้เพียงชั่วขณะจิต ก็จะนำความสุขมาให้ แม้เพียงนิดเดียวที่คิดได้ก็ยังดี" สุดสวยค้านขึ้น

"เรากลัวจะบ้าเสียก่อนที่จะคิดได้ แค่คิดว่าพรุ่งนี้จะไปเก็บเงินใคร จะไปผลัดดอกเบี้ยใครก็มากพออยู่แล้ว ถ้าหมั่นดูไอ้โน่นเกิด ไอ้นี่ดับ โอ้โน้น ๆ ๆ เกิด ๆ ดับ ๆ อีกด้วยละก็ มีหวังต้องย้ายบ้านไปอยู่โรงพยาบาลบ้าแน่" สุรางค์จารนัยถี่ยิบตามแบบฉบับของภริยานักธุรกิจ

'แต่เราเห็นจะต้องลองศึกษาเรื่องนี้ดู เพราะทุกวันนี้เราก็ทุกข์ ก็กลุ้มอยู่แล้ว ถ้าศึกษาทางนี้ อาจทำให้หายกลุ้มก็ได้ เราเห็นจะต้องลองดู" ปิ่นอนงค์แย้มความคิดของตนให้เพื่อน ๆ ฟัง

"ถูกละครับ ไม่ลองมันก็ไม่รู้" มีเสียงสอดขึ้นจากหลังโลงทองที่บรรจุศพ "คุณอรรถ" ทำให้พวกนักนินทาสามีทั้งหลายถึงกับตาเหลือก ขนลุกเกรียวขึ้นมาทันที สักครู่ก็มีเสียงเดินลากรองเท้าแตะเบา ๆ แล้วก็ปรากฏเป็นร่างผู้ชายรุ่นราวคราวเดียวกับสาวใหญ่กลุ่มนี้ แต่ว่ารูปร่างแกเป็นคนผอม ร่างสูง ท่าทางไม่สมบูรณ์พูนสุขอะไรนัก เดินยิ้มแฉ่งออกมา

"ขอโทษเถอะครับ ผมชื่อทองสุกเป็นสัปเหร่อของวัดนี้ เผอิญมาอาศัยรับประทานข้าวเหลือจากเลี้ยงพระเพลกับเด็กวัดมัน ทานแล้วก็เลยแอบหลับอยู่หลังศาลานี้ ตื่นขึ้นมาได้ยินพวกคุณคุยกันก็เลยสนใจแอบฟังอยู่ มันก็เสียมารยาทแหละครับ แต่มันอยากฟังนี่ทำไงได้ เพลินดีจังครับ เรื่องของคุณคุณ มาไม่ซ้ำแบบกันเลย เพื่อไม่ให้คุณ ๆ เสียเปรียบที่ผมแอบฟังเรื่องของคุณ ๆ ข้างเดียว ผมก็จะเล่าเรื่องของผมให้ฟังบ้าง" ว่าแล้วแกก็ทรุดตัวลงนั่งบนพื้นเหนือบันไดขั้นแรก เอนหลังพิงราวลูกกรงศาลา ห้อยเท้าวางบนขั้นบันได วางท่าสบายอารมณ์ แล้วก็เริ่มเรื่องว่า

"ก่อนนี้ผมไม่ได้ทำงานเป็นสัปเหร่อหรอกครับ ผมเป็นคนขับรถ ๑๐ ล้อ ทำมาหาไม่ค่อยจะพอรับประทานอยู่แล้ว ยังชอบกินเหล้าเล่นการพนันเสียอีก ครอบครัวก็ลำบาก ดีแต่ว่าเมียผมเป็นคนขยันขันแข็ง กลางวันก็หาบขนมจีนน้ำพริกน้ำยา เย็นลงก็ขายก๋วยเตี๋ยวผัดไทย หอยแมลงภู่ทอดถึงอยู่มาได้ ไอ้ผมน่ะเลวสิ้นดีเชียวละ บางวันเสียไพ่กลับมา ยังขอเงินเมียจะเอาไปแก้ตัวอีก เมียไม่ให้ก็ตบตี ลูกเต้าเป็นพลอยฝนพลอยฟ้าไปด้วยละ ไปรีดไปเค้นไปขะโมยเอามาจนได้แหละน่า เมียผมร้องไห้ตาบวมทุกที แปลกแฮะ คราวก่อนนี้ผมไม่ยักกะสงสาร ขอให้ได้เงินไปกินเหล้า เล่นไพ่เป็นพอ เมียจะโกรธ ลูกจะ

เกลียด ผมไม่สน เมียผมก็ทนหวานอมขมกลืนอยู่กับผมมาด้วยความซื่อสัตย์และอดทน เหลือจะบอกเชียว ทั้งที่ลูกมันยุให้แม่เลิกกับพ่อไม่รู้กี่หน แล้ววันหนึ่งดวงก็ส่งผมเข้าคุก โทษฐานลักลอบเล่นการพนัน และวิวาททำร้ายร่างกายถึงบาดเจ็บสาหัส ก็มันอยากโกง ไฮโลผมนี่ครับ ถ่วงเต๋าเอาไว้ พอรู้ว่าผมแทงถูก ขยับข้อมือแผล็บทีเดียว ผมเลยแทงมันเสียเลย ดีว่ามันหลบทัน ผมเลยโดนแค่ ๑๐ ปี สารภาพลดเหลือ ๕ ปี ผมติดจริง ๆ ๓ ปีเศษ ได้ลดโทษเนื่องในวันโน่นบ้างนี่บ้าง ทำความดีบ้าง เมียผมก็แสนดี ส่งเสียเงินทองมิต้องให้ผมต้องอนาทรร้อนใจ กับข้าวกับปลาก็ให้ลูก ๆ หมั่นมาส่ง พอออกจากคุก ผมก็มีอาชีพเกาะเมียกิน เหมือนแมงดาละครับ แค่นั้นยังไม่พอ ผมยังดันไปคว้าเอาลูกจ้าง ซึ่งเมียเขาจ้างให้ช่วยตำน้ำพริก ขูดมะพร้าว เป็นเมียลับ ๆ เสียอีก หลงไหลมันหนักเข้า ผมก็เลยพามันหนีไปอยู่ด้วยกันที่อื่น จะได้ไม่มีก้างขวางคอ เมียเขาสืบรู้ตามมาเจอ ขอร้องให้กลับ ผมก็ไม่กลับ ยังไล่ส่งเขาเสียอีก เขาถามว่าจะเลิกกับเขาแน่หรือ ผมก็ว่าแน่ ตกลงก็เลยเลิกกัน เราไม่ได้จดทะเบียนสมรสกันนี่ครับ เลิกง่ายจะตาย ไปลงประจำวันกันที่โรงพักโน่น เสร็จแล้วเขาก็กลับบ้าน ผมก็อยู่บ้านกับเมียน้อย นังนี่มันได้แต่สวย สันหลังยาวไม่ยอมทำอะไร ผมต้องเป็นฝ่ายหาเลี้ยงมันข้างเดียว กับข้าวกับปลาก็ไม่เป็นปลาร้ากระเดือกไม่ลง อยู่กันไป ๒—๓ ปี ผมก็ชักเบื่อมัน คิดถึงคนดีขึ้นมา ก็ตามไปขอคืนดีด้วย ที่ไหนได้ ลูก ๆ มันช่วยกันหาพ่อใหม่ให้แม่มันเมื่อต้นปีนี้เอง เป็นลูกค้าข้าวแกงเขานั่นแหละ จดทะเบียนสมรสเสียด้วย ไอ้หมอนั่นมันเป็นคนขับแท๊กซี่ ขยันครับ มานะเก็บออมจนมีแท๊กซี่เป็นของตัวเอง ได้เท่าไรก็ให้เมียหมด ลูก ๆ ผมก็พลอยสบาย ไอ้คนโตเข้ามหาวิทยาลัยไปแล้ว ผมก็เลยต้องหันหลังกลับ สิบล้อเดี๋ยวนี้ขับไม่ไหวแล้ว สุขภาพมันทรุดโทรม ทนอดหลับอดนอนไม่ไหว นังนั่นเห็นผมไม่มีปัญญาเลี้ยงมัน ๆ ก็เลยหนีไป ผมก็เลยมาอาศัยข้าววัดกินไปวัน ๆ แล้วท่านสมภารก็ให้ผมฝึกอาชีพหากินกับผีนี่แหละ จนเดี๋ยวนี้ผมก็เป็นอาจารย์ทางนี้ละครับ สองรายที่จะเผาพรุ่งนี้ผมก็เป็นคนจัดการ" นายทองสุกชี้นิ้วไปทางโลงของคุณอรรถและคุณทิพย์

"แหม เรื่องของนายทองสุกน่าสนใจจัง เออ ว่าแต่ว่า....นายทองสุกรู้จักแม่ชีคนเมื่อตะกี้ไหมจ๊ะ" สุดสวยยังติดใจแม่ชีไม่หาย ได้กล่าวถามขึ้น

"รู้จักซีครับ แกชื่อแม่ชีวิสาขา บวชมาตั้งแต่อายุ ๗ ขวบได้มั้ง พ่อแม่แกตายหมด อยู่กับชียาย พอชียายตายแกเลยบวช วัน ๆ แกไม่ค่อยพูดจากับใครหรอกครับ โดยเฉพาะพวกผู้ชาย แกเคร่ง เรียนแต่ธรรม สวดมนต์ไหว้พระแค่นั้น แกเคร่งจริง ๆ ไม่ใช่อกหักหรอกครับ"

"เอ ถ้าจะขอให้แกช่วยสอนธรรมให้บ้าง แกจะรับเป็นลูกศิษย์ไหมหือ นายทองสุก" ปิ่นอนงค์ปรึกษาสัปเหร่อผู้แพ้รัก

"เห็นจะไม่ละครับ แกถือสันโดษไม่ชอบวุ่นวายกับใคร ใครจะมาวุ่นกับแก แกก็ไม่เอา ปิดประตูนั่งปฏิบัติอยู่แต่ในกุฏของแกนั่นแหละ แต่ถ้าคุณอยากเรียน ก็มาเรียนได้ครับ ที่นี่มีสอนทุกวันโกน วันพระ ท่านพระครูปลัดเป็นพระอาจารย์ โน่น ที่ศาลาโน้นตอนบ่าย ๒ ถึงบ่าย ๔"

"มีคนมาเรียนแยะไหมจ๊ะ" ปิ่นอนงค์ซักถามขึ้นด้วยความสนใจ

"มีแยะครับ สมัยนี้มันวุ่นวายกว่าสมัยโบราณมาก เล่ห์เหลี่ยมมันมีต่าง ๆ ลิ้นคนมันก็ตวัดถึงใบหูทั้งผู้หญิงผู้ชายละครับ ผู้หญิงเดี๋ยวนี้ก็ต้มคนเก่งจะตาย ไอ้ที่เก่งในทางดีก็มี อย่างเมียผมไง" นายทองสุกอดแวะเวียนมาสรรเสริญศรีภรรยาของตนไม่ได้ (เดี๋ยวนี้เป็นของคนอื่นไปซะแล้ว)

"เก่งพอตัว ผัวไม่เลี้ยง เลี้ยงตัวเองก็ได้ เมื่อทนจนถึงที่สุดแล้ว ผัวมันไม่รู้จักดีก็ต้องมีมานะ ตัดมันไปเสียเลย ต้องทำใจให้ได้ จะไปเสียดายมันทำไม ไอ้คนสักแต่ว่าเป็นคนอย่างผม ไอ้คนไม่ดีน่ะมันต้องตัด ตัดง่ายหรอกครับ เพราะอาศัยว่ามันไม่ดีจึงไม่มี "ความซึ้ง" จะจารึกในหัวใจ จะไปร้องไห้อาลัยมันก็เสียน้ำตาเปล่า ๆ ยิ่งตายไปเองเสียได้ยิ่งดี ผมละยุส่งเลย ไอ้คนไม่ดีน่ะไม่ต้องไปทนอยู่กับมัน รวยแค่ไหนก็ไม่เอาฟ้องหย่ามันไปเลย เอาเลยครับ ถ้ายังไม่หายเจ็บใจ ฟ้องเรียกค่าเสียหายจากนังชู้มันเสียอีกเสร็จแล้วเราก็เข้าวัด มีเงินค่าเลี้ยงดูแล้วนี่ ศึกษาธรรมตัดทุกข์ไปทีละเล็กละน้อย ทุกข์ของคนเรามันท่วมหัวน่ะครับ ค่อย ๆ เรียน ค่อย ๆ รู้ค่อย ๆ ตัดมันไปทีละอย่างสองอย่างสักวันหนึ่งถ้าไม่ตายเสียก่อน ก็อาจจะหมดครับ ถึงยังไงก็ยังเห็นแสงสว่างมั่งละครับ อย่างผมนี้ทำเขามาแสนเข็ญขนาดไหน ไม่ได้คิดได้รู้กันละ พอเขาตัดขึ้นมาจริง ๆ ละมันแสนทุกข์แสนเข็ญ ดีแล้วสมน้ำหน้ามัน มีแก้วแล้วไม่รู้ค่า ตัวเองทำตัวเอง จะไปโทษใครเขาได้ ก็รับกรรมไปซี" นายทองสุกกล่าวปลงช้า ๆ

"นายทองสุกทำหน้าที่สัปเหร่อ ไม่กลัวผีบ้างหรือจ๊ะ" สุรางค์เปลี่ยนเรื่องเสีย เพื่อคลายอารมณ์เศร้าของผู้เล่า

"ไอ้กลัวน่ะมันกลัวละครับ แรก ๆ น่ะ แต่ความกลัวอดตายมันมีมากกว่า ก็เลยไม่กลัว เดี๋ยวนี้ก็เฉย ๆ แล้ว ผู้ร้ายผู้ดีคนมีคนจนตายทั้งนั้นแหละครับ ให้หล่อให้สวยอย่างไร ตายแล้วก็เน่าทั้งนั้น ยิ่ง ๗ วันอย่าง ๒ คนนี่นะครับ บ๋านี้เนื้อเป็นสีดำคล้ำ เส้นเลือดโป่น ตาพองถลนออกมาแล้ว อ้าปากน้ำหนองไหลอู้ออกมาแล้ว อ้าวไม่ต้องทำคอย่นหรอกครับ คุณผมลองตายเข้าเถอะครับ เป็นอย่างนี้ทั้งนั้น นี่แหละครับความยุติ-ธรรมของโลกละ ความยุติธรรมมีอยู่ในโลกแน่ ๆ ก็ตอนทุกคนต้องตายละครับ เพราะฉะนั้นอย่าเที่ยวไปรักคนอื่นเขา รักลูก รักผัว รักเมีย รักแม่ รักหมา รักแมว อะไรก็ตาม รักแล้วเขาดีตายไปเราก็ทุกข์ เขาเลวเราก็ทุกข์ สู้รักตัวของเราเองไม่ได้ รักตัว กับเห็นแก่ตัว ไม่เหมือนกันนะครับ ถึงแม้จะพ้องดูใกล้เคียงกันก็ตาม รักตัวแล้วก็หาความดีใส่ตัว ใครจะชั่วช่างหัวมัน ตัดเสียให้หมด ไอ้ผมยังไม่เก่งอย่างแม่ชี จะไปนึกว่าตัวของเราไม่มียังไม่ได้ ก็ต้องเล่นกันซื่อ ๆ แบบนี้ละครับ คุณว่าถูกไหม คนชั่วมันก็ต้องรับกรรมของมันเอง อย่างผมนี่ก็อด ๆ หยาก ๆ อยากจะกินขนมจีนน้ำยาก็ต้องมากินไข่เค็ม เพราะคนเขาใส่บาตรมาอย่างนั้น ผมอาศัยข้าววัดก็เลือกไม่ได้ ต้องทนกินเข้าไป เมียเขาเคยปรน-นิบัติให้ดี ๆ ก็มาทิ้งของดีไปเสีย เข้าทำนองเห็นกงจักรเป็นดอกบัวละครับ ก็ต้องรับกรรมไป ไม่ต้องไปฆ่ามันหรอกครับคนเลวน่ะ บาปเปล่า ๆ ปล่อยให้มันรับกรรมทุกข์ทรมานของมันไปจนกว่าจะตายอย่างผมนี้ มันทรมานสาสมกว่าเป็นไหน ๆ จริงไหมครับ" นายทองสุกเล่าพลางก็ทอดสายตาเหม่อมองท้องฟ้า เลื่อนลอยหาจุดหมายปลายทางไม่ได้ เฉกเช่นชีวิตของแกฉันนั้น

"ดูนายทองสุกก็รู้ปัญหาชีวิต และวิธีแก้ดีนี่จ๊ะ ตอนนี้นายทองสุกคงไม่ทุกข์กระมัง" สุดสวยถามเสียงอ่อนอย่างรู้สึกสงสาร

"ผมมันรู้ไม่จริงครับ รู้จริงก็ต้องทำจริง ผมมันรู้มั่งไม่รู้มั่ง บางทีรู้สอนเขาได้ตัวเองทำไม่ได้ เข้าทำนองไม่ทำอย่างที่รู้ละครับ ก็เป็นอวิชาประเภทหนึ่ง มันก็ทุกข์เสีย ๙๐ % เวลาทำอย่างที่รู้ก็สุขเสีย ๑๐ % อยู่วัดไปนาน ๆ ได้อาศัยดูความดีจากคนอื่นมาก ๆ สักวันหนึ่งคงจะดีได้กระมังครับ อย่างผมนี่จะทำความดีก็ลำบาก จะใส่บาตรก็

ไม่ได้ ตัวเองยังต้องอาศัยกินข้าวก้นบาตรนี่ครับ จะช่วยทำศพให้เขาฟรี ๆ ก็ไม่ได้ ผมมันก็ต้องกินต้องใช้เหมือนกัน เสื้อ ผ้า ยารักษาโรค ก็ต้องมีต้องใช้เสียเงินทั้งนั้น ก็ต้องอาศัยอนุโมทนาบุญกับคนอื่นเขา ไม่ก็ช่วยกวาดวัด ล้างส้วม นวดหลวงตา ยกข้าวของอะไรพวกนี้ละก็ได้ อย่างวันนี้ได้คุยกับพวกคุณ ๆ ได้แนะนำอะไรบ้าง ผมก็มีความสุขไปตามประสา เออ ฝอยเสียนาน นี่ก็จวนค่ำแล้ว ผมเห็นจะต้องรีบไปก่อนละครับ วันนี้มีบรรจุหลายราย ต้องรีบไปเตรียมที่ทางเครื่องไม้เครื่องมือ" ว่าแล้วแกก็ยกมือไหว้ เดินคุ่ม ๆ ไปทางหลังวัด พวกนินทาสามีทั้งหลายก็เก็บข้าวของกันเงียบ ๆ เคารพศพเพื่อนแล้วก็แยกย้ายกันกลับบ้าน บ้างก็อาศัยกันไป ไม่พูดจาร่าเริงเหมือนขามา เพราะต่างก็มีปัญหาจะต้องขบคิด วินิจฉัยกันต่าง ๆ ไม่เหมือนกันแล้วแต่สติปัญญา จริต และบุญกรรมของแต่ละบุคคล

แต๋วจ๋า...อย่าโกรธพี่เลย

.... "ภควลัย"

สุดซอยแถวถนนสุขุมวิท มีคฤหาสน์หลังหนึ่งตั้งอยู่อย่างสง่าผ่าเผย แลดูใหญ่โต สวยงามทันสมัยมาก ผู้คนบริเวณนั้นรู้จักท่านเจ้าของคฤหาสน์หลังนี้เป็นอย่างดี ในฐานะที่ท่านเป็นคนร่ำรวยที่สุดในซอยนี้ แถมเป็นคนใจดีเสียด้วย บ้านใหญ่นั้นมีห้องนอนถึง ๗ ห้อง ห้องรับแขก ห้องสมุด ห้องนั่งเล่น ห้องพักอาหาร ฯลฯ รวมทั้งหมดราว ๑๕ ห้อง ไม่รวมห้องใต้หลังคาและห้องใต้ดิน บริเวณบ้านมีเนื้อที่ราว ๓ ไร่เศษ มีสระอาบน้ำสวยหรูอยู่ริมสนามข้างรั้วบ้านด้านซ้ายมือ และสนามเทนนิสอยู่ด้านขวา สนามหญ้านั้นกว้างขวางมาก ซ้ำหญ้าก็ถูกตัดเสียสั้นเกรียน งดงามประดุจปูด้วยพรมสีเขียวผืนใหญ่ ไม้ใบ ไม้ดอก สวนญี่ปุ่น เก้าอี้ชิงช้า ล้วนมีส่วนประดับประดาบ้านนี้ให้แลดูสวยงามดุจดังจะเย้ยวิมานของเทวดาให้ได้อาย ฉะนั้น

เจ้าของบ้านนี้ชื่อนายบุญมี บุญญฤทธิ์ ประกอบอาชีพค้าขายสินค้าไทยส่งนอกทั้งยุโรปและอเมริกา เป็นอาชีพที่ประกอบมากว่า ๓๐ ปีแล้ว นับได้ว่าเป็นผู้มองเห็นการณ์ไกลคนหนึ่ง จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่า ทำไมท่านจึงร่ำรวย และดูท่านจะภูมิใจในความร่ำรวยของท่านมาก เพราะความร่ำรวยนั้นเกิดจากความฉลาด-สามารถของตนเอง มิได้ร่ำรวยจากมรดกหรือการคดโกงคนอื่น เรื่องส่งพระพุทธรูปเป็นสินค้าแล้วท่านไม่ทำเด็ดขาด เพราะท่านมีความเคารพเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก ได้ถือศีลห้าเป็นนิจสิน ครั้นถึงวันพระก็ไปฟังเทศน์ฟังธรรม ถือศีล ๘ ภริยาท่าน– คุณนายสมานจิตก็เป็นคนดี ช่วยสามีทำมาค้าขาย ดูแลบ้านช่องให้สะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ บ้านนี้มีคนอยู่เป็นจำนวนมาก ล้วนเป็นลูกหลาน ญาติสนิทบ้างห่างบ้างราว ๑๐ คน ลูกจ้าง ๕ คน เฉพาะรับใช้ในบ้าน ไม่รวมที่จะช่วยประกอบธุรกิจ ณ สำนักงานใหญ่ริมถนนสุขุมวิท ผู้อาศัยทั้งหมดมีความเบิกบานใจที่ได้อยู่บ้านนี้ โดยเฉพาะพวกลูกจ้าง เพราะเจ้าของบ้านเป็นคนใจดีปากหวาน ไม่เคยดุด่าลูกจ้างเลย มีแต่ว่ากล่าวตักเตือนด้วยถ้อยคำอ่อนหวานมีเหตุมีผล

เมื่อเจ็บไข้ก็รักษาพยาบาลเอง หากเกินกำลังก็ช่วยส่งคลีนิค หรือโรงพยาบาล โดยออกค่าใช้จ่ายให้ทั้งหมด

แล้ววันหนึ่งสิ่งที่ทุกคนหนีไม่พ้นก็มาถึง เศรษฐีบุญมีได้ล้มป่วยลงด้วยโรคไข้หวัดใหญ่ ได้รักษากันอยู่หลายวัน และวันหนึ่งหลังจากสร่างไข้ก็แอบไปอาบน้ำ ท่านอาบเสียนานด้วยถูกหมอห้ามไม่ให้อาบตั้งแต่เริ่มไม่สบาย ท่านก็ไม่ประมาท ได้อาบน้ำอุ่นซึ่งทำด้วยเครื่องทำน้ำอุ่นยี่ห้อดีที่สุด แบบล่าสุด และแพงที่สุด ทำจากประเทศเยอรมันโน่น อาบเสร็จแล้วท่านรู้สึกปลอดโปร่งเบาเนื้อเบาตัวดี แต่เพียงครู่เดียวก็รู้สึกหน้ามืด จึงนั่งลงแต่งตัว ทาแป้งร่ำ พอลุกขึ้นอีกทีเกิดวิงเวียนอย่างหนัก ยังไม่ทันยึดเกาะอะไรทัน ท่านก็ล้มลงศีรษะกระแทกกับพื้นห้องน้ำเสียงดังโครมใหญ่และหมดสติไป คุณนายสมานจิตกับหลาน ๆ ก็ช่วยกันไขกุญแจเข้าไปอุ้มท่านนำออกมาปฐมพยาบาลในห้องนอน หลังจากให้ดมยาและนวดเฟ้นไม่เป็นผลแล้ว จึงนำท่านส่งโรงพยาบาล ๒–๓ วันก็ยังไม่ได้สติ หมอบอกว่าอาการป่วยเข้าขั้น "โคม่า" หมอได้ให้อ๊อกซิเจน และน้ำเกลือ อาการก็ไม่ดีขึ้น ได้แต่หายใจเฉย ๆ อยู่อย่างนั้น หายใจได้ถึงวันที่ ๖ พอรุ่งอรุณวันที่ ๗ ท่านก็ไม่หายใจเอาดื้อ ๆ ญาติ พี่ น้อง หลาน ๆ ตลอดจนลูกจ้างก็พากันร้องไห้อาลัยรักถึงความดี ความเมตตากรุณาของท่าน แต่คนที่น่าร้องไห้ที่สุดคือคุณนายสมานจิตกลับไม่ร้องไห้ ท่านรีบหาเสื้อผ้าชุดดำมาใส่ แล้วสั่งให้เตรียมย้ายศพจากโรงพยาบาลมาไว้วัดข้างบ้าน สั่งให้อานนท์หลานชายเตรียมจัดเสื้อผ้าชุดที่ดีที่สุดเตรียมไว้สำหรับศพ ให้ยุพดีหลานสาวไปว่าจ้างเขาทำดอกไม้ประดับหีบศพ และที่บูชา วิเชียรไปหาซื้อโลงไม้สักบรรจุศพ เพ็ญแขโทรศัพท์บอกข่าวร้ายแก่ญาติผู้ใหญ่ เพื่อนฝูง ลูกค้า ฯลฯ เสร็จแล้วก็สั่งนายเหมือนคนขับรถให้ไปโทรเลขบอกลูกชายคนเดียวของท่านชื่อปราโมทย์ ซึ่งกำลังเขียนวิทยานิพนธ์ ทำปริญญาเอกทางเศรษฐศาสตร์อยู่ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาโน่น ข้อความทางโทรเลขมีใจความว่า "ปราโมทย์ลูกรัก แม่มีความเสียใจที่จะบอกลูกว่า คุณพ่อของลูกได้จากไปเสียแล้วอย่างไม่มีวันกลับ ท่านไปอย่างสงบ นับเป็นบุญกุศลอย่างยิ่งที่ไม่ต้องมาป่วยทนทุกข์ทรมานนับเป็นปี ๆ กว่าจะสิ้นชีวิตเช่นคนอื่น ๆ แม่จะทำบุญตามประเพณี แล้วจะบรรจุไว้รอลูกกลับมาก่อน จึงจะจัดการเผาต่อไป"

งานบรรจุศพผ่านพ้นไปได้ราว ๓ เดือน คุณนายสมานจิตก็ได้รับจดหมายจากลูกชายฉบับหนึ่ง ความว่า "ผมเสียใจมากที่สูญเสียคุณพ่อ และหวังว่าคุณแม่คงไม่ทุกข์โศกมากนักในกฎธรรมดาของโลก ตอนนี้ผมผ่านวิทยานิพนธ์แล้ว และจะรับปริญญาในราวอาทิตย์หน้า เสร็จแล้วผมจะรีบกลับบ้านเร็วที่สุด จะไม่แวะเที่ยวประเทศต่าง ๆ เหมือนเดิม เพราะตอนนี้เข้าใจว่า รายได้ของเราคงจะไม่มากเท่าเดิม และผมเห็นว่าไม่เหมาะที่จะรบกวนคุณแม่ซึ่งยังคงไม่หายทุกข์โศก คุณแม่ครับ ผมอาจทำให้คุณแม่ตกใจ ถ้าจะเรียนคุณแม่ว่า ผมแต่งงานแล้วกับผู้หญิงไทยชื่อวรรณวิมล ชื่อเล่น ๆ ว่าแต๋ว แต๋วเป็นจิตแพทย์ อายุ ๒๒ ปีเท่านั้น เป็นลูกชาวนาบ้านอยู่แปดริ้วนี่เอง เรียนหนังสือเก่ง ที่มาเรียนที่นี่ได้ก็สอบชิงทุนมา เรารู้จักกันนานแล้วตั้งแต่ ๓ ปีก่อน ตอนแต๋วมาใหม่ ๆ เธอน่ารักและดีต่อทุกคน ถ้าคุณแม่เห็นคงชอบ ผมหวังว่าแต๋วคงจะเข้ากับคุณแม่ได้ เพราะคุณแม่ไม่ใช่คนเจ้ายศ และรักลูกของคุณแม่มาก ก็คงจะรักคนที่ลูกรักด้วย อีกไม่ถึงครึ่งเดือน เราคงได้พบกันนะครับ... รักแม่มากเสมอ ปราโมทย์"

คุณนายสมานจิตอ่านจดหมายจบลงด้วยความปลาบปลื้มใจ และเต็มเปี่ยมไปด้วยความรักที่มีต่อลูกชายอย่างล้นเหลือ เพราะมีอยู่คนเดียว และลูกชายของท่านก็เป็นคนดีมีระเบียบวินัย และ "ติดแม่" มาแต่ไหนแต่ไรแล้ว คุณนายรีบสั่งให้พวกหลาน ๆ จัดแจงแต่งห้องนอนคู่ ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นของคุณนายและสามี เพื่อเตรียมรับลูกชายลูกสะใภ้เต็มที่ เฟอร์นิเจอร์ทุกชิ้นสั่งทำใหม่เป็นสีเขียว สีโปรดของลูกชายทั้งหมด ระเบียงหน้าห้องนอนก็จัดการขัดถูทาสีใหม่ และจัดการหากุหลาบขาว แดง เหลือง มาซ่อมแซมต้นที่เฉาบ้าง แก่บ้าง ตรงสวนใต้ระเบียงห้องนอนใหม่ของลูกชาย เพื่อเขาจะได้เจริญตาเจริญใจ ไม้ดอกรอบสระอาบน้ำและสนามเทนนิสก็ไม่วายถูกปรับปรุงให้สวยงามขึ้นด้วย ผู้อยู่ใต้ใบบุญของคุณนายก็ช่วยกันด้วยความเต็มใจ ด้วยเห็นคุณนายร่าเริงขึ้นมาบ้าง หลังจากเงียบเฉยภายหลังสามีสิ้นชีวิตมากว่า ๓ เดือนแล้ว ตัวคุณนายเองรีบจัดการส่งเงินให้ลูกชายอีกก้อนใหญ่ เพื่อให้ลูกชายพาภริยาเที่ยวยุโรปเสียก่อนกลับบ้านเป็นการฮันนีมูน ให้บอกกับลูกสะใภ้ว่า นั่นเป็นของขวัญพิเศษที่ท่านมอบให้กับลูกสะใภ้

และวันที่ทุกคนรอคอยก็มาถึง คุณนายแต่งตัวเตรียมไปรับลูกชายตั้งแต่ ๑๗.๐๐ น. ทั้งที่เครื่องบินกำหนดเวลาถึง ๒๑.๒๐ น. และรีบไปสนามบินดอนเมืองตั้งแต่ ๑๙.๐๐ น.

กลัวรถจะติดไม่ทันรับลูกชายลูกสะใภ้ พอถึงเวลาเข้าจริง ก็มีประกาศจากโฆษกสาวเลื่อนเวลาเครื่องบินลงเป็น ๒๓.๑๐ น. และเลื่อนอีกเป็น ๑.๓๐ น. ของวันใหม่ คุณนายรู้สึกปวดหลัง และออกจะง่วงนอนขึ้นมาแล้ว แต่ก็อดทนรอ โดยบ่นกระปอดกระแปดกับยุพดีหลานสาวและนายเหมือนไปพลาง ๆ และแล้วเกือบ ๒ นาฬิกา เครื่องบินก็มาถึงโดยสวัสดิภาพ คุณนายตื่นเต้นเหลือเกิน รีบไปยืนรอรับลูกชายที่หลังกองตรวจคนเข้าเมือง เมื่อพบหน้ากันนั้น คุณนายเรียกชื่อลูกชายเสียงดังลั่น และวิ่งเข้าไปกอดเสียเป็นนานสองนานกว่าจะคลายแขนออกมารับไหว้ลูกสะใภ้ ซึ่งยืนอย่างเก้อเขินอยู่สัก ๒–๓ นาทีได้แล้ว เพราะถูกยุพดีและนายเหมือนช่วยกันมองแล้วมองอีก หลังจากมีการแนะนำกันตามธรรมเนียมและรอเช็คของอีกเล็กน้อย ทั้งหมดก็ขึ้นรถกลับบ้าน แล้วแยกย้ายกันไปพักผ่อน โดยมีคุณนายตามไปส่งลูกชายถึงหน้าประตูห้องนอน

รุ่งขึ้นคุณนายตื่นแต่เช้าเพื่อใส่บาตรอันเป็นกิจวัตรประจำวัน เสร็จแล้วแวะไปดูแม่ละออเตรียมอาหารเช้าที่โรงครัว เมื่อเดินผ่านหน้าสนามเทนนิสพบบุตรชายกำลังยืนชมวิวอยู่ที่นั่นพอดี

"อ้อ พ่อโมทย์ตื่นแล้วหรือลูก ไม่เหนื่อยหรือจ๊ะ เดินทางมาทั้งวันทั้งคืน" คุณนายถามอย่างอารมณ์ดี

"ไม่หรอกครับคุณแม่ อีกอย่างก็ชิน เพราะที่โน่นเพิ่งจะเริ่มมืดเท่านั้น" ลูกชายตอบพลางเดินมาโอบสะเอวมารดาไว้ "ว่าแต่คุณแม่เถอะครับ คงจะเหนื่อยแย่"

"โอ๊ย ไม่จ้ะไม่ แม่เหนื่อยกาย แต่ว่าอิ่มใจเหลือเกิน ตั้งแต่คุณพ่อเสียแม่ก็เหงาไปมาก มีลูกกลับมาอยู่ด้วย แม่คงหายเหงา ถ้ายิ่งมีหลานยิ่งดีใหญ่" คุณนายตอบยิ้มน้อยยิ้มใหญ่ ลูกชายยิ้มตอบแล้วกล่าวขรึม ๆ ว่า "คุณแม่ไม่กลัวคนล้นบ้านหรือครับ ผมสังเกตเห็นคนบ้านเรามากเหลือเกิน สักยี่สิบเห็นจะได้กระมัง ตั้งแต่เช้าออกจากบ้านไปเจ็ดคนแล้ว"

"อ๋อ คงจะพวกยายแดง ยายเล็ก เขาออกไปมหาลัย ออกไปเปิดร้าน ส่วนพวกเด็ก ๆ คงออกไปโรงเรียน รถเดี๋ยวนี้มันติดลูก ทั้งติด ทั้งแน่น นักเรียนย่ำรุ่งก็ต้องไปกันแล้ว ไม่งั้นไปโรงเรียนไม่ทัน" คุณนายนึกพลางตอบพลาง

"ลูกหลานใครกันนะครับเยอะแยะ ตอนผมอยู่ไม่เห็นมี" ลูกชายซัก

"ก็พวกญาติทางคุณพ่อนั่นแหละ ทางเหนือนั่นแหละ บางคนก็ลูกหลานพวกทอผ้า ส่งผ้าทางเหนือ ยังหาหอพักไม่ได้พ่อแม่เขาก็พามาฝากฝังเอาไว้" คุณนายอธิบาย

"ผมว่าไม่ถูกนะครับ บ้านเราไม่ใช่หอพัก เราไม่มีอิสระเลย จะนั่งเล่นให้สบายใจหน่อยก็ไม่ได้ เดี๋ยวคนโน้นเดินผ่านไป คนนี้เดินผ่านมา น่ารำคาญ" ลูกชายบ่นหน้างอ

"หรือจ๊ะ....อือ....แม่ก็คิดว่า .. รกคนดีกว่ารกหญ้านะลูก" คุณนายอ้างสุภาษิต

"อะไรได้ครับคุณแม่ รกหญ้าเราตัดเสียก็สิ้นเรื่อง รกคนมันรกใจ คนมากเรื่องมาก แค่คุยกันเราก็หนวกหูแล้ว อย่าว่าแต่จะทะเลาะกันเลย ค่าใช้จ่ายก็เปลือง คุณแม่คิดดูซิครับ ค่าข้าว กับ น้ำ ไฟ แฟ้บ แชมภู จิปาถะ อะไร ๆ เราก็จ่ายทั้งนั้น สิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ นักเศรษฐศาสตร์ถือว่าเป็นการสูญเสียทางเศรษฐกิจสำหรับครอบครัวอย่างร้ายกาจ" ลูกชายด๊อกเตอร์ทางเศรษฐศาสตร์อธิบาย

"เหรอจ๊ะ แม่ก็เพียงแต่นึกว่า สงสารมัน มันก็เพียงอาศัยพึ่งใบบุญเรา" คุณนายอธิบายบ้าง

"คุณแม่ครับ ผมไม่อยากทำให้คุณแม่ไม่สบายใจ แต่เวลานี้ ผมกำลังไม่สบายใจอย่างมาก ผมไม่ต้องการอยู่รวมกับพวกกาฝาก ผมต้องการอยู่เงียบ ๆ เฉพาะครอบครัวของเราเช่นเดิม แต่ถ้าเป็นความสุขของคุณแม่ ผมก็จะทนจนกว่าผมจะทนไม่ไหว" ลูกชายกล่าวหน้านิ่วคิ้วขมวด คลายวงแขนที่โอบสะเอวมารดา ทิ้งไว้ข้าง ๆ ตัวแทน

"โอ ลูกจ๋า ถ้าเช่นนั้นแม่ก็จะตามใจลูก แม่ทนไม่ได้ที่จะเห็นลูกมีความทุกข์ใจ ไปเถอะจ้ะ ไปทานข้าวกันเสียก่อน เราค่อย ๆ คิดค่อย ๆ ทำกันนะลูก" คุณนายกล่าวปลอบใจบุตรชาย ทั้ง ๆ ที่ตัวเองก็ชักจะ "มึนในหัวใจ" ไม่ใช่น้อยเช่นกัน

หลังจากนั้นคนในบ้านคุณนายก็ค่อย ๆ หายไปทีละคนสองคน รวมทั้งเด็กรับใช้ก็คงเหลือเพียง ๓ คนเท่านั้น คือแม่ครัว คนซักรีด ส่วนนายเหมือนนั้นก็ต้องทั้งขับรถและทำสวนด้วย คุณนายต้องแอบจ้างคนมาช่วยตัดหญ้า ล้างสระน้ำเป็นพิเศษเป็นครั้งคราว หลังจากลูกชายไปทำงานแล้ว อนันต์และวิเชียร หลานชายห่าง ๆ ของคุณนายซึ่งช่วยเดินตลาดซื้อ–ขาย และส่งออกด้วย ก็ขอไปนอนที่สำนักงานแทน เพราะทนสายตา

ขุ่น ๆ ของพี่ชายไม่ไหว ตกลงเวลานี้ที่บ้านเหลือตัวคุณนาย ปราโมทย์ วรรณวิมล ยุพดี (หลานสาว) แม่ละออ (คนครัว) แม่สำลี (คนซักรีด) ด.ช. โต้ง (ลูกแม่สำลี) และนายเหมือน (คนขับรถ) นอกนั้นก็แตกฉานซ่านเซ็นไปตามเรื่อง

เย็นวันหนึ่ง ปราโมทย์เดินหน้านิ่วคิ้วขมวดตรงไปหาภริยา ซึ่งกำลังอ่านหนังสือรายสัปดาห์อยู่บนชิงช้าสนามข้างคอร์ดเทนนิส พลางพูดขึ้นว่า

'แต๋วรู้ไหม จากกรมพี่มาถึงบ้านนี่ใช้เวลากี่นาที"

"ครึ่งชั่วโมงได้ไหมคะ" วรรณวิมลคาดคะเน วางหนังสือที่กำลังอ่านลงข้าง ๆ ตัว

"ชั่วโมงครึ่งน่ะ รถมันติดเหลือกำลัง ถ้าแต๋วต้องขับรถเองละก็ จะต้องบ่นปวดน่องแน่ ๆ ทีเดียว เพราะต้องเหยียบเบรค เหยียบครัช ไม่ได้หยุด" ว่าพลางทรุดตัวลงนั่งข้างภริยา

"ไอ้คนขับรถก็เลวเหลือเกิน เราออกรถช้าไปนิด มันบีบแตรเร่งทีเดียว ก็ไปได้ทีละคืบทีละศอก ไม่รู้มันจะรีบไปไหนกัน ไอ้พวกแท็กซี่ก็แซงซ้ายแซงขวา มอเตอร์ไซค์อีกอย่าง พี่กลัวเอวมันจะคดเหลือกำลัง วิ่งกินทางก็เก่ง ยังงี้ถ้าไปชนกับใครตายเขาคงไม่พุทโธหรอก"

"กรุงเทพ ฯ วางแผนเมืองผิดมาตั้งแต่ต้นนี่คะ เราก็ต้องทน ๆ ไป บ้านเมืองของเรานี่คะ" วรรณวิมลนักจิตวิทยาปลอบใจสามี

"นั่นน่ะซีแต๋ว ก็เพราะบ้านเมืองของเราน่ะซี พี่ถึงต้องกลับมารับใช้ชาติ ม่ายงั้นก็อยู่เมืองนอกเสียแล้ว เออว่าแต่แต๋วเถอะ พี่ไม่ยอมให้ไปทำงานเด็ดขาด พี่รักแต๋ว พี่ไม่ยอมให้แต๋วออกไปทำงานเดือนละพันกว่าบาท แล้วต้องทนรถติด อากาศเสีย เพื่อนร่วมงานอิจฉา เจ้านายเข้มงวดกับลูกน้อง แต่ตัวเองถือตัวอย่างกับเทวดา พี่คิดขึ้นมาแล้วเซ็งจั๋ง โรคคอร์รัปชั่นก็ระบาดแก้ไม่หาย" ปราโมทย์บ่น วรรณวิมลเห็นสามีหน้ายุ่ง ๆ ก็เลยเอื้อมมือมาเกาะแขนเขาไว้ พลางแกว่งชิงช้าให้ไกวเบา ๆ ยิ้มให้ ประจบว่า

"แต่เดี๋ยวนี้เราก็มี ป.ป.ป. นะคะ บ้านเมืองคงจะดีขึ้น และในหลวงก็ทรงเป็นจุดรวมใจของคนในชาติอยู่แล้ว ลูกเสือชาวบ้านของเราก็มี และข้อสำคัญแต๋วมีพี่เป็นหลักชีวิต" โดนเข้าไม้นี้ทำให้นักเศรษฐศาสตร์ยิ้มออกมาได้ เขายกมือขึ้นโอบไหล่ภริยาและจุมพิตเส้นผมเธอเบา ๆ

"จ้ะ และพี่ก็มีแต่วเป็นดวงใจ"

หลังจากนั้นอีก ๒-๓ วัน ซึ่งตรงกับวันอาทิตย์ ปราโมทย์อารมณ์ดี สังเกตได้จากการเดินพลางผิวปากพลาง คงตั้งใจจะไปอาบน้ำในสระให้สบายใจ สักครู่เสียงผิวปากก็หยุด มีเสียงเรียกนายเหมือนดังลั่น

"ครับ" เสียงนายเหมือนขานรับและรีบวิ่งตรงไปยังนายผู้ชาย

"นี่เหมือน ทำไมนายถึงไม่คอยช้อนใบไม้ที่ตกลงไปในสระออกฮึ ยังงี้น้ำเน่าหมด แล้วนั่นโมเสทที่ขอบสระหลุดออกไปแผ่นหนึ่งแล้ว ทำไมไม่จัดการซ่อมเสีย จะรอปล่อยให้มันหลุดหมดทั้งสระหรือไง โน่น ม้านั่งริมสระปล่อยตากน้ำค้างแล้วไม่เช็ดให้แห้ง ผุหมดอ้าว แล้วใครยกเก้าอี้มาวางเกะกะทางเดินอย่างนั้นเล่า ไม่มีระเบียบเสียเลย" ว่าพลางจับเก้าอี้วางให้เข้าที่ นายเหมือนลนลานทำตามคำสั่งอันถี่ยิบนั้นวุ่นไปหมด ปราโมทย์ทรุดกายลงบนขอบสระดูนายเหมือนช้อนใบไม้ทิ้งแล้ว จึงพูดขึ้นว่า

"นี่ เหมือน พวกเด็กรับใช้ที่นี่แอบมาเล่นน้ำในสระบ้างหรือเปล่า หือ"

"ไม่หรอกครับ พวกนั้นมันไม่มีชุดอาบน้ำ และอีกอย่างมันก็ไม่กล้าด้วย" นายเหมือนก้มหน้าตอบ

"ดีแล้วที่มันไม่กล้าน่ะ ไม่ใช่ที่ใช่ทางที่มันจะมาใช้ปนกัน" ว่าพลางก็กระโดดแบบฟรีสไตล์ลงไปในน้ำ และว่ายน้ำเล่นอย่างสนุกสนาน

"อ้อ อยู่ที่นี่เองหรือลูก แม่กำลังทำครัวอยู่ นึกว่าแดงมาว่ายน้ำเล่นเสียอีก" เสียงคุณนายสมานจิตดังขึ้น

"ครับ ออกเมื่อย ๆ ก็เลยมาว่ายน้ำแก้เมื่อย แดงเล่นน้ำเป็นประจำหรือครับ" ตอบพร้อมถาม

"ก็ไม่บ่อยหรอกจ้ะ นาน ๆ ครั้ง บางทีเพื่อนฝูงก็มาลงเล่นด้วยกัน" คุณนายอธิบายเรื่อย ๆ โดยไม่ได้สังเกตสีหน้าของบุตรชาย ส่วนนายเหมือนนั้นพอเห็นท่าไม่ดี ก็เดินหลบฉากไปเสียทันที

"มีเพื่อนมาเล่นด้วยหรือครับ ผู้หญิงหรือผู้ชาย" ปราโมทย์ถามเสียงเข้มงวด

"โอ๊ย มีทั้งนั้นแหละ แดงเขาเป็นดาว ไปไหนมีแต่คนห้อมล้อม บางทีก็มาเล่นเทนนิสกัน เล่นเสร็จสักพักก็ลงเล่นน้ำ" คุณนายอธิบายเสียงแจ๋ว ๆ ท่าทางภูมิใจในตัวยุพดีหลานสาวอยู่ไม่น้อย

"ตายละ แล้วเขาล้างเนื้อล้างตัวกันก่อนเล่นน้ำหรือเปล่าครับ เชื้อโรคมิบานไปแล้วหรือนี่" อุทานเสียงตกอกตกใจ รีบขึ้นจากน้ำ สวมเสื้อคลุม

"เหมือน เหมือน เดี๋ยวไขน้ำทิ้งให้หมด แล้วใส่ยาฆ่าเชื้อ ทิ้งไว้ครึ่งวันค่อยไขน้ำเข้า"

"แหม เขาก็ต้องล้างก่อนซีจ๊ะ คนกรุงเทพ ฯ น่ะไม่เป็นนักหรอก ถึงเขาจะไม่หรั่งจ๋าเท่าลูกก็เถอะ" คุณนายค้อนลูกชายด้วยความหมั่นไส้ แต่ดูเขาจะไม่สนใจนัก สวมเสื้อคลุมเสร็จ ใส่รองเท้าแตะแล้วก็วิ่งเหยาะ ๆ ขึ้นตึกไป พบวรรณวิมลกำลังใช้เครื่องดูดฝุ่นทำความสะอาดบ้านอยู่ จึงทักขึ้นว่า

"อ้าวแต๋ว ทำไมต้องมาทำเอง เด็ก ๆ ไปไหนหมด"

อยากจะต่อว่าก็พี่เลิกจ้างเขาไปหมดแล้วไง ยังมีหน้ามาถามอีก แต่เนื่องจากแต๋วเป็นนักจิตวิทยา คำตอบจึงเป็น

"แต๋วอยู่ว่าง ๆ ค่ะ แล้วก็ไม่เหน็ดเหนื่อยอะไร คุณแม่ยังช่วยแม่ละออทำครัว แต๋วก็ควรจะช่วยบ้าง จริงไหมคะ"

"น่ารักเสมอ แต๋วของพี่ เดี๋ยวพี่จะไปเรียกแดงมาช่วย บ่านนี้ยังไม่ตื่นอีกหรือไง" หางเสียงคล้ายปรารภกับตนเอง แล้วจึงเรียกยุพดีที่หน้าห้องของเธอ "แดง แดง"

"ขา" เสียงยุพดีขานรับอยู่ทางห้องน้ำริมตึก

"เร็ว....มาช่วยพี่แต๋วเช็ดห้องรับแขกหน่อย"

"กำลังล้างห้องน้ำให้คุณป้าค่ะ เสร็จแล้วแดงจะลงไปช่วย" มีเสียงตอบทำให้คนเรียกยิ้ม แต่หารู้ไม่ว่า คนตอบยิ้มอย่างกว้างขวางกว่า ธุระอะไรจะไปบอกตามความจริงว่ากำลังอาบน้ำอยู่เพราะตัวเองตื่นสาย และก็รู้ตัวว่าพี่ชายต่างบิดามารดานั้นเข้มงวดเพียงไร

เหตุการณ์ผ่านไปเรื่อย ๆ แทบทุกวันปราโมทย์จะมีเรื่องตำหนิคนโน้นคนนี้เล่าสู่วรรณวิมลฟังเสมอ ๆ คำพูดอ่อนหวาน ช่างเอาใจอย่างเมื่อก่อนแต่งงานนั้นหาฟังเอาไม่ได้ทีเดียว บางครั้งวรรณวิมลออกรู้สึกรำคาญที่ต้องฟังเรื่องร้อนใจไม่สบายหูอยู่ทุกวี่ทุกวัน แต่ก็ไม่สามารถจะแก้ไขอะไรได้ ในเมื่อคนที่ที่ทำงานของสามีก็เป็นคนเห็นแก่ตัว จู้จี้

แก่คอรัปชั่น ความรู้แค่หางอึ่ง ทำงานชักช้า มาทำงานสาย กลับบ้านก่อนเวลา ฯลฯ คนที่บ้านก็งุ่มง่าม ขี้เกียจ ยะโส สกปรก มักง่าย ฯลฯ แม้แต่สิ่งแวดล้อม เช่น สถานที่ทำการ ถนนหนทาง โรงหนัง ตลาด การจราจร ก็สกปรก รกรุงรัง จวนจะพัง แสนจะทุเรศ ไม่มีระเบียบ ฯลฯ จนกระทั่งการเมืองก็.......สรุปแล้วไม่มีอะไรดีเลยในสายตาของปราโมทย์ ถ้าจะมีดีอยู่บ้างก็คงจะเป็นตัวเขาละมัง วรรณวิมลรู้สึกรำคาญและอึดอัดใจทุกครั้งเวลาคุยกับสามี เพราะเธอจะต้องเป็นผู้รองรับอารมณ์เขา ทนฟังในสิ่งที่แสลงหู เธอรู้สึกโล่งใจถ้าสามีออกจากบ้านไปทำงานเสียได้ กับคุณนายสมานจิตมารดาของสามีนั้น วรรณวิมลรู้สึกรักท่านประดุจว่าท่านเป็นมารดาที่แท้จริงของเธอ เนื่องจากท่านช่างเป็นคนมีเมตตาสูงเสียจริง ๆ ดูเป็นห่วงเป็นใยคนโน้นคนนี้ แม้กระทั่งสุนัข และแมวในบ้านก็ดูอนาทรร้อนใจในความเป็นอยู่ของมันไปเสียทั้งนั้น จะกิน จะนอน หรือยัง ไม่สบายหรือเปล่า เรื่องการทุบตีแล้วจะไม่มีเป็นอันขาด ยิ่งเจ้าเป๊บซี่สุนัขตัวโปรดยิ่งแล้ว มันจะตามคุณนายทุกฝีก้าว คุณนายอยู่ที่ไหนเป็นจะต้องเห็นมันที่นั่น ยกเว้นเวลาแม่ค้าขายขนมไทยร้องขายผ่านหน้าบ้าน มันจะวิ่งไปตะกายประตูเห่าหอนเสียงขรม แล้ววิ่งกลับมาตะกายคุณนายคล้ายเด็กขอขนมกินอย่างนั้น เจ้าเป๊บซี่มันติดสังขยานัก วุ้นสังขยามันก็โปรดไม่น้อย และมันก็พลอยทำให้พวกพ้องของมันได้กินกันทั่วหน้า เพราะถึงแม้คุณนายดูจะโปรดเจ้าเป๊บซี่เป็นพิเศษ แต่เรื่องความลำเอียงนั้นคุณนายถือนัก วรรณวิมลให้นึกสงสัยนักหนาว่า แม่ลูกคู่นี้เป็นแม่ลูกกันจริง ๆ หรือเปล่าหนอ ทำไมจริยาวัตรจึงได้แตกต่างกันมากนัก

"จริงซีคะ อิฉันเลี้ยงมากับมือ วันคุณนายคลอดอิฉันก็ไปนอนเฝ้า แหมคลอดยากจะตาย คุณนายเจ็บท้องอยู่วันกับคืนจึงคลอด เด็ก ๆ ก็เลี้ยงยากค่ะ เจ็บออด ๆ แอด ๆ คุณนายต้องยกถวายเป็นลูกหลวงพ่อโสธรโน่น ถึงเลี้ยงรอดมาได้ เมื่อเล็ก ๆ ก็ซน เฮี้ยวก็เก่ง ทั้งดื้อทั้งซนไม่มีใครสู้เลยค่ะ เพราะคุณนายตามใจมาก แต่แกเรียนหนังสือเก่ง คุณผู้ชายเห็นแววดีเลยส่งไปเรียนหนังสือเมืองนอกแต่เพิ่งจะรุ่นหนุ่ม ไอ้เมืองนอกนี่ถ้าฝรั่งมันจะเจ้าระเบียบนะคะ คุณโมทย์ถึงได้เจ้าระเบียบนัก" แม่ละอออดีตพี่เลี้ยง ปัจจุบันแม่ครัวเป็นผู้ไขข้อข้องใจให้วรรณวิมลทราบ

"ใช่จ้ะ ฝรั่งมันเจ้าระเบียบ เวลาทำงานก็ทำกันจริง ๆ จัง ๆ จะมัวมาเล่นอยู่ไม่ได้ แต่เวลาพักเขาให้พักเต็มที่" วรรณวิมลอธิบาย

"แหม เห็นจะใช้กับเมืองไทยไม่ได้หรอกค่ะ อย่างพวกที่ส่งผ้าขายนะคะ วันนั้นคุมโมทย์ไปตรวจที่ร้าน เขาทำงานไปคุยไป คุณโมทย์ดุใหญ่หาว่าเขาทำลายสมาธิคนอื่นทำงานน้อยฝอยมาก อะไรทำนองนี้แหละค่ะ เห็นบ่นจะลาออกกัน ยิ่งพวกทอผ้าทางเหนือโน่นยิ่งแล้ว ไปบ่นว่าอะไรละก็ไม่ได้ทีเดียว เป็นขอลาออกทันที เขาเป็นพวกมีฝีมือไม่ง้องาน แล้วเดี๋ยวนี้โรงงานทอผ้าก็มีตั้งแยะ เราต้องง้อเขา เพราะพวกมีฝีมือน่ะหายากจริง ๆ ยังไง ๆ ละก็คุณแต๋วต้องรั้งอย่าให้คุณโมทย์ขึ้นเหนือนะคะ ปล่อยคุณอนันต์แกจัดการคนเดียวเถอะ ขานั่นน่ะพูดเพราะ เข้าใจพูด งานก็ไม่เสีย น้ำใจก็ไม่เสีย คุณพ่อคุณโมทย์รักนักหนา ไว้ใจทุกอย่าง คุณนายก็ได้อาศัยหลานคนนี้ช่วยเป็นหูเป็นตา อิฉันก็รักแก แต่ถึงอย่างไรก็รักคุณโมทย์มากกว่า เพราะได้ช่วยคุณนายอุ้มชูเลี้ยงดูแกมากับมือ โอ๊ย แกรวนดิฉันน่าดูชมละค่า อาบน้ำให้ก็งอแงร้องไห้ แปรงฟันให้ก็แกล้งหุบปากมันเสียยังงั้นแหละ เวลาป้อนข้าวต้องวิ่งตามแกรอบสนามกว่าจะหมดชามได้ อิฉันละอ่อนใจโกมานี่ละดุเป็นไฟเชียว โถ คุณแต๋ว คนแก่ก็ต้องเชื่องช้าบ้างละนะคะ จะให้ว่องไวอย่างสาว ๆ กระไรได้ แต่ถึงอย่างไรคนแก่ก็อดทนค่ะ เป็นสาว ๆ ละก็ลาออกไปแล้ว" แม่ละออพรรณาสรรพคุณคู่ชีวิตของวรรณวิมลให้หล่อนฟังอย่างไม่กลัวว่า หล่อนจะเก็บไปฟ้องสามี

"โถ แม่ละออ ฉันเองก็เห็นใจแม่ละออ พี่โมทย์เป็นคนอย่างนั้นเอง ออกจะเจ้าระเบียบอยู่สักหน่อย แต่ถึงอย่างไรแม่ละออก็ต้องเห็นกับคุณแม่บ้าง คุณแม่น่ะรักแม่ละออ ไว้ใจทุกอย่าง ถึงฉันเองก็เหมือนกัน ถ้าแม่ละออออกอีกคน ฉันคงเสียดายแย่" วรรณวิมลพูดเอาใจ

"ก็นั่นน่ะซีคะ อิฉันถึงต้องเอาหูจำพรรษาเสียบ้าง อิฉันรักคุณนาย จะหาใครประเสริฐเท่าท่านเป็นไม่มี ปีใหม่ทีสงกรานต์ที ก็ให้หยุดไปเที่ยวกัน แจกเงินแจกทองสารพัด ตายแล้วเกิดใหม่คงหานายใจดีอย่างนี้อีกไม่ได้ นังต้อยลูกของอิฉันน่ะ ท่านก็ช่วยส่งเสียจนสำเร็จ ตอนนี้มันก็เป็นครู ว่าจะรับอิฉันไปอยู่ด้วย อิฉันก็เกรงใจคุณนาย ไม่กล้าทิ้งท่านไป" แม่ละออสรรเสริญนายจ้างน้ำตาคลอด้วยความซาบซึ้งในพระคุณ

"นั่นแหละ ๆ คนมีความกตัญญูละ ฉันชอบแม่ละออก็เพราะเหตุนี้" วรรณ-วิมล "ไซโค" เข้าให้ ทำให้แม่ละออยิ้มแป้นออกมาได้

"โถ แม่คุณ ถ้าไม่ติดที่คุณโมทย์ ดิฉันจะช่วยคุณแต๋วเลี้ยงดูเจ้านายเล็ก ๆ อีกสักคนสองคน แต่กลัวจะทำให้ไม่ถูกใจ ก็เลยจนใจไม่กล้าอาสา เออ คุณแต๋วจวนมีหรือยังเล่าคะ" แม่ละออซักไซ้จนได้ที่ ทำให้วรรณวิมลหน้าแดง เธอเริ่มสงสัยบางสิ่งบางอย่างที่เกิดขึ้นกับตัวเธอ แต่เธอยังไม่แน่ใจ และก็ไม่อยากเล่าให้ใครฟัง จึงเพียงแต่ยิ้มแก้ขวยด้วยการตีแขนแม่ละออเบา ๆ แล้ววิ่งหนีขึ้นตึกเสียดื้อ ๆ อย่างนั้นเอง

"แต๋ว นี่รู้อะไรไม๊" ปราโมทย์ถามคู่ชีวิต ขณะนั่งตากลมกันอยู่บนระเบียงบ้านหน้าห้องนอน "เมื่อกี้พี่ทะเลาะกับคุณแม่มา มีอย่างรึยายแดงขอไปเที่ยวญี่ปุ่นกับเพื่อน ๆ ตอนเรียนจบปิดเทอมนี่ คุณแม่ให้ไป ค่านำเที่ยวน่ะสองหมื่น แล้วคุณแม่ยังให้พ๊อคเก๊ตมันนี่ยายแดงอีกหมื่น ฮึ หัดให้เด็กสุรุ่ยสุร่าย พี่เองทำเงินเดือนหนึ่งแค่ห้าพัน ยายแดงใช้เงิน ๑๐ วัน สามหมื่น ไม่รู้จะตามใจกันไปถึงไหน พอพี่คัดค้านก็หาว่าอิจฉาน้อง น้องปรนนิบัติรับใช้แทนตัวมาตั้งเกือบ ๑๐ ปี เอ๊ะ ก็คุณแม่ส่งพี่ไปเรียนเองนี่ จะมาว่าพี่ได้ยังไงในเรื่องไม่ได้รับใช้ เถียงกันไปเถียงกันมา คุณแม่เลยโกรธ บอกว่าตัวท่านเองก็จะไปเที่ยวญี่ปุ่นกับยายแดง และจะเลยไปเที่ยวยุโรปเสียอีก ๒ เดือน ใครจะทำไม จะใช้เงินของท่านอีกแสนสองแสน แถมยังพูดไปเหวี่ยงโน่นเหวี่ยงนี่โครมคราม ทำยังกะเด็ก ๆ พี่เลยแจ้นออกมานี่" แทนที่วรรณวิมลจะตกใจ หล่อนกลับยกมือขึ้นปิดปากหัวเราะคิกคัก

"แน่ะ แต๋วนี่ หัวเราะเยาะพี่หรือ" ปราโมทย์ถามหน้าเครียด ๆ ขึ้นมาทันที

"เปล่าค่ะ ก็แต๋วขำคุณแม่น่ะ เคยมีขันติ วันนี้มาขันแตกเสียได้" วรรณวิมลพูดพลางกลั้นหัวเราะไปพลาง

"ยังไง พี่ไม่เข้าใจ" ซักเสียงอ่อนลง แต่สีหน้ายังไม่คลายเครียด วรรณวิมลอยากจะตอบว่า "พี่ก็ไปกวนประสาทคุณแม่ติด ๆ กันนี่คะ มีอย่างรึ วานซืนก็บ่นว่าจะไล่ลูกจ้างบรรจุหีบห่อในร้านออก หาว่าชอบคุยกันเวลาทำงาน แถมว่าคุณแม่ไม่ไปดูแลปล่อยปละละเลยคนงาน วานนี้ก็ว่าแม่ละออเจียวกระเทียมไหม้ คุณแม่คอยให้ท้ายแม่ครัวทำให้แม่ครัวไม่มีความยำเกรง ไม่พยายามทำงานให้ดีขึ้น วันนี้มาว่าหลานสาวคนโปรดอีกคุณแม่จึงเป็นฟืนเป็นไฟขึ้นมา" แต่ความที่วรรณวิมลเป็นนักจิตวิทยา คำตอบจึงเป็น

"ก็ทุกทีเห็นคุณแม่เป็นคนใจเย็นนี่คะ วันนี้ทำไมเที่ยวขว้างอะไร ๆ แอบวาดภาพท่านในใจ ก็เลยขำ"

"คนแก่ก็ยังงี้แหละ อารมณ์ไม่อยู่กับร่องกับรอย" ปราโมทย์ผสมโรง แล้วก็เปลี่ยนเรื่องใหม่ว่า "เออ แต๋ว เสื้อที่ซื้อให้พี่เมื่อวานคับไปหน่อยนะ แต๋วควรจะสังเกตซีว่า พี่อ้วนขึ้นแล้ว กระดุมรัดคอหายใจแทบไม่ออก แล้วตัวเก่าน่ะ แต๋วต้องคอยดูแม่สำลีหน่อยนะ ฤทธิ์ที่ชอบทำอะไรเป็นเล่นไปเสียหมด เดี๋ยวนี้ซักเสื้อไม่ขาวเลย กระดุมหลุดก็ไม่เย็บให้ แต๋วต้องคอยดูบ้างซี อย่าให้พี่อารมณ์เสีย" โดนเข้าไม้นี้นักจิตวิทยาก็ชักจะเสียใจขึ้นมาบ้าง ดูเอาเถอะไปซื้อของ คิดถึงสามีอุตส่าห์ซื้อเสื้อมาฝากก็ยังโดนตำหนิ แถมพลอยฟ้าพลอยฝนถูกว่ารวมกับคนซักเสื้อบวกเข้าไปอีก วรรณวิมลได้แต่สู้อดทนทำเฉยเสีย เรื่องอยากจะบอกความผิดปกติที่เกิดขึ้นกับตัว ความสงสัยไม่แน่ใจว่าจะใช่หรือไม่ใช่ก็เลยหมดไป ทำเสหยิบนิตยสารแฟชั่นขึ้นมาดูทั้ง ๆ ที่ไม่สนใจสักนิด ปราโมทย์เห็นภริยาไม่สนใจกับตน ก็เดินสะบัดหน้าเข้าห้องนอนไป วรรณวิมลอดคิดถึงชีวิตของตัวเองไม่ได้ ในวัยสาวนั้นวรรณวิมลก็จัดว่าเป็นคน "เด่น" ถึงเป็นลูกชาวนาก็สวยเสียอย่างและเรียนหนังสือเก่งเสียด้วย ทั้งอยู่เมืองไทยเมืองนอกเธอไม่เคยขาดคนมา "จีบ" อุตส่าห์เลือกแล้วเลือกอีก พิจารณาแล้วพิจารณาอีก ปราโมทย์ละเป็นดีกว่าเพื่อน มีอายุ มีการศึกษาสูง เป็นลูกเศรษฐี แต่เรียนเก่ง คงมีนิสัยดี เพราะลูกเศรษฐีนั้นเรียนจบ ม.ศ. ๕ ได้ก็นับว่ายอดแล้ว ทั้งตอนนั้นปราโมทย์ก็แสนจะเอาใจเธอ ไปรับ ไปส่ง ระหว่างหอพักกับมหาวิทยาลัย ซื้อของกำนัลให้ พาไปเลี้ยงข้าว ฝนตกก็กางร่มให้ ช่วยถือเข้าของ จนแม้สิวขึ้นที่หน้าวรรณวิมลสักเม็ดก็ดูเขาเป็นทุกข์เป็นร้อนแทนเหลือเกิน กลัวเธอจะเจ็บช่วยดูแลระแวดระวังแทบจะทุกย่างก้าว ใครเลยจะคิดว่าเดี๋ยวนี้วรรณวิมลกำลังจะเป็นอีกคนหนึ่งที่โดนเขาเข้มงวด ด้วยความหัวเสีย และเจ้าระเบียบเข้าอีกคน คิดแล้วน้ำตาก็พาลจะไหลเสียให้ได้ เดี๋ยวนี้เขาคงเห็นเธอเป็นที่รองรับอารมณ์เช่นคนอื่น ๆ เหมือนกัน วรรณวิมลคงจะไม่ได้เป็น "หนึ่งในดวงใจ" เช่นเคยเสียแล้วกระมัง

คุณนายสมานจิตและหลานสาวได้ออกเดินทางไปท่องเที่ยวญี่ปุ่น แล้วเลยไปยุโรปด้วยแล้ว ก่อนไปสั่งเสียลูกสะใภ้อยู่เป็นนาน เสียงซุบซิบกันสองคน แล้วคุณนายก็จ่ายเช็คให้ลูกสะใภ้ โดยไม่กรอกจำนวนเงิน อนุญาตให้เธอกรอกเอาเองตามชอบใจ สั่งลูกสะใภ้

เสร็จ ก็เรียกแม่ละออมาสั่งให้ช่วยดูแลบ้าน ดูแลเจ้าเปบซี่และพวกพ้องอย่าให้อดอยาก เรียกคนในบ้านมาสั่งทุกคน ให้รับปากกับท่านว่าจะไม่ด่วนลาออกจนกว่าท่านจะกลับมา สั่งเสร็จก็แจกคนละหนึ่งร้อยบาท แล้วสั่งเป็นครั้งสุดท้ายว่าให้ใจหนัก ๆ เหมือนแม่พระธรณี ไปเที่ยวเสร็จแล้วจะซื้อของมาฝากทุกคน แม่ละออน้ำตาไหลด้วยความซาบซึ้งในพระคุณ นายเหมือนและแม่สำลีก็เช่นกัน ความเมตตาของท่านช่างร่มเย็นแผ่มาให้ทุกคนมีความสุข โถ ท่านไปแล้ว บ่าวคงตั้งหน้ารอวันท่านกลับมาเหมือนข้าวคอยฝนนั่นเทียว

วรรณวิมลไม่เข้าใจเลยว่า พี่โมทย์สุดที่รักของเธอนั้นเป็นเสือหรืออย่างไร ดูพวกลูกจ้างช่างเกรงกลัวไม่อยากเข้าหน้า แม้แต่แม่ละออแกก็รีบตั้งโต๊ะแต่เช้ามืด และแต่ละวันในตอนเย็น เสร็จแล้วรีบเข้าครัวเก็บข้าวของล้างชาม หาอาหารให้สุนัขแล้วแกก็ปิดครัวเข้าห้องของแกปิดประตูเงียบ ปราโมทย์ขึ้นชั้นบนแล้วเมื่อไหร่ แกจึงจะออกมาเก็บถ้วยชามไปล้าง รับประทานอาหารเสร็จก็เข้าห้องสวดมนต์ อ่านหนังสือของแกไปตามเรื่อง แม่สำลีก็เช่นกัน เสียงหยอกล้อกับลูก หรือวิ่งไล่ทุบตีกันมั่งจะเงียบหายไปทันทีที่ปราโมทย์กลับเข้าบ้าน ต่างคนต่างปิดประตูเงียบอยู่ในห้อง คงมีนายเหมือนคนเดียวเท่านั้นที่ต้องสู้หน้านายผู้ชาย เพราะเป็นคนขับรถ แต่ก็ดูท่าทางแกเหมือนตอไม้หรือหุ่นยนต์มากกว่าคน ถ้าเป็นสาว ๆ อย่างเมื่อก่อน วรรณวิมลคงจะตั้งฉายาให้แกว่า "ไอ้เสือยิ้มยาก" หรือไอ้หน้าหุบไม่กาง" อะไรทำนองนั้น คิด ๆ ก็น่าสงสาร แกคงต้องรองรับอารมณ์ปราโมทย์ไปตลอดทาง ทั้งขาไปขากลับ แต่ดูแกจะอารมณ์ดีขึ้นหน่อย ถ้าปราโมทย์จะโทรศัพท์มาบอกว่า "วันนี้ไปบ้านเพื่อน ไม่ต้องมารับ" หรือบางครั้งขับรถไปเอง ประหลาดจริงที่วันนี้วรรณวิมลก็รู้สึกไม่สบายชอบกล มันหงุดหงิดบอกไม่ถูก ปวดหัวคลื่นไส้ อยากอาเจียน ทั้งที่ยังไม่ได้รับประทานอาหารเช้าสักนิด เธอโอ๊กอ๊ากและแทบจะไม่มีกำลังลุกจากที่นอน เพลียใจอย่างไรชอบกล จึงนอนห่มผ้าเฉยอยู่อย่างนั้น แม้ว่าปราโมทย์จะลุกขึ้นอาบน้ำจนกลับเข้ามาแล้วก็ตาม

"ไม่สบายหรือแต๋ว ไหนให้พี่คลำหัวหน่อยซิ" ปราโมทย์ยกหลังมือขึ้นอังหน้าผากภริยา "ตัวร้อนนิดหน่อย เดี๋ยวพี่หยิบยาให้นะ ไม่สบายก็นอนต่อเถอะ อย่าเพิ่งลุกขึ้นเลยนะจ๊ะ" ปราโมทย์กล่าวเสียงอ่อนหวาน เปิดประตูห้องนอน แล้วหันมาบอกว่า

"รอเดี๋ยวเดียวแหละ พี่จะไปหยิบยาแก้ปวดหัวมาให้" วรรณวิมลยิ้มตอบอย่างอ่อนเพลีย อยากจะกล่าว "ขอบคุณ" สักคำ แต่ก็เวียนหัวจนไม่อยากจะพูดอะไร วรรณวิมลรออยู่สัก ๑๐ นาที ปราโมทย์ก็ยังไม่ขึ้นมา ถ้าห้องนั้นไม่ได้ติดแอร์คอนดิชั่น วรรณวิมลคงได้ยินเสียงปราโมทย์เรียกคนนั้นคนนี้มาเอ็ดตะโรดังลั่นไปหมด สักครู่จึงกลับเข้ามาในห้องอีกครั้งหนึ่ง กระแทกประตูดังโครมจนวรรณวิมลสะดุ้ง เมื่อหันมามองหน้าสามีก็ตกใจ อยากจะบอกว่าหน้าตาเขานั้นยังกะยักษ์ขมูขีทีเดียว

"แต๋ว ดูไอ้หัวหงอกหัวดำบ้านนี้มันเหลือกำลัง ดูซิมันช่างช่วยกันกินยาแก้ปวดหัวเสียหมดขวดแล้วมันก็ไม่บอก ไม่มีเหลือเลยสักเม็ด เรียกมาถามไม่มีหรอกคนกิน เฮอะแต่ยามันหมดได้ วัน ๆ ดีแต่กินแล้วก็ซุกหัวนอน เสียทั้งเงิน เสียทั้งข้าวสุก แล้วยังโกหกหน้าด้าน ๆ พี่จะไล่มันออกให้หมด" ถึงแม้จะเวียนศีรษะเหลือกำลัง พอได้ยินประโยคนี้วรรณวิมลก็จำต้องฝืนยันตัวลุกขึ้นนั่ง

"ใจเย็น ๆ เถอะค่ะพี่โมทย์ ยังไงก็ต้องเห็นกับคุณแม่บ้าง พวกนี้เป็นคนเก่าแก่ของคุณแม่นะคะ แต๋วนอนพักสักครู่ก็คงหาย สอง-สามวันนี้มันเป็นอย่างนี้เอง สายหน่อยก็ค่อยยังชั่ว"

"ก็แต๋วชอบให้ท้ายเด็กอย่างนี้น่ะซี มันถึงได้ใจ คุณแม่อีกคน ปรนเปรอมันยิ่งกว่าลูกเสียอีกละกระมัง ดีแล้วคุณแม่หักหน้าพี่เรื่องยายแดง พี่จะไล่พวกนี้ออกประชดคุณแม่บ้างละ" ปราโมทย์พูดพร้อมกับเม้มริมฝีปากเป็นเส้นตรงด้วยความสะใจ

"โปรดเห็นกับแต๋วเถอะค่ะ อย่าเลยแต๋วสงสารพวกนั้น" วรรณวิมลพยายามลุกขึ้นยืนพร้อมกับยกมือไหว้เขา "กรุณาเถอะค่ะ"

"แปลว่าแต๋วเห็นพวกนั้นดีกว่าพี่ อ้อ อย่างนี้นี่เอง มันถึงได้ไม่เกรงกลัวพี่ดีละ งั้นแต๋วก็อยู่กับพวกนั้นเถอะ ส่วนตัวพี่จะไป เชิญอยู่กันให้สบาย" ปราโมทย์หันหลังกลับเดินออกประตูไป ไม่ลืมกระแทกประตูปิดอีกโครมใหญ่

"พี่โมทย์ เดี๋ยวก่อนพี่" วรรณวิมลเรียกเสียงหลง พยายามจะก้าวเดินตามแต่หน้ามืดแทบจะล้มทั้งยืน จึงพยายามเกาะขอบเตียงไว้ ในที่สุดก็นั่งลงบนเตียง หมดแรงกายแรงใจจะทำประการใด ฟังเสียงรถออกจากบ้านไป แล้วก็เลยนอนร้องไห้อยู่บนเตียงนั้นเอง

เก้าโมงเศษแล้ว แม่ละออยังไม่เห็นคุณแต๋วลงมาทานอาหารเช้า ทั้งคุณโมทย์ก็บึ่งบั่งขับรถออกจากบ้านไป แม่ละออหลังจากโดนดุเมื่อเช้าแล้ว นางก็เข้าห้องสวดมนตร์ พอคุณโมทย์ไปนางจึงแย้มประตูออกมาดู เห็นแม่สำลีนั่งกอดลูกร้องไห้ ก็นึกว่าคงโดนคุณโมทย์เล่นงานเหมือนตัว ใจนึกเป็นห่วงคุณแต๋วขึ้นมา จึงย่อง ๆ ขึ้นไป เคาะประตูเรียกเธอ

"คุณแต๋วขา คุณแต๋ว"

"จ๋า แม่ละออเข้ามาเถอะจ้ะ ฉันไม่ได้ล๊อคประตูหรอก" เมื่อได้รับอนุญาต นางก็ค่อย ๆ เปิดประตู แล้วเข้ามาในห้อง

"เป็นอะไรหรือเปล่าคะคุณแต๋ว โถ แม่คุณ หน้าตาซี๊ดซีด ท่าจะร้องไห้ด้วยละซีนี่น่ะ คุณโมทย์ชักเอาใหญ่แล้ว ถ้าจะดุคุณแต๋วเข้าให้ด้วยละซี คุณนายกลับมาจะต้องฟ้องเสียบ้างแล้ว ดู ดู๊ ทำได้ คนกำลังท้อง กำลังไส้"แม่ละออตบอกพลางค้อนไปทางประตู ยังกับปราโมทย์กำลังยืนอยู่แถวนั้น

"แม่ละออรู้ได้อย่างไรว่า ฉันกำลังเอ้อ.. มีท้อง" วรรณวิมลถามก้มหน้า แต่ถึงกระนั้น แม่ละออก็ยังสังเกตว่าหน้าคุณแต๋วแดงขึ้นเป็นริ้ว ๆ ทีเดียว

"โอ๊ย ทำไมจะไม่รู้คะ อาการอย่างนี้ หน้าตาอย่างนี้ ผู้หญิงเราละไม่มีเป็นอย่างอื่นไปได้ละค่ะ ดูซินี่ บ๊วยเค็มเอย บ๊วยหวานเอย มะขามแช่อิ่มวางออกเต็มห้อง แล้วนี่คุณโมทย์เธอรู้หรือยังคะ"

"ฉันยังไม่ได้บอกเลยจ้ะ ยังไม่ได้ให้หมอเช็ค เลยยังไม่แน่ใจ"พอเอ่ยถึงสามีน้ำตาพาลจะไหลเสียให้ได้ แต่ว่าไม่อยากทำใจเสาะต่อหน้าลูกจ้าง ก็เลยเสหยิบบ๊วยหวานบนโต๊ะข้างเตียงมาอม

"อุ๊ย รู้เข้าคงดีใจ หายโมโห หายดุคนไปหลายวันทีเดียว ว่าแต่ว่า คุณแต๋วลงไปทานข้าวก่อนไม่ดีหรือคะ จะสิบโมงแล้ว เดี๋ยวคุณหนูจะหิว มาซีคะ อิฉันจะช่วยประคอง ทานข้าวแล้วให้นายเหมือนเอารถออกไปหาหมอกัน อิฉันจะไปเป็นเพื่อน" แม่ละออจัดแจงฉุดมือวรรณวิมลให้ลุกขึ้น ซึ่งเธอก็ยินยอมโดยดี และนึกในใจว่า ถ้าสามีเธอเอาใจใส่ต่อเธอสักครึ่งที่แม่ละออมี เธอจะมีความสุขสักเพียงไหนหนอ คิดแล้วก็ท้อใจ

วันนั้นจะมีสำหรับเธอไหมหนอ

ดึกแล้ววรรณวิมลยังนอนไม่หลับ เธอเฝ้าคอยเวลาที่สามีจะกลับบ้าน เธอตื่นเต้นนักหนาหลังจากหมอได้ตรวจ และบอกข่าวดีกับเธอแล้ว แต่บ่านนี้เกือบ ๒๔ น. สามีของเธอก็ยังไม่กลับมา เมื่อได้ยินเสียงรถแล่นผ่านมาไกล ๆ วรรณวิมลก็เอาใจให้เสียงรถนั้นใกล้เข้ามาและรอเสียงแตรรถ แต่คันแล้วก็คันเล่า ไม่เลยวิ่งมาจนสุดซอยสักคันเดียว จนกว่า ๒ นาฬิกาของวันใหม่ ก็ยังไม่มีวี่แววว่าเขาจะกลับมา เธอจึงเข้านอน ก่อนนอนได้สวดมนตร์ตามธรรมดา และขอให้คุณพระรัตนตรัยได้โปรดคุ้มครองป้องกันภัยให้สามีสุดที่รักของเธอด้วย ขอให้เขาเข้าใจเธอ และขอให้เขากลับมาโดยสวัสดิภาพ

วันแล้ววันเล่าที่วรรณวิมลเฝ้าแต่สวดมนตร์วิงวอนขอต่อพระ แต่ปราโมทย์ก็ยังไม่กลับมา เธอกลุ้มใจหนักเข้า จึงเดินทางกลับไปเยี่ยมบ้านที่แปดริ้ว เล่าเรื่องให้มารดาเธอฟัง มารดาเธอปลอบใจว่า

"ยายหนู ผู้ชายก็อย่างนี้แหละลูก บทรักละก็ดาวเดือนก็แทบจะสอยลงมาให้ เฝ้าเช้าเฝ้าเย็น ตาหวานจนแทบจะแฉะ เงินทองก็ให้เราเก็บหมด แต่พอโกรธขึ้นมาก็เอะอะบึ้งบึ้ง บางทีถึงด่าทอ แกล้งไปค้างที่ไหนเสียนาน ๆ บางครั้งแอบมีเมียน้อยส่งไปเลย ยายหนูต้องอดทนนะจ๊ะ สามีภริยาก็ต้องมีทะเลาะเบาะแว้งกัน ยายหนูต้องรู้ว่า ครั้งนี้ไม่ใช่ครั้งเดียว ต่อไปก็จะมีอีกเหมือนลิ้นกับฟันนั่นแหละ เราเป็นผู้หญิงมันเสียเปรียบเขาทุกประตู จะเอะอะวู่วามมันก็ไม่งาม ยายหนูก็เลือกของหนูเองนี่จ๊ะ แม่ก็ได้แต่เอาใจช่วย เออ.. ลองไปบนหลวงพ่อโสธรซีลูก ท่านเป็นที่พึ่งของชาวเรานะจ๊ะ"

เย็นนั้นวรรณวิมลจึงไปกราบหลวงพ่อโสธร อธิษฐานอยู่เป็นนานแล้วจึงกลับบ้านสุขุมวิทเพราะเธอได้สัญญากับคุณนายสมานจิตไว้แล้วว่า เธอจะไม่ทิ้งบ้านไปไหนจนกว่าท่านจะกลับมา

สามวันต่อมา ขณะที่วรรณวิมลกำลังรับประทานอาหารกลางวันอยู่นั้น นายเหมือนก็นำจดหมายมาส่งให้ฉบับหนาบึกทีเดียว เพียงแต่เห็นลายมือที่จ่าหน้าซอง วรรณวิมลก็ดีใจสุดจะพรรนา อิ่มตื้อขึ้นมาเฉย ๆ เพราะนั่นเป็นลายมือของปราโมทย์แท้ ๆ นี่นา เธอรีบฉีกจดหมายออกอ่านด้วยมือไม้อันเกือบจะสั่นเทาด้วยความตื่นเต้น

จันทบุรี

วันที่........

แต๋ว สุดที่รักของพี่โมทย์

แต๋วจ๋า หายโกรธพี่หรือยังคนดี พี่รู้สึกตัวว่าแสนจะเลวทรามกับแต๋ว ทั้ง ๆ ที่แต๋วแสนจะดีกับพี่และทุกคนในบ้าน ใครได้อยู่ใกล้แต๋ว ได้พูดคุยกับแต๋วแล้วก็ต้องชื่นบานมีชีวิตชีวา มีความสุขสดชื่นเหมือนยืนอยู่บนวิมาน จริง ๆ นะ แม้แต่พี่ก็มีความรู้สึกเช่นนั้น แต่พี่เป็นคนเกเรและก็ขี้อิจฉาอย่างร้าย จึงอยากจะให้แต๋ว "โอ๋" พี่คนเดียว ไม่อยากให้ไปเห็นอกเห็นใจคนอื่นแม้สักนิด พี่จึงโกรธมากเมื่อคิดว่า แต๋วเห็นคนอื่นดีกว่าพี่ พี่มันบ้าที่คิดไปเช่นนั้น มีภริยาที่ไหนจะเห็นใครดีกว่าสามี จริงไหมจ๊ะ พี่คิดยังงั้นไปได้ยังไงนะ แปลกจริง ๆ แต่เดี๋ยวนี้พี่ไม่มีความรู้สึกเช่นนั้นเลย ตั้งแต่พี่ไปอยู่กับหลวงพ่อ แต๋วคงไม่รู้ว่าหลวงพ่อเป็นใคร พี่จะเล่าให้ฟังนะจ๊ะ

วันนั้น วันที่พี่โกรธแต๋ว พี่ก็ขับรถออกจากบ้าน เลี้ยวขวาไปตามถนนสุขุมวิท พี่ขับรถเร็วปรื๋อเลย คงมีคนแช่งชักหักกระดูกพี่แยะ แต่พี่ไม่สนใจ พี่แซงซ้าย แล้วปาดเข้าเลนขวา แล้วยังปาดเลนเลี้ยวซ้ายเข้าถนนบางนา–ตราดเสียอีก ขับตะบึงไปท่าเดียว ใจก็คิดโกรธคนโน้นคนนี้ แม้แต่ยายแก่ที่เดินอยู่ริมถนนหรือแม้แต่ไอ้ทุยที่เคี้ยวเอื้องอยู่กลางนา พี่ก็แสนจะหมั่นไส้ พี่ไม่รู้ว่าพี่ขับรถไปถึงไหน ขับมั่งจอดมั่งไปเรื่อย ๆ จนเย็นค่ำรถมันก็มาตายไม่ยอมไปเอาดื้อ ๆ สตาร์ทเท่าไรก็ไม่ติด พี่จึงมาเห็นว่าไฟน้ำมันมันแดงแจ๋ คงเกลี้ยงถังเลย ความจริงพี่ควรจะเห็นตั้งนานแล้ว แต่เพราะพี่ไม่ได้มองหน้าปัทม์รถเลย ตาเพ่งอยู่แต่หน้ารถ ใจก็ด่าคนโน้นคนนี้อยู่ไม่ขาด ก็เลยมองไม่เห็นจนรถมันไม่ไปนั่นแหละ บทจะเคราะห์ร้ายขึ้นมา ฝนก็ดันตกลงมาเสียอีก แหม แต๋ว ฝนแถวนี้ร้ายกาจมาก ลมก็แรง ฟ้าก็ทั้งแลบทั้งร้องทั้งผ่า พี่เลยเปลี่ยนจากอารมณ์โกรธเป็นกลัว ก็เลยยกมือขึ้นขอต่อพระอย่าให้ฟ้าลงมาเดินเล่นแถวนี้เลย พี่กลัวจนบอกไม่ถูก หิวข้าวก็หิว ความที่โกรธแต๋ว โกรธทุกคน ข้าวเช้า กลางวัน เย็น ไม่ได้ทานเลย มารู้สึกหิวเอาตอนนี้ พี่เล่าไม่อายเลย ต้องเอากระบอกพลาสติกที่คุณแม่ใส่ลิ้นชักหน้ารถมารองน้ำฝนทาน ทุเรศสิ้นดีเลย รถที่ผ่านไป–มาก็ไม่หยุดช่วยพี่เลย ตอนนั้นพี่ยิ่งโกรธใหญ่ ด่าว่า

มันเห็นแก่ตัว อยู่จนดึกจนดื่น ฝนฟ้าค่อยสร่างซา พี่จึงม่อยหลับไปมารู้ตัวตื่นขึ้นเอาเกือบ ๙ โมงเช้าแล้ว แดดจ้าเลย พี่ทั้งหิวทั้งร้อน ตาเหลือบไปเห็นเขาหาบของเดินผ่านมา ใจนึกว่าหาบเร่ก็หาบเร่เถอะ วันนี้ต้องทานแก้หิวสักมื้อ ที่ไหนได้เขาว่าเขาไม่ขาย เขาจะเอาไปทำบุญที่วัด วันนี้วันพระ ชะมีทั้งขนมจีนน้ำพริก ไข่พะโล้ ทองหยิบ ทองหยอด พี่ก็ได้แต่กลืนน้ำลายเอื๊อก ๆ แลตามไปเท่านั้นเอง คิดว่าถ้าอยู่แต่ในรถ คงหิวตายแน่จึงนั่งรถสองแถวโดยสารเข้าไปในเมือง จึงรู้ว่าถึงจังหวัดระยองแล้ว เลยนั่งทานโจ๊กเสียตั้ง ๓ ชาม ตบท้ายด้วยนมสดอีกแก้ว หูตาค่อยสว่าง แวะซื้อน้ำมันใส่ถุงพลาสติกมาเต็มถุงใหญ่ กลับมาเติมน้ำมันรถแล้วก็ขับรถต่อไปเรื่อย ๆ ไม่รู้จะไปไหนเหมือนกัน ผ่านระยองแวะเติมมันจนเต็มถัง แล้วก็ขับต่อ ผ่านบ้านเพ อะไรต่ออะไรจำไม่ได้ แล้วเกิดปวดท้องขึ้นมาเสียอีก คงเป็นเพราะพี่หิวจัด และทานมากเกินไป ต้องจอดรถเอายาหม่องของคุณแม่ที่ทิ้งไว้ในรถมาทาท้อง ดีว่าพี่เอารถคุณแม่มานะจึงพอมีเครื่องอุปกรณ์แก้ทุกข์ติดรถมาบ้าง ถ้าเอารถพี่มา คงเป็นลมสว่านตายไปแล้ว พอค่อยหายปวดก็ขับรถต่อไปเรื่อย ๆ ตอนนี้พี่เริ่มตาตี่ หลับ ๆ ตื่น ๆ ยังไงพี่ก็ไม่รู้ชัด มารู้ตัวตาโตเอาเมื่อเห็นรถสิบล้อมันแซงรถบีคอพักินทางตีคู่กันมาตอนพี่กำลังเลี้ยวโค้งพอดี จะหลบไปทางไหนก็ไม่ได้ทั้งที่เป็นทางของเราก็เลยหักหลบลงถนน แต่วจ๋า พี่นึกว่า วันนี้พี่ตายแน่แล้ว ใจคอไม่ได้อยู่กับเนื้อกับตัวเลย ตะโกนสุดเสียงว่า "หลวงพ่อช่วยด้วย พี่ก็ไม่รู้ว่าร้องไปได้ยังไง วัดวาก็ไม่เคยไปกับเขา คงจะติดคำอุทานของคุณแม่มานั่นแหละ หรือจะเป็นเพราะคุณแม่เคยบอกว่าพี่เป็นลูกหลวงพ่อโสธรก็ไม่รู้ รถมันก็เอียงกระเท่เร่หล่นจากถนนลงมาในท้องนาดังพลั๊ก ๆ ๆ ๆ โครม ๆ แปล๊กแปลก ที่จริงเมืองจันทน์นี่เขาเมืองสวน แต่ที่พี่หล่นลงมาเป็นนาข้าว เจิ่งน้ำฝนตกเมื่อคืน ท่วมตั้ง ๒–๓ ฟุตได้มั้ง แล้วรถมันก็ไม่คว่ำ (ความจริงหงาย) ครั้งแรกมันตะแคงจะคว่ำ แต่กระดอนกลับตั้งอย่างเก่า หัวพี่ก็โม่งกับหลังคารถปูดขึ้นมานิดหน่อยหน้าอกก็กระแทกกับพวงมาลัยรถพอฟก ๆ ช้ำ ๆ โอ๊ยคนแห่กันมาดูพี่จมไปเลย แถมบางคนยังพนันกันว่าพี่จะตายหรือเปล่าก็มีบ้างก็ด่าว่าสิบล้อ พอมาเห็นพี่ไม่เป็นอะไรมาก พวกนักพนันทำท่าผิดหวัง พอพี่หายตกใจหายเจ็บหัว(แต่ยังยอกอก) พี่ก็เปิดประตูรถเดินออกมา พวกนั้นพากันถอยกรูด ๆ มองพี่อยู่ห่าง ๆ มองอยู่นาน คงเห็นพี่ก็เป็นคนเหมือนกันละมัง ก็เลยแยกย้ายหายกันไปหมด พี่ก็หมดท่าไม่รู้จะทำ

อย่างไร คิดอะไรไม่ออก งงเหลือเกิน ก็เลยนั่งเอ้เต้ทอดอาลัยอยู่บนกึ่งมะม่วงข้าง ๆ รถนั่นเอง สังครู่ก็มีลุงแก่ ๆ เดินผ่านมาตามคันนา มีผู้หญิงหาบของตามมาคนหนึ่ง แกมามองดูรถ ดูพี่แล้วก็ถามว่า

"เรื่องมันเป็นยังไงกันเล่า พ่อคุณ"

พี่ก็เล่าเรื่องสิบล้ออาละวาดให้แกฟัง แกกลับบอกว่า

"ดีแล้วละคุณ มันขับกันเหลือกำลังไอ้เจ้าสิบล้อนี่ เสียทรัพย์ดีกว่าเสียชีวิตนะคุณ เออว่าแต่คุณเจ็บปวดตรงไหนบ้างเล่า" แกถามพลาง ตาก็สำรวจตรวจตราดูตัวพี่

"หัวโนนิดหน่อยครับ ที่อกนี่ก็ยอก ๆ" พี่บอกแก แกพยักหน้ารับรู้แล้วก็พูดว่า

"แล้วคุณจะทำยังไงต่อไปเล่า"

"ผมก็ไม่รู้จะทำอย่างไรเหมือนกัน งงไปหมด แล้วผมก็ไม่รู้จะไปไหน ยังคิดไม่ออก ผมไม่รู้จักใคร ไม่รู้จักถนนหนทาง ผมไม่เคยมาทางนี้ โรงพัก อู่ซ่อมรถอยู่ทางไหนผมก็ไม่รู้"

"อือ น่าสงสาร เอาอย่างนี้ก็แล้วกัน คุณไปวัดกับลุง ปิดรถไว้ ให้อีเย็นมันเฝ้าไว้ก่อนวันนี้วันพระ พวกลูกเสือชาวบ้านเขามาที่วัดกันแยะ จะลองไปปรึกษาเขาดูซิว่าจะช่วยอะไรคุณได้บ้าง.. เออ อีเย็น เอ็งเฝ้ารถให้คุณแกก่อนนะลูก พ่อจะกลับเข้าวัดสักกะเดี๋ยว" แกสั่งลูกสาวที่หาบของตามแกมาแต่แรก แล้วก็หันหลังเดินกลับพยักหน้าให้พี่ตามแกไป พี่ก็เดินตามแกมาต้อย ๆ เดินมาสักกิโลได้ละมั้งก็เห็นวัด ท่าทางสร้างมานานแล้ว มีร่องรอยการบูรณะหลายแห่ง แต่ก็ดูสะอาดเรียบร้อยดี ไปถึงกำลังมีเทศน์คนฟังกันเต็มศาลาเลย

"เอ.คุณท่าจะต้องรอให้ท่านสมภารเทศน์จบเสียก่อน พวกนั้นมันกำลังตั้งใจฟังท่านอยู่ทีเดียว หากเราผลีผลามไปใช้มันเข้า มันจะโกรธเอา รอเดี๋ยวนะคุณ ไม่เกินครึ่งชั่วโมงก็เทศน์จบ" ตาลุงแกว่าแล้วก็เดินขึ้นไปบนศาลา บอกให้เด็กแกละไปเฝ้ารถแทนลูกสาวแก แล้วแกก็นั่งพิงเสาพนมมือฟังเทศน์ ทีแรกพี่ก็โมโหแก ชะว่าจะช่วยดันกลับมานั่งฟังเทศน์เสียอีกแล้ว แต่พี่ก็ไม่มีทางเลือกที่ดีกว่านี้ ก็เลยนั่งชันเข่าพิงฝาศาลาโมโหเต่าอยู่คนเดียว เสียงท่านสมภารเทศน์ดังแจ้ว ๆ ว่า

“อันความโกรธนั้นเป็นกิเลสอย่างหนึ่ง ย่อมแผดเผาดวงจิตของผู้มีอารมณ์โกรธให้เร่าร้อนและยังแผ่ความร้อนเข้าไปสู่ใจของผู้ใกล้ชิดอีกด้วย อุปมาเหมือนคนนั่งอยู่ใกล้เตาไฟ ก็ย่อมได้รับความร้อนจากเตาไฟไปด้วยฉันนั้น คนที่มีอารมณ์โกรธง่าย มีลักษณะไม่เยื่อใยในคนหรือวัตถุ แสวงหาโทษจากความคิดที่ไม่เป็นจริง คือคิดเอาเอง คิดว่าคนนั้นเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ล้วนไม่มีความดี ตัวเองดีคนเดียว พระบูรพาจารย์ได้แสดงไว้ว่า อันความโกรธนั้นเป็นโทษแก่ตัวเอง ทำร้ายแก่ตัวเองเหมือน ประดุจดังว่าทำร้าย แก่สัตรู มีโทษ 7 ประการ ดังนี้

1 ทำให้ตัวเองเสื่อมจากวรรณะ เมื่อมีความโกรธ ผิวพรรณอันเคยผ่องใส สีขาวเหลือง หรือสีน้ำผึ้งก็จะกลับกลายเป็น สีเขียว แดง ม่วง หรือ ดำ มากน้อยตามความโกรธนั้น

2 ทำให้ตัวเองไม่มีความสุข จะนั่ง จะนอน ก็เร่าร้อน ต้องผุดลุกผุดนั่งอยู่ตลอดเวลา

3 ทำให้กล่าวคำหยาบคาย คนที่เคยสุภาพเป็นผู้ดี เมื่อมีอารมณ์โกรธ ก็ย่อมจะนำคำแช่งด่า หยาบคายมาใช้

4 ทำให้ตนเองเสื่อมทรัพย์ เสียเงิน คือเมื่อโกรธได้ที่แล้ว ก็ละเมิดออกทางกายกรรม เมื่อไปทำร้ายผู้อื่นก็ถูกจับ เสียเงินทองชดใช้เขา หรือถ้าโกธรชนิดชอบขว้างปาเข้าของของตน ก็ทำให้เข้าของนั้นแตกหักเสียหาย ก็ต้องเสียเงินซื้อมาใหม่

5 ทำให้ตนเองเสื่อมยศ เมื่อมีความโกรธขนาดเห็นช้างตัวเท่าหมู ก็อาจลุแก่อำนาจโทสะถึงขั้นโต้เถียงทำร้ายผู้บังคับบัญชา หรือนายจ้าง ฯ ทำให้ถูกปลดจากตำแหน่ง หรือจะทำกับผู้ใต้บังคับบัญชาก็ตาม ทำให้เด็กไม่รักใคร่นับถือ

6 ทำให้ตนเองขาดมิตร ไม่มีญาติ ไม่มีอำมาตย์ ไม่มีสายโลหิต เพราะทุก ๆ คนพากันเอือมระอา พากันหนีหน้าหมด

7 ถ้าตายไปขณะกำลังโกธร ก็ไม่ดีต้องไปเกิดในอบายภูมิ”

พี่ฟังแล้วขนลุกซ่าต้องเปลี่ยนจากนั่งชันเข่าเป็นนั่งพับเพียบพนมมือแต้ ตั้งใจฟังด้วยความเคารพ เพราะมันช่างแทงใจดำพี่เผงเลย เสียงท่านเทศน์ต่อไปว่า

"จะเห็นได้ว่า สัตรูก็ต้องการทำให้เราเสื่อมทั้ง 7 ประการดังได้แสดงแล้ว ดังนั้นจึงไม่ควรครอบอารมณ์ด้วยโทสะจริต ถ้ามีความประสงค์จะแก้ตัวเองด้วยพิจารณาเห็นโทษแล้ว ท่านให้แก้ด้วยการแผ่เมตตา โดยการคิดว่า คนเรานั้นก็มีทุกข์อยู่ด้วยกันทั้งสิ้นอยู่แล้ว ทุกข์นั้นได้แก่การเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความเศร้าโศรก ความคร่ำครวญร่ำไร ความแห้งใจ ฯ และอารมณ์นั้นก็ยังเร่าร้อนไปด้วยไฟกิเลสตัณหา คือมีทุกข์ท่วมตัวอยู่แล้ว เราอย่าไปเพิ่มทุกข์ให้แก่เขาอีกเลย ให้แผ่เมตตาแก่เขาเสีย หรือท่านที่เจริญวิปัสนากรรมฐาน ก็ให้ใช้สติปัญญาพิจารณาถึงโทษ 7 ประการของความโกธร หรืออาจจะแก้ด้วยพรหมวิหาร 4 อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา หรือจะใช้วรรณกสิณ อันได้แก่ กสิณ สีเหลือง สีเขียว สีแดง และสีขาว ก็ได้ ตามสติปัญญาของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญ

อาตมาภาพได้แสดงพระธรรมเทศนา แสดง ลักษณะ โทษ และวิธีแก้ของโทสะมาพอสมควรแก่เวลา เห็นสมควรยุติลงแต่เพียงเท่านี้ เอวังก็มีด้วยประการะฉนี้"

"ยะถา วารีวหา .... สุขังพลัง

พี่ก้มลงกราบท่าน 3 ครั้งด้วยความเคารพสูงสุด มีความปีติในการฟังธรรม ซาบซึ้งซาบซ่าบอกไม่ถูก คงเหมือนได้ดื่มน้ำอมฤตมั้ง พี่ก็ไม่เคยดื่มเสียด้วย รู้แต่ว่าใจมันพองโตด้วยความปีติ ไม่มีใครเลย ที่จะเตือนพี่ให้รู้จักตัวของพี่ ให้รู้จักโทษของความโกรธ มีแต่เกรงใจ ระอาใจ บางคนก็สนับสนุนให้ท้ายพี่ ทำให้พี่ได้ใจมากขึ้น เพิ่งครั้งนี้ครั้งเดียวที่ทำให้พี่หูตาสว่าง พี่แทบจะร้องไห้ด้วยความยินดี มีตังค์อยู่สองพันกว่า พี่ติดกัณฑ์เทศน์เสียสองพัน ถ้ามีมากกว่านี้ก็คงติดหมด เพราะปีติยินดีเหลือเกิน พวกบนศาลาพากันมองพี่เป็นตาเดียว และตาลุง(ซึ่งต่อมาภายหลังพี่ทราบว่าแกเป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้รับแจ้งจากทิดผู้หนึ่งซึ่งได้แวะดูพี่ในตอนแรกทีรถตกถนน แล้วไปแจ้งความกับแก แกจึงเดินไปดู) ได้อธิบายว่า พี่โชคร้ายอย่างไร และต้องการความช่วยเหลืออย่างไร พวกนั้นก็พากันเฮโลช่วยเหลือพี่อย่างดี ช่วยกันยกรถมาวางที่ทางเกวียน แล้วก็ใช้รถไถลากต่อมาที่ลานวัด พวกที่เป็นช่างเครื่องก็ช่วยกันแก้จนเครื่องติด แล้วก็ขับเข้าเมืองไปร้านเคาะพ่นสี ทั้งนี้บริการฟรีทุกอย่างนะแต๋ว นี่แหละน้ำใจจากชาวชนบท ซึ่งเป็นลูกเสือชาวบ้านกันเป็นส่วนใหญ่ วันนั้นจนวันนี้พี่ก็สบายแฮไปเลย อาศัยอยู่ชั้นล่างกุฏิท่านสมภาร ทานข้าว

ก้นบาตรท่านสมภาร และปรนนิบัติรับใช้ท่านตามอัตภาพ เดี๋ยวจะหาว่าคุยนะแต๋ว กระบวนนวดเฟ้นกันแล้วก็นับว่าพี่เข้าขั้นทีเดียว เพราะจำมาจากพวกที่เคยนวด ๆ พี่มาใช้ แต๋วคงไม่โกธรนะจ๊ะ เพราะการเข้าโรงนวด บางครั้งก็มีประโยชน์เหมือนกัน แต่สิ่งที่พี่ถือว่ามีค่ามหาศาลแก่ชีวิตพี่ก็คือ การได้ฟังธรรมจากท่านสมภาร เดี๋ยวนี้พี่เรียกท่านว่ "หลวงพ่อ" ฟังธรรมทุกวัน นวดไปฟังไป เพลินดี พี่กะจะอยู่กับหลวงพ่อสักเดือน พอศึกษาธรรมให้กระดิกหูสักหน่อย เพราะพี่รู้ตัวว่า พี่เป็นคนไม่มีธรรมเอาเสียเลย เอาแต่ใจตัว ขี้โมโหโทโส ขืนอยู่บ้านอีกหน่อยก็คงไม่มีใครทนอยู่กับพี่ได้ เพราะเห็นอยู่ว่า พอพี่เข้าบ้านคนที่อยู่ก่อน ๆ ก็แตกฉานซ่านเซ็นไปเกือบหมด และพี่คงได้รับโทษทั้ง 7 ประการ ซึ่งคิดว่าอีกหน่อยแม้แต่แต๋วก็คงจะเบื่อความร้ายกาจของพี่สักวัน และเมื่อถึงวันนั้นพี่คงตรอมใจตาย พี่รับรองว่า พี่จะพยายามเข้าให้ถึงธรรม และหัดเอาใจเขามาใส่ใจเรา หัดมีเมตตากรุณา และจะเป็นคนดีของทุกคน ชดใช้ความดีของทุกคนที่มีต่อพี่ เดี๋ยวนี้พี่เริ่มหัดนั่งวิปัสนากรรมฐานแล้วละ

แต๋วไม่ต้องเป็นห่วงพี่เรื่องงานนะจ๊ะ พี่โทรทางไกลไปลากับท่านอธิบดีแล้ว เล่าเรื่องอุบัติเหตุ และความต้องการศึกษาธรรมให้ท่านฟัง ท่านเห็นใจพี่ และบอกว่ากำลังต้องการส่งคนไปสำรวจฐานะทางเศรษฐกิจ และดรรชนีราคาทางภูมิภาคส่วนนี้พอดีตกลงท่านก็เลยให้พี่ใช้เวลาทำงานให้กรมไปด้วย จัดเตรียมข้อมูล แล้ววิเคราะห์ด้วย ท่านคิดว่าเดือนนึงคงจะเสร็จ ซึ่งตรงกับเวลาที่พี่กำหนดไว้พอดี และคงจะพอดีกับที่คุณแม่ยายแดง กลับจากยุโรปด้วย

แต๋วจ๋า แต๋วกำลังจะมีลูกหรือเปล่า พี่เห็นยายเย็นลูกลุงผู้ใหญ่ก็มีอาการอย่างแต๋วนี่แหละ เช้าขึ้นก็ลุกไม่ไหว เวียนหัว บางทีก็อาเจียน พอสาย ๆ หน่อยก็หาย อารมณ์ก็หงุดหงิดชอบแสนงอนกับสามี ลุงผู้ใหญ่ว่ายายเย็นแพ้ท้องแล้วงอแงกับผัว แต่สามีของยายเย็นแสนจะอารมณ์ดี หัวเราะหึ หึ ตามใจยายเย็นเป็นบ้าเป็นหลัง วันนั้นยายเย็นอยากกินมะขามเทศ ก็อุตส่าห์ปีนขึ้นไปเก็บให้เองเชียวนะ ไอ้ตัวแตนมันไล่ต่อยเกือบตกต้นมะขามเทศตาย พี่ละขำ ขำ พี่รู้สึกว่าพอพี่ละอารมณ์โกรธแล้ว พี่มีความสุข ไอ้โน่นไอ้นี่ก็หัวเราะโลกดูสดชื่นน่าอยู่ ไม่บูดเบี้ยวน่ารำคาญ และเต็มไปด้วยคนเอารัดเอาเปรียบเราเหมือนเมื่อก่อน แต๋วจ๋า ถ้าแต๋วมีลูกเหมือนอย่างที่พี่กำลังคิดสงสัยอยู่ พี่คงดีใจที่สุดใน

โลกเลย และพี่ก็ดีใจที่เวลาพี่มีลูก พี่เป็นนิวปราโมทย์ เป็นคนดีของลูกและของแต๋ว ไม่ใช่คนน่ารำคาญเหมือนเก่า พี่ภูมิใจที่พี่ได้พบแสงแห่งธรรมทันเวลาที่พี่จะปรับปรุงตัวทัน ไม่ปล่อยให้กิเลสครอบ และหลงตัวว่าดีกว่าใคร ๆ จนกระทั่งตายไป พี่ช่างเป็นคนโชคดีเสียเหลือเกินที่ได้มาพบหลวงพ่อ และได้ฟังธรรมของพระพุทธองค์

แต๋วจ๋า พี่จะอยู่ที่นี่อีกราว ๓ อาทิตย์ คงไม่นานเกินไปที่แต๋วจะรอพี่หรอกนะ ช่วยบอกทุกคนด้วยว่าพี่สบายดีและคิดถึงทุกคน อ้อ แต๋วช่วยโอนเงินในบัญชีร่วมของเราไปจ่ายที่ธนาคารกสิกรไทย สาขาจันทบุรี ในนามพี่สัก ๓๕,๐๐๐.- บาทนะจ๊ะ พี่จะใช้เป็นค่าซ่อมรถ และจะทำบุญสร้าง "สุขา" ให้วัดสัก ๒ ห้อง ที่วัดนี้อะไรก็ดีหรอก แต่เรื่องสุขานี่เต็มที เขาว่าสร้างส้วมถวายวัดแล้วจะมีความสุข เพราะช่วยปลดทุกข์ให้ผู้อื่น แต่พี่คิดว่าจะทำบุญเพื่อสาธารณประโยชน์สักครั้ง แต๋วคงช่วยอนุโมทนาด้วยนะเพราะปกติแต๋วก็เป็นคนใจบุญสุนทานอยู่แล้ว

ฝากกอดและจูบมาด้วยหัวใจรัก แล้วกระซิบบอกเมียพี่ด้วยว่า "แต๋วจ๋า อย่าโกรธพี่เลย"

รักแต๋วคนเดียว

พี่โมทย์

วรรณวิมลอ่านจดหมายฉบับนี้ซ้ำแล้วซ้ำอีกอย่างไม่อยากจะเชื่อสายตาตัวเอง โอ้ สวรรค์คำสวดมนตร์อ้อนวอนของเธอสัมฤทธิ์ผลแล้ว วรรณวิมลดีใจจนบอกไม่ถูก เธอได้ยกมือขึ้นพนมระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย แล้วก็บรรจงพับจดหมายเข้าซองอย่างทนุถนอม ค่อยจูบอย่างแผ่วเบา นั่งทำตาลอย ส่งใจไปถึงจันทบุรี เพื่อกระซิบบอกเขาว่า "สุดที่รักของแต๋ว แต๋วไม่เคยโกรธพี่โมทย์เลย"

เกือบจะสาย แต่ยังไม่สาย

....................ภควลัย

อรุณีให้นึกระทดท้อในใจหนักหนา ค่าที่บ้านซึ่งอยู่มาแต่อ้อนแต่ออกจะมาโดนคุณนายธนานันท์ เพิ่มพูนทรัพย์ ยึด เพราะอีกอาทิตย์เดียวก็จะหมดสัญญาขายฝากแล้ว ยิ่งคิดก็ยิ่งเศร้า ก็บ้านหลังนี้มิใช่หรือเป็นที่เกิดของเธอ บ้านหลังนี้มิใช่หรือที่พ่อและแม่ได้ช่วยกันเก็บหอมรอมริบสร้างรังรักขึ้นมา อนิจจาเรือนหอของพ่อแม่จะต้องมาสิ้นมาสูญเพราะเธอแท้ ๆ ทีเดียว ถ้าเธอไม่ปรารถนาจะเรียนต่อให้ถึงชั้นอุดมศึกษา พ่อแม่ก็คงไม่เข้าตาจนถึงกับต้องขายฝากบ้าน เพื่อรวบรวมเงินส่งเธอให้เล่าเรียนจนจบ ถึงจะประกาศผลสอบออกมาแล้วว่าเธอได้เป็นบัณฑิตแน่ แต่เธอก็ยังหางานทำไม่ได้ ใครเล่าจะรับนางสาว อรุณี อุทิศพงส์ บัณฑิตสาวแต่ไม่จัดว่าสวย แถมเป็นคนไม่ชอบแต่งตัว ทาปากเขียนคิ้ว แปรงขนตา ฯ ล ฯ เสียอีกด้วย เสื้อผ้าก็แสนจะธรรมด๊าธรรมดา ชอบใส่แต่สีขาว ดำ น้ำตาล เทา เป็นพื้น นาน ๆ จะใส่สีชมพู สีฟ้าสักที อรุณีช่างเป็นคนธรรมดาเสียเหลือเกิน เวลาสอบเข้าทำงานเธอก็มักจะสอบได้ที่ 1 ที่ 2 สำหรับข้อเขียน แต่พอสอบสัมภาษณ์ทีไร อรุณีก็เป็นอันต้องถูกคัดออกทุกที 3 แห่งมาแล้ว นั่นเพราะไม่ใช่เธอไม่สวยหรอกรึ ยังงี้เมื่อไรเธอจะสามารถหาเงินมาจุนเจือครอบครัวได้ และข้อสำคัญ ทำอย่างไรเธอจึงจะหาเงินสามหมื่นบาทมาไถ่บ้านและที่ดินได้ เมื่อวานนี้เองที่แม่บอกเธอว่า

"ลูกหนู อาทิตย์หน้านี่เราต้องย้ายบ้านกันแล้วนะลูก"

"อ้าว ทำไมเล่าคะ พ่อถูกย้ายไปทำงานต่างจังหวัดหรือคะแม่" เธอย้อนถามขมวดคิ้วด้วยความฉงน

"เปล่าหรอกลูก แต่เราต้องย้าย เพราะ...เพราะ เจ้าของบ้านใหม่เขาไม่ให้เราอยู่" แม่ตอบน้ำตาคลอเบ้าตา แล้วค่อย ๆ ไหลรินลงสู่แก้มที่ตอบซีดเพราะความตรอมใจ

"แม่ บ้านนี้ของเราไม่ใช่หรือคะ" เธอตกใจในปฏิกริยาของมารดา รีบหยิบผ้าเช็ดหน้าจากกระเป๋าถือมาซับน้ำตาให้มารดา กอดรอบเอวปลอบใจพลางถามขึ้นเบา ๆ

"แต่ก่อนนี้ใช่ แต่อีก 8 วันไม่ใช่แล้วลูก พ่อกับแม่จนลูกหนูก็ทราบนะจ๊ะ รายได้ของเราพอมีพอกินไปได้วัน ๆ เมื่อลูกหนูเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย พ่อกับแม่ขัดสนจึงต้องขอหยิบขอยืมเงินจากคนโน้นบ้างคนนี้บ้าง จำนวนหนี้ของเราเพิ่มขึ้นทุกปีที่ลูกหนูเรียนชั้นสูงขึ้น ปีกลายเราต้องล้างหนี้หลาย ๆ ราย ด้วยการขายฝากบ้านและที่ดินกับคุณนายธนานันท์ สามหมื่นบาท เพื่อล้างหนี้รายย่อย ๆ และอีก 8 วัน สัญญาขายฝากจะครบกำหนดแล้วลูก"

"เราขอผลัดเขาไปก่อนไม่ได้หรือคะ พอลูกหนูทำงานได้ เราก็ผ่อนใช้เขา"

"แม่ไปติดต่อแล้ว แกไม่ยอม แกว่าสัญญาต้องเป็นสัญญา เรื่องผ่อนน่ะไม่ต้องพูดถึงหรอกจ้ะ เราต้องส่งเงินก้อนคืนแกให้ได้ภายใน 8 วันนี้ และเรื่องความกรุณาก็เหมือนกัน แกใจร้ายออกลูก เมื่อตอนแม่ไปขอยืมเงินแกสามหมื่น ทั้งที่แม่ไปหาตัวแกเอง แกหักค่านายหน้า 5 % หักค่าปากถุงอีก 5 % แถมหักดอกเบี้ยร้อยละ 3 อีก 6 เดือน กู้สามหมื่น ได้เงินจริง ๆ เพียง 21,600.–บาท ไม่เอาก็ไม่ได้ เจ้าหนี้รายย่อย ๆ น่ะดอกเบี้ยร้อยละห้า และแม่ก็ผลัดผ่อนเขามาหลายครั้งแล้ว จนเขาขู่ว่าจะไปฟ้องเจ้านายพ่อ แม่ก็กลัวจะอายเขาจึงต้องยอมทางคุณนายแก คราวนี้แม่ไปขอแกว่าถึงแกจะยึดบ้านเราก็ขอให้เราได้เช่าอาศัยอยู่ต่อไปเถอะ แกก็ไม่ยอมท่าเดียว" แม่เล่าพลางน้ำตาก็ไหลพรากออกมาอีก ดึงตัวอรุณีมากอดไว้แนบอกพลางว่า

"แม่ยอมทุกอย่างละลูก เพื่ออนาคตของลูก แม่ยอมทั้งนั้น แม่ยอมตายเพื่อให้ลูกของแม่ได้อยู่" คิดมาถึงตอนนี้อรุณีถึงกับน้ำตาไหลพรากออกมาโดยไม่รู้ตัว เธอจำได้ว่า เมื่อวานนี้สองคนแม่ลูกกอดกันร้องไห้อยู่จนค่ำจนมืด และขณะนี้เดี๋ยวนี้ภายใต้ต้นโพธิ์ใหญ่ ภายในวัดหลวงซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลก่อนได้ทรงสร้างขึ้น เพื่อสืบพระศาสนา และเสริมสร้างพระบารมี น้ำตาของอรุณีก็ยังไหลอยู่ไม่ขาดสาย แม่จ๋า พระคุณของแม่พ่ออบอุ่นปกเกล้าลูก ไม่ควรเลยที่ลูกจะทำให้พ่อแม่ต้องเดือดร้อนเช่นนี้

"ร้องไห้ทุกข์ใจอะไรมากมายนักหรือหลาน" อยู่ ๆ ก็มีเสียงนุ่มนวลของผู้หญิงแว่วอยู่ข้าง ๆ หู อรุณีสะดุ้ง เขม้นมองทางขวามือที่ปรากฏของเสียง จ้องอยู่นานเพราะม่านน้ำตาบดบังรูปนั้นเสียบ้าง พอน้ำตาหยุดไหลจึงเห็นเป็นสุภาพสตรีชรา หน้าตาบอกว่าใจดี อายุราว 64 ปี ใส่เสื้อลูกไม้สีขาว นุ่งผ้าไหมมีเชิงสีเนื้อ มีผ้าสะไบเฉียงสีขาวห่ม

ทับเสื้อ สวมรองเท้าหนังแตะสีดำยืนยิ้มอยู่ใกล้ ๆ แววตานั้นส่งประกายแห่งความกรุณาเต็มเปี่ยม

"ไงเล่าจ๊ะ บอกป้าซิ ทุกข์ร้อนอะไร แหมดูซิจ้องป้าอยู่นั่นแหละ คงไม่สงสัยว่าป้าเป็นนางไม้ ออกมาจากต้นโพธิ์นะ" สตรีชรานั้นพูดพลางหัวเราะอย่างอารมณ์ดี

"ไม่หรอกค่ะ เพียงแต่หนูตกใจนิดหน่อย ไม่คิดว่าจะมีใครสังเกตเห็นหนูร้องไห้" อรุณีตอบป้ายน้ำตาทิ้งเหมือนเด็ก ๆ ก่อนจะหยิบผ้าเช็ดหน้าขึ้นซับน้ำตาอีกครั้งหนึ่ง ใจนึกวุ่นวาย เราจะเป็นคนสิ้นคิดไหมหนอ ถ้าเราเล่าความทุกข์ของเราให้คนแปลกหน้าฟัง

"หนูเห็นป้าเป็นคนสอดรู้สอดเห็นหรือเปล่าจ๊ะ ถ้าหนูรังเกียจป้าก็ไม่เป็นไรหรอกจ้ะ ป้าเพียงแต่อยากช่วยหนูเท่านั้น แต่ถ้าไม่รู้เรื่องก็ไม่ทราบจะช่วยหนูได้อย่างไร และแม้ถึงรู้เรื่องแล้วจะช่วยได้หรือเปล่าก็ไม่รู้" สตรีชรานางนั้นพึมพำเบา ๆ

"ขอบคุณค่ะคุณป้า" อรุณียกมือขึ้นพนมพร้อมก้มศีรษะอย่างนอบน้อม "หนูไม่มีความลับอะไรหรอกค่ะ และก็รู้สึกเป็นเกียรติที่มีผู้สนใจฟังเรื่องของหนู" แล้วอรุณีก็เล่าเรื่องของเธอตั้งแต่ต้นจนจบให้ "คุณป้า" ฟัง

"น่าสงสารจริง ป้าเห็นใจหนู และยินดีจะช่วยหนู" สตรีนั้นกล่าวขึ้นเมื่อได้ฟังเรื่องราวจบลงแล้ว

"คุณป้าจะช่วยหนูจริง ๆ หรือคะ" อรุณีทวนคำคล้ายไม่เชื่อหูตัวเอง

"จริงซีจ๊ะ ที่ป้าช่วยหนูเพราะเหตุ 2 ประการคือ หนึ่งป้าเป็นคนเห็นแก่ตัว ป้ารู้ตัวว่าป้าแก่แล้ว จะตายวันตายพรุ่งก็ไม่รู้ ดังนั้นป้าจึงต้องพยายามสร้างความดีใส่ตัวให้มาก เพราะเวลาที่จะเหลือสำหรับทำความดีของป้าสั้นเข้ามาทุกทีแล้ว อีกอย่างเพื่อตอบสนองความดีของหนู ป้าเห็นหนูมานานแล้ว เพราะป้าเป็นอุบาสิกาวัดนี้ วันพระป้าถืออุโบสถ และทำวิปัสสนากับท่านเจ้าคุณและเพื่อน ๆ ด้วยอิริยาบถ 4 ตลอดทั้งคืน ป้าเห็นหนูเข้าวัดนี้เสมอ ๆ บางครั้งหนูก็ช่วยเขาจัดดอกไม้บูชาพระ จัดข้าวของเลี้ยงพระ บางทีก็ช่วยล้างชาม บ่อยที่สุดคือเห็นหนูจูงคนแก่ข้ามถนน ช่วยตำหมาก เลี้ยงปลา เลี้ยงเต่า เลี้ยงนกพิราบในวัด และแทบจะทุกครั้งเมื่อเสร็จงานแล้วหนูจะนั่งท่องหนังสือคอยกลับบ้านพร้อมคุณแม่หนูทุกที คุณแม่หนูก็มาวัดบ่อย แต่ไม่ได้คุยกับป้า เพราะป้ามักจะเก็บ

ตัวไม่ค่อยพูดกับใครเวลามาวัด ด้วยคนมาวัดนั้น บางทีก็ชอบเอาเรื่องที่บ้านมาพูด ทำให้ใจเราไป "ติด" เรื่องของเขา ทำให้จิตไม่สงบ ป้าจึงมักไม่ค่อยจะได้พูดกับใคร แต่วันนี้ป้าเห็นหนูนั่งใจลอยมาตั้งแต่เย็นจนจะค่ำแล้วหนูก็ยังไม่กลับ เลยย่องจากโบสถ์ลงมาดูก็พอดีเห็นหนูร้องไห้ เกิดความสงสาร อยากจะช่วยทุกข์หนู พอรู้เรื่องตลอดแล้ว จึงเห็นว่าสามารถช่วยหนูได้ ความทุกข์ด้วยเรื่องเงินน่ะมันง่าย เรามีสติปัญญาก็พอหาได้ ข้อสำคัญอย่าโลภ อยากได้ไม่รู้จักพอ ความทุกข์มันไม่รู้จักจบ เออหนูต้องการเพียงสามหมื่นเท่านั้นรึจ๊ะ"

"ค่ะ คุณแม่บอกว่าเราเป็นหนี้เขาสามหมื่น" เธอพยักหน้าพร้อมกับรับคำ

"เออ พรุ่งนี้แปดโมงเช้า หนูกับคุณแม่มาที่วัดนี่ก็แล้วกัน ป้าจะจัดการให้เรียบร้อย หนูมีเมื่อไรก็ค่อยมาใช้คืนป้า วันนี้หนูกลับบ้านไปก่อนเถอะ ค่ำมืดแล้ว คุณแม่จะเป็นห่วง"

แล้วรุ่งขึ้นคุณนายธนานันท์ก็ได้รับชำระหนี้เต็มจำนวน พ่อแม่ของอรุณีดีใจดังได้ขึ้นสวรรค์ทั้งเป็นทีเดียว และคนนั้นบทจะโชคดีขึ้นมา ก็มักจะมาติด ๆ กัน อรุณีได้งานทำในธนาคารแห่งหนึ่งซึ่งเปิดสาขาใหม่ในตำแหน่งแคชเชียร์ เพราะนอกจากอรุณีจะมีความรู้ดีแล้ว เธอยังมีคุณป้ามิ่งขวัญผู้อุปการะเธอมาตั้งแต่ต้นและเป็นลูกค้ารายใหญ่ของธนาคารฝากผั้งและเป็นผู้ค้ำประกันให้เธออีกด้วย ชีวิตของเธอเริ่มดีขึ้น เธอไม่ลืมใช้จ่ายอย่างมัธยัสถ์ ทั้งนี้เพื่อเก็บเงินเดือน ๆ ละ 1,000.-บาท ฝากสะสมไว้ เพื่อใช้หนี้คืนคุณป้ามิ่งขวัญของเธอ

วันหนึ่งมารดาของเธอถามเธอขึ้นว่า

"ลูกหนู วันนี้คุณป้ามิ่งขวัญเรียกไปพบเรื่องอะไรจ๊ะ"

"เรื่องขอแรงให้ลูกหนูช่วยตำน้ำพริกเลี้ยงลูกชายหน่อยค่ะ ลูกชายคุณป้าไปดูงานเหมืองแร่ที่แคนาดาหกเดือน จะเดินทางกลับมะรืนนี้"

"ตำน้ำพริก เอ๊ะ ถ้าคุณป้าจะมีแผนอะไรเสียแล้ว" คุณแม่เธอว่าทำตายิ้มล้อ ๆ ลูกสาว

"แผนอะไรหรือคะ" อรุณีทำหน้าสงสัย

"อ้าวก็แผนดูตัวเจ้าสาวซิจ๊ะ ลูกหนูไม่รู้หรือ สมัยโบราณเวลาเขามาดูตัวเจ้าสาว เขาก็มักจะเลยทดลองชิมฝีมือน้ำพริกของว่าที่เจ้าสาว แถมยังคอยฟังเสียงตำน้ำพริกว่าเป็นคนขยันหรือขี้เกียจ" คุณแม่เธอเฉลยด้วยใบหน้ายิ้มแย้ม

"โธ่เอ๋ย ผิดแน่ ๆ ทีเดียวค่ะแม่ คุณศิริสกุลลูกชายคุณป้าน่ะ อายุมากกว่าลูกหนูถึง 19 ปี แล้วก็เป็นนายเหมืองใหญ่ เดินทางไปยุโรป อเมริกา ปีละไม่รู้กี่ครั้ง สงสัยจะชอบรับประทานอาหารจำพวก ไข่ปลาคาเวียร์ บาบีคิว หรือสะเต๊ค อะไรพวกนี้เสียมากกว่าจะมาชอบน้ำพริก แล้วอีกอย่างลูกหนูก็จนแสนจน เก็บเงินใช้หนี้คุณป้าด้วยให้แม่ด้วยแล้ว ลูกหนูเหลือเงินไม่กี่ร้อยบาท ลูกหนูไม่เผยอไปรักเศรษฐีหรอกค่ะ แล้วแม่ทราบไหมคะ ผู้ชายสมัยนี้ก็ชอบผู้หญิงรวย ๆ ประเภทเงินต่อเงิน คนจนเขาไม่สนหรอกค่ะ และถึงเขาจะสนลูกหนู ลูกหนูก็ไม่สนเขาค่ะ คนรวยเอาแต่ใจตัว ถือตัว เย่อหยิ่ง ลูกหนูขี้เกียจจะมานั่งเอาใจของ้อเขาตลอดชาติ ลูกหนูยอมจน แต่มีความสบายใจดีกว่า" อรุณีสาธยาย หน้าตาเอาจริงเอาจัง

"ก็ถ้าเผื่อคุณป้ามึงขวัญขอร้องล่ะลูก" คุณแม่เธอถามเสียงอ่อย

"คุณแม่คะ คุณป้าน่ะมีบุญคุณกับครอบครัวเรา แต่เราไม่จำเป็นต้องตอบแทนบุญคุณคุณป้าด้วยวิธีนี้หรอกค่ะ ลูกหนูก็พยายามเก็บเงินใช้หนี้คุณป้า ถ้าคุณป้าเจ็บไข้ลูกหนูก็ไปช่วยรักษาพยาบาล ช่วยทำธุรกิจเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้คุณป้า เช่น ไปเป็นเพื่อนซื้อของ ช่วยถือของ ถักเสื้อให้ หรือช่วยตำน้ำพริกอย่างที่คุณป้าต้องการนี่แหละ แต่ถ้าจะให้แต่งงานกับลูกชาย โดยที่ลูกหนูก็ยังไม่เคยเห็นหน้า ไม่รู้จักนิสัยน่ะ โนเคค่ะ"

"ก็ตามใจซิจ๊ะ แม่ก็เพียงอยากให้ลูกหนูสบาย มีเงินใช้มาก ๆ จะได้ไม่ต้องมานั่งกระเบียดกระเสียนอย่างทุกวันนี้เท่านั้น"

"แหม แม่ก็พูดอย่างกับว่าคุณป้ามาทาบทามขอลูกสาวแม่แล้วยังงั้นแหละ เราเกิดมาจนนะคะแม่ อย่าไปฟุ้งซ่านให้มากดีกว่า ดีไม่ดีเขาก็จะดูถูกเรา จนแล้วต้องเจียมค่ะแม่"

"เออ ดีเหมือนกัน เดี๋ยวนี้ลูกเขาต้องสอนแม่นะ โลกมันหมุนกลับ" คุณเอบเชยมารดาอรุณีปลง แต่ใบหน้ายิ้มแย้ม

"ไม่ใช่อย่างนั้นหรอกค่ะ ลูกหนูกราบละ ถ้าแม่จะคิดว่าลูกหนูสั่งสอนแม่ ลูกหนูเพียงให้สติแม่เท่านั้น ไม่จำเป็นนี่คะ ที่ผู้ใหญ่จะต้องทำอะไรถูกหมดทุกอย่าง บางครั้งผู้ใหญ่ก็อาจทำอะไรผิด คิดอะไรผิดได้ ในเมื่อผู้ใหญ่ก็ยังเป็นปุถุชน ยังมีกิเลสตัณหา ผู้น้อยก็อาจให้สติผู้ใหญ่ได้เหมือนกัน แม้แต่พระท่านยังมีวันปวารณา ที่พระพรรษาน้อยซักฟอกพระพรรษามากนี่คะ"

"จ้ะ จ้ะ และแม่ก็ไม่ใช่คนมีมิจฉาทิฐินี่จ๊ะ จะได้คิดว่าตัวเองทำอะไรถูกทุกอย่าง" แล้วสองแม่ลูกก็พากันหัวเราะอย่างสนุกสนาน

งานต้อนรับศิริสกุลลูกชายคนเดียวของคุณนายมิ่งขวัญเป็นการเลี้ยงเฉพาะครอบครัวแบบเงียบ ๆ ศิริกุลไม่ได้กลับมาคนเดียว เขามีเด็กสาวสวยจัดชื่อ นางสาวจุฑา เพิ่ม-พูนทรัพย์ ลูกสาวคุณนายธนานันทน์ อดีตเจ้าหนี้อรุณีกลับมาเครื่องบินลำเดียวกันด้วย จุฑาเพิ่งเรียนบริหารธุรกิจจบจากสเตทมาสด ๆ ร้อน ๆ ทั้งคู่ดูสนิทสนมและคุยถูกคอกันมาก เนื่องจากเคยพบกันและรู้จักกันโดยการแนะนำของเพื่อน ๆ เมื่อคราวไปเที่ยวน้ำตกไนแองการ่า จุฑานั้นมองอรุณีด้วยสายตาดูหมิ่น ค่าที่เธอไม่มีเครื่องเพชรใส่เลยสักชิ้น แต่สำหรับคุณนายมิ่งขวัญนั้น ดูจุฑาจะเอาใจใส่ท่านมากช่วยตักกับข้าวให้ และสรรเสริญเยินยอท่านอยู่แทบไม่ขาดปาก แถมซื้อของมีค่ามาฝากท่านเยอะแยะ และไม่ลืมหยิบเข็มกลัดไข่มุกข์ฝากอรุณีตามมารยาทด้วย จุฑาไม่รับประทานน้ำพริก เพราะกลัวปากเหม็น ศิริสกุลรับประทานเล็กน้อยตามมารยาท ถึงแม้คุณนายมิ่งขวัญจะย้ำแล้วย้ำอีกว่า ยายลูกหนูเป็นคนมาช่วยทำให้ แต่น้ำพริกของอรุณีก็อุตส่าห์หมดถ้วยจนได้ เพราะคุณนายมิ่งขวัญนั้นรู้สึกจะรับประทานเพียงอย่างเดียว และชมว่าอร่อยนักอร่อยหนา จนอรุณีเขินไม่กล้ารับประทานเช่นกัน

21 น. การรับประทานอาหารคาวก็เสร็จสิ้นลง เสริฟของหวานและคุยกันตามธรรมเนียมแล้ว อรุณีก็บอกลากลับ อ้างว่าดึกแล้วกลัวคุณแม่จะเป็นห่วง และพรุ่งนี้จะต้องรีบไปทำงานแต่เช้าด้วย คุณนายมิ่งขวัญจัดแจงให้ศิริสกุลขับรถไปส่ง จุฑาก็เลยบอกลากลับเช่นกัน ทั้งสามคนจึงนั่งรถไปด้วยกัน โดยศิริสกุลเป็นคนขับ จุฑานั่งหน้า อรุณีนั่งข้างหลัง และเธอเงียบไม่พูดไม่จา เพราะจุฑาชวนศิริสกุลคุยแต่เรื่องเมืองนอก ที่นั่น

ที่นี่สวยงาม วิวดี ผู้คนมีระเบียบดี ร้านนั้นร้านนี้ขายของหรู ๆ แพง ๆ จนถึงบ้านอรุณี เธอบอกขอบคุณแล้วยกมือ "สวัสดี" ศิริสกุล แล้วจึงบอกลาจุฑาแล้วเธอก็เข้าบ้านไป ศิริสกุลก็ขับรถต่อไป

"ยายอรุณีนี่เชยจังนะคะ" จุฑาว่าเมื่อรถได้เคลื่อนที่ออกไปแล้ว "แป๋วว่าดูหง๋อง ๆ เชื่อง ๆ ชอบกล แต่ดูท่าทางคุณป้าจะรักเขานะคะ"

"เอ ไงก็ไม่รู้ซี พี่ก็เพิ่งรู้จักเขาวันนี้ละ" เป็นคำตอบของศิริสกุล

"แล้วพี่กุลว่า เขาน่าสนใจไหมคะ" จุฑาลองหยั่งเสียง คำถามนี้ทำให้ศิริสกุลอมยิ้ม เขาเป็นผู้ชาย และผ่านโลกมามากกว่า จึงหันมาทำตา "ซึ้ง" กับเธอก่อนจะตอบว่า

"คงน้อยกว่าแป๋วมั้ง"

"อย่ามาพูดเข้าเลย ไม่เชื่อหรอก" จุฑาทำท่าเอียงอาย "แป๋วทำกับข้าวไม่เก่ง ตำน้ำพริกก็ไม่เป็น"

"แป๋วครับ ถ้าพี่จะแต่งงานกับผู้หญิงสักคน พี่ไม่หวังให้ผู้หญิงคนนั้นเก่งการครัว หรือการบ้านการเรือนหรอก แป๋วอย่าลืมว่าพี่เป็นนายเหมือง พี่สามารถจ้างแม่บ้านแม่ครัวแพงเท่าไหนก็ได้ ส่วนภริยานั้นพี่ก็ต้องการให้เธอมีรสนิยมเข้ากับพี่ได้ ออกสังคมด้วยกันได้ ช่วยติดต่อธุระการงานแทนได้ และอบรมลูกให้เป็นคนดีได้ แค่นี้ก็ชนะใจพี่ถมเถไป ไม่ต้องนั่งขลุกอยู่ในครัว ไหว้สามีก่อนนอนแบบโบราณหรอก สมัยนี้ภัตตาคารที่ทำอาหารอร่อย ๆ มีอยู่เกลื่อนกรุง หาทานที่ไหนก็ได้"

"แหม คงหายากนะคะ ผู้หญิงแบบที่พี่กุลต้องการ" จุฑาแสร้งถามด้วยความปรารถนาจะได้ข่าวที่ใกล้ตัวเข้าไปอีกนิด

"ก็คงไม่ยากหรอก พี่เป็นคนช่างเลือกอยู่สักหน่อย มิฉะนั้นก็คงแต่งงานไปนานแล้ว พี่ไม่อยากเสียใจภายหลัง และไม่อยากเจอไม้งามเมื่อขวานบิ่น อีกอย่างพี่ก็ยุ่งกับธุรกิจจนแทบไม่มีเวลายุ่งเรื่องอื่น"

"น่าสงสารจริง ให้แป๋วช่วยบ้างไหมเล่าคะ" เธอเอียงคอถาม "หวังว่าบัณฑิตจากสเตท สาขาบริหารธุรกิจจะสามารถช่วยพี่กุลได้"

"จะช่วยจริงหรือเปล่า เดี๋ยวมาหลอกให้พี่ดีใจว่าจะมีคนช่วย เพียงชั่วคราวแล้วก็จะทิ้งพี่ไป" ศิริสกุลปล่อยลวดลายออกมาบ้าง

"จริงซีคะ ว่าแต่พี่กุลจะให้ช่วยเป็นการถาวร หรือพอเจอคนอื่นที่เก่งกว่า ก็จะขับไล่ไสส่งแป๋วไปเสียเท่านั้นแหละ"

"ใครนะจะใจร้ายกับคนที่แสนดีอย่างแป๋วได้" แล้วทั้งคู่ก็พากันหัวเราะอย่างสนุกสนานตามประสาคนหนุ่มสาว ถ้อยทีถ้อยขาย "ขนมจีบ" แก่กัน จริงมั่ง หลอกลวงกันมั่ง จนกระทั่งแยกย้ายกันกลับบ้าน เข้านอนแล้ว ตาก็ยังค้าง ฝันหวาน นอนยิ้มคนเดียว แปลกนะทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเขายอผู้หญิงก็ยังชอบ ผู้ชายก็เหมือนกัน ก็เพราะเหตุนี้แหละกว่าจะม่อยหลับไปได้ก็เล่นเอาเกือบสว่าง

"แป๋ว แม่รู้สึกว่าตาของแม่จะมองไม่เห็นเสียแล้วละ มันพร่ามัวจนแม่ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไรแล้ว" คุณนายธนานันทน์กล่าวกับบุตรสาว ในขณะที่ทั้งสองกำลังรับประทานอาหารเช้า คือ กาแฟ ไข่ลวก และคุ๊กกี้อยู่

"ต้อกระจกก็เป็นอย่างนี้ละแม่ มันก็ค่อย ๆ ลามไปเรื่อย แป๋วบอกให้แม่ไปผ่าตัด แม่ก็กลัว ไม่ยอมไป แต่ไม่เป็นไรหรอกแม่ แป๋วจะคอยดูแลแม่เอง แม่อย่าไปเที่ยวเซ็นอะไรต่ออะไรให้ใครนะ ต้องให้แป๋วเป็นคนจัดการ" ยุพาหยิบคุกกี้ใส่ปากเคี้ยวพลางพูดพลาง

"แม่คิดถึงตาตุ๊ ป่านนี้ไปอยู่ไหนก็ไม่รู้" คุณนายธนานันทน์รำพึงถึงบุตรชายคนโต

"แม่จะไปคิดถึงเขาทำไม เขาอยากแต่งกับยายสุวรรณ แม่ก็ไม่ยอม ครั้นเขาดึงดัน แม่ก็ไล่เขาออกจากบ้าน เขาก็เลยไปอยู่ด้วยกันน่ะซี ก็เขารักของเขานี่ ถึงจะมีจะจนเขาก็รักกัน อย่าไปคิดถึงเขาเลย เขาไม่คิดถึงแม่หรอก ว่าแต่วันนี้แม่ไปโอนเงินฝากธนาคารให้แป๋วนะ แม่ตาไม่ดี เดี๋ยวใครก็โกงแม่ ที่ดินด้วย แป๋วจะดูแลให้แม่" ลูกสาวพูดไปเสียอีกทาง

"อีกหน่อยตาแม่คงบอด แป๋วอย่าทิ้งแม่นะลูก แม่ก็เหลือแป๋วคนเดียวเท่านี้" คุณนายธนานันทน์กล่าวเสียงเครือ สงสารตัวเองเป็นที่สุด

"ใครจะไปทิ้งแม่ได้ล่ะ แม่อย่าคิดมากเลย แก่แล้วมันก็เป็นอย่างนี้ละ แป๋วจะดูแลแม่เอง" ลูกสาวปลอบใจ

"แป๋วอย่ากลับบ้านดึกนักซีลูก แม่เป็นห่วง แม่คิดถึง อยู่ดูแลแม่บ้าง แม่ก็แก่แล้ว"

"แหม แม่ละก็ แป๋วก็มีธุระปะปั๋งของแป๋วบ้างซี จะให้เป๋วจมอยู่กับบ้านได้ยังไง แป๋วยังสาวยังแส้อยู่ ก็ต้องมีเที่ยวเตร่บ้างเป็นธรรมดา เดี๋ยวแก่แล้วก็อดไปเหมือนอย่างแม่ วัน ๆ ได้แต่นอนอยู่กับบ้าน เห็นใจแป๋วบ้างเถอแม่ เอาเถอะแป๋วจะจ้างแม่บ้านให้ดูแลแม่อย่างเดียวเป็นพิเศษ แป๋วไม่ทิ้งแม่หรอก นะแม่นะ" ลูกสาวฉอเลาะ ผู้เป็นมารดาจึงได้แต่ยิ้มเศร้า ๆ เพราะแกก็ไม่รู้ว่าจะพูดว่ากระไรดี

2 เดือนต่อมา

"คุณนายรับประทานข้าวเสียซีคะ" แม่บ้านคนดูแลคุณนายธนานันท์กล่าวพร้อมกับเลื่อนถาดอาหารให้ไปอยู่ตรงหน้าคุณนาย

"ยายแป๋วกลับบ้านหรือยัง" คุณนายกลับถามถึงลูกสาว

"ยังเลยค่ะ เห็นบอกว่าวันนี้กลับดึก จะไปดูหนังรอบมิดไนท์กับคุณศิริสกุล"

"ยายแป๋ว นะ ยายแป๋ว ไม่รู้จักห่วงแม่บ้างเลย คอยแต่จะเที่ยวท่าเดียว" คุณนายรำพัน น้ำตาคลอเบ้าตา

"ก็ดิฉันคอยดูคุณนายอยู่แล้วไงคะ" แม่บ้านปลอบ

"ใคร ๆ ก็ไม่เหมือนลูกหรอกแม่เหมือน คนแก่น่ะอยากอยู่ใกล้ลูกใกล้หลาน ยิ่งคนแก่อย่างฉัน มองอะไรก็ไม่เห็น ไปไหนก็ไม่ได้ มีจ้ามันก็ไม่เอาใจใส่แม่" น้ำตาที่คลออยู่เมื่อสักครู่ก็เลยไหลรินออกมา "ดูซิ หายหน้าไปสองวันแล้ว ไม่เจอเลย เราคิดถึงลูก ลูกไม่คิดถึงเรา"

"คุณนายอย่าคิดมากเลยค่ะ ทานข้าวเสียเถอะค่ะ เดี๋ยวจะเย็นเสียไม่อร่อย" แม่บ้านพยายามปลอบใจ นางรู้สึกสงสารคุณนายมาก แต่ไม่รู้จะช่วยท่านได้อย่างไร

"ฉันทานไม่ลงหรอกแม่เหมือน เวรกรรมตามทันฉันแล้ว ฉันถ้าจะเก็บดอกเบี้ยเขามากไป ไม่ได้มีเมตตาปรานีเขาเลย บ้านช่องก็ยึดของเขามาหลายราย ฉันจึงได้รับทุกข์เวทนาถึงเพียงนี้" คุณนายรำพันพลางสะอื้นพลาง พลอยทำให้แม่เหมือนต้องร้องไห้ไปด้วย

"ฉันคิดถึงลูกชาย แม่เหมือนรู้ไหมเดี๋ยวนี้เขาไปอยู่ที่ไหน"

"ดิฉันไม่ทราบหรอกค่ะ ดิฉันเพิ่งมาอยู่ใหม่ ยังไม่ทราบเลยว่าคุณนายมีบุตรสองคน"

"ฉันมีลูกชายอีกคน ชื่อสินธุ นั่นก็รักเมียมากกว่าแม่ เขาไปรักคนที่ฉันไม่ชอบ ฉันด่าว่าเขา เขาก็เลยพาเมียไปอยู่ที่อื่น ภายหลังได้ข่าวว่าเมียเขาตาย แต่เขาก็ไม่กลับมาหาฉัน หายหน้าไปไหนก็ไม่รู้" คุณนายเล่าพลางก็ดึงผ้าเช็ดหน้าที่เหน็บบั้นเอวไว้ออกมาซับน้ำตา

"อีกหน่อยก็คงกลับมาหรอกค่ะ ถ้าทราบว่าคุณนายหายโกรธแล้ว" แม่บ้านพยายามให้กำลังใจ

"ขอให้เขากลับมาทีเถอะ เจ้าประคุ๊ณ" คุณนายกล่าวพร้อมกับยกมือขึ้นพนมอธิษฐาน

อาการของคุณนายธนานันทน์เลวลงทุกที เดี๋ยวนี้คุณนายมองไม่เห็นอะไรเสียแล้ว ต้องจมอยู่ในโลกมืด วัน ๆ คุณนายต้องอยู่แต่ภายในห้อง นั่งบ้าง นอนบ้าง เดินไปไหนก็ต้องมีคนจูง แม่เหมือนก็ลาออกไปช่วยลูกสาวเลี้ยงหลาน จุฑาต้องว่าจ้างเด็กข้างบ้านมาดูแลคุณนายแทน

"นางแหว๋ว นางแหว๋ว" เสียงคุณนายธนานันทน์ตะโกนเรียกเด็กสาวใช้ แต่ไม่มีเสียงขานตอบ คุณนายจึงต้องลุกขึ้นเดินคลำเปะปะเพื่อจะไปตะโกนเรียกทางประตู แต่โชคร้าย คุณนายเดินไปเตะกระโถนปัสสาวะที่ตั้งอยู่ข้างเตียงล้ม ปัสสาวะเลยหกรดเท้าคุณนาย แล้วไหลไปทางใต้เตียงส่งกลิ่นเหม็นคลุ้ง

"นางแหว๋ว" คราวนี้คุณนายตะโกนสุดเสียง

"ขา" มีเสียงขานตอบอยู่ทางหน้าบ้าน แล้วก็มีเสียงวิ่งขึ้นบ้านมาและเปิดประตูห้อง

"คุณนายเรียกทำไมคะ ตายจริง คุณนายทำไมทำเลอะเทอะอย่างนี้เล่าคะ เหม็นอู้เลย เฮ้อ เกรกรรมจริง ๆ",

"จะมากรรมมาเวรอะไร เอ็งไปอยู่ที่ไหนมาหา ข้าเรียกเองถึงไม่ได้ยิน" คุณนายตะคอก

"หนูก็คุยกับพี่มิ่งเขาอยู่ที่หน้าบ้านซีคะ ก็หนูเช็ดตัวป้อนข้าวคุณนายแล้วนี่คะ หนูก็พักคุยกับพี่มิ่งเขาหน่อย คุณนายก็เรียกอีกแล้ว" นางสาวแหว่วอธิบายแกมบ่น

"ใครเขาจ้างเอ็งมาคุยหา เช็ดตัวข้าแล้วอ่างน้ำก็ไม่เก็บ ถาดกับข้าวก็วางแลไว้อยู่นี่ เกะกะไปหมด ข้าอุตส่าห์หลบแล้วนา ยังไปเจอโถเบาเข้าจนได้ เอ็งรู้จักเก็บให้เป็นที่เป็นทางซี ก็รู้อยู่แล้วว่าข้ามองไม่เห็น" คุณนายเอ็ดตะโร

"ค่ะ ค่ะ แล้วอะไรอีกเล่าคะ" สาวใช้ประชดพลางเก็บถาดกับข้าวเสียงดังโครมคราม

"เอ็งไม่ต้องมาประชดข้า เอาผ้ามาเช็ดเบาที่เท้าข้าเสียก่อนซีค่อยเก็บชามข้าวแล้วก็เช็ดเบาที่หกเสียก่อน มันเหม็นนา หัดใช้สมองเสียบ้าง อะไร ๆ ก็ต้องสั่งทุกอย่างจะคิดจะทำเองเป็นไม่มี" คุณนายบ่นกระปอดกระแปด "เอ้าเช็ดเบา ๆ หน่อยซี เอ็งจะแกล้งให้แข้งขาข้าเคล็ดรึยังไง"

สาวใช้ทำงานที่สั่งจนเสร็จเรียบร้อย เมื่อเห็นคุณนายล้มตัวลงนอนจึงเลี่ยงออกนอกห้องไป เกือบ 11.00 น. จุฑาจึงย่างกรายเข้ามาในห้อง เห็นคุณนายนอนลืมตาอยู่จึงทักว่า

"สบายดีหรือ แม่"

"ย่ะ ยังไม่ตายหรอก ฮึ วันนี้ไม่ไปเที่ยวหรือจึงมาเยี่ยมแม่ได้ ก็ยังดีหรอกอาทิตย์นึงอุตส่าห์มาเยี่ยมที ทั้งที่อยู่บ้านเดียวกันแท้ ๆ" คุณนายแหว่เอากับลูกสาว แต่ยังคงนอนนิ่งเฉยอยู่อย่างนั้น

"แม่ก็อย่างนี้ละ พอแป๋วมาแม่ก็ประชดประชัน แป๋วกลับมาแม่ก็นอนแล้วเช้า ๆ แป๋วก็เห็นแม่นอน แป๋วก็ไม่อยากกวนแม่" ลูกสาวอธิบายสีหน้าเบื่อหน่ายเต็มที

"กวนแม่ซะ กวนแม่หรือขี้เกียจเข้ามาเห็นหน้าแม่กันแน่ ช่างพูดจาได้ไพเราะเพราะพริ้งจริงนะลูกสาวฉัน" คุณนายทำเสียงเยาะเย้ย

"ก็แม่อย่างนี้ละ แป๋วรำคาญเหลือเกิน แม่จะเอาอะไรไหม เดี๋ยวแป๋วจะออกข้างนอก แล้วจะซื้อมาให้" ลูกสาวตัดบท

"ฉันต้องการน้ำใจ แกคงหาซื้อให้ฉันไม่ได้หรอก" คุณนายเน้น น้ำตาคลอ

"แม่ แป๋วก็พยายามทุกอย่างนะ ลูกจ้างก็หาให้ อาหารการกินก็หาซื้อไว้ให้ แม่จะให้แป๋วมาปรนนิบัติแม่ทุกวี่ทุกวันน่ะไม่ได้หรอก แป๋วกำลังหางานทำ ก็ต้องออกจากบ้าน ไม่มีเวลามารับใช้แม่หรอก"

"ใช่ซิ แต่มีเวลาไปเที่ยว หวังว่าแกคงไม่ไปสมัครงานเขาจนสองยามตีหนึ่งทุกวันนะ อย่านึกว่าแม่ไม่รู้ว่าแกกลับบ้านกี่โมง ตาบอดอย่างเดียวนะ หูไม่ได้หนวก" คุณนายว่า

"เฮ้อ ขี้เกียจพูดกับแม่ พูดกันไม่รู้เรื่อง แป๋วมานี่อยากจะขอร้องแม่ว่า อย่าเกรี้ยวกราดนังแหว๋วมันมากนัก เดี๋ยวมันลาออกเสียอีกแม่จะลำบาก ลูกจ้างเดี๋ยวนี้น่ะไม่ใช่หากันได้ง่าย ๆ เพื่อนแป๋วว่า หาเมียน้อยให้ผัวง่ายกว่าหาลูกจ้างเสียอีก"

"เออ ให้มันจำเริญ ๆ ทั้งนายทั้งบ่าวนั่นแหละ ต้องคอยทูนมันอยู่บนหัวหรือไงมันจะได้อยู่ ลำบากนักก็ทิ้งฉันไปให้หมด ปล่อยให้ฉันตายคนเดียว จะได้พ้นทุกข์พ้นร้อนไปเสียที" คุณนายสุดอดกลั้นอีกต่อไป ร้องไห้โฮ จุฑามองน้ำตาแม่ไหลลงสู่หมอนหยดแล้วหยดเล่า หมดปัญญาไม่รู้จะพูดจะทำอย่างไร เลยออกจากห้องไปเงียบ ๆ ทิ้งให้คุณนายนอนร้องไห้อยู่คนเดียว

หลังจากศิริสกุลเดินทางกลับภูเก็ตเพื่อดำเนินธุรกิจเหมืองแร่ได้วันเดียว คุณนายมิ่งขวัญก็ได้โทรศัพท์เรียกอรุณีมาพบ เมื่อได้สวัสดีและทักทายกันตามอัธยาศัยแล้ว คุณนายจึงหยิบแหวนแถวออกมาจากกระเป๋าถือ แหวนนั้นมีเพชร 5 เม็ดเรียงกัน น้ำจัดว่าขาวราว 90 % ขนาดประมาณเม็ดละ 30 ตังค์

"ลูกหนู นี่แหวนของหลานใช่ไหมจ๊ะ" อรุณีสั่นศีรษะพลางตอบว่า

"ไม่ใช่หรอกค่ะ ลูกหนูไม่มีแหวนแพง ๆ อย่างนี้ใส่หรอกค่ะ ถ้ามีลูกหนูก็ขายแล้วเก็บเงินไว้ใช้หนี้ให้คุณป้าดีกว่า"

"เอ งั้นของใครนะ ป้าเห็นวางไว้ที่อ่างล้างมือหลายวันแล้ว ถามเด็กในบ้านก็ไม่มีของใคร เอ๊ะ หรือจะของหนูแป๋ว" คุณนายคาดคะเน

"น่ากลัวจะใช่ค่ะ ลูกหนูเคยเห็นเธอใส่"

"อือ จริงซี ป้าก็เคยเห็นของเขาเหมือนกัน ต้องของเขาแน่ ๆ เอ แล้วจะคืนเขาได้อย่างไรล่ะ เออนึกได้แล้ว เราไปเยี่ยมเขากันไหมลูกหนู ป้าได้ข่าวว่า คุณนายธนานันทน์ตาบอดเสียแล้ว น่าสงสารนะ เราเลยไปเยี่ยมแกหน่อยดีไหม" คุณนายมิ่งขวัญกล่าวชวน

"ไปก็ไปซีคะ ลูกหนูก็ว่างวันนี้" อรุณีรับคำ

ดังนั้นสองคนป้าหลานร่วมโลกจึงพากันนั่งรถซีตรองของคุณนายมิ่งขวัญ พากันไปบ้านคุณนายธนานันทน์ บ้านนั้นเงียบเชียบดังไม่มีคนอยู่ นายบุญมาคนขับรถต้องทั้งบีบแตรรถทั้งกดกริ่งหน้าบ้าน จึงมีหญิงชราท่าทางเป็นแม่ครัวเปิดประตูโผล่หน้าออกมาดูนิดหนึ่ง

"คุณจุฑาอยู่ไหมจ๊ะป้า" อรุณีรีบถามกลัวแกจะกลับหดหน้าปิดประตูไปเสียอีก ยายแม่ครัวดูหน้าคุณคนพูด ดูรถเก๋งจนแน่ใจว่าไม่ใช่คนร้ายแน่แล้วจึงตอบว่า

"ไม่อยู่หรอกค่ะ ไปภูเก็ตกับคุณกุลแต่เมื่อวาน"

"แล้วคุณนายธนานันทน์เล่าจ๊ะ คงอยู่แน่ ๆ ฉันชื่อมิ่งขวัญ เป็นแม่ของคุณสิริสกุล ต้องการมาเยี่ยมคุณนายธนานันทน์ เปิดประตูให้รถเข้าหน่อยซีจ๊ะ" คุณนายมิ่งขวัญกล่าวแสดงตัว ทำให้ยายแม่ครัวรีบเปิดประตูใหญ่ให้ทันที

ในที่สุดสองคนป้าหลานก็เดินตามยายแม่ครัวไปต้อย ๆ ผ่านห้องรับแขก ห้องรับประทานอาหาร ไปจนถึงห้องของคุณนายธนานันทน์ ซึ่งย้ายจากข้างบนมาอยู่ห้องริมระเบียง ห้องนั้นกว้างขวาง เครื่องแต่งห้องนับว่าหรูแบบโบราณ ทั้ง โต๊ะ เก้าอี้ ตู้ เตียง ล้วนทำด้วยไม้สักสลักลวดลายเครือเถาสวยงาม มีตู้โชว์ใบใหญ่ใส่เครื่องลายครามและถ้วยชามเบญจรงค์ ดูก็รู้ว่าเป็นบ้านผู้ดีเก่า ทั้งสองป้าหลานพากันเข้ามาในห้อง พลันใจก็เหี่ยวแห้งไปเป็นกอง เริ่มแต่ได้กลิ่นปัสสาวะผสมกลิ่นอับของห้อง เพราะหน้าต่างทุกบานปิดหมด ทำให้ห้องนั้นมืดสลัวมองไม่ค่อยเห็นอะไร ร่างคุณนายธนานันทน์ทอดนิ่งอยู่บนเตียง ผ่ายผอมจนจำแทบไม่ได้ เมื่อเข้าไปใกล้จึงเห็นว่าร่างนั้นยังมีลมหายใจอยู่ และมีน้ำตาไหลรินอยู่สองข้างแก้มอันขาวซีดและเหี่ยวย่นนั้นด้วย ยังความสังเวชใจแก่ผู้มาเยี่ยมเยียนเป็นอันมาก

"คุณป้าขา หนูมาเยี่ยม คุณป้ามิ่งขวัญก็มาค่ะ" อรุณีทำลายความเงียบขึ้น ยกมือขึ้นแตะที่หลังมือคุณนายธนานันทน์เบา ๆ พอให้ท่านรู้สึก สัมผัสนั้นบอกอรุณีว่าท่านกำลังเป็นไข้ ตัวร้อนอยู่ไม่น้อยทีเดียว คุณนายพอรู้สึกตัวก็รีบคลำหาผ้าเช็ดหน้าที่เหน็บเอวไว้ หยิบขึ้นมาซับน้ำตา

"ใคร ใครกัน" เสียงท่านลอดไรฟันออกมาอย่างแผ่วเบาและสั่นเครือจนแทบไม่ได้ยิน

"หนูเองค่ะ ลูกหนูลูกสาวคุณแม่อบเชยไงคะ แล้วนี่คุณป้ามิ่งขวัญคุณแม่ของคุณศิริสกุล เพื่อนคุณจุฑาค่ะ ที่เคยใช้หนี้แทนคุณอบเชยไงคะ อรุณีช่วยเตือนความจำให้คุณนาย

"อ๋อ คุณนายนั่นเอง" คุณนายธนานันทน์พยายามยันตัวลุกขึ้นนั่ง อรุณีสอดแขนไปใต้คอท่านเพื่อช่วยพยุงให้ท่านนั่ง

"สวัสดีค่ะ" ท่านพนมมือ แต่ไม่ใช่ทางที่คุณนายมิ่งขวัญยืนอยู่ คุณนายมิ่งขวัญรู้สึกสงสารจับใจ จึงยื่นมือออกมาจับแขนแกไว้ ส่วนอรุณีเดินไปเปิดหน้าต่างเพื่อให้อากาศถ่ายเทเข้ามาในห้อง ยายแม่ครัวจึงกุลีกุจอไปช่วยเปิดอีกคน พร้อมกับออกตัวว่า

"อิฉันไม่ได้มาเปิดหรอกค่ะ หน้าฝน เดี๋ยวฝนตก เดี๋ยวแดดออก เดี๋ยวตกอีกแล้ว คนแก่ค่ะ เรี่ยวแรงจะเปิดจะปิดก็ไม่ค่อยมีแล้ว คุณแป๋วแกเอาเด็กแหว๋วไปช่วยถือกระเป๋าเดินทางให้แก ทิ้งคุณนายไว้ให้อิฉัน อิฉันก็แก่แล้วจะลุกจะนั่งก็แทบไม่ไหวเหมือนกัน เมื่อวานคุณนายเป็นไข้เบารดที่นอน อิฉันก็ไม่มีแรงจะพยุงท่านลุกขึ้น ไม่มีปัญญาจะลากที่นอนไปตาก ฝนก็ตกด้วย มันก็เลยหมักหมมอยู่อย่างนี้ อิฉันก็ไม่รู้จะทำอย่างไร"

"ไม่เป็นไรหรอกจ้ะ ฉันจะช่วย ช่วยไปหยิบกระติกน้ำร้อนให้ฉันที มีไหมจ๊ะ"

"มีค่ะ อยู่ในครัว เมื่อวานอิฉันก็ใช้น้ำร้อนละลายยาเขียวให้คุณนายทาน ยาสมัยใหม่ อิฉันก็ไม่รู้จัก" แม่ครัวบอกแล้ว แกก็เดินเข้าไปในครัว กลับออกมาพร้อมกับกระติกน้ำร้อน อรุณีรินน้ำร้อนใส่กะละมังเคลือบใบย่อมผสมน้ำเย็น แล้วใช้ผ้าขนหนูชุบน้ำอุ่นบิดจนแห้ง แล้วขออนุญาตเช็ดตัวให้คุณนาย

"ขอบใจละจ้ะ แม่คุณ" คุณนายอนุญาตโดยดี

"หนูเช็ดตัวให้แล้ว เดี๋ยวคุณป้าทานยาแก้ไข้สักเม็ดนะคะ รู้สึกว่าคุณป้าจะมีไข้นิดหน่อย"

"เป็นไงบ้างล่ะคะคุณนาย ค่อยสบายขึ้นหรือยัง" คุณนายมิ่งขวัญกล่าวขึ้นเมื่อเห็นอรุณีเช็ดหน้าเช็ดตัวให้คุณนายธนานันทน์เสร็จเรียบร้อยแล้ว

"ค่อยเบาตัวค่ะ แต่ยังรู้สึกมึน ๆ ศีรษะอยู่ เมื่อวานซืนฉันคงโดนละอองฝนตอนไปช่วยนางปริกเขาปิดหน้าต่าง เลยพาลเป็นไข้ เป็นมาแต่เมื่อวานแล้วค่ะ"

"คุณนายทานยาแก้ไข้เสียหน่อยซีคะ ของดิฉันมีติดกระเป๋ามา" ว่าพลางเปิดกระเป๋าถือหยิบยาเม็ดใส่ในมือคนไข้ อรุณีรินน้ำร้อนถ่ายไปมาในถ้วยแก้วจนอุ่นแล้วส่งให้ท่าน

"ของดิฉันมีหลายขนาน คนแก่ต้องมีติดกระเป๋าอยู่เสมอแหละค่ะ ถ้าเย็นนี้คุณนายยังไม่ค่อยยังชั่ว ดิฉันจะต้องจับตัวส่งให้หมอละค่ะ"

"ขอบคุณคุณนายมากนะคะ หนูด้วย โถ อุตส่าห์มาช่วยป้า ทั้งที่ป้าเคยร้ายกับคุณพ่อคุณแม่ของหนู" คุณนายธนานันทน์กล่าวเสียงเครือ

'ลืมเสียเถอะค่ะคุณป้า หนูลืมหมดแล้ว ว่าแต่คุณป้าพอจะเดินไหวไหมคะ เดินมาเอนที่เก้าอี้นอนตัวนี้ก่อน หนูจะหอบที่นอนไปซัก แล้วตากแดดให้ แดดกำลังดีทีเดียว ไม่ต้องเกรงใจหนูหรอกค่ะ หนูยินดีทำให้ ลุกหน่อยนะคะ เอามือคล้องคอหนูข้างซีคะ แล้วค่อย ๆ เดิน ทางนี้ค่ะ ค่อย ๆ นั่งนะคะ เอนนิดซีคะ สบายหรือยังคะ เอาผ้าห่มปิดหน้าอกนิดนะคะ" อรุณีจัดแจงจัดท่าให้คนป่วยได้นอนสบายหยิบผ้าแพรเพลาะปิดหน้าอกคุณนายธนานันทน์ยอมเชื่อฟังโดยดี ค่าที่ท่านก็คงทนเหม็นไม่ไหวนั่นเอง

"เออ แม่คุณช่างดีแท้ ๆ ถ้าลูกของป้าได้ครึ่งของหนู ป้าคง.........." พูดได้แค่นี้น้ำตาก็ไหลออกมาคลอเบ้าตาอีก เสียงก็แห้งก็เครือจนต้องหยุดพูด

"หนูจะพยายามมาเยี่ยมคุณป้าทุกวัน จนกว่าคุณจุฑาจะกลับ" อรุณีให้สัญญาเจ้าหนี้เก่า แล้วหอบที่นอนไปทางลานซักล้างหลังบ้าน

"ดิฉันก็สัญญาจะมาเยี่ยมคุณนายบ่อย ๆ คุณนายมิ่งขวัญผสม" อยู่ว่าง ๆ ได้มาคุยกับคนเก่าคนแก่ด้วยกันคงจะเพลินดีนะคุณนายนะ เออ....เกือบลืม หนูแป๋วแกลืมแหวน

ไว้ที่บ้านดิฉัน ดิฉันเลยคืนที่คุณนายนี่แหละนะคะ" ว่าพลางคุณนายมิ่งขวัญก็เปิดกระเป๋าถืออีกครั้งหนึ่ง หยิบแหวนใส่ในมือคุณนายธนานันทน์ ผู้รับคืนลูบคลำดูเป็นครู่จึงพูดว่า "แหวนวงนี้ของดิฉันเอง รับจำนำเขาไว้ตั้ง 20 กว่าปีมาแล้ว สมัยนั้นไม่กี่ร้อยบาท เดี๋ยวนี้เป็นหมื่นนะคะคุณนาย ดิฉันแก่แล้ว ใส่ไปก็ไม่สวยแล้ว เลยให้ลูกสาวเขาใส่"

"คุณนายมีลูกคนเดียวหรือคะ" คุณนายมิ่งขวัญถามขึ้น

"ดิฉันมีสองคนค่ะ คนโตเป็นผู้ชายชื่อสินธุ" คุณนายตอบ

"และเดี๋ยวนี้ แกไปไหนเสียเล่าคะ"

"เขาไปอยู่กับเมียเขาค่ะ ได้ข่าวว่าเมียเขาตายแล้ว แต่ดิฉันก็ไม่รู้ว่าเขาอยู่ที่ไหนเวลานี้ คิดถึงเขาค่ะ แต่ก็ไม่รู้ว่าจะไปหาเขาได้อย่างไร" เล่ามาถึงตอนนี้ คุณนายก็ร้องไห้อีก

"ดิฉันช่วยได้นะคะ เราก็ไปให้หนังสือพิมพ์เขาประกาศหาตัวซีคะ ดิฉันจะจัดการให้คุณนายไม่ต้องเป็นห่วงหรอก ถ้าเขายังไม่ตาย เขาต้องมาหาคุณนาย" คุณนายมิ่งขวัญอาสา "คุณนายมีรูปเขาไหมเล่าคะ"

"มีค่ะ อยู่ในเชี่ยนหมาก" คุณนายธนานันทน์กล่าว ทำท่าจะยันตัวลุกขึ้นไปหยิบมาให้ดู

"โอ๊ะ โอ๊ะ ไม่ต้องลุกหรอกค่ะ ดิฉันจะหยิบเชี่ยนหมากให้" คุณนายมิ่งขวัญรีบห้าม แล้วลุกไปหยิบเชี่ยนหมากวางตรงหน้าคุณนายธนานันทน์ แล้วจับมือคุณนายธนานันทน์วางบนเชี่ยนหมากนั้น คุณนายธนานันทน์เปิดเชี่ยนหมาก เอามือคลำ ๆ เปิดกระดาษ สิ่งของต่าง ๆ แล้วหยิบรูปลูกชายให้คุณนายมิ่งขวัญดู

"อือ หน้าเหมือนคุณนายนะคะ ท่าทางมีบุญ มีบุญ" คุณนายมิ่งขวัญกล่าวชม

"ค่ะ เมื่อเล็ก ๆ ก็เรียนหนังสือเก่ง ช่างประจบเอาใจดิฉัน เขาขัดใจกับดิฉันเรื่องเมียของเขานี่แหละ เขาว่าถึงเมียเขาจน ก็มีน้ำใจดี ดิฉันตอนนั้นก็ไม่คิดเรื่องอื่นคิดแต่เรื่องเงินเรื่องเดียว มันหลงไปนะคะ แก่แล้วจึงได้คิดว่า เงินมันไม่มีประโยชน์อะไรต่อดิฉันเท่าไรเลย และคนนั้นจะวัดความดีด้วยเงินก็ไม่ได้ แต่มันก็สายเกินไปเสียแล้ว" ว่าแล้วคุณนายก็ร้องไห้อีก

"ใจดี ๆ ไว้เถอะค่ะคุณนาย ดิฉันจะช่วย" คุณนายมิ่งขวัญสัญญาอีกครั้ง พอดีอรุณีเดินเข้ามาในห้อง คุณนายจึงทักว่า "เสร็จแล้วหรือจ๊ะลูกหนู"

"ค่ะ ลูกหนูซักแล้วเอาตากแดดไว้ คุณป้าคะวันนี้เรากลับกันเย็น ๆ หน่อยนะคะ ลูกหนูให้เงินแม่ครัวแกไปจ่ายตลาด วันนี้เราทานข้าวบ้านคุณป้านันทน์ดีไหมคะ ลูกหนูจะแกงเลียงตำลึง ตำน้ำพริกให้คุณป้าสองคุณป้าทาน เราถือโอกาสไถข้าวบ้านคุณป้านันทน์ทานเสียเลย" อรุณีพูดติดตลก

"อุ๊ย อย่าถือเป็นไถเลยหลาน กันเองอย่างนี้ละดีป้าชอบ ทานข้าวคนเดียวไม่อร่อยเลยคุณนาย มันเหงา อยู่คุยกันนาน ๆ นะหนู นะคุณนายนะ" คุณนายมิ่งขวัญพูดน่าสงสาร

"ค่ะ สองป้าหลานผู้เป็นอาคันตุกะรับคำพร้อมกัน

เย็นวันหนึ่งหลังจากประกาศแจ้งความหาตัวนายสินธุ เพิ่มพูนทรัพย์ พร้อมแจ้งข่าวมารดาป่วยได้ 2 วัน คุณนายมิ่งขวัญก็พบหน้าศิริสกุลลูกชายที่ห้องกลางข้างห้องนั่งเล่น เขามากระทันหันโดยไม่ได้โทรเลขบอกก่อนเหมือนเคย

"อ้าว พ่อกุล ไปไม่ทันไรกลับมาแล้ว มาส่งหนูแป๋วหรือจ๊ะ"

"แป๋วยังไม่ยอมกลับเลยครับคุณแม่ ผมอ่านหนังสือพิมพ์เจอข่าวคุณน้านันทน์ไม่สบายบอกเขาก็เห็นเขาเฉย ๆ แถมยังพูดว่ารักลูกชายมาก อยากจะอยู่กับลูกชาย เฮอะแบบนี้ก็มีด้วย ผมละกลัวใจจริง ๆ แหมคุณแม่ผมน่ะเกือบไปแล้ว ยายแป๋วนี่บอกจริง ๆ ผมเกือบขอเธอแต่งงานเสียแล้ว เพราะเห็นเธอเก่งหลายอย่างตรงกับอุดมคติ แต่พอเห็นไม่มีน้ำใจกับแม่ละผมยอมยกธงขาวเลย"

"ก็เขาคงรักลูกมากกว่าแม่ของละซี" คุณนายพูดพร้อมกับทำหน้าขวางบุตรชาย

"โอ๋ย โย๋ ยิ่งไม่ไหวใหญ่เลย คุณแม่คิดดูซิครับ ลูกน่ะเมื่อเล็ก ๆ ก็ต้องรักแม่มากกว่าใคร ๆ เห็นไหม ยังเด็ก ๆ ก็ร้องหาแต่แม่ อย่างที่เพลงโบราณเขาร้องว่า แม่ใครมาน้ำตาใครไหลนั่นแหละ พอโตขึ้นจะมารักคนอื่นจนลืมแม่อย่างไร ยังงี้เวลาแต่งงานกับผมแล้ว ผมกำลังเจ็บประงาบ ๆ แม่วิ่งไปดูหนังกับเพื่อนชายคนอื่นเสีย ผมก็เก๊กซิมตายซิ พอดีพอร้ายยังไม่ทันตาย ก็เลยเสียใจตายไปเลย ต้องขอลาแล้วครับผม" ลูกชายสาธยายแถมออกบทในตัวเสร็จ

"เขาอาจจะรู้ว่า แม่เขาไม่ได้เจ็บจริงก็ได้" คุณนายว่า "แม่เองเป็นคนลงข่าวตามลูกชายให้คุณนายแก แต่วันนั้นแกก็เจ็บจริง ๆ แม่ไม่ได้พูดเท็จ" คุณนายแสร้งลองใจ

"ถึงงั้นก็เถอะครับ ผมไม่เอาแล้ว ผมไม่ยอมกลับภูเก็ต จนกว่าเขาจะกลับบ้านเขาทางโน้นผมสั่งนายแช่มจัดการแทนเรียบร้อยแล้ว" ลูกชายสั่นหัวดิก

"ถ้าลูกเลิกสนใจหนูแป๋วแล้ว ก็ลองมาสนใจลูกหนูดูมั่งเป็นไงจ๊ะ" คุณนายหยั่งเสียง

"ลูกหนู อ๋อ คุณอรุณีน่ะหรือครับ รายนี้ก็เห็นจะไม่ไหวละครับ วันนั้นผมเข้าไปในแบ๊งค์ ชวนเขาไปดูหนังรอบทุ่ม เขาว่าเขาต้องขออนุญาตแม่ก่อน แม่เจ้าประคุณเอ๋ย อายุตั้งกว่ายี่สิบปีแล้ว ไปไหนทีต้องขออนุญาตแม่ ทำเป็นเด็กเล็ก ๆ ไปได้ ไม่ไหวเหมือนกันครับคุณแม่" ลูกชายบอกศาลา

"อย่างไหนล่ะ ถึงจะไหวสำหรับลูก" คุณนายถามอย่างอ่อนใจ "โน่นก็ไม่ไหว นี่ก็ไม่ไหว แม่คงไม่ต้องอุ้มหลานสักทีละ"

"ผมชอบผู้หญิงสวยด้วย ฉลาดด้วย มีความคิดอ่านทันคน สามารถโต้ตอบได้ทันคนไม่ใช่อะไร ๆ ก็ต้องถามแม่ ต้องเป็นคนกล้าหาญ ไม่ใช่อะไรนิดก็กลัวหน่อยก็กลัว รักศักดิ์ศรี มีความมั่นใจในตนเอง และข้อสำคัญต้องมีน้ำใจดีต่อคนทั่วไปด้วย" ลูกชายบรรยายนางในฝันให้มารดาฟัง

"เอ๊ก" "คุณนายแกล้งทำเสียงคล้ายกำลังจะเป็นลม" แม่ว่านั่นใกล้นางฟ้าเข้าไปแล้ว โบราณเขาว่าเลือกนักมักได้แร่นะลูก" คุณนายอ้างสุภาษิต

"ได้แร่ก็ดีซิครับ ผมจะได้เอาไปขายเสียเลย ทุกวันนี้เราก็รวยแร่อยู่แล้ว จะไปกลัวได้แร่ทำไมเล่าครับ" ลูกชายเล่นลิ้น

"ไม่ต้องมาตีฝีปากกับแม่หรอก ไปอาบน้ำอาบท่าเสียเถอะ เดี๋ยวจะได้ทานข้าว ขี้เกียจจะยุ่งด้วยแล้ว เรื่องของโลกมันยุ่ง แม่ไปสวดมนต์เย็นปฏิบัติธรรมของแม่ดีกว่า" คุณนายตัดบทแล้วก็ออกจากห้องขึ้นบันไดไปสู่ห้องพระชั้นบน

เช้าวันรุ่งขึ้นที่ห้องของคุณนายธนานันทน์ ยายปริกแม่ครัวกำลังสาระวนเช็ดตัวให้คุณนายอยู่ปากนางก็พูดว่า

"คิดถึงคุณแป๋วจัง เมื่อไรจะกลับสักทีไก็ม่รู้"

"เอ็งขี้เกียจปรนนิบัติข้าเต็มทีละซี นังแหว๋วก็เหมือนกัน ล้วนแต่คนขี้เกียจ" คุณนายบ่น

"โถ คุณนายละก็ ใจเย็น ๆ ซีคะ ไม่ใช่ยังงั้นหรอกค่ะ คนเคยเห็นหน้ากันทุกวัน จากไปก็คิดถึง" นางปริกรีบปฏิเสธเสียงหลง

"ใจเย็น ซะ ไม่เพราะข้าใจเย็นดอกรึ ข้าจึงยังไม่พบหน้าลูกชายข้า ก่อนนี้ว่าจะไปง้อเขา ยายแป๋วก็ว่าเสียศักดิ์ศรี ไล่เขาไปแล้ว จะมาง้อเขา ใจเย็น ๆ แล้วเขาก็กลับมาเอง ข้ารอจากตาดีมาเป็นตาบอดแล้ว เขาก็ยังไม่กลับมา " คุณนายพูดเสียงเครือในตอนท้าย" เออ.. นางปริก เอ็งช่วยไปตามพระมาโปรดข้าสักองค์ซิ เอาอย่างที่ดูหมอเก่ง ๆนะ ข้าอยากรู้โชคชะตาของข้า แล้วอยากให้ตรวจดูว่าเมื่อไหร่ข้าจะเจอลูกข้าด้วย เอ็งรีบไปเดี๋ยวนี้ละ เออ เอาอ่างน้ำไปเก็บให้เรียบร้อยในห้องน้ำก่อน โถเบาด้วย เดี๋ยวข้าเตะหกเลอะเทอะอีก แล้วอย่าเถลไถลล่ะ แล้วก็อย่าเพิ่งตาย ถ้าเอ็งตายข้าคงตายแน่ ใครจะหาข้าวให้ข้ากิน เฮ้อ มีลูกก็เหมือนไม่มี" คุณนายรำพัน บ่นไปบ่นมา นั่งคิดนอนคิดอยู่คนเดียว ฟุ้งซ่านไปเรื่องโน้นเรื่องนี้ ถ้าจะมีใครถามคุณนายว่าคิดถึงเรื่องอะไรบ้าง คุณนายคงตอบไม่ถูก เพราะมันวุ่นเหลือเกิน นางปริกหายไปสัก 3 นาทีก็กลับมาพร้อมด้วยพระภิกษุรูปหนึ่ง อายุในราว 35 ปี

"พระมาแล้วค่ะคุณนาย อิฉันเจอท่านหที่น้าประตูบ้าน~~เอนั่ง~~ นี่เอง" นางบอกแล้วกระซิบที่หูคุณนายให้ได้ยินกันเพียงสองคนว่า "ท่าทางท่านเคร่ง ห่มจีวรย้อมฝากด้วยค่ะ ถ้าจะนั่งทางในเก่ง" แล้วจึงหันมานิมนต์พระให้นั่งเก้าอี้ไม้สักแกะลวดลายไม้เครือเถาตัวใหญ่ แล้วจึงจูงมือคุณนายมานั่งพับเพียบตรงหน้าพระสงฆ์รูปนั้น คุณนายก้มลงกราบพระภิกษุรูปนั้น อย่างนอบน้อม ส่วนนางปริกยกกาน้ำชาถ้วยชาถวายท่าน ท่านกล่าวว่า

"เจริญพร"

คุณนายยกมือขึ้นพนมพร้อมกับพูดว่า

"ดิฉันมีทุกข์ค่ะ มีลูก 2 คน ลูกสาวเขาก็ไปเที่ยวของเขา ลูกชายก็หายหน้าไปไหนก็ไม่ทราบอยากให้ท่านนั่งตรวจดูว่า เมื่อไหร่ดิฉันจะได้พบลูกชาย ดิฉันตาบอดค่ะ

อยากจะพึ่งลูกเขา ลูกก็พากันหนีหน้าไปหมด ดิฉันอยากจะให้ท่านใช้เวทมนต์เศกให้ลูกสาวเขารักดิฉัน ดูแลดิฉันบ้าง เศกให้ลูกชายกลับมาหาดิฉันไว ๆ"

"อือ ปัญหาของโยมหนักเอาการ อาตมาเป็นพระสงฆ์ และพระสงฆ์นั้นก็ทำด้วยคน ไม่ใช่ทำด้วยเทวดา จึงไม่สามารถจะเศกให้ลูกสาวรักโยมอยู่ดูแลโยมได้ แต่ลูกชายนั้น ก็ไม่ต้องเศกเขามาแล้ว และได้นั่งอยู่ตรงหน้าโยมแม่แล้ว" พระท่านพูดด้วยอาการสำรวม หากคุณนายสดุ้งอยู่ในใจอย่างไรชอบกล

"หมาย...หมายความว่า..ว่า..ท่านคือสินธุ ลูกชายของดิฉันหรือคะ"

"ถูกแล้ว อาตมาชื่อพระสินธุ ฉายาว่า ศิริสินโธ อาตมาออกธุดงค์ไปทางอิสาน เพิ่งกลับถึงวัดค่ำวันวาน ลูกศิษย์แจ้งข่าวโยมแม่ให้อาตมาทราบ อาตมาจึงทราบ อาตมาจึงมาที่นี่"

"โธ่เอ๋ย พ่อเจ้าประคุณของแม่ พ่อต้องตกยากทุกข์ทรมานเพราะแม่แท้ ๆ ทีเดียว" คุณนายร่ำไห้ "อาตมามีทุกข์เพราะกรรม ถึงโยมเองก็เหมือนกัน ทุกคนเป็นผู้มีกรรมเป็นของของตน เป็นผู้มีกรรมเป็นกำเนิด เป็นผู้มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ เป็นผู้มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย ใครทำกรรมไว้ ไม่ว่าดีหรือชั่ว จะต้องได้รับผลของกรรมนั้นไม่ช้าก็เร็ว เหมือนกันหมดทุกคน ไม่มีการยกเว้น ไม่ว่าเศรษฐี ผู้ดี ไพร่ จะหลบหนีไปไหนก็ไม่พ้น จะติดสินบนก็ไม่ได้" พระสินธุบรรยายธรรมให้โยมมารดาฟัง คุณนายฟัง แล้วก็ร้องไห้หนักขึ้น

"ก็แล้วเมื่อไรโยมถึงจะหมดเวรหมดกรรมเสียที" คุณนายคร่ำครวญ นางปริกก็ร้องไห้สงสารคุณนายไปอีกคน

"ถ้าโยมต้องการหมดกรรม โยมก็ต้องหยุดกรรมให้ได้เสียก่อน การหยุดกรรมนั้นก็คือการรักษาศีล งดเว้นการกระทำความชั่วทั้งปวง ทั้งกาย วาจา ใจ ถ้าถือศีลได้อย่างเคร่งครัด กรรมชั่วที่ จะส่งผลในอนาคตก็ไม่มี ส่วนกรรมเก่านั้นเราก็ต้องยอมรับไว้ก่อน อย่างโยมนี่ก็เหมือนกัน เมื่อต่อไปโยมถือศีล โยมก็ไม่มีวิบากกรรมในอนาคต ส่วนกรรมชั่วที่โยมทำไว้ก่อนอันส่งผลให้โยมตามองไม่เห็นนั้น โยมก็ต้องยอมรับสภาพของกรรมเก่า ไม่ใช่พอถือศีลปุ๊บ ตาของโยมจะมองเห็นปั๊บ ไม่ใช่อย่างนั้น ขั้นต่อไปที่จะหมดกรรมก็คือ การ

วางจิตให้สงบ ให้นิ่ง หรือทางพระเรียกว่าทำสมาธิ ขั้นต่อไปก็คือ การพิจารณาให้รู้แจ้งถึงความจริงของโลกแล้วละเสียซึ่งกิเลสตัณหาทั้งปวง ทางพระเรียกว่าปัญญา การละนั้นก็ต้องละจนตลอดชีวิต ไม่หวลกลับมายึดใหม่ นั่นแหละ โยมถึงจะหมดกรรม"

"โอ้โฮ ยากแท้ ๆ โยมคงไม่มีวาสนาถึงขั้นนั้นหรอก เอาอย่างง่าย ๆ ก่อนเถอะค่ะ"

"โยม บันไดขึ้นยอดเขานั้น ถึงแม้จะมีสักแสนขั้น หากโยมค่อยๆ ขึ้นไปทีละขั้นทีละขั้นสักวันหนึ่งโยมก็สามารถขึ้นถึงยอดเขานั้นได้ หากโยมเห็นว่าสูงเกินไป เลยไม่พยายามขึ้นเลยสักขั้นกี่ร้อยกี่พันกัลป์ โยมก็ไม่สามารถขึ้นถึงยอดเขาได้ อนึ่งเล่า เมื่อยังสาวอยู่นั้นโยมก็มีความประมาทเวลามีใครชวนไปทำบุญที่วัด โยมก็บอกผลัดเขาว่ายังก่อนหรอก เอาไว้แก่ ๆ เสียก่อนถึงค่อยไป เมื่อเขากล่าวเตือนสติว่า ระวังแก่แล้วจะไปไม่ไหวนะ หรือว่าระวังยังไม่ทันแก่จะตายนะ โยมก็ว่า ฉันยังแข็งแรงอยู่หรอก ยังไม่เจ็บไข้และเวลานี้เป็นอย่างไร ถึงโยมอยากจะไปวัดตอนนี้ โยมก็ไม่สามารถไปด้วยตนเองได้ ต้องอาศัยคนอื่นและการอาศัยคนอื่นนั้น โยมก็เห็นอยู่แล้วว่า แม้แต่ลูกของตนเอง โยมก็ยัง อาศัยไม่ค่อยจะได้"

"จริงค่ะท่าน ดิฉันประมาทไปมาก ที่โบราณว่า ความประมาทเป็นทางแห่งความตายนั้นเป็นสิ่งจริงแท้แน่นอนทีเดียว เอาละค่ะ ดิฉันจะเริ่มถือศีล ทำสมาธิ เพื่อการถึงซึ่งปัญญาทีละเล็กละน้อยนับแต่วันนี้ เดี๋ยวนี้เป็นต้นไปทีเดียว ส่วนจะไปได้แค่ไหน ก็แล้วแต่บุญกรรม แต่ดิฉันจะไม่ปล่อยไปเรื่อย ๆ จะมีมานะพยายามต่อสู้ เพื่อรู้ความจริงของโลก แล้วละเสียให้ได้" คุณนายกล่าวเสียงหนักแน่น

"ดีแล้วที่โยมมีความตั้งใจเช่นนั้น ความตั้งใจที่ดีนั้น นับเป็นการเริ่มต้นที่ดีการเริ่มต้นที่ดีอุปมากันว่า เหมือนการงานนั้นสำเร็จไปแล้วกึ่งหนึ่ง เอ้างั้นโยมรับศีลเสียก่อน โยมอาธารนาศีลเป็นไหมล่ะ"

"ไม่เป็นไรหรอกค่ะ" คุณนายกล่าวเสียงอ่อย

"เอ้า งั้นว่าตามอาตมา มะยัง ภันเต .: ...." พระสินธุกล่าวคำอาธารนาศีลให้คุณนายว่าตาม เสร็จแล้วท่านก็ให้ศีล คุณนายก็ว่าตาม เสร็จแล้วท่านก็ให้พร คุณนายเมื่อได้รับศีลมีความผ่องแผ้วในจิตใจเป็นอันมากนั่งยิ้มอยู่ในสีหน้า ท่านศิริสินโธจึงกล่าวให้สติอีกครั้งว่า

"โยม ศีลนี้โยมต้องระมัดระวังให้ตลอดไปนะ อย่าให้ขาดได้ อย่าถือว่าขาด

แล้วต่อใหม่ได้ จะติดนิสัย ข้อที่ควรระวังให้มากสำหรับโยมก็คือข้อสี่ เพราะท่านไม่ได้ห้ามเฉพาะพูดเท็จ แม้พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพ้อเจอ เหลวไหลก็ไม่ได้ และโยมก็คงจะรู้ตัวดีว่า โยมรักษาศีลข้อนี้ได้ยากเพียงไหน และโยมจะต้องใช้ความพยายามเพียงใด"

"ค่ะ โยมจะคอยใช้สติระวังตัวให้ดี ก็เพราะโยมผิดศีลข้อนี้แหละ ลูกเต้าเด็กรับใช้กระเจิงหมด ถ้าโยมรักษาได้ โยมก็จะอธิษฐานขอให้ลูกสาวเอาใจใส่โยมบ้างจะได้ไหมคะ"

"เรื่องอธิษฐานนี้ก็เป็นสิทธิ์ของโยม โยมอย่าใจร้อนก็แล้วกัน โยมต้องใจเย็น ๆ ประกอบด้วยค่อยๆพูดค่อยๆจากับโยมน้อง อย่าเอาแต่โมโห ใจน้อย ว่าประชดประชันเขา เท่าที่อาตมาเคยรู้จักเขาก็ไม่เลวร้ายอะไรนักนี่ เพียงแต่อาจจะหลงระเริงไปตามประสาวัยรุ่น ทำให้ลืมพระคุณแม่ไปชั่วขณะ แต่สำหรับอาตมานั้น รู้ซึ้งมานานแล้ว ถึงโยมแม่จะดุด่าว่ากล่าว อาตมาก็ถือว่า คำดุนั้นเป็นคำพรของโยมแม่เพราะโยมแม่รัก โยมแม่อยากให้อาตมาได้ดี มีความสุข จึงได้ว่ากล่าว หากพ่อแม่ไม่ว่ากล่าวตักเตือนปล่อยให้ลูกทำอะไรตามใจตัวเองแล้ว ลูกนั้นก็โชคร้ายมาก เพราะไม่รู้จักว่าอะไรดีอะไรชั่ว ในที่สุดก็หนีความเป็นมหาโจรไปไม่พ้น"

"โถท่าน ท่านคงไม่รู้ว่า แม่น่ะรักท่าน รักยายแป๋วมากแค่ไหน แม่น่ะยอมสละความสุขความสบายเพื่อลูกได้ เมื่อคราวที่ลูกยังเป็นเด็กทารกร้องไห้เพราะป่วยไข้นั้น แม่เฝ้าพยาบาลไม่เป็นอันกินอันนอน แม่ต้องเจ็บปวดทุกข์ทรมานใจ อยากจะถ่ายเทเอาความเจ็บปวดของลูกมาไว้ที่อกแม่เสียเอง หรือแม้จะต้องให้แลกชีวิตของลูกด้วยเลือดเนื้อหรือแม้ชีวิตของแม่แม่ก็ยอม และอย่าว่าแต่ชีวิตอันเป็นของที่ทุกคนหวงแหนธรรมดาเลย แม้แม่บางคนที่รักเกียรติยศมากกว่าชีวิตยอมตายเพื่อเกียรติยศได้ เช่น เวลามีโจรมาปล้นทรัพย์ และจะข่มขืนตัวแม่ด้วย แม่นั้นก็ไม่ยอม จะต้องต่อสู้ขัดขืนจนตัวตาย แต่ถ้าโจรมันขู่ว่า ถ้าไม่ยอมมันดี ๆ มันจะฆ่าลูกน้อยของแม่เสียดังนี้ แม่ก็ต้องยอมให้โจรมันทำทุกอย่างเพื่อรักษาชีวิตของลูกน้อยไว้ และเมื่อลูกโตขึ้น แม่ก็ไม่คลายความรักความห่วงรักลูกกลัวลูกจะลำบาก อุตส่าห์ทำมาค้าขายเก็บเงินเก็บทอง สะสมที่ดิน เก็บเอาไว้ให้ลูก ลูกจะได้ไม่ลำบาก อาหารการกิน บ้านช่องเรือนชาน ตลอดจนสามี ภริยา หรือหลานตัวน้อยๆก็ตาม ก็อยากเข้าไปจัดการให้เขา เพื่อความหวังอยากจะให้เขาสบายเท่านั้น ก็เมื่อแม่รักลูก

ถึงเพียงนี้แล้ว พอแม่แก่เฒ่าชราลงลูกตอบแทนพระคุณแม่ด้วยความไม่เอาใจใส่ดูแลอย่างนี้ จะไม่ให้แม่โกรธ แม่น้อยใจอย่างไรเล่า" รำพันแล้วคุณนายก็ฟูมฟายน้ำตาปิ่มว่าจะขาดใจตาย ทันใดนั้นทุกคนก็ได้ยินเสียงร่ำไห้โฮ ๆ อยู่ข้างนอก แล้วก็เห็นจุฑาวิ่งเข้าประตูมากอดเท้าคุณนายร่ำไห้เกลือกกลิ้งใบหน้าอยู่ที่ฝ่าเท้าของคุณนายนั่นเอง

"ฮือ ฮือ แม่ขา แป๋วมาแล้วได้สำนึกถึงพระคุณแม่แล้ว ฮือ แป๋วชั่ว แป๋วเลวเหลือเกินที่ทอดทิ้งแม่ต่อไปนี้แป๋วจะไม่ปล่อยให้แม่ต้องทุกข์โศรกอย่างนี้อีกแล้ว ฮือ ฮือ แม่โปรดอภัยให้แป๋วด้วยเถิดนะคะแป๋วเลวมาก แป๋วรู้ตัวแล้ว แป๋วกราบขอโทษแม่ ฮือ ฮือ" จุฑาก้มลงกราบที่เท้าคุณนาย กราบแล้วกราบอีกอยู่อย่างนั้น จนคุณนายคลำไปพบตัวเธอเข้า จึงสวมกอดไว้แน่น ต่างคนต่างร้องไห้ด้วยความซาบซึ้ง และมีความเข้าใจกันดีทั้งแม่ทั้งลูก จึงทำให้เสียงร้องไห้ระงมไปทั้งห้อง ทำเอานางปริกต้องหันหน้าเข้าฝาร่วมร้องไห้ไปอีกคน จนแม้กระทั่งเด็กแหว่วก็ไม่สามารถกลั้นน้ำตาไว้ได้ คงมีแต่พระสินธุองค์เดียวที่นั่งหลับตาเข้าสมาธิ ตัดความทุกข์ และ ไม่ให้เข้าจากอายตนะภายนอกในขณะนี้คือ รูปและเสียงเข้าสู่อายตนะภายในคือ ตา หู และ วิญญาณหรือจิตได้

"แม่ไม่โกรธแป๋ว แม่ไม่ถือโทษแป๋วหรอกลูก ฮือ ฮือ ถึงลูกจะทำอย่างไรกับแม่ แม่ก็รักลูกเสมอ" ปลอบลูกพลางก็ร้องไห้ไปพลาง

"แป๋วชั่วเหลือเกิน แป๋วรู้แล้วว่าความรักของหนุ่มสาวนั้น มันเลิกร้างห่างรากันไปได้ง่าย ๆ แต่ความรักของแม่นั้น นิรันดร" ลูกสาวสอื้นพลางซุกหน้ากับอกแม่ ร้องไห้กันจนชุ่มฉ่ำหัวใจทั้งแม่ทั้งลูกแล้วก็ต่างค่อยๆสร่างซาความโศรกความเศร้า แล้วจุฑาจึงเล่าให้แม่ฟังว่า

"แป๋วผิดหวังในตัวพี่กุลมาก แป๋วจึงกลับบ้าน เห็นประตูบ้านเปิดแง้มอยู่ ยายปริกคงลืมใส่กลอน แป๋วจึงค่อยๆย่องเข้ามาในบ้าน ได้ยินเสียงแม่พูดอยู่กับหลวงพี่ คิดว่าพูดกันเรื่องมรดกจึงแอบฟังอยู่หน้าห้องนี่เอง จึงได้ยินทุกสิ่งทุกอย่าง อันทำให้หูตาแป๋วสว่างขึ้น แม่น่ะบอดแต่ตา แต่แป๋วนั้นใจบอด แป๋วเสียใจเหลือเกิน" พูดแล้วก็ทำตาแดง ๆ เริ่มจะร้องไห้อีก

"อย่าเสียใจเลยลูก นับเป็นบุญวาสนาของเราสองแม่ลูก ที่มีลูกมีพี่ชายดี ใจของเราจึงสว่างอย่างนี้ มันเกือบจะสายสำหรับเรา แต่มันก็ยังไม่สายเกินไปที่เราจะกลับตัวกลับ

ใจของเราเสียใหม่เพื่อความสุขความเจริญในหัวใจของเรา แม่กลับดีใจเสียอีก ที่เดี๋ยวนี้แม่บอดแต่ตา แต่ใจแม่ไม่บอดต่อไปอีกแล้ว" คุณนายกล่าวแล้วยิ้ม

"ค่ะแม่ แป๋วก็ดีใจที่แป๋วหายจากโรคใจบอด" ลูกสาวยิ้มตอบ

เมื่อทุกคนเข้าใจกันดีแล้ว พระสินธุก็ถอนจากสมาธิ แล้วบอกลาเพื่อกลับวัด ก่อนจะกลับได้เตือนทุกคนในที่นั้นอย่าประมาท อย่าคิดว่า ตัวเองยังแข็งแรงอยู่ ยังไม่เจ็บไข้ ตัวยังหนุ่มสาวอยู่ ยังไม่ตาย เพราะความตายนั้นไม่มีใครรู้ได้ว่าวันไหน และความทุกข์นั้นก็มีอยู่ทุกลมหายใจเข้าออก แต่ที่ไม่รู้เพราะมีตัวหลง คืออวิชชาบีดบังอยู่ ให้จำคำกล่าวของภิกษุณีวชิราไว้ให้มั่นว่า

"มีแต่ทุกข์เท่านั้นเกิด มีแต่ทุกข์เท่านั้นตั้งอยู่ มีแต่ทุกข์เท่านั้นดับลง

นอกจากทุกข์แล้ว

ไม่มีอะไรเกิด ไม่มีอะไรตั้งอยู่ ไม่มีอะไรดับ

ภควลัย

14 ก.ค. 21

ห้างหุ้นส่วนจำกัด การพิมพ์ไชยวัฒน์ 241 ถนนกรุงเทพ–นนทบุรี สามแยกเตาปูน
บางซื่อ ดุสิต กรุงเทพมหานคร นายจิรวัฒน์ ไชยชนะ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา โทร. 5853761